។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយេ

ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថា

គន្ថារម្ភកថា

ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ;
ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ;
សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមីតិ។

អយំ សរណគមននិទ្ទេសោ ខុទ្ទកានំ អាទិ។

តមស្ស ទានិ អត្ថំ បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកដ្ឋកថាយ វិវរិតុំ វិភជិតុំ ឧត្តានីកាតុំ ឥទំ វុច្ចតិ –

ឧត្តមំ វន្ទនេយ្យានំ, វន្ទិត្វា រតនត្តយំ;
ខុទ្ទកានំ ករិស្សាមិ, កេសញ្ចិ អត្ថវណ្ណនំ។

ខុទ្ទកានំ គម្ភីរត្តា, កិញ្ចាបិ អតិទុក្ករា;
វណ្ណនា មាទិសេនេសា, អពោធន្តេន សាសនំ។

អជ្ជាបិ តុ អព្ពោច្ឆិន្នោ, បុព្ពាចរិយនិច្ឆយោ;
តថេវ ច ឋិតំ យស្មា, នវង្គំ សត្ថុសាសនំ។

តស្មាហំ កាតុមិច្ឆាមិ, អត្ថសំវណ្ណនំ ឥមំ;
សាសនញ្ចេវ និស្សាយ, បោរាណញ្ច វិនិច្ឆយំ។

សទ្ធម្មពហុមានេន, នាត្តុក្កំសនកម្យតា;
នាញ្ញេសំ វម្ភនត្ថាយ, តំ សុណាថ សមាហិតាតិ។

ខុទ្ទកវវត្ថានំ

តត្ថ “**ខុទ្ទកានំ ករិស្សាមិ, កេសញ្ចិ អត្ថវណ្ណន**”ន្តិ វុត្តត្តា ខុទ្ទកានិ តាវ វវត្ថបេត្វា បច្ឆា អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាមិ។ ខុទ្ទកានិ នាម ខុទ្ទកនិកាយស្ស ឯកទេសោ, ខុទ្ទកនិកាយោ នាម បញ្ចន្នំ និកាយានំ ឯកទេសោ។ បញ្ច និកាយា នាម –

ទីឃមជ្ឈិមសំយុត្ត, អង្គុត្តរិកខុទ្ទកា;
និកាយា បញ្ច គម្ភីរា, ធម្មតោ អត្ថតោ ចិមេ។

តត្ថ ព្រហ្មជាលសុត្តាទីនិ ចតុត្តឹស សុត្តានិ **ទីឃនិកាយោ**។ មូលបរិយាយសុត្តាទីនិ ទិយឌ្ឍសតំ ទ្វេ ច សុត្តានិ **មជ្ឈិមនិកាយោ**។ ឱឃតរណសុត្តាទីនិ សត្ត សុត្តសហស្សានិ សត្ត ច សុត្តសតានិ ទ្វាសដ្ឋិ ច សុត្តានិ **សំយុត្តនិកាយោ**។ ចិត្តបរិយាទានសុត្តាទីនិ នវ សុត្តសហស្សានិ បញ្ច ច សុត្តសតានិ សត្តបញ្ញាសញ្ច សុត្តានិ **អង្គុត្តរនិកាយោ**។ ខុទ្ទកបាឋោ, ធម្មបទំ, ឧទានំ, ឥតិវុត្តកំ, សុត្តនិបាតោ, វិមានវត្ថុ, បេតវត្ថុ, ថេរគាថា, ថេរីគាថា, ជាតកំ, និទ្ទេសោ, បដិសម្ភិទា , អបទានំ, ពុទ្ធវំសោ, ចរិយាបិដកំ, វិនយាភិធម្មបិដកានិ, ឋបេត្វា វា ចត្តារោ និកាយេ អវសេសំ ពុទ្ធវចនំ **ខុទ្ទកនិកាយោ**។

កស្មា បនេស ខុទ្ទកនិកាយោតិ វុច្ចតិ? ពហូនំ ខុទ្ទកានំ ធម្មក្ខន្ធានំ សមូហតោ និវាសតោ ច។ សមូហនិវាសា ហិ “និកាយោ”តិ វុច្ចន្តិ។ “នាហំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញំ ឯកនិកាយម្បិ សមនុបស្សាមិ ឯវំ ចិត្តំ, យថយិទំ, ភិក្ខវេ, តិរច្ឆានគតា បាណា (សំ. និ. ៣.១០០)។ បោណិកនិកាយោ, ចិក្ខល្លិកនិកាយោ”តិ ឯវមាទីនិ ចេត្ថ សាធកានិ សាសនតោ លោកតោ ច។ អយមស្ស ខុទ្ទកនិកាយស្ស ឯកទេសោ។ ឥមានិ សុត្តន្តបិដកបរិយាបន្នានិ អត្ថតោ វិវរិតុំ វិភជិតុំ ឧត្តានីកាតុញ្ច អធិប្បេតានិ ខុទ្ទកានិ, តេសម្បិ ខុទ្ទកានំ សរណសិក្ខាបទទ្វត្តិំសាការកុមារបញ្ហមង្គលសុត្ត- រតនសុត្តតិរោកុដ្ដនិធិកណ្ឌមេត្តសុត្តានំ វសេន នវប្បភេទោ ខុទ្ទកបាឋោ អាទិ អាចរិយបរម្បរាយ វាចនាមគ្គំ អារោបិតវសេន ន ភគវតា វុត្តវសេន។ ភគវតា ហិ វុត្តវសេន –

> “អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ;
> គហការំ គវេសន្តោ, ទុក្ខា ជាតិ បុនប្បុនំ។
>
> “គហការក ទិដ្ឋោសិ, បុន គេហំ ន កាហសិ;
> សព្ពា តេ ផាសុកា ភគ្គា, គហកូដំ វិសង្ខតំ;
> វិសង្ខារគតំ ចិត្តំ, តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា”តិ។ (ធ. ប. ១៥៣-១៥៤) –

ឥទំ គាថាទ្វយំ សព្ពស្សាបិ ពុទ្ធវចនស្ស អាទិ។ តញ្ច មនសាវ វុត្តវសេន, ន វចីភេទំ កត្វា វុត្តវសេន។ វចីភេទំ បន កត្វា វុត្តវសេន –

> “យទា ហវេ បាតុភវន្តិ ធម្មា,
> អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស;
> អថស្ស កង្ខា វបយន្តិ សព្ពា,
> យតោ បជានាតិ សហេតុធម្ម”ន្តិ។ (ឧទា. ១; មហាវ. ១) –

អយំ គាថា អាទិ។ តស្មា យ្វាយំ នវប្បភេទោ ខុទ្ទកបាឋោ ឥមេសំ ខុទ្ទកានំ អាទិ, តស្ស អាទិតោ បភុតិ អត្ថសំវណ្ណនំ អារភិស្សាមិ។

និទានសោធនំ

តស្ស ចាយមាទិ **“ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ, ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី”**តិ។ តស្សាយំ អត្ថវណ្ណនាយ មាតិកា –

> “កេន កត្ថ កទា កស្មា, ភាសិតំ សរណត្តយំ;
> កស្មា ចិធាទិតោ វុត្តំ, មវុត្តមបិ អាទិតោ។
>
> “និទានសោធនំ កត្វា, ឯវមេត្ថ តតោ បរំ;
> ពុទ្ធំ សរណគមនំ, គមកញ្ច វិភាវយេ។
>
> “ភេទាភេទំ ផលញ្ចាបិ, គមនីយញ្ច ទីបយេ;
> ធម្មំ សរណមិច្ចាទិ, ទ្វយេបេស នយោ មតោ។
>
> “អនុបុព្ពវវត្ថានេ, ការណញ្ច វិនិទ្ទិសេ;
> សរណត្តយមេតញ្ច, ឧបមាហិ បកាសយេ”តិ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ ឥទំ សរណត្តយំ កេន ភាសិតំ, កត្ថ ភាសិតំ, កទា ភាសិតំ, កស្មា ភាសិតំ អវុត្តមបិចាទិតោ តថាគតេន កស្មា ឥធាទិតោ វុត្តន្តិ បញ្ច បញ្ហា។

តេសំ វិស្សជ្ជនា **កេន ភាសិត**ន្តិ ភគវតា ភាសិតំ, ន សាវកេហិ, ន ឥសីហិ, ន ទេវតាហិ។ **កត្ថា**តិ ពារាណសិយំ ឥសិបតនេ មិគទាយេ។ **កទា**តិ អាយស្មន្តេ យសេ សទ្ធិំ សហាយកេហិ អរហត្តំ បត្តេ ឯកសដ្ឋិយា អរហន្តេសុ ពហុជនហិតាយ លោកេ ធម្មទេសនំ ករោន្តេសុ។ កស្មាតិ បព្ពជ្ជត្ថញ្ច ឧបសម្បទត្ថញ្ច។ យថាហ –

“ឯវញ្ច បន, ភិក្ខវេ, បព្ពាជេតព្ពោ ឧបសម្បាទេតព្ពោ។ បឋមំ កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា កាសាយានិ វត្ថានិ អច្ឆាទាបេត្វា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ការាបេត្វា ភិក្ខូនំ បាទេ វន្ទាបេត្វា ឧក្កុដិកំ និសីទាបេត្វា អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហាបេត្វា ‘ឯវំ វទេហី’តិ វត្តព្ពោ ‘ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ, ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី’”តិ (មហាវ. ៣៤)។

កស្មា ចិធាទិតោ វុត្តន្តិ ឥទញ្ច នវង្គំ សត្ថុសាសនំ តីហិ បិដកេហិ សង្គណ្ហិត្វា វាចនាមគ្គំ អារោបេន្តេហិ បុព្ពាចរិយេហិ យស្មា ឥមិនា មគ្គេន ទេវមនុស្សា ឧបាសកភាវេន វា បព្ពជិតភាវេន វា សាសនំ ឱតរន្តិ, តស្មា សាសនោតារស្ស មគ្គភូតត្តា ឥធ ខុទ្ទកបាឋេ អាទិតោ វុត្តន្តិ ញាតព្ពំ។

កតំ និទានសោធនំ។

១. សរណត្តយវណ្ណនា

ពុទ្ធវិភាវនា

ឥទានិ យំ វុត្តំ “**ពុទ្ធំ សរណគមនំ, គមកញ្ច វិភាវយេ**”តិ, តត្ថ សព្ពធម្មេសុ អប្បដិហតញាណនិមិត្តានុត្តរវិមោក្ខាធិគមបរិភាវិតំ ខន្ធសន្តានមុបាទាយ, បញ្ញត្តិតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបទដ្ឋានំ វា សច្ចាភិសម្ពោធិមុបាទាយ បញ្ញត្តិតោ សត្តវិសេសោ ពុទ្ធោ។ យថាហ –

> “ពុទ្ធោតិ យោ សោ ភគវា សយម្ភូ អនាចរិយកោ បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈិ, តត្ថ ច សព្ពញ្ញុតំ បត្តោ, ពលេសុ ច វសីភាវ”ន្តិ (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ៩៧; បដិ. ម. ១.១៦១)។

អយំ តាវ អត្ថតោ ពុទ្ធវិភាវនា។

ព្យញ្ជនតោ បន “ពុជ្ឈិតាតិ ពុទ្ធោ, ពោធេតាតិ ពុទ្ធោ”តិ ឯវមាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ពុទ្ធោតិ កេនដ្ឋេន ពុទ្ធោ? ពុជ្ឈិតា សច្ចានីតិ ពុទ្ធោ, ពោធេតា បជាយាតិ ពុទ្ធោ, សព្ពញ្ញុតាយ ពុទ្ធោ, សព្ពទស្សាវិតាយ ពុទ្ធោ, អនញ្ញនេយ្យតាយ ពុទ្ធោ, វិកសិតាយ ពុទ្ធោ, ខីណាសវសង្ខាតេន ពុទ្ធោ, និរុបក្កិលេសសង្ខាតេន ពុទ្ធោ, ឯកន្តវីតរាគោតិ ពុទ្ធោ, ឯកន្តវីតទោសោតិ ពុទ្ធោ, ឯកន្តវីតមោហោតិ ពុទ្ធោ, ឯកន្តនិក្កិលេសោតិ ពុទ្ធោ, ឯកាយនមគ្គំ គតោតិ ពុទ្ធោ, ឯកោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោតិ ពុទ្ធោ, អពុទ្ធិវិហតត្តា ពុទ្ធិបដិលាភា ពុទ្ធោ។ ពុទ្ធោតិ នេតំ នាមំ មាតរា កតំ, ន បិតរា កតំ, ន ភាតរា កតំ, ន ភគិនិយា កតំ, ន មិត្តាមច្ចេហិ កតំ, ន ញាតិសាលោហិតេហិ កតំ, ន សមណព្រាហ្មណេហិ កតំ, ន ទេវតាហិ កតំ, វិមោក្ខន្តិកមេតំ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ ពោធិយា មូលេ សហ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បដិលាភា សច្ឆិកា បញ្ញត្តិ យទិទំ ពុទ្ធោ”តិ (មហានិ. ១៩២; ចូឡនិ. បារាយនត្ថុតិគាថានិទ្ទេស ៩៧; បដិ. ម. ១.១៦២)។

ឯត្ថ ច យថា លោកេ អវគន្តា អវគតោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ **ពុជ្ឈិតា សច្ចានី**តិ ពុទ្ធោ។ យថា បណ្ណសោសា វាតា បណ្ណសុសាតិ វុច្ចន្តិ, ឯវំ **ពោធេតា បជាយា**តិ ពុទ្ធោ។ **សព្ពញ្ញុតាយ ពុទ្ធោ**តិ សព្ពធម្មពុជ្ឈនសមត្ថាយ ពុទ្ធិយា ពុទ្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ពទស្សាវិតាយ ពុទ្ធោ**តិ សព្ពធម្មពោធនសមត្ថាយ ពុទ្ធិយា ពុទ្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អនញ្ញនេយ្យតាយ ពុទ្ធោ**តិ អញ្ញេន អពោធិតោ សយមេវ ពុទ្ធត្តា ពុទ្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **វិកសិតាយ ពុទ្ធោ**តិ នានាគុណវិកសនតោ បទុមមិវ វិកសនដ្ឋេន ពុទ្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ខីណាសវសង្ខាតេន ពុទ្ធោ**តិ ឯវមាទីហិ ចិត្តសង្កោចករធម្មបហានតោ និទ្ទាក្ខយវិពុទ្ធោ បុរិសោ វិយ សព្ពកិលេសនិទ្ទាក្ខយវិពុទ្ធត្តា ពុទ្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឯកាយនមគ្គំ គតោតិ ពុទ្ធោ**តិ ពុទ្ធិយត្ថានំ គមនត្ថបរិយាយតោ យថា មគ្គំ គតោបិ បុរិសោ គតោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ ឯកាយនមគ្គំ គតត្តាបិ ពុទ្ធោតិ វុច្ចតីតិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **ឯកោ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធោតិ ពុទ្ធោ**តិ ន បរេហិ ពុទ្ធត្តា ពុទ្ធោ, កិន្តុ សយមេវ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុទ្ធត្តា ពុទ្ធោតិ វុត្តំ ហោតិ ។ **អពុទ្ធិវិហតត្តា ពុទ្ធិបដិលាភា ពុទ្ធោ**តិ ពុទ្ធិ ពុទ្ធំ ពោធោតិ បរិយាយវចនមេតំ។ តត្ថ យថា នីលរត្តគុណយោគតោ “នីលោ បដោ, រត្តោ បដោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ ពុទ្ធិគុណយោគតោ ពុទ្ធោតិ ញាបេតុំ វុត្តំ ហោតិ។ តតោ បរំ **ពុទ្ធោតិ នេតំ នាម**ន្តិ ឯវមាទិ អត្ថមនុគតា អយំ បញ្ញត្តីតិ ពោធនត្ថំ វុត្តន្តិ ឯវរូបេន នយេន សព្ពេសំ បទានំ ពុទ្ធសទ្ទស្ស សាធនសមត្ថោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អយំ ព្យញ្ជនតោបិ ពុទ្ធវិភាវនា។

សរណគមនគមកវិភាវនា

ឥទានិ **សរណគមនាទីសុ** ហឹសតីតិ សរណំ, សរណគតានំ តេនេវ សរណគមនេន ភយំ សន្តាសំ ទុក្ខំ ទុគ្គតឹ បរិក្កិលេសំ ហឹសតិ វិធមតិ នីហរតិ និរោធេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា ហិតេ បវត្តនេន អហិតា ច និវត្តនេន សត្តានំ ភយំ ហឹសតីតិ ពុទ្ធោ, ភវកន្តារា ឧត្តរណេន អស្សាសទានេន ច ធម្មោ, អប្បកានម្បិ ការានំ វិបុលផលបដិលាភករណេន សង្ឃោ។ តស្មា ឥមិនាបិ បរិយាយេន តំ រតនត្តយំ សរណំ។ តប្បសាទតគ្គរុតាហិ វិហតវិទ្ធំសិតកិលេសោ តប្បរាយណតាការប្បវត្តោ អបរប្បច្ចយោ វា ចិត្តុប្បាទោ សរណគមនំ។ តំសមង្គី សត្តោ

តំ សរណំ គច្ឆតិ, វុត្តប្បការេន ចិត្តប្បាទេន “ឯស មេ សរណំ, ឯស មេ បរាយណ”ន្តិ ឯវមេតំ ឧបេតីតិ អត្ថោ ។ ឧបេន្តោ ច “ឯតេ មយំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ សរណំ គច្ឆាម, ធម្មញ្ច, ឧបាសកេ នោ ភគវា ធារេតូ”តិ តបុស្សភល្លិកាទយោ វិយ សមាទានេន វា, “សត្ថា មេ, ភន្តេ, ភគវា, សាវកោហមស្មី”តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) មហាកស្សបាទយោ វិយ សិស្សភាវូបគមនេន វា, “ឯវំ វុត្តេ ព្រហ្មាយុ ព្រាហ្មណោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ឧត្តរាសង្គំ ករិត្វា យេន ភគវា តេនញ្ជលឹ បណាមេត្វា តិក្ខត្តុំ ឧទានំ ឧទានេសិ ‘នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។ នមោ តស្ស...បេ.... សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា’”តិ (ម. និ. ២.៣៨៨) ព្រហ្មាយុអាទយោ វិយ តប្បោណត្តេន វា, កម្មដ្ឋានានុយោគិនោ វិយ អត្តសន្និយ្យាតនេន វា, អរិយបុគ្គលា វិយ សរណគមនុបក្កិលេស សមុច្ឆេទេន វាតិ អនេកប្បការំ វិសយតោ កិច្ចតោ ច ឧបេតិ។

អយំ សរណគមនស្ស គមកស្ស ច វិភាវនា។

ភេទាភេទផលទីបនា

ឥទានិ “**ភេទាភេទំ ផលញ្ចាបិ, គមនីយញ្ច ទីបយេ**”តិ វុត្តានំ ភេទាទីនំ អយំ ទីបនា, ឯវំ សរណគតស្ស បុគ្គលស្ស ទុវិធោ សរណគមនភេទោ – សាវជ្ជោ ច អនវជ្ជោ ច។ អនវជ្ជោ កាលកិរិយាយ, សាវជ្ជោ អញ្ញសត្ថរិ វុត្តប្បការប្បវត្តិយា, តស្មិញ្ច វុត្តប្បការវិបរីតប្បវត្តិយា។ សោ ទុវិធោបិ បុថុជ្ជនានមេវ។ ពុទ្ធគុណេសុ អញ្ញាណសំសយមិច្ឆាញាណប្បវត្តិយា អនាទរាទិប្បវត្តិយា ច តេសំ សរណំ សំកិលិដ្ឋំ ហោតិ។ អរិយបុគ្គលា បន អភិន្នសរណា ចេវ អសំកិលិដ្ឋសរណា ច ហោន្តិ។ យថាហ “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យា”តិ (អ. និ. ១.២៧៦; ម. និ. ៣.១២៨; វិភ. ៨០៩)។ បុថុជ្ជនា តុ យាវទេវ សរណភេទំ ន បាបុណន្តិ, តាវទេវ អភិន្នសរណា។ សាវជ្ជោវ នេសំ សរណភេទោ, សំកិលេសោ ច អនិដ្ឋផលទោ ហោតិ។ អនវជ្ជោ អវិបាកត្តា អផលោ, អភេទោ បន ផលតោ ឥដ្ឋមេវ ផលំ ទេតិ។

យថាហ –

> “យេកេចិ ពុទ្ធំ សរណំ គតាសេ, ន តេ គមិស្សន្តិ អបាយភូមឹ;
> បហាយ មានុសំ ទេហំ, ទេវកាយំ បរិបូរេស្សន្តី”តិ។ (ទី. និ. ២.៣៣២; សំ. និ. ១.៣៧);

តត្រ ច យេ សរណគមនុបក្កិលេសសមុច្ឆេទេន សរណំ គតា, តេ អបាយំ ន គមិស្សន្តិ។ ឥតរេ បន សរណគមនេន ន គមិស្សន្តីតិ ឯវំ គាថាយ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

អយំ តាវ ភេទាភេទផលទីបនា។

គមនីយទីបនា

គមនីយទីបនាយំ ចោទកោ អាហ – “ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ ឯត្ថ យោ ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆតិ, ឯស ពុទ្ធំ វា គច្ឆេយ្យ សរណំ វា, ឧភយថាបិ ច ឯកស្ស វចនំ និរត្ថកំ។ កស្មា? គមនកិរិយាយ កម្មទ្វយាភាវតោ។ ន ហេត្ថ “អជំ គាមំ នេតី”តិអាទីសុ វិយ ទ្វិកម្មកត្តំ អក្ខរចិន្តកា ឥច្ឆន្តិ។

“គច្ឆតេវ បុព្ពំ ទិសំ, គច្ឆតិ បច្ឆិមំ ទិស”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១៥៩; ៣.៨៧) វិយ សាត្ថកមេវាតិ ចេ? ន, ពុទ្ធសរណានំ សមានាធិករណភាវស្សានធិប្បេតតោ។ ឯតេសញ្ហិ សមានាធិករណភាវេ អធិប្បេតេ បដិហត ចិត្តោបិ ពុទ្ធំ ឧបសង្កមន្តោ ពុទ្ធំ សរណំ គតោ សិយា។ យញ្ហិ តំ ពុទ្ធោតិ វិសេសិតំ សរណំ, តមេវេស គតោតិ។ “ឯតំ ខោ សរណំ ខេមំ, ឯតំ សរណមុត្តម”ន្តិ (ធ. ប. ១៩២) វចនតោ សមានាធិករណត្តមេវាតិ ចេ? ន, តត្ថេវ តព្ពាវតោ។ តត្ថេវ ហិ គាថាបទេ ឯតំ ពុទ្ធាទិរតនត្តយំ សរណគតានំ ភយហរណត្ថសង្ខាតេ សរណភាវេ អព្យភិចរណតោ “ខេមមុត្តមញ្ច សរណ”ន្តិ អយំ សមានាធិករណភាវោ អធិប្បេតោ, អញ្ញត្ថ តុ គមិសម្ពន្ធេ សតិ សរណគមនស្ស អប្បសិទ្ធិតោ អនធិប្បេតោតិ អសាធកមេតំ។ “ឯតំ សរណមាគម្ម, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ ឯត្ថ គមិសម្ពន្ធេបិ សរណគមនបសិទ្ធិតោ សមានាធិករណត្តមេវាតិ ចេ? ន បុព្ពេ វុត្តទោសប្បសង្គតោ។ តត្រាបិ ហិ សមានាធិករណភាវេ សតិ ឯតំ ពុទ្ធធម្មសង្ឃសរណំ បដិហតចិត្តោបិ អាគម្ម សព្ពទុក្ខា បមុច្ចេយ្យាតិ ឯវំ បុព្ពេ វុត្តទោសប្បសង្គោ ឯវ សិយា, ន ច នោ ទោសេន អត្ថិ អត្ថោតិ អសាធកមេតំ។ យថា “មមញ្ហិ, អានន្ទ, កល្យាណមិត្តំ អាគម្ម ជាតិធម្មា សត្តា ជាតិយា បរិមុច្ចន្តី”តិ (សំ. និ. ១.១២៩) ឯត្ថ ភគវតោ កល្យាណមិត្តស្ស អានុភាវេន បរិមុច្ចមានា សត្តា “កល្យាណមិត្តំ អាគម្ម បរិមុច្ចន្តី”តិ វុត្តា។ ឯវមិធាបិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃស្ស

សរណស្សានុភាវេន មុច្ចមានោ “ឯតំ សរណមាគម្ម, សព្ពទុក្ខា បមុច្ចតី”តិ វុត្តោតិ ឯវមេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ សព្ពថាបិ ន ពុទ្ធស្ស គមនីយត្តំ យុជ្ជតិ, ន សរណស្ស, ន ឧភយេសំ, តច្ឆិតព្ពញ្ច គច្ឆាមីតិ និទ្ទិដ្ឋស្ស គមកស្ស គមនីយំ, តតោ វត្តព្ពា ឯត្ថ យុត្តីតិ។ វុច្ចតេ –

ពុទ្ធោយេវេត្ថ គមនីយោ, គមនាការទស្សនត្ថំ តុ តំ សរណវចនំ, ពុទ្ធំ សរណន្តិ គច្ឆាមិ។ ឯស មេ សរណំ, ឯស មេ បរាយណំ, អឃស្ស, តាតា, ហិតស្ស ច វិធាតាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន ឯតំ គច្ឆាមិ ភជាមិ សេវាមិ បយិរុបាសាមិ, ឯវំ វា ជានាមិ ពុជ្ឈាមីតិ។ យេសញ្ហិ ធាតូនំ គតិអត្ថោ ពុទ្ធិបិ តេសំ អត្ថោតិ។ ឥតិ-សទ្ទស្ស អប្បយោគា អយុត្តមិតិ ចេ? តំ ន។ តត្ថ សិយា – យទិ ចេត្ថ ឯវមត្ថោ ភវេយ្យ, តតោ “អនិច្ចំ រូបំ អនិច្ចំ រូបន្តិ យថាភូតំ បជានាតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៣.៥៥, ៨៥) វិយ ឥតិ-សទ្ទោ បយុត្តោ សិយា, ន ច បយុត្តោ, តស្មា អយុត្តមេតន្តិ។ តញ្ច ន, កស្មា? តទត្ថសម្ភវា។ “យោ ច ពុទ្ធញ្ច ធម្មញ្ច សង្ឃញ្ច សរណំ គតោ”តិ ឯវមាទីសុ (ធ. ប. ១៩០) វិយ ឥធាបិ ឥតិ-សទ្ទស្ស អត្ថោ សម្ភវតិ, ន ច វិជ្ជមានត្ថសម្ភវា ឥតិ-សទ្ទា សព្ពត្ថ បយុជ្ជន្តិ, អប្ប យុត្តស្សាបេត្ថ បយុត្តស្ស វិយ ឥតិ-សទ្ទស្ស អត្ថោ វិញ្ញាតព្ពោ អញ្ញេសុ ច ឯវំជាតិកេសុ, តស្មា អទោសោ ឯវ សោតិ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, តីហិ សរណគមនេហិ បព្ពជ្ជ”ន្តិអាទីសុ (មហាវ. ៣៤) សរណស្សេវ គមនីយតោ យំ វុត្តំ “គមនាការទស្សនត្ថំ តុ សរណវចន”ន្តិ, តំ ន យុត្តមិតិ ចេ។ តំ នាយុត្តំ។ កស្មា? តទត្ថសម្ភវា ឯវ។ តត្រាបិ ហិ តស្ស អត្ថោ សម្ភវតិ, យតោ បុព្ពសទិសមេវ អប្បយុត្តោបិ បយុត្តោ វិយ វេទិតព្ពោ។ ឥតរថា ហិ បុព្ពេ វុត្ត ទោសប្បសង្គោ ឯវ សិយា, តស្មា យថានុសិដ្ឋមេវ គហេតព្ពំ។

អយំ គមនីយទីបនា។

ធម្មសង្ឃសរណវិភាវនា

ឥទានិ យំ វុត្តំ “**ធម្មំ សរណមិច្ចាទិ, ទ្វយេបេស នយោ មតោ**”តិ ឯត្ថ វុច្ចតេ – យ្វាយំ “ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ ឯត្ថ អត្ថវណ្ណនានយោ វុត្តោ, “ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ ឯតស្មិម្បិ បទទ្វយេ ឯសោវ វេទិតព្ពោ។ តត្រាបិ ហិ ធម្មសង្ឃានំ អត្ថតោ ព្យញ្ជនតោ ច វិភាវនមត្តមេវ អសទិសំ, សេសំ វុត្តសទិស មេវ។ យតោ យទេវេត្ថ អសទិសំ, តំ វុច្ចតេ – មគ្គផលនិព្ពានានិ ធម្មោតិ ឯកេ។ ភាវិតមគ្គានំ សច្ឆិកតនិព្ពានានញ្ច អបាយេសុ អបតនភាវេន ធារណតោ បរមស្សាសវិធានតោ ច មគ្គវិរាគា ឯវ ឥមស្មឹ អត្ថេ ធម្មោតិ អម្ហាកំ ខន្តិ, អគ្គប្បសាទសុត្តញ្ចេវ សាធកំ។ វុត្តញ្ចេត្ថ “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា , អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ ឯវមាទិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

ចតុព្ពិធអរិយមគ្គសមង្គីនំ ចតុសាមញ្ញផលសមធិវាសិតខន្ធសន្តានានញ្ច បុគ្គលានំ សមូហោ ទិដ្ឋិសីល សង្ឃាតេន សំហតត្តា សង្ឃោ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា –

> “តំ កឹ មញ្ញសិ, អានន្ទ, យេ វោ មយា ធម្មា អភិញ្ញា ទេសិតា, សេយ្យថិទំ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គា, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, បស្សសិ នោ ត្វំ, អានន្ទ, ឥមេសុ ធម្មេសុ ទ្វេបិ ភិក្ខូ នានាវាទេ”តិ (ម. និ. ៣.៤៣)។

អយញ្ហិ បរមត្ថសង្ឃោ សរណន្តិ គមនីយោ។ សុត្តេ ច “អាហុនេយ្យោ បាហុនេយ្យោ ទក្ខិណេយ្យោ អញ្ជលិ ករណីយោ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា”តិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤, ១៨១) វុត្តោ។ ឯតំ បន សរណំ គតស្ស អញ្ញស្មិម្បិ ភិក្ខុសង្ឃេ វា ភិក្ខុនិសង្ឃេ វា ពុទ្ធប្បមុខេ វា សង្ឃេ សម្មុតិសង្ឃេ វា ចតុវគ្គាទិភេទេ ឯកបុគ្គលេបិ វា ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតេ វន្ទនាទិកិរិយាយ សរណគមនំ នេវ ភិជ្ជតិ ន សំកិលិស្សតិ, អយមេត្ថ វិសេសោ។ វុត្តាវសេសន្ត ឥមស្ស ទុតិយស្ស ច សរណគមនស្ស ភេទាភេទាទិវិធានំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អយំ តាវ “ធម្មំ សរណមិច្ចាទិ, ទ្វយេបេស នយោ មតោ”តិ ឯតស្ស វណ្ណនា។

អនុបុព្ពវត្ថានការណនិទ្ទេសោ

ឥទានិ **អនុបុព្ពវត្ថានេ, ការណញ្ច វិនិទ្ទិសេ**តិ ឯត្ថ ឯតេសុ ច តីសុ សរណវចនេសុ សព្ពសត្តានំ អគ្គោតិ កត្វា បឋមំ ពុទ្ធោ, តប្បភវតោ តទុបទេសិតតោ ច អនន្តរំ ធម្មោ, តស្ស ធម្មស្ស អាធារកតោ តទាសេវនតោ ច អន្តេ សង្ឃោ។ សព្ពសត្តានំ វា ហិតេ និយោជកោតិ កត្វា បឋមំ ពុទ្ធោ, តប្បភវតោ សព្ពសត្តហិតត្តា អនន្តរំ

ធម្មោ, ហិតាធិគមាយ បដិបន្នោ អធិគតហិតោ ចាតិ កត្វា អន្តេ សង្ឃោ សរណភាវេន វវត្ថបេត្វា បកាសិតោតិ ឯវំ អនុបុព្ពវវត្ថានេ ការណញ្ច វិទិតព្វំ។

ឧបមាបកាសនា

ឥទានិ យម្បិ វុត្តំ “**សរណត្តយមេតញ្ច, ឧបមាហិ បកាសយេ**”តិ , តម្បិ វុច្ចតេ – ឯត្ថ បន បុណ្ណចន្ទោ វិយ ពុទ្ធោ, ចន្ទកិរណនិករោ វិយ តេន ទេសិតោ ធម្មោ, បុណ្ណចន្ទកិរណសមុប្បាទិតបីណិតោ លោកោ វិយ សង្ឃោ។ ពាលសូរិយោ វិយ ពុទ្ធោ, តស្ស រស្មិជាលមិវ វុត្តប្បការោ ធម្មោ, តេន វិហតន្ធការោ លោកោ វិយ សង្ឃោ។ វនទាហកបុរិសោ វិយ ពុទ្ធោ, វនទហនគ្គិ វិយ កិលេសវនទហនោ ធម្មោ, ទឌ្ឍវនត្តា ខេត្តភូតោ វិយ ភូមិភាគោ ទឌ្ឍកិលេសត្តា បុញ្ញក្ខេត្តភូតោ សង្ឃោ។ មហាមេឃោ វិយ ពុទ្ធោ, សលិលវុដ្ឋិ វិយ ធម្មោ, វុដ្ឋិនិបាតូបសមិតរេណុ វិយ ជនបទោ ឧបសមិតកិលេសរេណុ សង្ឃោ។ សុសារថិ វិយ ពុទ្ធោ, អស្សាជានីយវិនយូបាយោ វិយ ធម្មោ, សុវិនីតស្សាជានីយសមូហោ វិយ សង្ឃោ។ សព្ពទិដ្ឋិសល្លុទ្ធរណតោ សល្លកត្តោ វិយ ពុទ្ធោ, សល្លុទ្ធរណូបាយោ វិយ ធម្មោ, សមុទ្ធដសល្លោ វិយ ជនោ សមុទ្ធដទិដ្ឋិសល្លោ សង្ឃោ។ មោហបដលសមុប្បាដនតោ វា សាលាកិយោ វិយ ពុទ្ធោ, បដលសមុប្បាដនុបាយោ វិយ ធម្មោ, សមុប្បាដិតបដលោ វិប្បសន្នលោចនោ វិយ ជនោ សមុប្បាដិតមោហបដលោ វិប្បសន្នញាណលោចនោ សង្ឃោ។ សានុសយកិលេសព្យាធិហរណសមត្ថតាយ វា កុសលោ វេជ្ជោ វិយ ពុទ្ធោ, សម្មា បយុត្តភេសជ្ជមិវ ធម្មោ, ភេសជ្ជបយោគេន សមុបសន្តព្យាធិ វិយ ជនសមុទាយោ សមុបសន្តកិលេសព្យាធានុសយោ សង្ឃោ។

អថ វា សុទេសកោ វិយ ពុទ្ធោ, សុមគ្គោ វិយ ខេមន្តភូមិ វិយ ច ធម្មោ, មគ្គប្បដិបន្នោ ខេមន្តភូមិប្បត្តោ វិយ សង្ឃោ។ សុនាវិកោ វិយ ពុទ្ធោ, នាវា វិយ ធម្មោ, បារប្បត្តោ សម្បត្តិកោ វិយ ជនោ សង្ឃោ។ ហិមវា វិយ ពុទ្ធោ, តប្បភវោសធមិវ ធម្មោ, ឱសធូបភោគេន និរាមយោ វិយ ជនោ សង្ឃោ។ ធនទោ វិយ ពុទ្ធោ, ធនំ វិយ ធម្មោ, យថាធិប្បាយំ លទ្ធធនោ វិយ ជនោ សម្មាលទ្ធអរិយធនោ សង្ឃោ។ និធិទស្សនកោ វិយ ពុទ្ធោ, និធិ វិយ ធម្មោ, និធិប្បត្តោ វិយ ជនោ សង្ឃោ។

អបិច អភយទោ វិយ វីរបុរិសោ ពុទ្ធោ, អភយមិវ ធម្មោ, សម្បត្តាភយោ វិយ ជនោ អច្ចន្តសព្ពភយោ សង្ឃោ។ អស្សាសកោ វិយ ពុទ្ធោ, អស្សាសោ វិយ ធម្មោ, អស្សត្ថជនោ វិយ សង្ឃោ។ សុមិត្តោ វិយ ពុទ្ធោ, ហិតូបទេសោ វិយ ធម្មោ, ហិតូបយោគេន បត្តសទត្ថោ វិយ ជនោ សង្ឃោ។ ធនាករោ វិយ ពុទ្ធោ, ធនសារោ វិយ ធម្មោ, ធនសារូបភោគោ វិយ ជនោ សង្ឃោ។ រាជកុមារន្ហាបកោ វិយ ពុទ្ធោ, សីសន្ហានសលិលំ វិយ ធម្មោ, សុន្ហាតរាជកុមារវគ្គោ វិយ សទ្ធម្មសលិលសុន្ហាតោ សង្ឃោ។ អលង្ការការកោ វិយ ពុទ្ធោ, អលង្ការោ វិយ ធម្មោ, អលង្កតរាជបុត្តគណោ វិយ សទ្ធម្មាលង្កតោ សង្ឃោ។ ចន្ទនរុក្ខោ វិយ ពុទ្ធោ, តប្បភវគន្ធោ វិយ ធម្មោ, ចន្ទនុបភោគេន សន្តបរិឡាហោ វិយ ជនោ សទ្ធម្មូបភោគេន សន្តបរិឡាហោ សង្ឃោ។ ទាយជ្ជសម្បទានកោ វិយ បិតា ពុទ្ធោ, ទាយជ្ជំ វិយ ធម្មោ, ទាយជ្ជហរោ បុត្តវគ្គោ វិយ សទ្ធម្មទាយជ្ជហរោ សង្ឃោ។ វិកសិតបទុមំ វិយ ពុទ្ធោ, តប្បភវមធុ វិយ ធម្មោ, តទុបភោគីភមរគណោ វិយ សង្ឃោ។ ឯវំ សរណត្តយមេតញ្ច, ឧបមាហិ បកាសយេ។

ឯត្តាវតា ច យា បុព្ពេ “**កេន កត្ថ កទា កស្មា, ភាសិតំ សរណត្តយ**”ន្តិអាទីហិ ចតូហិ គាថាហិ អត្ថវណ្ណនាយ មាតិកា និក្ខិត្តា, សា អត្ថតោ បកាសិតា ហោតីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

សរណត្តយវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សិក្ខាបទវណ្ណនា

សិក្ខាបទបាឋមាតិកា

ឯវំ សរណគមនេហិ សាសនោតារំ ទស្សេត្វា សាសនំ ឱតិណ្ណេន ឧបាសកេន វា បព្ពជិតេន វា យេសុ សិក្ខាបទេសុ បឋមំ សិក្ខិតព្ពំ, តានិ ទស្សេតុំ និក្ខិត្តស្ស សិក្ខាបទបាឋស្ស ឥទានិ វណ្ណនត្ថំ អយំ មាតិកា –

“យេន យត្ថ យទា យស្មា, វុត្តានេតានិ តំ នយំ;
វត្វា កត្វា វវត្ថានំ, សាធារណវិសេសតោ។

“បកតិយា ច យំ វជ្ជំ, វជ្ជំ បណ្ណត្តិយា ច យំ;
វវត្ថបេត្វា តំ កត្វា, បទានំ ព្យញ្ជនត្ថតោ។

“សាធារណានំ សព្ពេសំ, សាធារណវិភាវនំ;
អថ បញ្ចសុ បុព្ពេសុ, វិសេសត្ថប្បកាសតោ។

“បាណាតិបាតបភុតិ-ហេកតានានតាទិតោ;
អារម្មណាទានភេទា, មហាសាវជ្ជតោ តថា។

“បយោគង្គសមុដ្ឋានា, វេទនាមូលកម្មតោ;
វិរមតោ ច ផលតោ, វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

“យោជេតព្ពំ តតោ យុត្តំ, បច្ឆិមេស្វបិ បញ្ចសុ;
អាវេណិកញ្ច វត្តព្ពំ, ញេយ្យា ហីនាទិតាបិ ចា”តិ។

តត្ថ ឯតានិ បាណាតិបាតាវេរមណីតិអាទីនិ ទស សិក្ខាបទានិ ភគវតា ឯវ វុត្តានិ, ន សាវកាទីហិ។ តានិ ច សាវត្ថិយំ វុត្តានិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ អាយស្មន្តំ រាហុលំ បព្ពាជេត្វា កបិលវត្ថុតោ សាវត្ថឹ អនុប្បត្តេន សាមណេរានំ សិក្ខាបទវវត្ថាបនត្ថំ។ វុត្តំ ហេតំ –

> “អថ ខោ ភគវា កបិលវត្ថុស្មឹ យថាភិរន្តំ វិហរិត្វា យេន សាវត្ថិ តេន ចារិកំ បក្កាមិ។ អនុបុព្ពេន ចារិកំ ចរមានោ យេន សាវត្ថិ តទវសរិ។ តត្រ សុទំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ។ តេន ខោ បន សមយេន ...បេ.... អថ ខោ សាមណេរានំ ឯតទហោសិ – ‘កតិ នុ ខោ អម្ហាកំ សិក្ខាបទានិ, កត្ថ ច អម្ហេហិ សិក្ខិតព្ព’”ន្តិ។ ភគវតោ ឯតមត្ថំ អារោចេសុំ – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, សាមណេរានំ ទស សិក្ខាបទានិ, តេសុ ច សាមណេរេហិ សិក្ខិតុំ , បាណាតិបាតាវេរមណី...បេ.... ជាតរូបរជតបដិគ្គហណា វេរមណី”តិ (មហាវ. ១០៥)។

តានេតានិ “សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ”តិ (ទី. និ. ១.១៩៣; ម. និ. ២.២៤; វិភ. ៥០៨) សុត្តានុសារេន សរណគមនេសុ ច ទស្សិតបាឋានុសារេន “បាណាតិបាតា វេរមណិសិក្ខាបទំ សមាទិយាមី”តិ ឯវំ វាចនាមគ្គំ អារោបិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។ ឯវំ តាវ “យេន យត្ថ យទា យស្មា, វុត្តានេតានិ តំ នយំ វត្វា”តិ សោ នយោ ទដ្ឋព្ពោ។

សាធារណវិសេសវវត្ថានំ

ឯត្ថ ច អាទិតោ ទ្វេ ចតុត្ថបញ្ចមានិ ឧបាសកានំ សាមណេរានញ្ច សាធារណានិ និច្ចសីលវសេន។ ឧបោសថសីលវសេន បន ឧបាសកានំ សត្តមដ្ឋមំ ចេកំ អង្គំ កត្វា សព្ពបច្ឆិមវជ្ជានិ សព្ពានិបិ សាមណេរេហិ សាធារណានិ, បច្ឆិមំ បន សាមណេរានមេវ វិសេសភូតន្តិ ឯវំ សាធារណវិសេសតោ វវត្ថានំ កាតព្ពំ។ បុរិមានិ ចេត្ថ បញ្ច ឯកន្តអកុសលចិត្តសមុដ្ឋានត្តា បាណាតិបាតាទីនំ បកតិវជ្ជតោ វេរមណិយោ, សេសានិ បណ្ណត្តិវជ្ជតោតិ ឯវំ បកតិយា ច យំ វជ្ជំ, វជ្ជំ បណ្ណត្តិយា ច យំ, តំ វវត្ថបេតព្ពំ។

សាធារណវិភាវនា

យស្មា ចេត្ថ “វេរមណិសិក្ខាបទំ សមាទិយាមី”តិ ឯតានិ សព្ពសាធារណានិ បទានិ, តស្មា ឯតេសំ បទានំ ព្យញ្ជនតោ ច អត្ថតោ ច អយំ សាធារណវិភាវនា វេទិតព្ពា –

តត្ថ **ព្យញ្ជនតោ** តាវ វេរំ មណតីតិ វេរមណី, វេរំ បជហតិ, វិនោទេតិ, ព្យន្តីករោតិ, អនភាវំ គមេតីតិ អត្ថោ។ វិរមតិ វា ឯតាយ ករណភូតាយ វេរម្ហា បុគ្គលោតិ, វិការស្ស វេការំ កត្វា វេរមណី។ តេនេវ ចេត្ថ “វេរមណិសិក្ខាបទំ វិរមណិសិក្ខាបទ”ន្តិ ទ្វិធា សជ្ឈាយំ ករោន្តិ។ សិក្ខិតព្ពាតិ សិក្ខា, បជ្ជតេ អនេនាតិ បទំ។ សិក្ខាយ បទំ សិក្ខាបទំ, សិក្ខាយ អធិគមូបាយោតិ អត្ថោ។ អថ វា មូលំ និស្សយោ បតិដ្ឋាតិ វុត្តំ ហោតិ។ វេរមណី ឯវ សិក្ខាបទំ វេរមណិសិក្ខាបទំ, វិរមណិសិក្ខាបទំ វា ទុតិយេន នយេន។ សម្មា អាទិយាមិ សមាទិយាមិ, អវីតិក្កមនាធិប្បាយេន អខណ្ឌការិតាយ អច្ឆិទ្ទការិតាយ អសពលការិតាយ ច អាទិយាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អត្ថតោ បន វេរមណីតិ កាមាវចរកុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតិ, សា បាណាតិបាតា វិរមន្តស្ស “យា តស្មឹ សមយេ បាណាតិបាតា អារតិ វិរតិ បដិវិរតិ វេរមណី អកិរិយា អករណំ អនជ្ឈាបត្តិ វេលាអនតិក្កមោ សេតុឃាតោ”តិ ឯវមាទិនា (វិភ. ៧០៤) នយេន វិភង្គេ វុត្តា។ កាមញ្ចេសា វេរមណី នាម លោកុត្តរាបិ អត្ថិ, ឥធ បន សមាទិយាមីតិ វុត្តត្តា សមាទានវសេន បវត្តារហា, តស្មា សា ន ហោតីតិ កាមាវចរកុសលចិត្តសម្បយុត្តា វិរតីតិ វុត្តា។

សិក្ខាតិ តិស្សោ សិក្ខា អធិសីលសិក្ខា, អធិចិត្តសិក្ខា, អធិបញ្ញាសិក្ខាតិ។ ឥមស្មឹ បនត្ថេ សម្បត្តវិរតិសីលំ លោកិកា វិបស្សនា រូបារូបឈានានិ អរិយមគ្គោ ច សិក្ខាតិ អធិប្បេតា។ យថាហ –

> “កតមេ ធម្មា សិក្ខា? យស្មឹ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ, សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ…បេ… តស្មឹ សមយេ ផស្សោ ហោតិ…បេ… អវិក្ខេបោ ហោតិ, ឥមេ ធម្មា សិក្ខា។
>
> “កតមេ ធម្មា សិក្ខា? យស្មឹ សមយេ រូបូបបត្តិយា មគ្គំ ភាវេតិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ…បេ… បឋមំ ឈានំ…បេ… បញ្ចមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ…បេ… អវិក្ខេបោ ហោតិ, ឥមេ ធម្មា សិក្ខា។
>
> “កតមេ ធម្មា សិក្ខា? យស្មឹ សមយេ អរូបូបបត្តិយា…បេ… នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសហគតំ…បេ… អវិក្ខេបោ ហោតិ, ឥមេ ធម្មា សិក្ខា។
>
> “កតមេ ធម្មា សិក្ខា? យស្មឹ សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ និយ្យានិកំ…បេ… អវិក្ខេបោ ហោតិ, ឥមេ ធម្មា សិក្ខា”តិ (វិភ. ៧១២-៧១៣)។

ឯតាសុ សិក្ខាសុ យាយ កាយចិ សិក្ខាយ បទំ អធិគមូបាយោ, អថ វា មូលំ និស្សយោ បតិដ្ឋាតិ សិក្ខាបទំ។ វុត្តញ្ចេតំ – “សីលំ និស្សាយ សីលេ បតិដ្ឋាយ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ភាវេន្តោ ពហុលីករោន្តោ”តិ ឯវមាទិ (សំ. និ. ៥.១៨២)។ ឯវមេត្ថ សាធារណានំ បទានំ សាធារណា ព្យញ្ជនតោ អត្ថតោ ច វិភាវនា កាតព្ពា។

បុរិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា

ឥទានិ យំ វុត្តំ – “**អថ បញ្ចសុ បុព្ពេសុ, វិសេសត្ថប្បកាសតោ…បេ… វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ**”តិ , តត្ថេតំ វុច្ចតិ – **បាណាតិបាតោ**តិ ឯត្ថ តាវ **បាណោ**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយប្បដិពទ្ធា ខន្ធសន្តតិ, តំ វា ឧបាទាយ បញ្ញត្តោ សត្តោ។ តស្មឹ បន បាណេ បាណសញ្ញិនោ តស្ស បាណស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ។ **អទិន្នាទាន**ន្តិ ឯត្ថ អទិន្នន្តិ បរបរិគ្គហិតំ, យត្ថ បរោ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជន្តោ អទណ្ឌារហោ អនុបវជ្ជោ ច ហោតិ, តស្មឹ បរបរិគ្គហិតេ បរបរិគ្គហិតសញ្ញិនោ តទាទាយកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា ឯវ ថេយ្យចេតនា អទិន្នាទានំ។ **អព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អសេដ្ឋចរិយំ, ទ្វយំទ្វយសមាបត្តិមេថុនប្បដិសេវនា កាយទ្វារប្បវត្តា អសទ្ធម្មប្បដិសេវនដ្ឋានវីតិក្កមចេតនា អព្រហ្មចរិយំ ។ **មុសាវាទោ**តិ ឯត្ថ **មុសា**តិ វិសំវាទនបុរេក្ខារស្ស អត្ថភញ្ជនកោ វចីបយោគោ កាយបយោគោ វា, វិសំវាទនាធិប្បាយេន បនស្ស បរវិសំវាទកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានមេវ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា មិច្ឆាចេតនា មុសាវាទោ។ **សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋាន**ន្តិ ឯត្ថ បន **សុរា**តិ បញ្ច សុរា – បិដ្ឋសុរា, បូវសុរា, ឱទនសុរា, កិណ្ណបក្ខិត្តា, សម្ភារសំយុត្តា ចាតិ។ **មេរយ**ម្បិ បុប្ផាសវោ, ផលាសវោ, គុឡាសវោ, មធ្វាសវោ, សម្ភារសំយុត្តោ ចាតិ បញ្ចវិធំ។ **មជ្ជ**ន្តិ តទុភយមេវ មទនិយដ្ឋេន មជ្ជំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ កិញ្ចិ អត្ថិ មទនិយំ,

យេន បីតេន មត្តោ ហោតិ បមត្តោ, តទំ វុច្ចតិ មជ្ជំ។ **បមាទដ្ឋាន**ន្តិ យាយ ចេតនាយ តំ បិវតិ អជ្ឈោហរតិ, សា ចេតនា មទប្បមាទហេតុតោ បមាទដ្ឋានន្តិ វុច្ចតិ, យតោ អជ្ឈោហរណាធិប្បាយេន កាយទ្វារប្បវត្តា សុរាមេរយមជ្ជានំ អជ្ឈោហរណចេតនា "សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋាន"ន្តិ វេទិតព្ពា។ ឯវំ តាវេត្ថ បាណាតិបាតប្បភុតីហិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

ឯកតានានតាទិវិនិច្ឆយំ

ឯកតានានតាទិតោតិ ឯត្ថ អាហ – កឹ បន វជ្ឈវធកប្បយោគចេតនាទីនំ ឯកតាយ បាណាតិបាតស្ស អញ្ញស្ស វា អទិន្នាទានាទិនោ ឯកត្តំ, នានតាយ នានត្តំ ហោតិ, ឧទាហុ នោតិ។ កស្មា បនេតំ វុច្ចតិ? យទិ តាវ ឯកតាយ ឯកត្តំ, អថ យទា ឯកំ វជ្ឈំ ពហូ វធកា វធេន្តិ, ឯកោ វា វធកោ ពហុកេ វជ្ឈេ វធេតិ, ឯកេន វា សាហត្ថិកាទិនា បយោគេន ពហូ វជ្ឈា វធីយន្តិ, ឯកា វា ចេតនា ពហូនំ វជ្ឈានំ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកបយោគំ សមុដ្ឋាបេតិ, តទា ឯកេន បាណាតិបាតេន ភវិតព្ពំ។ យទិ បន នានតាយ នានត្តំ។ អថ យទា ឯកោ វធកោ ឯកស្សត្ថាយ ឯកំ បយោគំ ករោន្តោ ពហូ វជ្ឈេ វធេតិ, ពហូ វា វធកា ទេវទត្តយញ្ញទត្តសោមទត្តាទីនំ ពហូនមត្ថាយ ពហូ បយោគេ ករោន្តា ឯកមេវ ទេវទត្តំ យញ្ញទត្តំ សោមទត្តំ វា វធេន្តិ, ពហូហិ វា សាហត្ថិកាទីហិ បយោគេហិ ឯកោ វជ្ឈោ វធីយតិ។ ពហូ វា ចេតនា ឯកស្សេវ វជ្ឈស្ស ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកបយោគំ សមុដ្ឋាបេន្តិ, តទា ពហូហិ បាណាតិបាតេហិ ភវិតព្ពំ។ ឧភយម្បិ ចេតមយុត្តំ។ អថ នេវ ឯតេសំ វជ្ឈាទីនំ ឯកតាយ ឯកត្តំ, នានតាយ នានត្តំ, អញ្ញថេវ តុ ឯកត្តំ នានត្តញ្ច ហោតិ, តំ វត្តព្ពំ បាណាតិបាតស្ស, ឯវំ សេសានម្បីតិ។

វុច្ចតេ – តត្ថ តាវ បាណាតិបាតស្ស ន វជ្ឈវធកាទីនំ បច្ចេកមេកតាយ ឯកតា, នានតាយ នានតា, កិន្តុ វជ្ឈវធកាទីនំ យុគនន្ធមេកតាយ ឯកតា, ទ្វិន្នម្បិ តុ តេសំ, តតោ អញ្ញតរស្ស វា នានតាយ នានតា។ តថា ហិ ពហូសុ វធកេសុ ពហូហិ សរក្ខេបាទីហិ ឯកេន វា ឱបាតខណនាទិនា បយោគេន ពហូ វជ្ឈេ វធេន្តេសុបិ ពហូ បាណាតិបាតា ហោន្តិ។ ឯកស្មឹ វធកេ ឯកេន, ពហូហិ វា បយោគេហិ តប្បយោគសមុដ្ឋាបិកាយ ច ឯកាយ, ពហូហិ វា ចេតនាហិ ពហូ វជ្ឈេ វធេន្តេបិ ពហូ បាណាតិបាតា ហោន្តិ, ពហូសុ ច វធកេសុ យថាវុត្តប្បការេហិ ពហូហិ, ឯកេន វា បយោគេន ឯកំ វជ្ឈំ វធេន្តេសុបិ ពហូ បាណាតិបាតា ហោន្តិ។ ឯស នយោ អទិន្នាទានាទីសុបីតិ។ ឯវមេត្ថ ឯកតានានតាទិតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតោ ចេត្ថ ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណោ។ អទិន្នាទានអព្រហ្មចរិយសុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានានិ រូបធម្មេសុ រូបាយតនាទិអញ្ញតរសង្ខារារម្មណានិ។ មុសាវាទោ យស្ស មុសា ភណតិ, តមារព្ភ បវត្តនតោ សត្តារម្មណោ។ អព្រហ្មចរិយម្បិ សត្តារម្មណន្តិ ឯកេ។ អទិន្នាទានញ្ច យទា សត្តោ ហរិតព្ពោ ហោតិ, តទា សត្តារម្មណន្តិ។ អបិ ចេត្ថ សង្ខារវសេនេវ សត្តារម្មណំ, ន បណ្ណត្តិវសេនាតិ។ ឯវមេត្ថ អារម្មណតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

អាទានតោតិ បាណាតិបាតាវេរមណិសិក្ខាបទាទីនិ ចេតានិ សាមណេរេន ភិក្ខុសន្តិកេ សមាទិន្នានេវ សមាទិន្នានិ ហោន្តិ, ឧបាសកេន បន អត្តនា សមាទិយន្តេនាបិ សមាទិន្នានិ ហោន្តិ, បរស្ស សន្តិកេ សមាទិយន្តេនាបិ។ ឯកជ្ឈំ សមាទិន្នានិបិ សមាទិន្នានិ ហោន្តិ, បច្ចេកំ សមាទិន្នានិបិ។ កិន្តុ នានំ ឯកជ្ឈំ សមាទិយតោ ឯកាយេវ វិរតិ, ឯកាវ ចេតនា ហោតិ, កិច្ចវសេន បនេតាសំ បញ្ចវិធត្តំ វិញ្ញាយតិ។ បច្ចេកំ សមាទិយតោ បន បញ្ចេវ វិរតិយោ, បញ្ច ច ចេតនា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ ឯវមេត្ថ អាទានតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

ភេទតោតិ សាមណេរានញ្ចេត្ថ ឯកស្មឹ ភិន្នេ សព្ពានិបិ ភិន្នានិ ហោន្តិ។ បារាជិកដ្ឋានិយានិ ហិ តានិ តេសំ, យំ តំ វីតិក្កន្តំ ហោតិ, តេនេវ កម្មពទ្ធោ។ គហដ្ឋានំ បន ឯកស្មឹ ភិន្នេ ឯកមេវ ភិន្នំ ហោតិ, យតោ តេសំ តំ សមាទានេនេវ បុន បញ្ចង្គិកត្តំ សីលស្ស សម្បជ្ជតិ។ អបរេ បនាហុ – "វិសុំ វិសុំ សមាទិន្នេសុ ឯកស្មឹ ភិន្នេ ឯកមេវ ភិន្នំ ហោតិ, 'បញ្ចង្គសមន្នាគតំ សីលំ សមាទិយាមី'តិ ឯវំ បន ឯកតោ សមាទិន្នេសុ ឯកស្មឹ ភិន្នេ សេសានិបិ សព្ពានិ ភិន្នានិ ហោន្តិ។ កស្មា? សមាទិន្នស្ស អភិន្នត្តា, យំ តំ វីតិក្កន្តំ, តេនេវ កម្មពទ្ធោ"តិ។ ឯវមេត្ថ ភេទតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

មហាសាវជ្ជតោតិ គុណវិរហិតេសុ តិរច្ឆានគតាទីសុ បាណេសុ ខុទ្ទកេ បាណេ បាណាតិបាតោ អប្បសាវជ្ជោ, មហាសរីរេ មហាសាវជ្ជោ។ កស្មា? បយោគមហន្តតាយ។ បយោគសមត្តេបិ វត្ថុមហន្តតាយ។ គុណវន្តេសុ បន មនុស្សាទីសុ អប្បគុណេ បាណាតិបាតោ អប្បសាវជ្ជោ, មហាគុណេ មហាសាវជ្ជោ ។ សរីរគុណានន្តុ សមភាវេ សតិ កិលេសានំ ឧបក្កមានញ្ច មុទុតាយ អប្បសាវជ្ជតា, តិព្ពតាយ មហាសាវជ្ជតា ច វេទិតព្ពា។ ឯស នយោ

សេសេសុបិ។ អបិ ចេត្ថ សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានមេវ មហាសាវជ្ជំ, ន តថា បាណាតិបាតាទយោ។ កស្មា? មនុស្សភូតស្សាបិ ឧម្មត្តកភាវសំវត្តនេន អរិយធម្មន្តរាយករណតោតិ។ ឯវមេត្ថ មហាសាវជ្ជតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

បយោគតោតិ ឯត្ថ ច បាណាតិបាតស្ស សាហត្ថិកោ, អាណត្តិកោ, និស្សគ្គិយោ, ថាវរោ, វិជ្ជាមយោ, ឥទ្ធិមយោតិ ឆប្បយោគា។ តត្ថ កាយេន វា កាយប្បដិពទ្ធេន វា បហរណំ សាហត្ថិកោ បយោគោ, សោ ឧទ្ទិស្សានុទ្ទិស្សភេទតោ ទុវិធោ ហោតិ។ តត្ថ ឧទ្ទិស្សកេ យំ ឧទ្ទិស្ស បហរតិ, តស្សេវ មរណេន កម្មុនា ពជ្ឈតិ។ “យោ កោចិ មរតូ”តិ ឯវំ អនុទ្ទិស្សកេ បហារបច្ចយា យស្ស កស្សចិ មរណេន។ ឧភយថាបិ ច បហរិតមត្តេ វា មរតុ, បច្ឆា វា តេនេវ រោគេន, បហរិតក្ខណេ ឯវ កម្មុនា ពជ្ឈតិ។ មរណាធិប្បាយេន ច បហារំ ទត្វា តេន អមតស្ស បុន អញ្ញេន ចិត្តេន បហារេ ទិន្នេ បច្ឆាបិ យទិ បឋមបហារេនេវ មរតិ, តទា ឯវ កម្មុនា ពទ្ធោ ហោតិ។ អថ ទុតិយបហារេន, នត្ថិ បាណាតិបាតោ។ ឧភយេហិ មតេបិ បឋមបហារេនេវ កម្មុនា ពទ្ធោ, ឧភយេហិបិ អមតេ នេវត្ថិ បាណាតិបាតោ។ ឯស នយោ ពហុកេហិបិ ឯកស្ស បហារេ ទិន្នេ។ តត្រាបិ ហិ យស្ស បហារេន មរតិ, តស្សេវ កម្មពទ្ធោ ហោតិ។

អធិដ្ឋហិត្វា បន អាណាបនំ អាណត្តិកោ បយោគោ។ តត្ថបិ សាហត្ថិកេ បយោគេ វុត្តនយេនេវ កម្មពទ្ធោ អនុស្សរិតព្ពោ។ ឆព្ពិធោ ចេត្ថ និយមោ វេទិតព្ពោ –

> “វត្ថុ កាលោ ច ឱកាសោ, អាវុធំ ឥរិយាបថោ;
> កិរិយាវិសេសោតិ ឥមេ, ឆ អាណត្តិនិយាមកា”តិ។ (បាចិ. អដ្ឋ. ២.១៧៤);

តត្ថ **វត្ថូ**តិ មារេតព្ពោ បាណោ។ **កាលោ**តិ បុព្ពណ្ហសាយន្ហាទិកាលោ ច, យោព្ពនថាវរិយាទិកាលោ ច។ **ឱកាសោ**តិ គាមោ វា និគមោ វា វនំ វា រច្ឆា វា សិង្ឃាដកំ វាតិ ឯវមាទិ។ **អាវុធ**ន្តិ អសិ វា ឧសុ វា សត្តិ វាតិ ឯវមាទិ។ **ឥរិយាបថោ**តិ មារេតព្ពស្ស មារកស្ស ច ឋានំ វា និសជ្ជា វាតិ ឯវមាទិ។

កិរិយាវិសេសោតិ វិជ្ឈនំ វា ឆេទនំ វា ភេទនំ វា សង្ខមុណ្ឌិកំ វាតិ ឯវមាទិ។ យទិ ហិ វត្ថុំ វិសំវាទេត្វា “យំ មារេហី”តិ អាណត្តោ, តតោ អញ្ញំ មារេតិ, អាណាបកស្ស នត្ថិ កម្មពទ្ធោ។ អថ វត្ថុំ អវិសំវាទេត្វា មារេតិ, អាណាបកស្ស អាណត្តិក្ខណេ អាណត្តស្ស មារណក្ខណេតិ ឧភយេសម្បិ កម្មពទ្ធោ។ ឯស នយោ កាលាទីសុបិ។

មារណត្ថន្តុ កាយេន វា កាយប្បដិពទ្ធេន វា បហរណនិស្សជ្ជនំ និស្សគ្គិយោ បយោគោ។ សោបិ ឧទ្ទិស្សានុទ្ទិស្សភេទតោ ទុវិធោ ឯវ, កម្មពទ្ធោ ចេត្ថ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

មារណត្ថមេវ ឱបាតខណនំ, អបស្សេនឧបនិក្ខិបនំ, ភេសជ្ជវិសយន្តាទិប្បយោជនំ វា ថាវរោ បយោគោ។ សោបិ ឧទ្ទិស្សានុទ្ទិស្សភេទតោ ទុវិធោ, យតោ តត្ថបិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ កម្មពទ្ធោ វេទិតព្ពោ។ អយន្តុ វិសេសោ – មូលដ្ឋេន ឱបាតាទីសុ បរេសំ មូលេន វា មុធា វា ទិន្នេសុបិ យទិ តប្បច្ចយា កោចិ មរតិ, មូលដ្ឋស្សេវ កម្មពទ្ធោ។ យទិបិ ច តេន អញ្ញេន វា តត្ថ ឱបាតេ វិនាសេត្វា ភូមិសមេ កតេបិ បំសុធោវកា វា បំសុំ គណ្ហន្តា, មូលខណកា វា មូលានិ ខណន្តា អាវាដំ ករោន្តិ , ទេវេ វា វស្សន្តេ កទ្ទមោ ជាយតិ, តត្ថ ច កោចិ ឱតរិត្វា វា លគ្គិត្វា វា មរតិ, មូលដ្ឋស្សេវ កម្មពទ្ធោ។ យទិ បន យេន លទ្ធំ, សោ អញ្ញោ វា តំ វិត្ថតរំ គម្ភីរតរំ វា ករោតិ, តប្បច្ចយាវ កោចិ មរតិ, ឧភយេសម្បិ កម្មពទ្ធោ។ យថា តុ មូលានិ មូលេហិ សំសន្ទន្តិ, តថា តត្រ ថលេ កតេ មុច្ចតិ។ ឯវំ អបស្សេនាទីសុបិ យាវ តេសំ បវត្តិ, តាវ យថាសម្ភវំ កម្មពទ្ធោ វេទិតព្ពោ។

មារណត្ថំ បន វិជ្ជាបរិជប្បនំ វិជ្ជាមយោ បយោគោ។ ទាឋាវុធាទីនំ ទាឋាកោដនាទិមិវ មារណត្ថំ កម្មវិបាកជិទ្ធិវិការករណំ ឥទ្ធិមយោ បយោគោតិ។ អទិន្នាទានស្ស តុ ថេយ្យបសយ្ហបដិច្ឆន្នបរិកប្បកុសាវហារវសប្បវត្តា សាហត្ថិកាណត្តិកាទយោ បយោគា, តេសម្បិ វុត្តានុសារេនេវ បភេទោ វេទិតព្ពោ។ អព្រហ្មចរិយាទីនំ តិណ្ណម្បិ សាហត្ថិកោ ឯវ បយោគោ លព្ភតីតិ។ ឯវមេត្ថ បយោគតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

អង្គតោតិ ឯត្ថ ច បាណាតិបាតស្ស បញ្ច អង្គានិ ភវន្តិ – បាណោ ច ហោតិ, បាណសញ្ញី ច, វធកចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, វាយមតិ, តេន ច មរតីតិ។ អទិន្នាទានស្សាបិ បញ្ចេវ – បរបរិគ្គហិតញ្ច ហោតិ, បរបរិគ្គហិតសញ្ញី ច, ថេយ្យចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, វាយមតិ, តេន ច អាទាតព្ពំ អាទានំ គច្ឆតីតិ។ អព្រហ្មចរិយស្ស បន ចត្តារិ អង្គានិ ភវន្តិ – អជ្ឈាចរិយវត្ថុ ច ហោតិ, តត្ថ ច សេវនចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, សេវនបច្ចយា បយោគញ្ច សមាបជ្ជតិ, សាទិយតិ ចាតិ, តថា បរេសំ ទិន្នេសុម្បិ។ តត្ថ មុសាវាទស្ស តាវ មុសា ច ហោតិ តំ វត្ថុ, វិ

សំវាទនចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, តជ្ជោ ច វាយាមោ, បរវិសំវាទនញ្ច វិញ្ញាបយមានា វិញ្ញត្តិ បវត្តតីតិ ចត្តារិ អង្គានិ វេទិតព្ពានិ។ សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានស្ស បន សុរាទីនញ្ច អញ្ញតរំ ហោតិ មទនីយបាតុកម្យតាចិត្តញ្ច បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតិ, តជ្ជញ្ច វាយាមំ អាបជ្ជតិ, បីតេ ច បវិសតីតិ ឥមានិ ចត្តារិ អង្គានីតិ។ ឯវមេត្ថ អង្គតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

សមុដ្ឋានតោតិ បាណាតិបាតអទិន្នាទានមុសាវាទា ចេត្ថ កាយចិត្តតោ, វាចាចិត្តតោ, កាយវាចាចិត្តតោ ចាតិ តិសមុដ្ឋានា ហោន្តិ។ អព្រហ្មចរិយំ កាយចិត្តវសេន ឯកសមុដ្ឋានមេវ។ សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានំ កាយតោ ច, កាយចិត្តតោ ចាតិ ទ្វិសមុដ្ឋានន្តិ។ ឯវមេត្ថ សមុដ្ឋានតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

វេទនាតោតិ ឯត្ថ ច បាណាតិបាតោ ទុក្ខវេទនាសម្បយុត្តោវ។ អទិន្នាទានំ តីសុ វេទនាសុ អញ្ញតរវេទនាសម្បយុត្តំ, តថា មុសាវាទោ។ ឥតរានិ ទ្វេ សុខាយ វា អទុក្ខមសុខាយ វា វេទនាយ សម្បយុត្តានីតិ។ ឯវមេត្ថ វេទនាតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

មូលតោតិ បាណាតិបាតោ ចេត្ថ ទោសមោហមូលោ។ អទិន្នាទានមុសាវាទា លោភមោហមូលា វា ទោសមោហមូលា វា។ ឥតរានិ ទ្វេ លោភមោហមូលានីតិ។ ឯវមេត្ថ មូលតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

កម្មតោតិ បាណាតិបាតអទិន្នាទានអព្រហ្មចរិយានិ ចេត្ថ កាយកម្មមេវ កម្មបថប្បត្តានេវ ច, មុសាវាទោ វចីកម្មមេវ។ យោ បន អត្ថភញ្ជកោ, សោ កម្មបថប្បត្តោ។ ឥតរោ កម្មមេវ។ សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានំ កាយកម្មមេវាតិ។ ឯវមេត្ថ កម្មតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

វិរមតោតិ ឯត្ថ អាហ "បាណាតិបាតាទីហិ វិរមន្តោ កុតោ វិរមតី"តិ? វុច្ចតេ – សមាទានវសេន តាវ វិរមន្តោ អត្តនោ វា បរេសំ វា បាណាតិបាតាទិអកុសលតោ វិរមតិ។ កិមារភិត្វា? យតោ វិរមតិ, តទេវ។ សម្បត្តវសេនាបិ វិរមន្តោ វុត្តប្បការាកុសលតោវ។ កិមារភិត្វា? បាណាតិបាតាទីនំ វត្ថារម្មណានេវ។ កេចិ បន ភណន្តិ "សុរាមេរយមជ្ជសង្ខាតេ សង្ខារេ អារភិត្វា សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា វិរមតិ, សត្តសង្ខារេសុ យំ បន អវហរិតព្ពំ ភញ្ជិតព្ពញ្ច, តំ អារភិត្វា អទិន្នាទានា មុសាវាទា ច, សត្តេយេវារភិត្វា បាណាតិបាតា អព្រហ្មចរិយា ចា"តិ។ តទញ្ញេ "ឯវំ សន្តេ 'អញ្ញំ ចិន្តេន្តោ អញ្ញំ ករេយ្យ, យញ្ច បជហតិ, តំ ន ជានេយ្យា'តិ ឯវំទិដ្ឋិកា ហុត្វា អនិច្ឆមានា យទេវ បជហតិ, តំ អត្តនោ បាណាតិបាតាទិអកុសលមេវារភិត្វា វិរមតី"តិ វទន្តិ។ តទយុត្តំ។ កស្មា? តស្ស បច្ចុប្បន្នាភាវតោ ពហិទ្ធាភាវតោ ច។ សិក្ខាបទានញ្ហិ វិភង្គបាឋេ "បញ្ចន្នំ សិក្ខាបទានំ កតិ កុសលា…បេ.… កតិ អរណា"តិ បុច្ឆិត្វា "កុសលាយេវ, សិយា សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា"តិ (វិភ. ៧១៦) ឯវំ បវត្តមានេ វិស្សជ្ជនេ "បច្ចុប្បន្នារម្មណា"តិ ច "ពហិទ្ធារម្មណា"តិ ច ឯវំ បច្ចុប្បន្នពហិទ្ធារម្មណត្តំ វុត្តំ, តំ អត្តនោ បាណាតិបាតាទិអកុសលំ អារភិត្វា វិរមន្តស្ស ន យុជ្ជតិ។ យំ បន វុត្តំ – "អញ្ញំ ចិន្តេន្តោ អញ្ញំ ករេយ្យ, យញ្ច បជហតិ, តំ ន ជានេយ្យា"តិ។ តត្ថ វុច្ចតេ – ន កិច្ចសាធនវសេន បវត្តេន្តោ អញ្ញំ ចិន្តេន្តោ អញ្ញំ ករោតីតិ វា, យញ្ច បជហតិ, តំ ន ជានាតីតិ វា វុច្ចតិ។

> "អារភិត្វាន អមតំ, ជហន្តោ សព្ពបាបកេ;
> និទស្សនញ្ចេត្ថ ភវេ, មគ្គដ្ឋោរិយបុគ្គលោ"តិ។

ឯវមេត្ថ វិរមតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

ផលតោតិ សព្ពេ ឯវ ចេតេ បាណាតិបាតាទយោ ទុគ្គតិផលនិព្ពត្តកា ហោន្តិ, សុគតិយញ្ច អនិដ្ឋាកន្តាមនាបវិបាកនិព្ពត្តកា ហោន្តិ, សម្បរាយេ ទិដ្ឋធម្មេ ឯវ ច អវសេសារដ្ឋាទិផលនិព្ពត្តកា។ អបិច "យោ សព្ពលហុសោ បាណាតិបាតស្ស វិបាកោ មនុស្សភូតស្ស អប្បាយុកសំវត្តនិកោ ហោតី"តិ (អ. និ. ៨.៤០) ឯវមាទិនា នយេនេត្ថ ផលតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

អបិ ចេត្ថ បាណាតិបាតាទិវេរមណីនម្បិ សមុដ្ឋានវេទនាមូលកម្មផលតោ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។ តត្ថាយំ វិញ្ញាបនា – សព្ពា ឯវ ចេតា វេរមណិយោ ចតូហិ សមុដ្ឋហន្តិ កាយតោ, កាយចិត្តតោ, វាចាចិត្តតោ, កាយវាចាចិត្តតោ ចាតិ។ សព្ពា ឯវ ច សុខវេទនាសម្បយុត្តា វា, អទុក្ខមសុខវេទនាសម្បយុត្តា វា, អលោភាទោសមូលា វា អលោភាទោសាមោហមូលា វា។ ចតស្សោបិ ចេត្ថ កាយកម្មំ, មុសាវាទាវេរមណី វចីកម្មំ, មគ្គក្ខណេ ច ចិត្តតោវ សមុដ្ឋហន្តិ, សព្ពាបិ មនោកម្មំ។

បាណាតិបាតា វេរមណិយា ចេត្ថ អង្គបច្ចង្គសម្បន្នតា អារោហបរិណាហសម្បត្តិតា ជវសម្បត្តិតា សុប្បតិដ្ឋិតបាទតា ចារុតា មុទុតា សុចិតា សូរតា មហព្ពលតា វិស្សត្ថវចនតា លោកបិយតា នេលតា អភេជ្ជបរិសតា អច្ឆម្ភិតា ទុប្បធំសិតា បរូបក្កមេន អមរណតា អនន្តបរិវារតា សុរូបតា សុសណ្ឋានតា អប្បាពាធតា អសោកិតា បិយេហិ មនាបេហិ សទ្ធឹ អវិប្បយោគតា ទីឃាយុកតាតិ ឯវមាទីនិ ផលានិ។

អទិន្នាទានា វេរមណិយា មហទ្ធនតា បហូតធនធញ្ញតា អនន្តភោគតា អនុប្បន្នភោគុប្បត្តិតា ឧប្បន្នភោគថាវរតា ឥច្ឆិតានំ ភោគានំ ខិប្បប្បដិលាភិតា រាជចោរុទកគ្គិអប្បិយទាយាទេហិ អសាធារណភោគតា អសាធារណធនប្បដិលាភិតា លោកុត្តមតា នត្ថិកភាវស្ស អជាននតា សុខវិហារិតាតិ ឯវមាទីនិ។

អព្រហ្មចរិយា វេរមណិយា វិគតបច្ចត្ថិកតា សព្ពជនបិយតា អន្នបានវត្ថសយនាទីនំ លាភិតា សុខសយនតា សុខប្បដិពុជ្ឈនតា អបាយភយវិនិមុត្តតា ឥត្ថិភាវប្បដិលាភស្ស វា នបុំសកភាវប្បដិលាភស្ស វា អភព្ពតា អក្កោធនតា បច្ចក្ខការិតា អបតិតក្ខន្ធតា អនធោមុខតា ឥត្ថិបុរិសានំ អញ្ញមញ្ញបិយតា បរិបុណ្ណិន្ទ្រិយតា បរិបុណ្ណលក្ខណតា និរាសង្កតា អប្បោស្សុក្កតា សុខវិហារិតា អកុតោភយតា បិយវិប្បយោគាភាវតាតិ ឯវមាទីនិ។

មុសាវាទា វេរមណិយា វិប្បសន្និន្ទ្រិយតា វិស្សដ្ឋមធុរភាណិតា សមសិតសុទ្ធទន្តតា នាតិថូលតា នាតិកិសតា នាតិរស្សតា នាតិទីឃតា សុខសម្ផស្សតា ឧប្បលគន្ធមុខតា សុស្សូសកបរិជនតា អាទេយ្យវចនតា កមលុប្បលសទិសមុទុលោហិតតនុជិវ្ហតា អនុទ្ធតតា អចបលតាតិ ឯវមាទីនិ។

សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា វេរមណិយា អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេសុ សព្ពកិច្ចករណីយេសុ ខិប្បំ បដិជាននតា សទា ឧបដ្ឋិតសតិតា អនុម្មត្តកតា ញាណវន្តតា អនលសតា អជឡតា អនេលមូគតា អមត្តតា អប្បមត្តតា អសម្មោហតា អច្ឆម្ភិតា អសារម្ភិតា អនុស្សង្កិតា សច្ចវាទិតា អបិសុណាផរុសាសម្ផប្បលាបវាទិតា រត្តិន្ទិវមតន្ទិតតា កតញ្ញុតា កតវេទិតា អមច្ឆរិតា ចាគវន្តតា សីលវន្តតា ឧជុតា អក្កោធនតា ហិរិមនតា ឱត្តប្បិតា ឧជុទិដ្ឋិកតា មហាបញ្ញតា មេធាវិតា បណ្ឌិតតា អត្ថានត្ថកុសលតាតិ ឯវមាទីនិ ផលានិ។ ឯវមេត្ថ បាណាតិបាតាទិវេរមណីនំ សមុដ្ឋានវេទនាមូលកម្មផលតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

បច្ឆិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនា

ឥទានិ យំ វុត្តំ –

> “យោជេតព្ពំ តតោ យុត្តំ, បច្ឆិមេស្វបិ បញ្ចសុ;
> អាវេណិកញ្ច វត្តព្ពំ, ញេយ្យា ហីនាទិតាបិ ចា”តិ។

តស្សាយំ អត្ថវណ្ណនា – ឯតិស្សា បុរិមបញ្ចសិក្ខាបទវណ្ណនាយ យំ យុជ្ជតិ, តំ តតោ គហេត្វា បច្ឆិមេស្វបិ បញ្ចសុ សិក្ខាបទេសុ យោជេតព្ពំ។ តត្ថាយំ យោជនា – យថេវ ហិ បុរិមសិក្ខាបទេសុ **អារម្មណតោ** ច សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានំ រូបាយតនាទិអញ្ញតរសង្ខាតារម្មណំ, តថា ឥធ វិកាលភោជនំ។ ឯតេន នយេន សព្ពេសំ អារម្មណភេទោ វេទិតព្ពោ។ **អាទានតោ** ច យថា បុរិមានិ សាមណេរេន វា ឧបាសកេន វា សមាទិយន្តេន សមាទិន្នានិ ហោន្តិ, តថា ឯតានិបិ។ **អង្គតោ**បិ យថា តត្ថ បាណាតិបាតាទីនំ អង្គភេទោ វុត្តោ, ឯវមិធាបិ វិកាលភោជនស្ស ចត្តារិ អង្គានិ – វិកាលោ, យាវកាលិកំ, អជ្ឈោហរណំ, អនុម្មត្តកតាតិ។ ឯតេនានុសារេន សេសានម្បិ អង្គវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ យថា ច តត្ថ **សមុដ្ឋានតោ** សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានំ កាយតោ ច កាយចិត្តតោ ចាតិ ទ្វិសមុដ្ឋានំ, ឯវមិធ វិកាលភោជនំ។ ឯតេន នយេន សព្ពេសំ សមុដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។ យថា ច តត្ថ **វេទនាតោ** អទិន្នាទានំ តីសុ វេទនាសុ អញ្ញតរវេទនាសម្បយុត្តំ, តថា ឥធ វិកាលភោជនំ។ ឯតេន នយេន សព្ពេសំ វេទនាសម្បយោគោ វេទិតព្ពោ។ យថា ច តត្ថ អព្រហ្មចរិយំ លោភមោហមូលំ, ឯវមិធ វិកាលភោជនំ។ អបរានិ ច ទ្វេ ឯតេន នយេន សព្ពេសំ មូលភេទោ វេទិតព្ពោ។ យថា ច តត្ថ បាណាតិបាតាទយោ កាយកម្មំ, ឯវមិធាបិ វិកាលភោជនាទីនិ។ ជាតរូបរជតប្បដិគ្គហណំ បន កាយកម្មំ វា សិយា វចីកម្មំ វា កាយទ្វារាទីហិ បវត្តិសព្ភាវបរិយាយេន, ន កម្មបថវសេន។ **វិរមតោ**តិ យថា ច តត្ថ វិរមន្តោ អត្តនោ វា បរេសំ វា បាណាតិបាតាទិអកុសលតោ វិរមតិ, ឯវមិធាបិ វិកាលភោជនាទិអកុសលតោ, កុសលតោបិ វា ឯកតោ។ យថា ច បុរិមា បញ្ច វេរមណិយោ ចតុសមុដ្ឋានា កាយតោ, កាយចិត្តតោ, វាចាចិត្តតោ, កាយវាចាចិត្តតោ ចាតិ,

សព្ពា សុខវេទនាសម្បយុត្តា វា អទុក្ខមសុខវេទនាសម្បយុត្តា វា, អលោភាទោសមូលា វា អលោភាទោសាមោហមូលា វា, សព្ពា ច នានប្បការកដ្ឋផលនិព្ពត្តកា, តថា ឥធាបីតិ។

> “យោជេតព្ពំ តតោ យុត្តំ, បច្ឆិមេស្វបិ បញ្ចសុ;
> អាវេណិកញ្ច វត្តព្ពំ, ញេយ្យា ហីនាទិតាបិ ចា”តិ។ –

ឯត្ថ បន **វិកាលភោជន**ន្តិ មជ្ឈន្ហិកវីតិក្កមេ ភោជនំ។ ឯតញ្ហិ អនុញ្ញាតកាលេ វីតិក្កន្តេ ភោជនំ, តស្មា “វិកាលភោជន”ន្តិ វុច្ចតិ , តតោ វិកាលភោជនា។ **នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សន**ន្តិ ឯត្ថ **នច្ចំ** នាម យំកិញ្ចិ នច្ចំ, **គីត**ន្តិ យំកិញ្ចិ គីតំ, **វាទិត**ន្តិ យំកិញ្ចិ វាទិតំ។ **វិសូកទស្សន**ន្តិ កិលេសុប្បត្តិបច្ចយតោ កុសលបក្ខភិន្ទនេន វិសូកានំ ទស្សនំ, វិសូកភូតំ វា ទស្សនំ វិសូកទស្សនំ។ នច្ចា ច គីតា ច វាទិតា ច វិសូកទស្សនា ច នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនា។ វិសូកទស្សនញ្ចេត្ថ ព្រហ្មជាលេ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ –

> “យថា វា បនេកេ ភោន្តោ សមណព្រាហ្មណា សទ្ធាទេយ្យានិ ភោជនានិ ភុញ្ជិត្វា តេ ឯវរូបំ វិសូកទស្សនមនុយុត្តា វិហរន្តិ, សេយ្យថិទំ, នច្ចំ គីតំ វាទិតំ បេក្ខំ អក្ខានំ បាណិស្សរំ វេតាលំ កុម្ភថូណំ សោភនកំ ចណ្ឌាលំ វំសំ ធោវនំ ហត្ថិយុទ្ធំ អស្សយុទ្ធំ មហឹសយុទ្ធំ ឧសភយុទ្ធំ អជយុទ្ធំ មេណ្ឌយុទ្ធំ កុក្កុដយុទ្ធំ វដ្ដកយុទ្ធំ ទណ្ឌយុទ្ធំ មុដ្ឋិយុទ្ធំ និព្ពុទ្ធំ ឧយ្យោធិកំ ពលគ្គំ សេនាព្យូហំ អនីកទស្សនំ ឥតិ វា, ឥតិ ឯវរូបា វិសូកទស្សនា បដិវិរតោ សមណោ គោតមោ”តិ (ទី. និ. ១.១២)។

អថ វា យថាវុត្តេនត្ថេន នច្ចគីតវាទិតានិ ឯវ វិសូកានិ នច្ចគីតវាទិតវិសូកានិ, តេសំ ទស្សនំ នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនំ, តស្មា នច្ចគីតវាទិតវិសូកទស្សនា។ “ទស្សនសវនា”តិ វត្តព្ពេ យថា “សោ ច ហោតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ វិបរីតទស្សនោ”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ១.៣០៨) អចក្ខុទ្វារប្បវត្តម្បិ វិសយគ្គហណំ “ទស្សន”ន្តិ វុច្ចតិ, ឯវំ សវនម្បិ “ទស្សន”ន្ត្វេវ វុត្តំ។ ទស្សនកម្យតាយ ឧបសង្កមិត្វា បស្សតោ ឯវ ចេត្ថ វីតិក្កមោ ហោតិ។ ឋិតនិសិន្នសយនោកាសេ បន អាគតំ គច្ឆន្តស្ស វា អាបាថគតំ បស្សតោ សិយា សំកិលេសោ, ន វីតិក្កមោ។ ធម្មូបសំហិតម្បិ ចេត្ថ គីតំ ន វដ្ដតិ, គីតូបសំហិតោ បន ធម្មោ វដ្ដតីតិ វេទិតព្ពោ។

មាលាទីនិ ធារណាទីហិ យថាសង្ខ្យំ យោជេតព្ពានិ។ តត្ថ **មាលា**តិ យំកិញ្ចិ បុប្ផជាតំ។ **វិលេបន**ន្តិ យំកិញ្ចិ វិលេបនត្ថំ បិសិត្វា បដិយត្តំ។ អវសេសំ សព្ពម្បិ វាសចុណ្ណធូបនាទិកំ គន្ធជាតំ **គន្ធោ**។ តំ សព្ពម្បិ មណ្ឌនវិភូសនត្ថំ ន វដ្ដតិ, ភេសជ្ជត្ថន្តុ វដ្ដតិ, បូជនត្ថញ្ច អភិហដំ សាទិយតោ ន កេនចិ បរិយាយេន ន វដ្ដតិ។ **ឧច្ចាសយន**ន្តិ បមាណាតិក្កន្តំ វុច្ចតិ។ **មហាសយន**ន្តិ អកប្បិយសយនំ អកប្បិយត្ថរណញ្ច។ តទុភយម្បិ សាទិយតោ ន កេនចិ បរិយាយេន វដ្ដតិ។ **ជាតរូប**ន្តិ សុវណ្ណំ។ **រជត**ន្តិ កហាបណោ, លោហមាសកទារុមាសកជតុមាសកាទិ យំ យំ តត្ថ តត្ថ វោហារំ គច្ឆតិ, តទុភយម្បិ ជាតរូបរជតំ។ តស្ស យេន កេនចិ បការេន សាទិយនំ បដិគ្គហោ នាម, សោ ន យេន កេនចិ បរិយាយេន វដ្ដតីតិ ឯវំ អាវេណិកំ វត្តព្ពំ។

ទសបិ ចេតានិ សិក្ខាបទានិ ហីនេន ឆន្ទេន ចិត្តវីរិយវីមំសាហិ វា សមាទិន្នានិ ហីនានិ, មជ្ឈិមេហិ មជ្ឈិមានិ, បណីតេហិ បណីតានិ។ តណ្ហាទិដ្ឋិមានេហិ វា ឧបក្កិលិដ្ឋានិ ហីនានិ, អនុបក្កិលិដ្ឋានិ មជ្ឈិមានិ, តត្ថ តត្ថ បញ្ញាយ អនុគ្គហិតានិ បណីតានិ។ ញាណវិប្បយុត្តេន វា កុសលចិត្តេន សមាទិន្នានិ ហីនានិ, សសង្ខារិកញាណសម្បយុត្តេន មជ្ឈិមានិ, អសង្ខារិកេន បណីតានីតិ ឯវំ ញេយ្យា ហីនាទិតាបិ ចាតិ។

ឯត្តាវតា ច យា បុព្ពេ **“យេន យត្ថ យទា យស្មា**”តិអាទីហិ ឆហិ គាថាហិ សិក្ខាបទបាឋស្ស វណ្ណនត្ថំ មាតិកា និក្ខិត្តា, សា អត្ថតោ បកាសិតា ហោតីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

សិក្ខាបទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ទ្វត្តឹសាការវណ្ណនា

បទសម្ពន្ធវណ្ណនា

ឥទានិ យទិទំ ឯវំ ទសហិ សិក្ខាបទេហិ បរិសុទ្ធបយោគស្ស សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស កុលបុត្តស្ស អាសយបរិសុទ្ធត្ថំ ចិត្តភាវនត្ថញ្ច អញ្ញត្រ ពុទ្ធុប្បាទា អប្បវត្តបុព្ពំ សព្ពតិត្ថិយានំ អវិសយភូតំ តេសុ តេសុ សុត្តន្តេសុ –

> “ឯកធម្មោ, ភិក្ខវេ, ភាវិតោ ពហុលីកតោ មហតោ សំវេគាយ សំវត្តតិ។ មហតោ អត្ថាយ សំវត្តតិ។ មហតោ យោគក្ខេមាយ សំវត្តតិ។ មហតោ សតិសម្បជញ្ញាយ សំវត្តតិ។ ញាណទស្សនប្បដិលាភាយ សំវត្តតិ។ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាយ សំវត្តតិ។ វិជ្ជាវិមុត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ សំវត្តតិ។ កតមោ ឯកធម្មោ? កាយគតា សតិ។ អមតំ តេ, ភិក្ខវេ, ន បរិភុញ្ជន្តិ, យេ កាយគតាសតឹ ន បរិភុញ្ជន្តិ។ អមតំ តេ, ភិក្ខវេ, បរិភុញ្ជន្តិ, យេ កាយគតាសតឹ បរិភុញ្ជន្តិ។ អមតំ តេសំ, ភិក្ខវេ, អបរិភុត្តំ បរិភុត្តំ, បរិហីនំ អបរិហីនំ, វិរទ្ធំ អារទ្ធំ, យេសំ កាយគតា សតិ អារទ្ធា”តិ។ (អ. និ. ១.៥៦៤-៥៧០) –

ឯវំ ភគវតា អនេកាការេន បសំសិត្វា –

> “កថំ ភាវិតា, ភិក្ខវេ, កាយគតាសតិ កថំ ពហុលីកតា មហប្ផលា ហោតិ មហានិសំសា? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អរញ្ញគតោ វា”តិ (ម. និ. ៣.១៥៤) –

អាទិនា នយេន អានាបានបព្ពំ ឥរិយាបថបព្ពំ ចតុសម្បជញ្ញបព្ពំ បដិកូលមនសិការបព្ពំ ធាតុមនសិការបព្ពំ នវ សិវថិកបព្ពានីតិ ឥមេសំ ចុទ្ទសន្នំ បព្ពានំ វសេន កាយគតាសតិកម្មដ្ឋានំ និទ្ទិដ្ឋំ។ តស្ស ភាវនានិទ្ទេសោ អនុប្បត្តោ។ តត្ថ យស្មា ឥរិយាបថបព្ពំ ចតុសម្បជញ្ញបព្ពំ ធាតុមនសិការបព្ពន្តិ ឥមានិ តីណិ វិបស្សនាវសេន វុត្តានិ។ នវ សិវថិកបព្ពានិ វិបស្សនាញាណេសុយេវ អាទីនវានុបស្សនាវសេន វុត្តានិ។ យាបិ ចេត្ថ ឧទ្ធុមាតកាទីសុ សមាធិភាវនា ឥជ្ឈេយ្យ, សា វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារតោ អសុភភាវនានិទ្ទេសេ បកាសិតា ឯវ។ អានាបានបព្ពំ បន បដិកូលមនសិការបព្ពញ្ចេតិ ឥមានេត្ថ ទ្វេ សមាធិវសេន វុត្តានិ។ តេសុ អានាបានបព្ពំ អានាបានស្សតិវសេន វិសុំ កម្មដ្ឋានំយេវ។ យំ បនេតំ –

> “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ឥមមេវ កាយំ ឧទ្ធំ បាទតលា អធោ កេសមត្ថកា តចបរិយន្តំ បូរំ នានប្បការស្ស អសុចិនោ បច្ចវេក្ខតិ ‘អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ កេសា, លោមា…បេ…. មុត្ត’”ន្តិ (ម. និ. ៣.១៥៤)។

ឯវំ តត្ថ តត្ថ មត្ថលុង្គំ អដ្ឋិមិញ្ជេន សង្គហេត្វា ទេសិតំ កាយគតាសតិកោដ្ឋាសភាវនាបរិយាយំ ទ្វត្តឹសាការកម្មដ្ឋានំ អារទ្ធំ, តស្សាយំ អត្ថវណ្ណនា –

តត្ថ **អត្ថី**តិ សំវិជ្ជន្តិ។ **ឥមស្មិ**ន្តិ យ្វាយំ ឧទ្ធំ បាទតលា អធោ កេសមត្ថកា តចបរិយន្តោ បូរោ នានប្បការស្ស អសុចិនោតិ វុច្ចតិ, តស្មឹ ។ **កាយេ**តិ សរីរេ។ សរីរញ្ហិ អសុចិសញ្ចយតោ, កុច្ឆិតានំ វា កេសាទីនញ្ចេវ ចក្ខុរោគាទីនញ្ច រោគសតានំ អាយភូតតោ កាយោតិ វុច្ចតិ។ **កេសា…បេ…. មុត្ត**ន្តិ ឯតេ កេសាទយោ ទ្វត្តឹសាការា, តត្ថ “អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ កេសា អត្ថិ លោមា”តិ ឯវំ សម្ពន្ធោ វេទិតព្ពោ ។ តេន កឹ កថិតំ ហោតិ? ឥមស្មឹ បាទតលា បដ្ឋាយ ឧបរិ, កេសមត្ថកា បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា, តចតោ បដ្ឋាយ បរិតោតិ ឯត្តកេ ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ សព្ពាការេនាបិ វិចិនន្តោ ន កោចិ កិញ្ចិ មុត្តំ វា មណឹ វា វេឡុរិយំ វា អគរុំ វា ចន្ទនំ វា កុង្កុមំ វា កប្បូរំ វា វាសចុណ្ណាទឹ វា អណុមត្តម្បិ សុចិភាវំ បស្សតិ, អថ ខោ បរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆំ អស្សិរិកទស្សនំ នានប្បការំ កេសលោមាទិភេទំ អសុចិមេវ បស្សតីតិ។

អយំ តាវេត្ថ បទសម្ពន្ធតោ វណ្ណនា។

អសុភភាវនា

អសុភភាវនាវសេន បនស្ស ឯវំ វណ្ណនា វេទិតព្ពា – ឯវមេតស្មឹ បាណាតិបាតាវេរមណិសិក្ខាបទាទិភេទេ សីលេ បតិដ្ឋិតេន បយោគសុទ្ធេន អាទិកម្មិកេន កុលបុត្តេន អាសយសុទ្ធិយា អធិគមនត្ថំ ទ្វត្តឹសាការកម្មដ្ឋានភាវនានុយោគមនុយុញ្ជិតុកាមេន បឋមំ តាវស្ស អាវាសកុលលាភគណកម្មទ្ធានញាតិគន្ថរោគឥទ្ធិ

បលិពោធេន កិត្តិបលិពោធេន វា សហ ទស បលិពោធា ហោន្តិ។ អថានេន អាវាសកុលលាភគណញាតិកិត្តិសុ សង្គប្បហានេន, កម្មទ្ធានគន្ថេសុ អព្យាបារេន, រោគស្ស តិកិច្ឆាយាតិ ឯវំ តេ ទស បលិពោធា ឧបច្ឆិន្ទិតព្ពា, អថានេន ឧបច្ឆិន្នបលិពោធេន អនុបច្ឆិន្នេនេក្ខម្មាភិលាសេន កោដិប្បត្តសល្លេខវុត្តិតំ បរិគ្គហេត្វា ខុទ្ទានុខុទ្ទកម្បិ វិនយាចារំ អប្បជហន្តេន អាគមាធិគមសមន្នាគតោ តតោ អញ្ញតរង្គសមន្នាគតោ វា កម្មដ្ឋានទាយកោ អាចរិយោ វិនយានុរូបេន វិធិនា ឧបគន្តព្ពោ, វត្តសម្បទាយ ច អារាធិតចិត្តស្ស តស្ស អត្តនោ អធិប្បាយោ និវេទេតព្ពោ។ តេន តស្ស និមិត្តជ្ឈាសយចរិយាធិមុត្តិភេទំ ញត្វា យទិ ឯតំ កម្មដ្ឋានមនុរូបំ, អថ យស្មិំ វិហារេ អត្តនា វសតិ, យទិ តស្មិំយេវ សោបិ វសិតុកាមោ ហោតិ, តតោ សង្ខេបតោ កម្មដ្ឋានំ ទាតព្ពំ។ អថ អញ្ញត្រ វសិតុកាមោ ហោតិ, តតោ បហាតព្ពបរិគ្គហេតព្ពាទិកថនវសេន សបុរេក្ខារំ រាគចរិតានុកុលាទិកថនវសេន សប្បភេទំ វិត្ថារេន កថេតព្ពំ។ តេន តំ សបុរេក្ខារំ សប្បភេទំ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គហេត្វា អាចរិយំ អាបុច្ឆិត្វា យានិ តានិ –

“មហាវាសំ នវាវាសំ, ជរាវាសញ្ច បន្ថនឹ;
សោណ្ឌឹ បណ្ណញ្ច បុប្ផញ្ច, ផលំ បត្ថិតមេវ ច។

“នគរំ ទារុនា ខេត្តំ, វិសភាគេន បដ្ដនំ;
បច្ចន្តសីមាសប្បាយំ, យត្ថ មិត្តោ ន លព្ភតិ។

“អដ្ឋារសេតានិ ឋានានិ, ឥតិ វិញ្ញាយ បណ្ឌិតោ;
អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, មគ្គំ សប្បដិភយំ យថា”តិ។ (វិសុទ្ធិ. ១.៥២) –

ឯវំ អដ្ឋារស សេនាសនានិ បរិវជ្ជេតព្ពានីតិ វុច្ចន្តិ។ តានិ វជ្ជេត្វា, យំ តំ –

“កថញ្ច, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ នាតិទូរំ ហោតិ, នច្ចាសន្នំ, គមនាគមនសម្បន្នំ, ទិវា អប្បាកិណ្ណំ, រត្តឹ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសំ អប្បឌំសមកសវាតាតបសរីសបសម្ផស្សំ។ តស្មិំ ខោ បន សេនាសនេ វិហរន្តស្ស អប្បកសិរេន ឧប្បជ្ជន្តិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារា។ តស្មិំ ខោ បន សេនាសនេ ថេរា ភិក្ខូ វិហរន្តិ ពហុស្សុតា អាគតាគមា ធម្មធរា វិនយធរា មាតិកាធរា, តេ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆតិ បរិបញ្ហតិ ‘ឥទំ, ភន្តេ, កថំ, ឥមស្ស កោ អត្ថោ’តិ? តស្ស, តេ អាយស្មន្តោ អវិវដញ្ចេវ វិវរន្តិ, អនុត្តានីកតញ្ច ឧត្តានី ករោន្តិ, អនេកវិហិតេសុ ច កង្ខាឋានិយេសុ ធម្មេសុ កង្ខំ បដិវិនោទេន្តិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, សេនាសនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ហោតី”តិ (អ. និ. ១០.១១)។ –

ឯវំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ សេនាសនំ វុត្តំ។ តថារូបំ សេនាសនំ ឧបគម្ម កតសព្ពកិច្ចេន កាមេសុ អាទីនវំ, នេក្ខម្មេ ច អានិសំសំ បច្ចវេក្ខិត្វា ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ ធម្មសុធម្មតាយ សង្ឃសុប្បដិបន្នតាយ ច អនុស្សរណេន ចិត្តំ បសាទេត្វា យំ តំ –

“វចសា មនសា ចេវ, វណ្ណសណ្ឋានតោ ទិសា;
ឱកាសតោ បរិច្ឆេទា, សត្តធុគ្គហណំ វិទូ”តិ។ –

ឯវំ សត្តវិធំ ឧគ្គហកោសល្លំ; អនុបុព្ពតោ, នាតិសីឃតោ, នាតិសណិកតោ, វិក្ខេបប្បដិពាហនតោ, បណ្ណត្តិសមតិក្កមតោ, អនុបុព្ពមុញ្ចនតោ, អប្បនាតោ, តយោ ច សុត្តន្តាតិ ឯវំ ទសវិធំ មនសិការកោសល្លញ្ច វុត្តំ។ តំ អបរិច្ចជន្តេន ទ្វត្តឹសាការភាវនា អារភិតព្ពា។ ឯវញ្ហិ អារភតោ សព្ពាការេន ទ្វត្តឹសាការភាវនា សម្បជ្ជតិ នោ អញ្ញថា។

តត្ថ អាទិតោវ តចបញ្ចកំ តាវ គហេត្វា អបិ តេបិដកេន “កេសា លោមា”តិអាទិនា នយេន អនុលោមតោ, តស្មិំ បគុណីភូតេ “តចោ ទន្តា”តិ ឯវមាទិនា នយេន បដិលោមតោ, តស្មិម្បិ បគុណីភូតេ តទុភយនយេនេវ អនុលោមប្បដិលោមតោ ពហិ វិសដវិតក្កវិច្ឆេទនត្ថំ បាឡិបគុណីភាវត្ថញ្ច វចសា កោដ្ឋាសសភាវបរិគ្គហត្ថំ មនសា ច អទ្ធមាសំ ភាវេតព្ពំ។ វចសា ហិស្ស ភាវនា ពហិ វិសដវិតក្កេ វិច្ឆិន្ទិត្វា មនសា ភាវនាយ បាឡិបគុណតាយ ច បច្ចយោ ហោតិ, មនសា ភាវនា អសុភវណ្ណលក្ខណានំ អញ្ញតរវសេន បរិគ្គហស្ស, អថ តេនេវ នយេន វក្កបញ្ចកំ អទ្ធមាសំ, តតោ តទុភយមទ្ធមាសំ, តតោ បប្ផាសបញ្ចកមទ្ធមាសំ, តតោ តំ បញ្ចកត្តយម្បិ អទ្ធមាសំ, អថ អន្តេ អវុត្តម្បិ មត្ថលុង្គំ បថវីធាតុអាការេហិ សទ្ធឹ ឯកតោ ភាវនត្ថំ

ឥធ បក្ខិបិត្វា មត្ថលុង្គបញ្ចកំ អទ្ធមាសំ, តតោ បញ្ចកចតុក្កម្បិ អទ្ធមាសំ, អថ មេទឆក្កមទ្ធមាសំ, តតោ មេទឆក្កេន សហ បញ្ចកចតុក្កម្បិ អទ្ធមាសំ, អថ មុត្តឆក្កមទ្ធមាសំ, តតោ សព្ពមេវ ទ្វត្តឹសាការមទ្ធមាសន្តិ ឯវំ ឆ មាសេ វណ្ណសណ្ឋានទិសោកាសបរិច្ឆេទតោ វវត្ថបេន្តេន ភាវេតព្ពំ។ ឯតំ មជ្ឈិមបញ្ញំ បុគ្គលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ មន្ទបញ្ញេន តុ យាវជីវំ ភាវេតព្ពំ តិក្ខបញ្ញស្ស ន ចិរេនេវ ភាវនា សម្បជ្ជតីតិ។

ឯត្ថាហ – “កថំ បនាយមិមំ ទ្វត្តឹសាការំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតី”តិ? អយញ្ហិ “អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ កេសា”តិ ឯវមាទិនា នយេន តចបញ្ចកាទិវិភាគតោ ទ្វត្តឹសាការំ ភាវេន្តោ **កេសា** តាវ វណ្ណតោ កាឡកាតិ វវត្ថបេតិ, យាទិសកា វានេន ទិដ្ឋា ហោន្តិ។ សណ្ឋានតោ ទីឃវដ្ដលិកា តុលាទណ្ឌមិវាតិ វវត្ថបេតិ។ ទិសតោ បន យស្មា ឥមស្មឹ កាយេ នាភិតោ ឧទ្ធំ ឧបរិមា ទិសា អធោ ហេដ្ឋិមាតិ វុច្ចតិ, តស្មា ឥមស្ស កាយស្ស ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតាតិ វវត្ថបេតិ។ ឱកាសតោ នលាដន្តកណ្ណចូឡិកគលវាដកបរិច្ឆិន្នេ សីសចម្មេ ជាតាតិ។ តត្ថ យថា វម្មិកមត្ថកេ ជាតានិ កុណ្ឋតិណានិ ន ជានន្តិ “មយំ វម្មិកមត្ថកេ ជាតានី”តិ; នបិ វម្មិកមត្ថកោ ជានាតិ “មយិ កុណ្ឋតិណានិ ជាតានី”តិ; ឯវមេវ ន កេសា ជានន្តិ “មយំ សីសចម្មេ ជាតា”តិ, នបិ សីសចម្មំ ជានាតិ “មយិ កេសា ជាតា”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា អចេតនា អព្យាកតា សុញ្ញា បរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆប្បដិកូលា, ន សត្តោ ន បុគ្គលោតិ វវត្ថបេតិ។ បរិច្ឆេទតោតិ ទុវិធោ បរិច្ឆេទោ សភាគវិសភាគវសេន។ តត្ថ កេសា ហេដ្ឋា បតិដ្ឋិតចម្មតលេន តត្ថ វីហគ្គមត្តំ បវិសិត្វា បតិដ្ឋិតេន អត្តនោ មូលតលេន ច ឧបរិ អាកាសេន តិរិយំ អញ្ញមញ្ញេន បរិច្ឆិន្នាតិ ឯវំ សភាគបរិច្ឆេទតោ, កេសា ន អវសេសឯកតឹសាការា។ អវសេសា ឯកតឹសា ន កេសាតិ ឯវំ វិសភាគបរិច្ឆេទតោ ច វវត្ថបេតិ។ ឯវំ តាវ កេសេ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

អវសេសេសុ **លោមា** វណ្ណតោ យេភុយ្យេន នីលវណ្ណាតិ វវត្ថបេតិ, យាទិសកា វានេន ទិដ្ឋា ហោន្តិ។ សណ្ឋានតោ ឱណតចាបសណ្ឋានា, ឧបរិ វង្កតាលហីរសណ្ឋានា វា, ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតា, ឱកាសតោ ហត្ថតលបាទតលេ ឋបេត្វា យេភុយ្យេន អវសេសសរីរចម្មេ ជាតាតិ។

តត្ថ យថា បុរាណគាមដ្ឋានេ ជាតានិ ទព្ពតិណានិ ន ជានន្តិ “មយំ បុរាណគាមដ្ឋានេ ជាតានី”តិ, ន ច បុរាណគាមដ្ឋានំ ជានាតិ “មយិ ទព្ពតិណានិ ជាតានី”តិ, ឯវមេវ ន លោមា ជានន្តិ “មយំ សរីរចម្មេ ជាតា”តិ, នបិ សរីរចម្មំ ជានាតិ “មយិ លោមា ជាតា”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា អចេតនា អព្យាកតា សុញ្ញា បរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆបដិកូលា, ន សត្តោ ន បុគ្គលោតិ វវត្ថបេតិ។ បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា បតិដ្ឋិតចម្មតលេន តត្ថ លិក្ខាមត្តំ បវិសិត្វា បតិដ្ឋិតេន អត្តនោ មូលេន ច ឧបរិ អាកាសេន តិរិយំ អញ្ញមញ្ញេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតេសំ សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ លោមេ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ **នខា** យស្ស បរិបុណ្ណា, តស្ស វីសតិ។ តេ សព្ពេបិ វណ្ណតោ មំសវិនិមុត្តោកាសេ សេតា, មំសសម្ពន្ធេ តម្ពវណ្ណាតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ យថាសកបតិដ្ឋិតោកាសសណ្ឋានា, យេភុយ្យេន មធុកផលដ្ឋិកសណ្ឋានា, មច្ឆសកលិកសណ្ឋានា វាតិ វវត្ថបេតិ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតា, ឱកាសតោ អង្គុលីនំ អគ្គេសុ បតិដ្ឋិតាតិ។

តត្ថ យថា នាម គាមទារកេហិ ទណ្ឌកគ្គេសុ មធុកផលដ្ឋិកា ឋបិតា ន ជានន្តិ “មយំ ទណ្ឌកគ្គេសុ ឋបិតា”តិ, នបិ ទណ្ឌកា ជានន្តិ “អម្ហេសុ មធុកផលដ្ឋិកា ឋបិតា”តិ; ឯវមេវ នខា ន ជានន្តិ “មយំ អង្គុលីនំ អគ្គេសុ បតិដ្ឋិតា”តិ, នបិ អង្គុលិយោ ជានន្តិ “អម្ហាកំ អគ្គេសុ នខា បតិដ្ឋិតា”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា អចេតនា…បេ…. ន បុគ្គលោតិ វវត្ថបេតិ។ បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា មូលេ ច អង្គុលិមំសេន, តត្ថ បតិដ្ឋិតតលេន វា ឧបរិ អគ្គេ ច អាកាសេន, ឧភតោបស្សេសុ អង្គុលីនំ ឧភតោកោដិចម្មេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតេសំ សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ នខេ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ **ទន្តា** យស្ស បរិបុណ្ណា, តស្ស ទ្វត្តឹស។ តេ សព្ពេបិ វណ្ណតោ សេតវណ្ណាតិ វវត្ថបេតិ។ យស្ស សមសណ្ឋិតា ហោន្តិ, តស្ស ខរបត្តច្ឆិន្នសង្ខបដលមិវ សមគន្ថិតសេតកុសុមមកុឡមាលា វិយ ច ខាយន្តិ។ យស្ស វិសមសណ្ឋិតា, តស្ស ជិណ្ណអាសនសាលាបីឋកបដិបាដិ វិយ នានាសណ្ឋានាតិ សណ្ឋានតោ វវត្ថបេតិ។ តេសញ្ហិ ឧភយទន្តបន្តិបរិយោសានេសុ ហេដ្ឋតោ ឧបរិតោ ច ទ្វេ ទ្វេ កត្វា អដ្ឋ ទន្តា ចតុកោដិកា ចតុមូលិកា អាសន្ទិកសណ្ឋានា, តេសំ ឱរតោ តេនេវ កមេន សន្ទិវិដ្ឋា អដ្ឋ ទន្តា តិកោដិកា តិមូលិកា សិង្ឃាដកសណ្ឋានា។ តេសម្បិ ឱរតោ តេនេវ កមេន ហេដ្ឋតោ ឧបរិតោ ច ឯកមេកំ កត្វា ចត្តារោ ទន្តា ទ្វិកោដិកា ទ្វិមូលិកា

យានកូបត្ថម្ភិនីសណ្ឋានា។ តេសម្បិ ឱរតោ តេនេវ កមេន សន្និវិដ្ឋា ចត្តារោ ទាឋាទន្តា ឯកកោដិកា ឯកមូលិកា មល្លិកាមកុឡសណ្ឋានា។ តតោ ឧភយទន្តបន្តិវេមជ្ឈេ ហេដ្ឋា ចត្តារោ ឧបរិ ចត្តារោ កត្វា អដ្ឋ ទន្តា ឯកកោដិកា ឯកមូលិកា តុម្ពពីជសណ្ឋានា។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតា។ ឱកាសតោ ឧបរិមា ឧបរិមហនុកដ្ឋិកេ អធោកោដិកា, ហេដ្ឋិមា ហេដ្ឋិមហនុកដ្ឋិកេ ឧទ្ធំកោដិកា ហុត្វា បតិដ្ឋិតាតិ។

តត្ថ យថា នវកម្មិកបុរិសេន ហេដ្ឋា សិលាតលេ បតិដ្ឋាបិតា ឧបរិមតលេ បវេសិតា ថម្ភា ន ជានន្តិ “មយំ ហេដ្ឋាសិលាតលេ បតិដ្ឋាបិតា, ឧបរិមតលេ បវេសិតា”តិ, ន ហេដ្ឋាសិលាតលំ ជានាតិ “មយិ ថម្ភា បតិដ្ឋាបិតា”តិ, ន ឧបរិមតលំ ជានាតិ “មយិ ថម្ភា បវិដ្ឋា”តិ; ឯវមេវ ទន្តា ន ជានន្តិ “មយំ ហេដ្ឋាហនុកដ្ឋិកេ បតិដ្ឋិតា, ឧបរិមហនុកដ្ឋិកេ បវិដ្ឋា”តិ, នាបិ ហេដ្ឋាហនុកដ្ឋិកំ ជានាតិ “មយិ ទន្តា បតិដ្ឋិតា”តិ, ន ឧបរិមហនុកដ្ឋិកំ ជានាតិ “មយិ ទន្តា បវិដ្ឋា”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា ហនុកដ្ឋិកូបេន ហនុកដ្ឋិកំ បវិសិត្វា បតិដ្ឋិតេន អត្តនោ មូលតលេន ច ឧបរិ អាកាសេន តិរិយំ អញ្ញមញ្ញេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតេសំ សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ ទន្តេ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ នានាកុណបសញ្ចយប្បដិច្ឆាទកំ **តចោ** វណ្ណតោ សេតោតិ វវត្ថបេតិ។ សោ ហិ យទិបិ ឆវិរាគរញ្ជិតត្តា កាឡកោទាតាទិវណ្ណវសេន នានាវណ្ណោ វិយ ទិស្សតិ, តថាបិ សភាគវណ្ណេន សេតោ ឯវ។ សោ បនស្ស សេតភាវោ អគ្គិជាលាភិឃាតបហរណបហារាទីហិ វិទ្ធំសិតាយ ឆវិយា បាកដោ ហោតិ។ សណ្ឋានតោ សង្ខេបេន កញ្ចុកសណ្ឋានោ, វិត្ថារេន នានាសណ្ឋានោតិ។ តថា ហិ បាទង្គុលិត្តចោ កោសការកកោសសណ្ឋានោ, បិដ្ឋិបាទត្តចោ បុដពទ្ធូបាហនសណ្ឋានោ, ជង្ឃត្តចោ ភត្តបុដកតាលបណ្ណសណ្ឋានោ , ឩរុត្តចោ តណ្ឌុលភរិតទីឃត្ថវិកសណ្ឋានោ, អានិសទត្តចោ ឧទកបូរិតបដបរិស្សាវនសណ្ឋានោ, បិដ្ឋិត្តចោ ផលកោនទ្ធចម្មសណ្ឋានោ, កុច្ឆិត្តចោ វីណាទោណិកោនទ្ធចម្មសណ្ឋានោ, ឧរត្តចោ យេភុយ្យេន ចតុរស្សសណ្ឋានោ, ទ្វិពាហុត្តចោ តូណីរោនទ្ធចម្មសណ្ឋានោ, បិដ្ឋិហត្ថត្តចោ ខុរកោសសណ្ឋានោ ផណកត្ថវិកសណ្ឋានោ វា, ហត្ថង្គុលិត្តចោ កុញ្ចិកាកោសសណ្ឋានោ, គីវត្តចោ គលកញ្ចុកសណ្ឋានោ, មុខត្តចោ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទកិមិកុលាវកសណ្ឋានោ, សីសត្តចោ បត្តត្ថវិកសណ្ឋានោតិ។

តចបរិគ្គណ្ហកេន ច យោគាវចរេន ឧត្តរោដ្ឋតោ បដ្ឋាយ តចស្ស មំសស្ស ច អន្តរេន ចិត្តំ បេសេន្តេន បឋមំ តាវ មុខត្តចោ វវត្ថបេតព្វោ, តតោ សីសត្តចោ, អថ ពហិគីវត្តចោ, តតោ អនុលោមេន បដិលោមេន ច ទក្ខិណហត្ថត្តចោ។ អថ តេនេវ កមេន វាមហត្ថត្តចោ, តតោ បិដ្ឋិត្តចោ, អថ អានិសទត្តចោ, តតោ អនុលោមេន បដិលោមេន ច ទក្ខិណបាទត្តចោ, អថ វាមបាទត្តចោ, តតោ វត្ថិឧទរហទយអព្ភន្តរគីវត្តចោ, តតោ ហេដ្ឋិមហនុកត្តចោ, អថ អធរោដ្ឋត្តចោ។ ឯវំ យាវ បុន ឧបរិ ឱដ្ឋត្តចោតិ ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតោ។ ឱកាសតោ សកលសរីរំ បរិយោនន្ធិត្វា ឋិតោតិ។

តត្ថ យថា អល្លចម្មបរិយោនទ្ធាយ បេឡាយ ន អល្លចម្មំ ជានាតិ “មយា បេឡា បរិយោនទ្ធា”តិ, នបិ បេឡា ជានាតិ “អហំ អល្លចម្មេន បរិយោនទ្ធា”តិ; ឯវមេវ ន តចោ ជានាតិ “មយា ឥទំ ចាតុមហាភូតិកំ សរីរំ ឱនទ្ធ”ន្តិ, នបិ ឥទំ ចាតុមហាភូតិកំ សរីរំ ជានាតិ “អហំ តចេន ឱនទ្ធ”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ កេវលំ តុ –

“អល្លចម្មបដិច្ឆន្នោ, នវទ្វារោ មហាវណោ;
សមន្តតោ បគ្ឃរតិ, អសុចិបូតិគន្ធិយោ”តិ។

បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា មំសេន តត្ថ បតិដ្ឋិតតលេន វា ឧបរិ ឆវិយា បរិច្ឆិន្នោតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ តចំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ នវបេសិសតប្បភេទំ **មំសំ** វណ្ណតោ រត្តំ បាលិភទ្ទកបុប្ផសន្និភន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ នានាសណ្ឋានន្តិ។ តថា ហិ តត្ថ ជង្ឃមំសំ តាលបត្តបុដភត្តសណ្ឋានំ, អវិកសិតកេតកីមកុឡសណ្ឋានន្តិបិ កេចិ។ ឩរុមំសំ សុធាបិសននិសទបោតកសណ្ឋានំ, អានិសទមំសំ ឧទ្ធនកោដិសណ្ឋានំ, បិដ្ឋិមំសំ តាលគុឡបដលសណ្ឋានំ, ផាសុកទ្វយមំសំ វំសមយកោដ្ឋកុច្ឆិបទេសម្ហិ តនុមត្តិកាលេបសណ្ឋានំ, ថនមំសំ វដ្ដេត្វា អវក្ខិត្តទ្ធមត្តិកាបិណ្ឌសណ្ឋានំ, ទ្វេពាហុមំសំ នង្គុដ្ឋសីសបាទេ ឆេត្វា និច្ចម្មំ កត្វា ឋបិតមហាមូសិកសណ្ឋានំ, មំសសូនកសណ្ឋានន្តិបិ ឯកេ។ គណ្ឌមំសំ គណ្ឌប្បទេសេ ឋបិតករញ្ជពីជសណ្ឋានំ, មណ្ឌូកសណ្ឋានន្តិបិ ឯកេ។ ជិវ្ហាមំសំ នុហីបត្តសណ្ឋានំ, នាសាមំសំ ឱមុខនិក្ខិត្តបណ្ណកោសសណ្ឋានំ, ០.អក្ខិកូបមំសំ អទ្ធបក្កឧទុម្ពរ

សណ្ឋានំ, សីសមំសំ បត្តបចនកដាហគនុលេបសណ្ឋានន្តិ ។ មំសបរិក្ខណ្ឌកេន ច យោគាវចរេន ឯតានេវ ឱឡារិកមំសានិ សណ្ឋានតោ វវត្ថបេតព្ពានិ។ ឯវញ្ហិ វវត្ថាបយតោ សុខុមានិ មំសានិ ញាណស្ស អាបាថំ អាគច្ឆន្តីតិ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតំ។ ឱកាសតោ សាធិកានិ តីណិ អដ្ឋិសតានិ អនុលិម្បិត្វា ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា ថូលមត្តិកានុលិត្តាយ ភិត្តិយា ន ថូលមត្តិកា ជានាតិ “មយា ភិត្តិ អនុលិត្តា”តិ, នបិ ភិត្តិ ជានាតិ “អហំ ថូលមត្តិកាយ អនុលិត្តា”តិ, ឯវមេវ ន នវបេសិសតប្បភេទំ មំសំ ជានាតិ “មយា អដ្ឋិសតត្តយំ អនុលិត្ត”ន្តិ, នបិ អដ្ឋិសតត្តយំ ជានាតិ “អហំ នវបេសិសតប្បភេទេន មំសេន អនុលិត្ត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ កេវលំ តុ –

> “នវបេសិសតា មំសា, អនុលិត្តា កឡេវរំ;
> នានាកិមិកុលាកិណ្ណំ, មីឡ្ហដ្ឋានំវ បូតិក”ន្តិ។

បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា អដ្ឋិសង្ឃាដេន តត្ថ បតិដ្ឋិតតលេន វា ឧបរិ តចេន តិរិយំ អញ្ញមញ្ញេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ មំសំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ នវសតប្បភេទា **ន្ហារូ** វណ្ណតោ សេតាតិ វវត្ថបេតិ, មធុវណ្ណាតិបិ ឯកេ។ សណ្ឋានតោ នានាសណ្ឋានាតិ។ តថា ហិ តត្ថ មហន្តា មហន្តា ន្ហារូ កន្ទលមកុឡសណ្ឋានា, តតោ សុខុមតរា សូករវាគុរជ្ជុសណ្ឋានា, តតោ អណុកតរា បូតិលតាសណ្ឋានា, តតោ អណុកតរា សីហឡមហាវីណាតន្តិសណ្ឋានា, តតោ អណុកតរា ថូលសុត្តកសណ្ឋានា, ហត្ថបិដ្ឋិបាទបិដ្ឋីសុ ន្ហារូ សកុណបាទសណ្ឋានា, សីសេ ន្ហារូ គាមទារកានំ សីសេ បបិតវិទ្ឋតរទុកូលសណ្ឋានា, បិដ្ឋិយា ន្ហារូ តេមេត្វា អាតបេ បសារិតមច្ឆជាលសណ្ឋានា, អវសេសា តមស្មិំ សរីរេ តំតំអង្គបច្ចង្គានុគតា ន្ហារូ សរីរេ បដិមុក្កជាលកញ្ចុកសណ្ឋានាតិ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតា។ តេសុ ច ទក្ខិណកណ្ណចូឡិកតោ បដ្ឋាយ បញ្ច កណ្ឌរនាមកា មហាន្ហារូ បុរតោ ច បច្ឆតោ ច វិនន្ធមានា វាមបស្សំ គតា, វាមកណ្ណចូឡិកតោ បដ្ឋាយ បញ្ច បុរតោ ច បច្ឆតោ ច វិនន្ធមានា ទក្ខិណបស្សំ គតា, ទក្ខិណគលវាដកតោ បដ្ឋាយ បញ្ច បុរតោ ច បច្ឆតោ ច វិនន្ធមានា វាមបស្សំ គតា, វាមគលវាដកតោ បដ្ឋាយ បញ្ច បុរតោ ច បច្ឆតោ ច វិនន្ធមានា ទក្ខិណបស្សំ គតា, ទក្ខិណហត្ថំ វិនន្ធមានា បុរតោ ច បច្ឆតោ ច បញ្ច បញ្ចាតិ ទសកណ្ឌរនាមកា ឯវំ មហាន្ហារូ អារូឡ្ហា។ តថា វាមហត្ថំ, ទក្ខិណបាទំ, វាមបាទញ្ចាតិ ឯវមេតេ សដ្ឋិ មហាន្ហារូ សរីរធារកា សរីរនិយាមកាតិបិ វវត្ថបេតិ។ ឱកាសតោ សកលសរីរេ អដ្ឋិចម្មានំ អដ្ឋិមំសានញ្ច អន្តរេ អដ្ឋីនិ អាពន្ធមានា ឋិតាតិ។

តត្ថ យថា វល្លិសន្តានពទ្ធេសុ កុដ្ដទារូសុ ន វល្លិសន្តានា ជានន្តិ “អម្ហេហិ កុដ្ដទារូនិ អាពទ្ធានី”តិ, នបិ កុដ្ដទារូនិ ជានន្តិ “មយំ វល្លិសន្តានេហិ អាពទ្ធានី”តិ; ឯវមេវ ន ន្ហារូ ជានន្តិ “អម្ហេហិ តីណិ អដ្ឋិសតានិ អាពទ្ធានី”តិ, នបិ តីណិ អដ្ឋិសតានិ ជានន្តិ “មយំ ន្ហារូហិ អាពទ្ធានី”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ កេវលំ តុ –

> “នវន្ហារុសតា ហោន្តិ, ព្យាមមត្តេ កឡេវរេ;
> ពន្ធន្តិ អដ្ឋិសង្ឃាដំ, អគារមិវ វល្លិយោ”តិ។

បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា តីហិ អដ្ឋិសតេហិ តត្ថ បតិដ្ឋិតតលេហិ វា ឧបរិ តចមំសេហិ តិរិយំ អញ្ញមញ្ញេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតេសំ សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ ន្ហារូ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ ទ្វត្តឹសទន្តដ្ឋិកានំ វិសុំ គហិតត្តា សេសានិ ចតុសដ្ឋិ ហត្ថដ្ឋិកានិ ចតុសដ្ឋិ បាទដ្ឋិកានិ ចតុសដ្ឋិ មុទុកដ្ឋិកានិ មំសនិស្សិតានិ ទ្វេ បណ្ហិកដ្ឋីនិ ឯកេកស្មិំ បាទេ ទ្វេ ទ្វេ គោប្ផកដ្ឋិកានិ ទ្វេ ជង្ឃដ្ឋិកានិ ឯកំ ជណ្ណុកដ្ឋិ ឯកំ ឩរុដ្ឋិ ទ្វេ កដិដ្ឋីនិ អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកដ្ឋីនិ ចតុវីសតិ ផាសុកដ្ឋីនិ ចុទ្ទស ឧរដ្ឋីនិ ឯកំ ហទយដ្ឋិ ទ្វេ អក្ខកដ្ឋីនិ ទ្វេ បិដ្ឋិពាហដ្ឋីនិ ទ្វេ ពាហដ្ឋីនិ ទ្វេ ទ្វេ អគ្គពាហដ្ឋីនិ សត្ត គីវដ្ឋីនិ ទ្វេ ហនុកដ្ឋីនិ ឯកំ នាសិកដ្ឋិ ទ្វេ អក្ខិដ្ឋីនិ ទ្វេ កណ្ណដ្ឋីនិ ឯកំ នលាដដ្ឋិ ឯកំ មុទ្ធដ្ឋិ នវ សីសកបាលដ្ឋីនីតិ ឯវមាទិនា នយេន វុត្តប្បភេទានិ **អដ្ឋីនិ** សព្ពានេវ វណ្ណតោ សេតានីតិ វវត្ថបេតិ។

សណ្ឋានតោ នានាសណ្ឋានានិ។ តថា ហិ តត្ថ អគ្គបាទង្គុលិយដ្ឋីនិ កតកពីជសណ្ឋានានិ, តទនន្តរានិ អង្គុលីនំ មជ្ឈបព្ពដ្ឋីនិ អបរិបុណ្ណបនសដ្ឋិសណ្ឋានានិ, មូលបព្ពដ្ឋីនិ បណវសណ្ឋានានិ, មោរសកលិសណ្ឋានានីតិបិ ឯកេ។ បិដ្ឋិបាទដ្ឋីនិ កោដ្ដិតកន្ទលកន្ទរាសិសណ្ឋានានិ បណ្ហិកដ្ឋីនិ ឯកដ្ឋិតាលផលពីជសណ្ឋានានិ, គោប្ផកដ្ឋីនិ ឯកតោពទ្ធកីឡាគោឡកសណ្ឋានានិ, ជង្ឃដ្ឋិកេសុ ខុទ្ទកំ ធនុទណ្ឌសណ្ឋានំ, មហន្តំ ខុប្បិបាសាមិលាតផមនិបិដ្ឋិសណ្ឋានំ, ជង្ឃដ្ឋិកស្ស គោប្ផកដ្ឋិកេសុ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ អបនីតតចខជ្ជូរីកឡីរសណ្ឋានំ, ជង្ឃដ្ឋិកស្ស ជណ្ណុកដ្ឋិកេ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ មុទិង្គមត្ថកសណ្ឋានំ ជណ្ណុកដ្ឋិ ឯកបស្សតោ ឃដ្ដិតផេណសណ្ឋានំ, ឩរុដ្ឋីនិ ទុត្តច្ឆិតវាសិផរសុទណ្ឌសណ្ឋានានិ, ឩរុដ្ឋិកស្ស កដដ្ឋិកេ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ សុវណ្ណការានំ អគ្គិជាលនកសលាកាពុន្ទិសណ្ឋានំ , តប្បតិដ្ឋិតោកាសោ អគ្គច្ឆិន្នបុន្នាគផលសណ្ឋានោ, កដិដ្ឋីនិ ទ្វេបិ ឯកាពទ្ធានិ ហុត្វា កុម្ភការេហិ កតចុល្លិសណ្ឋានានិ, តាបសភិសិកាសណ្ឋានានីតិបិ ឯកេ។ អានិសទដ្ឋីនិ ហេដ្ឋាមុខបឋិតសប្បផណសណ្ឋានានិ, សត្តដ្ឋដ្ឋានេសុ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទានិ អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកដ្ឋីនិ អព្ភន្តរតោ ឧបរូបរិឋបិតសីសកបដ្តវេឋកសណ្ឋានានិ, ពាហិរតោ វដ្ដនាវលិសណ្ឋានានិ, តេសំ អន្តរន្តរា កកចទន្តសទិសានិ ទ្វេ តីណិ កណ្ដកានិ ហោន្តិ, ចតុវីសតិយា ផាសុកដ្ឋីសុ បរិបុណ្ណានិ បរិបុណ្ណសីហឡទាត្តសណ្ឋានានិ , អបរិបុណ្ណានិ អបរិបុណ្ណសីហឡទាត្តសណ្ឋានានិ, សព្ពានេវ ឱទាតកុក្កុដស្ស បសារិតបក្ខទ្វយសណ្ឋានានីតិបិ ឯកេ។ ចុទ្ទស ឧរដ្ឋីនិ ជិណ្ណសន្ទមានិកផលកបន្តិសណ្ឋានានិ, ហទយដ្ឋិ ទព្ពិផណសណ្ឋានំ, អក្ខកដ្ឋីនិ ខុទ្ទកលោហវាសិទណ្ឌសណ្ឋានានិ, តេសំ ហេដ្ឋា អដ្ឋិ អទ្ធចន្ទសណ្ឋានំ, បិដ្ឋិពាហដ្ឋីនិ ផរសុផណសណ្ឋានានិ, ឧបឌ្ឍច្ឆិន្នសីហឡកុទាលសណ្ឋានានីតិបិ ឯកេ។ ពាហដ្ឋីនិ អាទាសទណ្ឌសណ្ឋានានិ, មហាវាសិទណ្ឌសណ្ឋានានីតិបិ ឯកេ។ អគ្គពាហដ្ឋីនិ យមកតាលកន្ទសណ្ឋានានិ, មណិពន្ធដ្ឋីនិ ឯកតោ អល្លិយាបេត្វា ឋបិតសីសកបដ្តវេឋកសណ្ឋានានិ, បិដ្ឋិហត្ថដ្ឋីនិ កោដ្ដិតកន្ទលកន្ទរាសិសណ្ឋានានិ, ហត្ថង្គុលិមូលបព្ពដ្ឋីនិ បណវសណ្ឋានានិ, មជ្ឈបព្ពដ្ឋីនិ អបរិបុណ្ណបនសដ្ឋិសណ្ឋានានិ, អគ្គបព្ពដ្ឋីនិ កតកពីជសណ្ឋានានិ, សត្ត គីវដ្ឋីនិ ទណ្ឌេ វិជ្ឈិត្វា បដិបាដិយា ឋបិតវំសកឡីរខណ្ឌសណ្ឋានានិ, ហេដ្ឋិមហនុកដ្ឋិ កម្មារានំ អយោកូដយោត្តកសណ្ឋានំ, ឧបរិមហនុកដ្ឋិ អវលេខនសត្ថកសណ្ឋានំ, អក្ខិនាសកូបដ្ឋីនិ អបនីតមិញ្ជតរុណតាលដ្ឋិសណ្ឋានានិ , នលាដដ្ឋិ អធោមុខឋបិតភិន្នសង្ខកបាលសណ្ឋានំ, កណ្ណចូឡិកដ្ឋីនិ ន្ហាបិតខុរកោសសណ្ឋានានិ, នលាដកណ្ណចូឡិកានំ ឧបរិ បដ្តពន្ធនោកាសេ អដ្ឋិពហលយដបុណ្ណបដបិលោតិកខណ្ឌសណ្ឋានំ, មុទ្ធនដ្ឋិ មុខច្ឆិន្នវង្កនាឡិកេរសណ្ឋានំ, សីសដ្ឋីនិ សិព្ពេត្វា ឋបិតជជ្ជរាលាពុកដាហសណ្ឋានានីតិ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតានិ។

ឱកាសតោ អវិសេសេន សកលសរីរេ ឋិតានិ, វិសេសេន តុ សីសដ្ឋីនិ គីវដ្ឋិកេសុ បតិដ្ឋិតានិ, គីវដ្ឋីនិ បិដ្ឋិកណ្ដកដ្ឋីសុ បតិដ្ឋិតានិ, បិដ្ឋិកណ្ដកដ្ឋីនិ កដិដ្ឋីសុ បតិដ្ឋិតានិ, កដិដ្ឋីនិ ឩរុដ្ឋិកេសុ បតិដ្ឋិតានិ, ឩរុដ្ឋីនិ ជណ្ណុកដ្ឋិកេសុ, ជណ្ណុកដ្ឋីនិ ជង្ឃដ្ឋិកេសុ, ជង្ឃដ្ឋីនិ គោប្ផកដ្ឋិកេសុ, គោប្ផកដ្ឋីនិ បិដ្ឋិបាទដ្ឋិកេសុ បតិដ្ឋិតានិ, បិដ្ឋិបាទដ្ឋិកានិ ច គោប្ផកដ្ឋីនិ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតានិ, គោប្ផកដ្ឋីនិ ជង្ឃដ្ឋីនិ...បេ.... គីវដ្ឋីនិ សីសដ្ឋីនិ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតានីតិ ឯតេនានុសារេន អវសេសានិបិ អដ្ឋីនិ វេទិតព្ពានិ។

តត្ថ យថា ឥដ្ឋកគោបានសិចយាទីសុ ន ឧបរិមា ឥដ្ឋកាទយោ ជានន្តិ “មយំ ហេដ្ឋិមេសុ បតិដ្ឋិតា”តិ, នបិ ហេដ្ឋិមា ជានន្តិ “មយំ ឧបរិមានិ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតា”តិ; ឯវមេវ ន សីសដ្ឋិកានិ ជានន្តិ “មយំ គីវដ្ឋិកេសុ បតិដ្ឋិតានី”តិ...បេ.... ន គោប្ផកដ្ឋិកានិ ជានន្តិ “មយំ បិដ្ឋិបាទដ្ឋិកេសុ បតិដ្ឋិតានី”តិ, នបិ បិដ្ឋិបាទដ្ឋិកានិ ជានន្តិ “មយំ គោប្ផកដ្ឋីនិ ឧក្ខិបិត្វា ឋិតានី”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ កេវលំ តុ ឥមានិ សាធិកានិ តីណិ អដ្ឋិសតានិ នវហិ ន្ហារុសតេហិ នវហិ ច មំសបេសិសតេហិ អាពទ្ធានុលិត្តានិ, ឯកឃនចម្មបរិយោនទ្ធានិ, សត្តរសហរណីសហស្សានុគតសិនេហសិនេហិតានិ, នវនវុតិលោមកូបសហស្សបរិស្សវមានសេទជល្លិកានិ អសីតិកិមិកុលានិ, កាយោត្វេវ សង្ខ្យំ គតានិ, យំ សភាវតោ ឧបបរិក្ខន្តោ យោគាវចរោ ន កិញ្ចិ គយ្ហូបគំ បស្សតិ, កេវលំ តុ ន្ហារុសម្ពន្ធំ នានាកុណបសង្កិណ្ណំ អដ្ឋិសង្ឃាដមេវ បស្សតិ។ យំ ទិស្វា ទសពលស្ស បុត្តភាវំ ឧបេតិ។ យថាហ –

“បដិបាដិយដ្ឋីនិ ឋិតានិ កោដិយា,
អនេកសន្ធិយមិតោ ន កេហិចិ;
ពទ្ធោ នហារូហិ ជរាយ ចោទិតោ,
អចេតនោ កដ្ឋកលិង្គរូបមោ។

“កុណបំ កុណបេ ជាតំ, អសុចិម្ហិ ច បូតិនិ;
ទុគ្គន្ធេ ចាបិ ទុគ្គន្ធំ, ភេទនម្ហិ ច វយធម្មំ។

“អដ្ឋិបុដេ អដ្ឋិបុដោ, និព្ពត្តោ បូតិនិ បូតិកាយម្ហិ;

តម្ពិ ច វិនេថ ឆន្ទំ, ហេស្សថ បុត្តា ទសពលស្សា”តិ ច។

បរិច្ឆេទតោ អន្តោ អដ្ឋិមិញ្ជេន ឧបរិតោ មំសេន អគ្គេ មូលេ ច អញ្ញមញ្ញេន បរិច្ឆិន្នានីតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតេសំ សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ អដ្ឋីនិ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ យថាវុត្តប្បភេទានំ អដ្ឋីនំ អព្ភន្តរគតំ **អដ្ឋិមិញ្ជំ** វណ្ណតោ សេតន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ អត្តនោ ឱកាសសណ្ឋានន្តិ។ សេយ្យថិទំ – មហន្តមហន្តានំ អដ្ឋីនំ អព្ភន្តរគតំ សេទេត្វា វេឡគ្គា មហន្តេសុ វំសនឡកបព្ពេសុ បក្ខិត្តមហាវេត្តង្កុរសណ្ឋានំ, ខុទ្ទានុខុទ្ទកានំ អព្ភន្តរគតំ សេទេត្វា វេឡគ្គា ខុទ្ទានុខុទ្ទកេសុ វំសនឡកបព្ពេសុ បក្ខិត្តតនុវេត្តង្កុរសណ្ឋានន្តិ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតំ។ ឱកាសតោ អដ្ឋីនំ អព្ភន្តរេ បតិដ្ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា វេឡុនឡកាទីនំ អន្តោគតានិ ទធិផាណិតានិ ន ជានន្តិ “មយំ វេឡុនឡកាទីនំ អន្តោគតានី”តិ, នបិ វេឡុនឡកាទយោ ជានន្តិ “ទធិផាណិតានិ អម្ហាកំ អន្តោគតានី”តិ; ឯវមេវ ន អដ្ឋិមិញ្ជំ ជានាតិ “អហំ អដ្ឋីនំ អន្តោគត”ន្តិ, នបិ អដ្ឋីនិ ជានន្តិ “អដ្ឋិមិញ្ជំ អម្ហាកំ អន្តោគត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា…បេ…. ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ អដ្ឋីនំ អព្ភន្តរតលេហិ អដ្ឋិមិញ្ជភាគេន ច បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ អដ្ឋិមិញ្ជំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរស្ស អព្ភន្តរេ ទ្វិគោឡកប្បភេទំ **វក្កំ** វណ្ណតោ មន្ទរត្តំ បាឡិភទ្ទកដ្ឋិវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ គាមទារកានំ សុត្តាវុតកីឡាគោឡកសណ្ឋានំ, ឯកវណ្ដសហការទ្វយសណ្ឋានន្តិបិ ឯកេ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ គលវាដកា វិនិក្ខន្តេន ឯកមូលេន ថោកំ គន្ត្វា ទ្វិធា ភិន្នេន ថូលន្ហារុនា វិនិពទ្ធំ ហុត្វា ហទយមំសំ បរិក្ខិបិត្វា ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា វណ្ដូបនិពទ្ធំ សហការទ្វយំ ន ជានាតិ “អហំ វណ្ដេន ឧបនិពទ្ធ”ន្តិ, នបិ វណ្ដំ ជានាតិ “មយា សហការទ្វយំ ឧបនិពទ្ធ”ន្តិ; ឯវមេវ ន វក្កំ ជានាតិ “អហំ ថូលន្ហារុនា ឧបនិពទ្ធ”ន្តិ, នបិ ថូលន្ហារុ ជានាតិ “មយា វក្កំ ឧបនិពទ្ធ”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា…បេ…. ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ វក្កំ វក្កភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ វក្កំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរស្ស អព្ភន្តរេ **ហទយំ** វណ្ណតោ រត្តំ រត្តបទុមបត្តបិដ្ឋិវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ពាហិរបត្តានិ អបនេត្វា អធោមុខឋបិតបទុមមកុឡសណ្ឋានំ, តញ្ច អគ្គច្ឆិន្នបុន្នាគផលមិវ វិវដេកបស្សំ ពហិ មដ្ឋំ អន្តោ កោសាតកីផលស្ស អព្ភន្តរសទិសំ។ បញ្ញាពហុលានំ ថោកំ វិកសិតំ, មន្ទបញ្ញានំ មកុឡិតមេវ។ យំ រូបំ និស្សាយ មនោធាតុ ច មនោវិញ្ញាណធាតុ ច បវត្តន្តិ, តំ អបនេត្វា អវសេសមំសបិណ្ឌសង្ខាតហទយព្ភន្តរេ អឌ្ឍបសតមត្តំ លោហិតំ សណ្ឋាតិ, តំ រាគចរិតស្ស រត្តំ, ទោសចរិតស្ស កាឡកំ, មោហចរិតស្ស មំសធោវនោទកសទិសំ, វិតក្កចរិតស្ស កុលត្ថយូសវណ្ណំ, សទ្ធាចរិតស្ស កណិការបុប្ផវណ្ណំ, បញ្ញាចរិតស្ស អច្ឆំ វិប្បសន្នមនាវិលំ, និទ្ធោតជាតិមណិ វិយ ជុតិមន្តំ ខាយតិ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ សរីរព្ភន្តរេ ទ្វិន្នំ ថនានំ មជ្ឈេ បតិដ្ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា ទ្វិន្នំ វាតបានកវាដកានំ មជ្ឈេ ឋិតោ អគ្គឡត្ថម្ភកោ ន ជានាតិ “អហំ ទ្វិន្នំ វាតបានកវាដកានំ មជ្ឈេ ឋិតោ”តិ, នបិ វាតបានកវាដកានិ ជានន្តិ “អម្ហាកំ មជ្ឈេ អគ្គឡត្ថម្ភកោ ឋិតោ”តិ; ឯវមេវ ន ហទយំ ជានាតិ “អហំ ទ្វិន្នំ ថនានំ មជ្ឈេ ឋិត”ន្តិ, នបិ ថនានិ ជានន្តិ “ហទយំ អម្ហាកំ មជ្ឈេ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា…បេ…. ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ ហទយំ ហទយភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ ហទយំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរស្ស អព្ភន្តរេ **យកន**សញ្ញិតំ យមកមំសបិណ្ឌំ វណ្ណតោ រត្តំ រត្តកុមុទពាហិរបត្តបិដ្ឋិវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឯកមូលំ ហុត្វា អគ្គេ យមកំ កោវិឡារបត្តសណ្ឋានំ, តញ្ច ទន្ធានំ ឯកំយេវ ហោតិ មហន្តំ, បញ្ញវន្តានំ ទ្វេ វា តីណិ វា ខុទ្ទកានីតិ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ ទ្វិន្នំ ថនានំ អព្ភន្តរេ ទក្ខិណបស្សំ និស្សាយ ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា បិឞ្ឞកបស្សេ លគ្គា មំសបេសិ ន ជានាតិ “អហំ បិឞ្ឞកបស្សេ លគ្គា”តិ, នបិ បិឞ្ឞកបស្សំ ជានាតិ “មយិ មំសបេសិ លគ្គា”តិ; ឯវមេវ ន យកនំ ជានាតិ “អហំ ទ្វិន្នំ ថនានំ អព្ភន្តរេ ទក្ខិណបស្សំ និស្សាយ ឋិត”ន្តិ, នបិ ថនានំ អព្ភន្តរេ ទក្ខិណបស្សំ ជានាតិ “មំ និស្សាយ យកនំ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ បន យកនំ យកនភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ យកនំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ បដិច្ឆន្នាបដិច្ឆន្នភេទតោ ទុវិធំ **កិលោមកំ** វណ្ណតោ សេតំ ទុកូលបិលោតិកវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ អត្តនោ ឱកាសសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតំ។ ឱកាសតោ បដិច្ឆន្នកិលោមកំ ហទយញ្ច វក្កញ្ច បរិវារេត្វា, អប្បដិច្ឆន្នកិលោមកំ សកលសរីរេ ចម្មស្ស ហេដ្ឋតោ មំសំ បរិយោនន្ធិត្វា ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា បិលោតិកាយ បលិវេឋិតេ មំសេ ន បិលោតិកា ជានាតិ “មយា មំសំ បលិវេឋិត”ន្តិ, នបិ មំសំ ជានាតិ “អហំ បិលោតិកាយ បលិវេឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន កិលោមកំ ជានាតិ “មយា ហទយវក្កានិ សកលសរីរេ ច ចម្មស្ស ហេដ្ឋតោ មំសំ បលិវេឋិត”ន្តិ។ នបិ ហទយវក្កានិ សកលសរីរេ ច មំសំ ជានាតិ “អហំ កិលោមកេន បលិវេឋិត”ន្តិ ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ ហេដ្ឋា មំសេន ឧបរិ ចម្មេន តិរិយំ កិលោមកភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ កិលោមកំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរស្ស អព្ភន្តរេ **បិហកំ** វណ្ណតោ នីលំ មិលាតនិគ្គុណ្ឌិបុប្ផវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ យេភុយ្យេន សត្តង្គុលប្បមាណំ អពន្ធនំ កាឡវច្ឆកជិវ្ហាសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ ហទយស្ស វាមបស្សេ ឧទរបដលស្ស មត្ថកបស្សំ និស្សាយ ឋិតំ, យម្ហិ បហរណបហារេន ពហិ និក្ខន្តេ សត្តានំ ជីវិតក្ខយោ ហោតីតិ។

តត្ថ យថា កោដ្ឋកមត្ថកបស្សំ និស្សាយ ឋិតា ន គោមយបិណ្ឌិ ជានាតិ “អហំ កោដ្ឋកមត្ថកបស្សំ និស្សាយ ឋិតា”តិ, នបិ កោដ្ឋកមត្ថកបស្សំ ជានាតិ “គោមយបិណ្ឌិ មំ និស្សាយ ឋិតា”តិ; ឯវមេវ ន បិហកំ ជានាតិ “អហំ ឧទរបដលស្ស មត្ថកបស្សំ និស្សាយ ឋិត”ន្តិ, នបិ ឧទរបដលស្ស មត្ថកបស្សំ ជានាតិ “បិហកំ មំ និស្សាយ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ បិហកំ បិហកភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ បិហកំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរស្ស អព្ភន្តរេ ទ្វត្តឹសមំសខណ្ឌប្បភេទំ **បប្ផាសំ** វណ្ណតោ រត្តំ នាតិបរិបក្កឧទុម្ពរវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ វិសមច្ឆិន្នបូវសណ្ឋានំ, ឆទនិដ្ឋកខណ្ឌបុញ្ជសណ្ឋានន្តិបិ ឯកេ។ តទេតំ អព្ភន្តរេ អសិតបីតាទីនំ អភាវេ ឧគ្គតេន កម្មជតេជុស្មនា អព្ភាហតត្តា សង្ខាទិតបលាលបិណ្ឌមិវ និរសំ និរោជំ ហោតិ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ សរីរព្ភន្តរេ ទ្វិន្នំ ថនានំ អព្ភន្តរេ ហទយញ្ច យកនញ្ច ឧបរិ ឆាទេត្វា ឱលម្ពន្តំ ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា ជិណ្ណកោដ្ឋព្ភន្តរេ លម្ពមានោ សកុណកុលាវកោ ន ជានាតិ “អហំ ជិណ្ណកោដ្ឋព្ភន្តរេ លម្ពមានោ ឋិតោ”តិ, នបិ ជិណ្ណកោដ្ឋព្ភន្តរំ ជានាតិ “សកុណកុលាវកោ មយិ លម្ពមានោ ឋិតោ”តិ; ឯវមេវ ន បប្ផាសំ ជានាតិ “អហំ សរីរព្ភន្តរេ ទ្វិន្នំ ថនានំ អន្តរេ លម្ពមានំ ឋិត”ន្តិ, នបិ សរីរព្ភន្តរេ ទ្វិន្នំ ថនានំ អន្តរំ ជានាតិ “មយិ បប្ផាសំ លម្ពមានំ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ បប្ផាសំ បប្ផាសភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ បប្ផាសំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ បុរិសស្ស ទ្វត្តឹសហត្ថំ, ឥត្ថិយា អដ្ឋវីសតិហត្ថំ, ឯកវីសតិយា ឋានេសុ ឱភគ្គំ **អន្តំ** វណ្ណតោ សេតំ សក្ខរសុធាវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ សីសំ ឆិន្ទិត្វា លោហិតទោណិយំ សំវេល្លេត្វា ឋបិតធម្មនិសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតំ។ ឱកាសតោ ឧបរិ គលវាដកេ ហេដ្ឋា ច ករីសមគ្គេ វិនិពន្ធត្តា គលវាដកករីសមគ្គបរិយន្តេ សរីរព្ភន្តរេ ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា លោហិតទោណិយំ ឋបិតំ ឆិន្នសីសំ ធម្មនិកឡេវរំ ន ជានាតិ “អហំ លោហិតទោណិយំ ឋិត”ន្តិ, នបិ លោហិតទោណិ ជានាតិ “មយិ ឆិន្នសីសំ ធម្មនិកឡេវរំ ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន អន្តំ ជានាតិ “អហំ សរីរព្ភន្តរេ ឋិត”ន្តិ, នបិ សរីរព្ភន្តរំ ជានាតិ “មយិ អន្តំ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន

បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ អន្តំ អន្តភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ អន្តំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ អន្តន្តរេ **អន្តគុណំ** វណ្ណតោ សេតំ ទកសីតលិកមូលវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ទកសីតលិកមូលសណ្ឋានមេវាតិ, គោមុត្តសណ្ឋានន្តិបិ ឯកេ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតំ។ ឱកាសតោ កុទាលផរសុកម្មាទីនិ ករោន្តានំ យន្តាកឌ្ឍនកាលេ យន្តសុត្តកមិវ យន្តផលកានិ អន្តភោគេ ឯកតោ អគ្គឡន្តេ អាពន្ធិត្វា បាទបុញ្ឆនរជ្ជុមណ្ឌលកស្ស អន្តរា តំ សិព្ពិត្វា ឋិតរជ្ជុកា វិយ ឯកវីសតិយា អន្តភោគានំ អន្តរា ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា បាទបុញ្ឆនរជ្ជុមណ្ឌលកំ សិព្ពិត្វា ឋិតរជ្ជុកា ន ជានាតិ "មយា បាទបុញ្ឆនរជ្ជុមណ្ឌលកំ សិព្ពិត"ន្តិ, នបិ បាទបុញ្ឆនរជ្ជុមណ្ឌលកំ ជានាតិ "រជ្ជុកា មំ សិព្ពិត្វា ឋិតា"តិ, ឯវមេវ អន្តគុណំ ន ជានាតិ "អហំ អន្តំ ឯកវីសតិភោគព្ភន្តរេ អាពន្ធិត្វា ឋិត"ន្តិ, នបិ អន្តំ ជានាតិ "អន្តគុណំ មំ អាពន្ធិត្វា ឋិត"ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ អន្តគុណំ អន្តគុណភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ អន្តគុណំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ **ឧទរិយំ** វណ្ណតោ អជ្ឈោហដាហារវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ បរិស្សាវនេ សិថិលពទ្ធតណ្ឌុលសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ ឧទរេ ឋិតន្តិ ។ ឧទរំ នាម ឧភតោ និប្បីឡិយមានស្ស អល្លសាដកស្ស មជ្ឈេ សញ្ជាតផោដកសទិសំ អន្តបដលំ, ពហិ មដ្ឋំ, អន្តោ មំសកសម្ពុបលិវេឋិតំ, កិលិដ្ឋបាវារបុប្ផសទិសំ, កុថិតបនសផលស្ស អព្ភន្តរសទិសន្តិបិ ឯកេ។ តត្ថ តក្កោលកា គណ្ឌុប្បាទកាតាលហីរកាសូចិមុខកាបដតន្តសុត្តកាតិ ឯវមាទិទ្វត្តឹសកុលប្បភេទា កិមយោ អាកុលព្យាកុលា សណ្ឌសណ្ឌចារិនោ ហុត្វា និវសន្តិ, យេ បានភោជនាទិម្ហិ អវិជ្ជមានេ ឧល្លង្ឃិត្វា វិរវន្តា ហទយមំសំ អភិតុទន្តិ បានភោជនាទីនិ អជ្ឈោហរណវេលាយញ្ច ឧទ្ធំមុខា ហុត្វា បឋមជ្ឈោហដេ ទ្វេ តយោ អាលោបេ តុរិតតុរិតា វិលុម្បន្តិ។ យំ ឯតេសំ កិមីនំ បសូតិឃរំ វច្ចកុដិ គិលានសាលា សុសានញ្ច ហោតិ, យត្ថ សេយ្យថាបិ នាម ចណ្ឌាលគាមទ្វារេ ចន្ទនិកាយ សរទសមយេ ថូលផុសិតកេ ទេវេ វស្សន្តេ ឧទកេន អាវុឡ្ហំ មុត្តករីសចម្មដ្ឋិន្ហារុខណ្ឌខេឡសិង្ឃាណិកាលោហិតប្បភុតិនានាកុណបជាតំ និបតិត្វា កទ្ទមោទកាលុឡិតំ សញ្ជាតកិមិកុលាកុលំ ហុត្វា ទ្វីហតីហច្ចយេន សូរិយាតបសន្តាបវេគកុថិតំ ឧបរិ ផេណបុប្ផុឡកេ មុញ្ចន្តំ អភិនីលវណ្ណំ បរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆំ ឧបគន្តុំ វា ទដ្ឋុំ វា អនរហរូបតំ អាបជ្ជិត្វា តិដ្ឋតិ, បគេវ ឃាយិតុំ វា សាយិតុំ វា; ឯវមេវ នានប្បការបានភោជនាទិ ទន្តមុសលសំចុណ្ណិតំ ជិវ្ហាហត្ថសម្បរិវត្តិតំ ខេឡលាលាបលិពុទ្ធំ តង្ខណវិគតវណ្ណគន្ធរសាទិសម្បទំ កោលិយខលិសុវានវមថុសទិសំ និបតិត្វា បិត្តសេម្ហវាតបលិវេឋិតំ ហុត្វា ឧទរគ្គិសន្តាបវេគកុថិតំ កិមិកុលាកុលំ ឧបរូបរិ ផេណបុប្ផុឡកានិ មុញ្ចន្តំ បរមកសម្ពុទុគ្គន្ធជេគុច្ឆភាវមាបជ្ជិត្វា តិដ្ឋតិ។ យំ សុត្វាបិ បានភោជនាទីសុ អមនុញ្ញតា សណ្ឋាតិ, បគេវ បញ្ញាចក្ខុនា ឱលោកេត្វា។ យត្ថ ច បតិតំ បានភោជនាទិ បញ្ចធា វិវេកំ គច្ឆតិ, ឯកំ ភាគំ បាណកា ខាទន្តិ, ឯកំ ភាគំ ឧទរគ្គិ ឈាបេតិ, ឯកោ ភាគោ មុត្តំ ហោតិ, ឯកោ ភាគោ ករីសំ ហោតិ, ឯកោ ភាគោ រសភាវំ អាបជ្ជិត្វា សោណិតមំសាទីនិ ឧបព្រូហយតីតិ។

តត្ថ យថា បរមជេគុច្ឆាយ សុវានទោណិយា ឋិតោ សុវានវមថុ ន ជានាតិ "អហំ សុវានទោណិយា ឋិតោ"តិ; នបិ សុវានទោណិ ជានាតិ "មយិ សុវានវមថុ ឋិតោ"តិ។ ឯវមេវ ន ឧទរិយំ ជានាតិ "អហំ តមស្មឹ បរមទុគ្គន្ធជេគុច្ឆេ ឧទរេ ឋិត"ន្តិ; នបិ ឧទរំ ជានាតិ "មយិ ឧទរិយំ ឋិត"ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ ។ បរិច្ឆេទតោ ឧទរិយំ ឧទរិយភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ ឧទរិយំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ **ករីសំ** វណ្ណតោ យេភុយ្យេន អជ្ឈោហដាហារវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានំ, ទិសតោ ហេដ្ឋិមាយ ទិសាយ ជាតំ, ឱកាសតោ បក្កាសយេ ឋិតន្តិ។ បក្កាសយោ នាម ហេដ្ឋានាភិបិដ្ឋិកណ្តកមូលានំ អន្តរេ អន្តាវសានេ ឧព្ពេធេន អដ្ឋង្គុលមត្តោ វំសនឡកព្ភន្តរសទិសោ បទេសោ, យត្ថ សេយ្យថាបិ នាម ឧបរិភូមិភាគេ បតិតំ វស្សោទកំ ឱគឡិត្វា ហេដ្ឋាភូមិភាគំ បូរេត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ យំកិញ្ចិ អាមាសយេ បតិតំ បានភោជនាទិកំ ឧទរគ្គិនា ផេណុទ្ទេហកំ បក្កំ បក្កំ សណ្ហករណិយា បិដ្ឋមិវ សណ្ហភាវំ អាបជ្ជិត្វា អន្តពិលេន ឱគឡិត្វា ឱមទ្ទិត្វា វំសនឡកេ បក្ខិត្តបណ្ឌុមត្តិកា វិយ សន្និចិតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។

តត្ថ យថា វំសនឡកេ ឱមទ្ទិត្វា បក្ខិត្តបណ្ឌុមត្តិកា ន ជានាតិ "អហំ វំសនឡកេ ឋិតា"តិ, នបិ វំសនឡកោ ជានាតិ "មយិ បណ្ឌុមត្តិកា ឋិតា"តិ; ឯវមេវ ន ករីសំ ជានាតិ "អហំ បក្កាសយេ ឋិត"ន្តិ, នបិ

បក្កាសយោ ជានាតិ “មយិ ករីសំ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ ករីសំ ករីសភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វេទិតព្វំ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ ករីសំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ សីសកដាហព្ភន្តរេ **មត្ថលុង្គំ** វណ្ណតោ សេតំ អហិឆត្តកបិណ្ឌិវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ បក្កថិតទុទ្ធវណ្ណន្តិបិ ឯកេ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ សីសកដាហស្ស អព្ភន្តរេ ចត្តារោ សិព្ពិនិមគ្គេ និស្សាយ សមោធាយ ឋបិតា ចត្តារោ បិដ្ឋបិណ្ឌិកា វិយ សមោហិតំ ចតុមត្ថលុង្គបិណ្ឌប្បភេទំ ហុត្វា ឋិតន្តិ។

តត្ថ យថា បុរាណលាពុកដាហេ បក្ខិត្តបិដ្ឋបិណ្ឌិ បក្កថិតទុទ្ធំ វា ន ជានាតិ “អហំ បុរាណលាពុកដាហេ ឋិត”ន្តិ, នបិ បុរាណលាពុកដាហំ ជានាតិ “មយិ បិដ្ឋបិណ្ឌិ បក្កថិតទុទ្ធំ វា ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន មត្ថលុង្គំ ជានាតិ “អហំ សីសកដាហព្ភន្តរេ ឋិត”ន្តិ, នបិ សីសកដាហព្ភន្តរំ ជានាតិ “មយិ មត្ថលុង្គំ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ មត្ថលុង្គំ មត្ថលុង្គភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វេទិតព្វំ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ មត្ថលុង្គំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ ពទ្ធាពទ្ធភេទតោ ទុវិធម្បិ **បិត្តំ** វណ្ណតោ ពហលមធុកតេលវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ អពទ្ធបិត្តំ មិលាតពកុលបុប្ផវណ្ណន្តិបិ ឯកេ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតំ។ ឱកាសតោ អពទ្ធបិត្តំ កេសលោមនខទន្តានំ មំសវិនិមុត្តដ្ឋានំ ថទ្ធសុក្ខចម្មញ្ច វជ្ជេត្វា ឧទកមិវ តេលពិន្ទុំ អវសេសសរីរំ ព្យាបេត្វា ឋិតំ, យម្ហិ កុបិតេ អក្ខីនិ បីតកានិ ហោន្តិ ភមន្តិ, គត្តំ កម្បតិ កណ្ឌូយតិ។ ពទ្ធបិត្តំ ហទយបប្ផាសានមន្តរេ យកនមំសំ និស្សាយ បតិដ្ឋិតេ មហាកោសាតកិកោសកសទិសេ បិត្តកោសកេ ឋិតំ, យម្ហិ កុបិតេ សត្តា ឧម្មត្តកា ហោន្តិ, វិបល្លត្ថចិត្តា ហិរោត្តប្បំ ឆឌ្ឌេត្វា អករណីយំ ករោន្តិ, អភាសិតព្ពំ ភាសន្តិ, អចិន្តិតព្ពំ ចិន្តេន្តិ។

តត្ថ យថា ឧទកំ ព្យាបេត្វា ឋិតំ តេលំ ន ជានាតិ “អហំ ឧទកំ ព្យាបេត្វា ឋិត”ន្តិ, នបិ ឧទកំ ជានាតិ “តេលំ មំ ព្យាបេត្វា ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន អពទ្ធបិត្តំ ជានាតិ “អហំ សរីរំ ព្យាបេត្វា ឋិត”ន្តិ, នបិ សរីរំ ជានាតិ “អពទ្ធបិត្តំ មំ ព្យាបេត្វា ឋិត”ន្តិ។ យថា ច កោសាតកិកោសកេ ឋិតំ វស្សោទកំ ន ជានាតិ “អហំ កោសាតកិកោសកេ ឋិត”ន្តិ, នបិ កោសាតកិកោសកោ ជានាតិ “មយិ វស្សោទកំ ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន ពទ្ធបិត្តំ ជានាតិ “អហំ បិត្តកោសកេ ឋិត”ន្តិ, នបិ បិត្តកោសកោ ជានាតិ “មយិ ពទ្ធបិត្តំ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ បិត្តំ បិត្តភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វេទិតព្វំ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ បិត្តំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរព្ភន្តរេ ឯកបត្ថបូរប្បមាណំ **សេម្ហំ** វណ្ណតោ សេតំ កច្ចកបណ្ណរសវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ ឧទរបដលេ ឋិតន្តិ។ យំ បាន ភោជនាទិអជ្ឈោហរណកាលេ សេយ្យថាបិ នាម ឧទកេ សេវាលបណកំ កដ្ឋេ វា កថលេ វា បតន្តេ ឆិជ្ជិត្វា ទ្វិធា ហុត្វា បុន អជ្ឈោត្ថរិត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវមេវ បានភោជនាទិម្ហិ និបតន្តេ ឆិជ្ជិត្វា ទ្វិធា ហុត្វា បុន អជ្ឈោត្ថរិត្វា តិដ្ឋតិ, យម្ហិ ច មន្ទីភូតេ បក្កមិវ គណ្ឌំ បូតិកមិវ កុក្កុដណ្ឌំ ឧទរបដលំ បរមជេគុច្ឆកុណបគន្ធំ ហោតិ។ តតោ ឧគ្គតេន ច គន្ធេន ឧគ្គារោបិ មុខម្បិ ទុគ្គន្ធំ បូតិកុណបសទិសំ ហោតិ, សោ ច បុរិសោ “អបេហិ ទុគ្គន្ធំ វាយសី”តិ វត្តព្ពតំ អាបជ្ជតិ, យញ្ច អភិវឌ្ឍិតំ ពហលត្តមាបន្នំ បដិកុជ្ជនផលកមិវ វច្ចកុដិយា ឧទរបដលព្ភន្តរេ ឯវ កុណបគន្ធំ សន្និរុម្ភិត្វា តិដ្ឋតិ។

តត្ថ យថា ចន្ទនិកាយ ឧបរិផេណបដលំ ន ជានាតិ “អហំ ចន្ទនិកាយ ឋិត”ន្តិ, នបិ ចន្ទនិកា ជានាតិ “មយិ ផេណបដលំ ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន សេម្ហំ ជានាតិ “អហំ ឧទរបដលេ ឋិត”ន្តិ, នបិ ឧទរបដលំ ជានាតិ “មយិ សេម្ហំ ឋិតន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ សេម្ហំ សេម្ហភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វេទិតព្វំ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ សេម្ហំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ **បុព្វោ** វណ្ណតោ បណ្ឌុបលាសវណ្ណោតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានោ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតោ។ ឱកាសតោ បុព្វស្ស ឱកាសោ នាម និពទ្ធោ នត្ថិ។ យត្ថ បុព្វោ សន្និចិតោ តិដ្ឋេយ្យ, យត្រ

យត្រ ខាណុកណ្ដកប្បហរណគ្គិជាលាទីហិ អភិហតេ សរីរប្បទេសេ លោហិតំ សណ្ឋហិត្វា បច្ចតិ, គណ្ឌបិឡកាទយោ វា ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្រ តត្រ តិដ្ឋតិ។

តត្ថ យថា រុក្ខស្ស តត្ថ តត្ថ ផរសុធារាទីហិ បហតប្បទេសេ អវគឡិត្វា ឋិតោ និយ្យាសោ ន ជានាតិ "អហំ រុក្ខស្ស បហតប្បទេសេ ឋិតោ"តិ, នបិ រុក្ខស្ស បហតប្បទេសោ ជានាតិ "មយិ និយ្យាសោ ឋិតោ"តិ; ឯវមេវ ន បុព្ពោ ជានាតិ "អហំ សរីរស្ស តត្ថ តត្ថ ខាណុកណ្ដកាទីហិ អភិហតប្បទេសេ គណ្ឌបិឡកាទីនំ ឧដ្ឋិតប្បទេសេ វា ឋិតោ"តិ, នបិ សរីរប្បទេសោ ជានាតិ "មយិ បុព្ពោ ឋិតោ"តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ បុព្ពោ បុព្ពភាគេន បរិច្ឆិន្នោតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ បុព្ពំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ សន្និចិតលោហិតំ សំសរណលោហិតន្តិ ឯវំ ទុវិធេ **លោហិតេ** សន្និចិតលោហិតំ តាវ វណ្ណតោ ពហលកុថិតលាខារសវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ, សំសរណលោហិតំ អច្ឆលាខារសវណ្ណន្តិ។ សណ្ឋានតោ សព្ពម្បិ អត្តនោ ឱកាសសណ្ឋានំ។ ទិសតោ សន្និចិតលោហិតំ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ, សំសរណលោហិតំ ទ្វីសុបីតិ។ ឱកាសតោ សំសរណលោហិតំ កេសលោមនខទន្តានំ មំសវិនិមុត្តដ្ឋានញ្ចេវ ថទ្ធសុក្ខចម្មញ្ច វជ្ជេត្វា ធមនិជាលានុសារេន សព្ពំ ឧបាទិន្នកសរីរំ ផរិត្វា ឋិតំ។ សន្និចិតលោហិតំ យកនស្ស ហេដ្ឋាភាគំ បូរេត្វា ឯកបត្តបូរណមត្តំ វក្កហទយបប្ផាសានំ ឧបរិ ថោកំ ថោកំ ពិន្ទុំ បាតេន្តំ វក្កហទយយកនបប្ផាសេ តេមេន្តំ ឋិតំ, យម្ហិ វក្កហទយាទីនិ អតេមេន្តេ សត្តា បិបាសិតា ហោន្តិ។

តត្ថ យថា ជជ្ជរកបាលេ ឋិតំ ឧទកំ ហេដ្ឋា លេឌ្ឌុខណ្ឌាទីនិ តេមេន្តំ ន ជានាតិ "អហំ ជជ្ជរកបាលេ ឋិតំ ហេដ្ឋា លេឌ្ឌុខណ្ឌាទីនិ តេមេមី"តិ, នបិ ជជ្ជរកបាលំ ហេដ្ឋា លេឌ្ឌុខណ្ឌាទីនិ វា ជានន្តិ "មយិ ឧទកំ ឋិតំ, អម្ហេ វា តេមេន្តំ ឋិត"ន្តិ; ឯវមេវ ន លោហិតំ ជានាតិ "អហំ យកនស្ស ហេដ្ឋាភាគេ វក្កហទយាទីនិ តេមេន្តំ ឋិត"ន្តិ, នបិ យកនស្ស ហេដ្ឋាភាគដ្ឋានំ វក្កហទយាទីនិ វា ជានន្តិ "មយិ លោហិតំ ឋិតំ, អម្ហេ វា តេមេន្តំ ឋិត"ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ លោហិតំ លោហិតភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ លោហិតំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ **សេទោ** វណ្ណតោ បសន្នតិលតេលវណ្ណោតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានោ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតោ។ ឱកាសតោ សេទស្ស ឱកាសោ នាម និពទ្ធោ នត្ថិ, យត្ថ សេទោ លោហិតំ វិយ សទា តិដ្ឋេយ្យ។ យស្មា វា យទា អគ្គិសន្តាបសូរិយសន្តាបឧតុវិការាទីហិ សរីរំ សន្តបតិ, អថ ឧទកតោ អព្ពូឡ្ហមត្តវិសមច្ឆិន្នភិសមុឡាលកុមុទនាលកលាបឧទកមិវ សព្ពកេសលោមកូបវិវរេហិ បគ្ឃរតិ។ តស្មា តេសំ កេសលោមកូបវិវរានំ វសេន តំ សណ្ឋានតោ វវត្ថបេតិ។ "សេទបរិគ្គណ្ហកេន ច យោគាវចរេន កេសលោមកូបវិវរេ បូរេត្វា ឋិតវសេនេវ សេទោ មនសិកាតព្ពោ"តិ វុត្តំ បុព្ពាចរិយេហិ។

តត្ថ យថា ភិសមុឡាលកុមុទនាលកលាបវិវរេហិ បគ្ឃរន្តំ ឧទកំ ន ជានាតិ "អហំ ភិសមុឡាលកុមុទនាលកលាបវិវរេហិ បគ្ឃរាមី"តិ, នបិ ភិសមុឡាលកុមុទនាលកលាបវិវរា ជានន្តិ "អម្ហេហិ ឧទកំ បគ្ឃរតី"តិ; ឯវមេវ ន សេទោ ជានាតិ "អហំ កេសលោមកូបវិវរេហិ បគ្ឃរាមី"តិ, នបិ កេសលោមកូបវិវរា ជានន្តិ "អម្ហេហិ សេទោ បគ្ឃរតី"តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ សេទោ សេទភាគេន បរិច្ឆិន្នោតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ សេទំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ ចម្មមំសន្តរេ **មេទោ** វណ្ណតោ ផាលិតហលិទ្ទិវណ្ណោតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានោ។ តថា ហិ សុខិនោ ថូលសរីរស្ស ចម្មមំសន្តរេ ផរិត្វា ឋិតោ ហលិទ្ទិវត្ថទុកូលបិលោតិកសណ្ឋានោ, កិសសរីរស្ស ជង្ឃមំសឩរុមំសបិដ្ឋិកណ្ដកនិស្សិតបិដ្ឋិមំសឧទរបដលមំសានិ និស្សាយ សំវេល្លិត្វា ឋបិតហលិទ្ទិវត្ថទុកូលបិលោតិកខណ្ឌសណ្ឋានោ។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតោ។ ឱកាសតោ ថូលសរីរស្ស សកលសរីរំ ផរិត្វា កិសស្ស ជង្ឃាមំសាទីនិ និស្សាយ ឋិតោ, យោ សិនេហសង្ខាតោបិ ហុត្វា បរមជេគុច្ឆត្តា ន មត្ថកតេលត្ថំ ន គណ្ឌូសតេលត្ថំ ន ទីបជាលនត្ថំ សង្គយ្ហតិ។

តត្ថ យថា មំសបុញ្ជំ និស្សាយ ឋិតា ហលិទ្ទិវត្ថទុកូលបិលោតិកា ន ជានាតិ "អហំ មំសបុញ្ជំ និស្សាយ ឋិតា"តិ, នបិ មំសបុញ្ជោ ជានាតិ "ហលិទ្ទិវត្ថទុកូលបិលោតិកា មំ និស្សាយ ឋិតា"តិ; ឯវមេវ ន មេទោ ជានាតិ "អហំ សកលសរីរំ ជង្ឃាទីសុ វា មំសំ និស្សាយ ឋិតោ"តិ, នបិ សកលសរីរំ ជានាតិ ជង្ឃាទីសុ វា មំសំ "មេទោ មំ

និស្សាយ ឋិតោ”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ មេទោ ហេដ្ឋា មំសេន, ឧបរិ ចម្មេន, សមន្តតោ មេទភាគេន បរិច្ឆិន្នោតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ មេទំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ **អស្សុ** វណ្ណតោ បសន្នតិលតេលវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ អក្ខិកូបកេសុ ឋិតន្តិ។ ន ចេតំ បិត្តកោសកេ បិត្តមិវ អក្ខិកូបកេសុ សទា សន្និចិតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, កិន្តុ យទា សោមនស្សជាតា សត្តា មហាហសិតំ ហសន្តិ, ទោមនស្សជាតា រោទន្តិ បរិទេវន្តិ, តថារូបំ វិសមាហារំ វា ហរន្តិ, យទា ច តេសំ អក្ខីនិ ធូមរជបំសុកាទីហិ អភិហញ្ញន្តិ, តទា ឯតេហិ សោមនស្សទោមនស្សវិសមាហារាទីហិ សមុដ្ឋហិត្វា អស្សុ អក្ខិកូបកេសុ បូរេត្វា តិដ្ឋតិ បគ្ឃរតិ ច។ “អស្សុបរិគ្គណ្ហកេន ច យោគាវចរេន អក្ខិកូបកេ បូរេត្វា ឋិតវសេនេវ តំ មនសិកាតព្ព”ន្តិ បុព្ពាចរិយា វណ្ណយន្តិ។

តត្ថ យថា មត្ថកច្ឆិន្នតរុណតាលដ្ឋិកូបកេសុ ឋិតំ ឧទកំ ន ជានាតិ “អហំ មត្ថកច្ឆិន្នតរុណតាលដ្ឋិកូបកេសុ ឋិត”ន្តិ, នបិ មត្ថកច្ឆិន្នតរុណតាលដ្ឋិកូបកា ជានន្តិ “អម្ហេសុ ឧទកំ ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន អស្សុ ជានាតិ “អហំ អក្ខិកូបកេសុ ឋិត”ន្តិ, នបិ អក្ខិកូបកា ជានន្តិ “អម្ហេសុ អស្សុ ឋិត”ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ អស្សុ អស្សុភាគេន បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ អស្សុំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ វិលីនសិនេហសង្ខាតា **វសា** វណ្ណតោ អាចាមេ អាសិត្តតេលវណ្ណាតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានា។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតា។ ឱកាសតោ ហត្ថតលហត្ថបិដ្ឋិបាទតលបាទបិដ្ឋិនាសាបុដនលាដអំសកូដេសុ ឋិតាតិ។ ន ចេសា ឯតេសុ ឱកាសេសុ សទា វិលីនា ឯវ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, កិន្តុ យទា អគ្គិសន្តាបសូរិយសន្តាបឧតុវិសភាគធាតុវិសភាគេហិ តេ បទេសា ឧស្មាជាតា ហោន្តិ, តទា តត្ថ វិលីនាវ ហុត្វា បសន្នសលិលាសុ ឧទកសោណ្ឌិកាសុ នីហារោ វិយ សរតិ។

តត្ថ យថា ឧទកសោណ្ឌិយោ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតោ នីហារោ ន ជានាតិ “អហំ ឧទកសោណ្ឌិយោ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតោ”តិ, នបិ ឧទកសោណ្ឌិយោ ជានន្តិ “នីហារោ អម្ហេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតោ”តិ; ឯវមេវ ន វសា ជានាតិ “អហំ ហត្ថតលាទីនិ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតា”តិ, នបិ ហត្ថតលាទីនិ ជានន្តិ “វសា អម្ហេ អជ្ឈោត្ថរិត្វា ឋិតា”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ វសា វសាភាគេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតិស្សា សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ វសំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ មុខស្សព្ភន្តរេ **ខេឡោ** វណ្ណតោ សេតោ ផេណវណ្ណោតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានោតិ, សមុទ្ទផេណសណ្ឋានោតិបិ ឯកេ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ ជាតោ។ ឱកាសតោ ឧភោហិ កបោលបស្សេហិ ឱរោហិត្វា ជិវ្ហាយ ឋិតោតិ។ ន ចេសោ ឯត្ថ សទា សន្និចិតោ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, កិន្តុ យទា សត្តា តថារូបំ អាហារំ បស្សន្តិ វា សរន្តិ វា, ឧណ្ហតិត្តកដុកលោណម្ពិលានំ វា កិញ្ចិ មុខេ ឋបេន្តិ។ យទា ច តេសំ ហទយំ អាគិលាយតិ, កិស្មិញ្ចិទេវ វា ជិគុច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ, តទា ខេឡោ ឧប្បជ្ជិត្វា ឧភោហិ កបោលបស្សេហិ ឱរោហិត្វា ជិវ្ហាយ សណ្ឋាតិ។ អគ្គជិវ្ហាយ ចេស ខេឡោ តនុកោ ហោតិ, មូលជិវ្ហាយ ពហលោ, មុខេ បក្ខិត្តញ្ច បុថុកំ វា តណ្ឌុលំ វា អញ្ញំ វា កិញ្ចិ ខាទនីយំ នទិបុលិនេ ខតកូបសលិលមិវ បរិក្ខយមគច្ឆន្តោវ សទា តេមនសមត្ថោ ហោតិ។

តត្ថ យថា នទិបុលិនេ ខតកូបតលេ សណ្ឋិតំ ឧទកំ ន ជានាតិ “អហំ កូបតលេ សណ្ឋិត”ន្តិ , នបិ កូបតលំ ជានាតិ “មយិ ឧទកំ ឋិត”ន្តិ; ឯវមេវ ន ខេឡោ ជានាតិ “អហំ ឧភោហិ កបោលបស្សេហិ ឱរោហិត្វា ជិវ្ហាតលេ សណ្ឋិតោ”តិ, នបិ ជិវ្ហាតលំ ជានាតិ “មយិ ឧភោហិ កបោលបស្សេហិ ឱរោហិត្វា ខេឡោ សណ្ឋិតោ”តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណវិរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ ខេឡោ ខេឡភាគេន បរិច្ឆិន្នោតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ ខេឡំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ សរីរេ **សិង្ឃាណិកា** វណ្ណតោ សេតា តរុណតាលមិញ្ជវណ្ណាតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានា, សេទេត្វា សេទេត្វា នាសាបុដេ និរន្តរំ បក្ខិត្តវេត្តង្កុរសណ្ឋានាតិបិ ឯកេ។ ទិសតោ ឧបរិមាយ ទិសាយ

ជាតា។ ឱកាសតោ នាសាបុដេ បូរេត្វា ឋិតាតិ។ ន ចេសា ឯត្ថ សទា សន្និចិតា ហុត្វា តិដ្ឋតិ, កិន្តុ សេយ្យថាបិ នាម បុរិសោ បទុមិនិបត្តេ ទធឹ ពន្ធិត្វា ហេដ្ឋា បទុមិនិបត្តំ កណ្ដកេន វិជ្ឈេយ្យ, អថ តេន ឆិទ្ទេន ទធិបិណ្ឌំ គឡិត្វា ពហិ បបតេយ្យ; ឯវមេវ យទា សត្តា រោទន្តិ, វិសភាគាហារឧតុវសេន វា សញ្ជាតធាតុក្ខោភា ហោន្តិ, តទា អន្តោសីសតោ បូតិសេម្ហភាវំ អាបន្នំ មត្ថលុង្គំ គឡិត្វា តាលុមត្ថកវិវរេន ឱតរិត្វា នាសាបុដេ បូរេត្វា តិដ្ឋតិ។

តត្ថ យថា សិប្បិកាយ បក្ខិត្តំ បូតិទធិ ន ជានាតិ "អហំ សិប្បិកាយ ឋិត"ន្តិ, នបិ សិប្បិកា ជានាតិ "មយិ បូតិកំ ទធិ ឋិត"ន្តិ; ឯវមេវ ន សិង្ឃាណិកា ជានាតិ "អហំ នាសាបុដេសុ ឋិតា"តិ, នបិ នាសាបុដា ជានន្តិ "អម្ហេសុ សិង្ឃាណិកា ឋិតា"តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ សិង្ឃាណិកា សិង្ឃាណិកភាគេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតិស្សា សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ សិង្ឃាណិកំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ **លសិកា**តិ សរីរសន្ធីនំ អព្ភន្តរេ បិច្ឆិលកុណបំ។ សា វណ្ណតោ កណិការនិយ្យាសវណ្ណាតិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឱកាសសណ្ឋានា។ ទិសតោ ទ្វីសុ ទិសាសុ ជាតា។ ឱកាសតោ អដ្ឋិសន្ធីនំ អព្ភញ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា អសីតិសតសន្ធីនំ អព្ភន្តរេ ឋិតាតិ។ យស្ស ចេសា មន្ទា ហោតិ, តស្ស ឧដ្ឋហន្តស្ស និសីទន្តស្ស អភិក្កមន្តស្ស បដិក្កមន្តស្ស សមិញ្ជន្តស្ស បសារេន្តស្ស អដ្ឋិកានិ កដកដាយន្តិ, អច្ឆរិកាសទ្ទំ ករោន្តោ វិយ វិចរតិ , ឯកយោជនទ្វិយោជនមត្តម្បិ អទ្ធានំ គតស្ស វាយោធាតុ កុប្បតិ, គត្តានិ ទុក្ខន្តិ យស្ស បន ចេសា ពហុកា ហោតិ, តស្ស ឧដ្ឋាននិសជ្ជាទីសុ ន អដ្ឋីនិ កដកដាយន្តិ, ទីឃម្បិ អទ្ធានំ គតស្ស ន វាយោធាតុ កុប្បតិ, ន គត្តានិ ទុក្ខន្តិ។

តត្ថ យថា អព្ភញ្ជនតេលំ ន ជានាតិ "អហំ អក្ខំ អព្ភញ្ជិត្វា ឋិត"ន្តិ, នបិ អក្ខោ ជានាតិ "មំ តេលំ អព្ភញ្ជិត្វា ឋិត"ន្តិ; ឯវមេវ ន លសិកា ជានាតិ "អហំ អសីតិសតសន្ធិយោ អព្ភញ្ជិត្វា ឋិតា"តិ, នបិ អសីតិសតសន្ធិយោ ជានន្តិ "លសិកា អម្ហេ អព្ភញ្ជិត្វា ឋិតា"តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ លសិកា លសិកភាគេន បរិច្ឆិន្នាតិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតិស្សា សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ លសិកំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តតោ បរំ អន្តោសរីរេ **មុត្តំ** វណ្ណតោ មាសខារោទកវណ្ណន្តិ វវត្ថបេតិ។ សណ្ឋានតោ ឧទកំ បូរេត្វា អធោមុខឋបិតឧទកកុម្ភអន្តោគតឧទកសណ្ឋានំ។ ទិសតោ ហេដ្ឋិមាយ ទិសាយ ជាតំ។ ឱកាសតោ វត្ថិស្សព្ភន្តរេ ឋិតន្តិ។ វត្ថិ នាម វត្ថិបុដោ វុច្ចតិ, យត្ថ សេយ្យថាបិ នាម ចន្ទនិកាយ បក្ខិត្តេ អមុខេ របេឡាយដេ ចន្ទនិការសោ បវិសតិ, ន ចស្ស បវិសនមគ្គោ បញ្ញាយតិ; ឯវមេវ សរីរតោ មុត្តំ បវិសតិ, ន ចស្ស បវិសនមគ្គោ បញ្ញាយតិ និក្ខមនមគ្គោ ឯវ តុ បាកដោ ហោតិ, យម្ហិ ច មុត្តស្ស ភរិតេ "បស្សាវំ ករោមា"តិ សត្តានំ អាយូហនំ ហោតិ។ តត្ថ យថា ចន្ទនិកាយ បក្ខិត្តេ អមុខេ របេឡាយដេ ឋិតោ ចន្ទនិការសោ ន ជានាតិ "អហំ អមុខេ របេឡាយដេ ឋិតោ"តិ, នបិ របេឡាយដោ ជានាតិ "មយិ ចន្ទនិការសោ ឋិតោ"តិ; ឯវមេវ មុត្តំ ន ជានាតិ "អហំ វត្ថិម្ហិ ឋិត"ន្តិ, នបិ វត្ថិ ជានាតិ "មយិ មុត្តំ ឋិត"ន្តិ។ អាភោគបច្ចវេក្ខណរហិតា ហិ ឯតេ ធម្មា...បេ.... ន បុគ្គលោតិ។ បរិច្ឆេទតោ វត្ថិអព្ភន្តរេន ចេវ មុត្តភាគេន ច បរិច្ឆិន្នន្តិ វវត្ថបេតិ។ អយមេតស្ស សភាគបរិច្ឆេទោ, វិសភាគបរិច្ឆេទោ បន កេសសទិសោ ឯវាតិ ឯវំ មុត្តំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។ ឯវមយំ ឥមំ ទ្វត្តឹសាការំ វណ្ណាទិតោ វវត្ថបេតិ។

តស្សេវំ ឥមំ ទ្វត្តឹសាការំ វណ្ណាទិវសេន វវត្ថបេន្តស្ស តំ តំ ភាវនានុយោគំ អាគម្ម កេសាទយោ បគុណា ហោន្តិ, កោដ្ឋាសភាវេន ឧបដ្ឋហន្តិ។ តតោ បភុតិ សេយ្យថាបិ នាម ចក្ខុមតោ បុរិសស្ស ទ្វត្តឹសវណ្ណានំ បុប្ផានំ ឯកសុត្តកគន្ថិតំ មាលំ ឱលោកេន្តស្ស សព្ពបុប្ផានិ អបុព្ពាបរិយមិវ បាកដានិ ហោន្តិ; ឯវមេវ "អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ កេសា"តិ ឥមំ កាយំ សតិយា ឱលោកេន្តស្ស សព្ពេ តេ ធម្មា អបុព្ពាបរិយមិវ បាកដា ហោន្តិ។ កេសេសុ អាវជ្ជិតេសុ អសណ្ឋហមានាវ សតិ យាវ មុត្តំ, តាវ បវត្តតិ។ តតោ បភុតិ តស្ស អាហិណ្ឌន្តា មនុស្ស តិរច្ឆានាទយោ ច សត្តាការំ វិជហិត្វា កោដ្ឋាសរាសិវសេនេវ ឧបដ្ឋហន្តិ, តេហិ ច អជ្ឈោហរិយមានំ បាន ភោជនាទិ កោដ្ឋាសរាសិម្ហិ បក្ខិប្បមានមិវ ឧបដ្ឋាតីតិ។

ឯត្ថាហ "អថានេន តតោ បរំ កឹ កាតព្ព"ន្តិ? វុច្ចតេ – តទេវ និមិត្តំ អាសេវិតព្ពំ ភាវេតព្ពំ ពហុលីកាតព្ពំ សុវវត្ថិតំ វវត្ថបេតព្ពំ។ កថំ បនាយំ តំ និមិត្តំ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ សុវវត្ថិតំ វវត្ថបេតីតិ? អយញ្ហិ តំ កេសាទីនំ កោដ្ឋាសភាវេន ឧបដ្ឋាននិមិត្តំ អាសេវតិ, សតិយា អល្លិយតិ ភជតិ ឧបគច្ឆតិ, សតិគព្ភំ គណ្ហាបេតិ។ តត្ថ លទ្ធំ វា សតឹ វឌ្ឍេន្តោ តំ ភាវេតីតិ វុច្ចតិ។ ពហុលីករោតីតិ បុនប្បុនំ សតិសម្បយុត្តំ វិតក្ក

វិចារណាហតំ ករោតិ។ សុវវត្ថិតំ វវត្ថបេតីតិ យថា សុដ្ឋុ វវត្ថិតំ ហោតិ, ន បុន អន្តរធានំ គច្ឆតិ, តថា តំ សតិយា វវត្ថបេតិ, ឧបធារេតិ ឧបនិពន្ធតិ។

អថ វា យំ បុព្ពេ អនុបុព្ពតោ, នាតិសីឃតោ, នាតិសណិកតោ, វិក្ខេបប្បហានតោ, បណ្ណត្តិសមតិក្កមនតោ, អនុបុព្ពមុញ្ចនតោ, លក្ខណតោ, តយោ ច សុត្តន្តាតិ ឯវំ ទសវិធំ មនសិការកោសល្លំ វុត្តំ។ តត្ថ អនុបុព្ពតោ មនសិករោន្តោ អាសេវតិ, នាតិសីឃតោ នាតិសណិកតោ ច មនសិករោន្តោ ភាវេតិ, វិក្ខេបប្បហានតោ មនសិករោន្តោ ពហុលី ករោតិ, បណ្ណត្តិសមតិក្កមនាទិតោ មនសិករោន្តោ សុវវត្ថិតំ វវត្ថបេតីតិ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថាហ “កថំ បនាយំ អនុបុព្ពាទិវសេន ឯតេ ធម្មេ មនសិ ករោតី”តិ? វុច្ចតេ – អយញ្ហិ កេសេ មនសិ ករិត្វា តទនន្តរំ លោមេ មនសិ ករោតិ, ន នខេ។ តថា លោមេ មនសិ ករិត្វា តទនន្តរំ នខេ មនសិ ករោតិ, ន ទន្តេ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ កស្មា? ឧប្បដិបាដិយា ហិ មនសិករោន្តោ សេយ្យថាបិ នាម អកុសលោ បុរិសោ ទ្វត្តឹសបទំ និស្សេណឹ ឧប្បដិបាដិយា អារោហន្តោ កិលន្តកាយោ តតោ និស្សេណិតោ បបតតិ, ន អារោហនំ សម្បាទេតិ; ឯវមេវ ភាវនាសម្បត្តិវសេន អធិគន្តព្ពស្ស អស្សាទស្ស អនធិគមនតោ កិលន្តចិត្តោ ទ្វត្តឹសាការភាវនាតោ បបតតិ, ន ភាវនំ សម្បាទេតីតិ។

អនុបុព្ពតោ មនសិករោន្តោបិ ច កេសា លោមាតិ **នាតិសីឃតោ**បិ មនសិ ករោតិ។ អតិសីឃតោ ហិ មនសិករោន្តោ សេយ្យថាបិ នាម អទ្ធានំ គច្ឆន្តោ បុរិសោ សមវិសមរុក្ខថលនិន្នទ្វេធាបថាទីនិ មគ្គនិមិត្តានិ ឧបលក្ខេតុំ ន សក្កោតិ, តតោ ន មគ្គកុសលោ ហោតិ, អទ្ធានញ្ច បរិក្ខយំ នេតិ; ឯវមេវ វណ្ណសណ្ឋានាទីនិ ទ្វត្តឹសាការនិមិត្តានិ ឧបលក្ខេតុំ ន សក្កោតិ, តតោ ន ទ្វត្តឹសាការេ កុសលោ ហោតិ, កម្មដ្ឋានញ្ច បរិក្ខយំ នេតិ។

យថា ច នាតិសីឃតោ, ឯវំ **នាតិសណិកតោ**បិ មនសិ ករោតិ។ អតិសណិកតោ ហិ មនសិករោន្តោ សេយ្យថាបិ នាម បុរិសោ អទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នោ អន្តរាមគ្គេ រុក្ខបព្ពតតឡាកាទីសុ វិលម្ពមានោ គច្ឆិតព្ពទេសំ អបាបុណន្តោ អន្តរាមគ្គេយេវ សីហព្យគ្ឃាទីហិ អនយព្យសនំ បាបុណាតិ; ឯវមេវ ទ្វត្តឹសាការភាវនាសម្បទំ អបាបុណន្តោ ភាវនាវិច្ឆេទេន អន្តរាយេវ កាមវិតក្កាទីហិ អនយព្យសនំ បាបុណាតិ។

នាតិសណិកតោ មនសិករោន្តោបិ ច **វិក្ខេបប្បហានតោ**បិ មនសិ ករោតិ។ វិក្ខេបប្បហានតោ នាម យថា អញ្ញេសុ នវកម្មាទីសុ ចិត្តំ ន វិក្ខិបតិ, តថា មនសិ ករោតិ។ ពហិទ្ធា វិក្ខេបមានចិត្តោ ហិ កេសាទីស្វេវ អសមាហិតចេតោវិតក្កោ ភាវនាសម្បទំ អបាបុណិត្វា អន្តរាវ អនយព្យសនំ អាបជ្ជតិ តក្កសិលាគមនេ ពោធិសត្តស្ស សហាយកា វិយ។ អវិក្ខិបមានចិត្តោ បន កេសាទីស្វេវ សមាហិតចេតោវិតក្កោ ភាវនាសម្បទំ បាបុណាតិ ពោធិសត្តោ វិយ តក្កសិលរជ្ជសម្បទន្តិ។ តស្សេវំ វិក្ខេបប្បហានតោ មនសិករោតោ អធិការចរិយាធិមុត្តីនំ វសេន តេ ធម្មា អសុភតោ វា វណ្ណតោ វា សុញ្ញតោ វា ឧបដ្ឋហន្តិ។

អថ បណ្ណត្តិសមតិក្កមនតោ តេ ធម្មេ មនសិ ករោតិ។ **បណ្ណត្តិសមតិក្កមនតោ**តិ កេសា លោមាតិ ឯវមាទិវោហារំ សមតិក្កមិត្វា វិស្សជ្ជេត្វា យថូបដ្ឋិតានំ អសុភាទីនំយេវ វសេន មនសិ ករោតិ។ កថំ ? យថា អរញ្ញនិវាសូបគតា មនុស្សា អបរិចិតភូមិភាគត្តា ឧទកដ្ឋានសញ្ញាននត្ថំ សាខាភង្គាទិនិមិត្តំ កត្វា តទនុសារេន គន្ត្វា ឧទកំ បរិភុញ្ជន្តិ, យទា បន បរិចិតភូមិភាគា ហោន្តិ, អថ តំ និមិត្តំ វិស្សជ្ជេត្វា អមនសិកត្វាវ ឧទកដ្ឋានំ ឧបសង្កមិត្វា ឧទកំ បរិភុញ្ជន្តិ, ឯវមេវាយំ កេសា លោមាតិអាទិនា តំតំវោហារស្ស វសេន បឋមំ តេ ធម្មេ មនសាកាសិ, តេសុ ធម្មេសុ អសុភាទីនំ អញ្ញតរវសេន ឧបដ្ឋហន្តេសុ តំ វោហារំ សមតិក្កមិត្វា វិស្សជ្ជេត្វា អសុភាទិតោវ មនសិ ករោតិ។

ឯត្ថាហ “កថំ បនស្ស ឯតេ ធម្មា អសុភាទិតោ ឧបដ្ឋហន្តិ, កថំ វណ្ណតោ, កថំ សុញ្ញតោ វា, កថញ្ចាយមេតេ អសុភតោ មនសិ ករោតិ, កថំ វណ្ណតោ, កថំ សុញ្ញតោ វា”តិ? កេសា តាវស្ស វណ្ណសណ្ឋានគន្ធាសយោកាសវសេន បញ្ចធា អសុភតោ ឧបដ្ឋហន្តិ, បញ្ចធា ឯវំ អយមេតេ អសុភតោ មនសិ ករោតិ។ សេយ្យថិទំ – កេសា នាមេតេ វណ្ណតោ អសុភា បរមប្បដិកូលជេគុច្ឆា ។ តថា ហិ មនុស្សា ទិវា បានភោជនេ បតិតំ កេសវណ្ណំ វាកំ វា សុត្តំ វា ទិស្វា កេសសញ្ញាយ មនោរមម្បិ បានភោជនំ ឆឌ្ឌេន្តិ វា ជិគុច្ឆន្តិ វា។ សណ្ឋានតោបិ អសុភា។ តថា ហិ រត្តឹ បានភោជនេ បតិតំ កេសសណ្ឋានំ វាកំ វា សុត្តំ វា ផុសិត្វា កេសសញ្ញាយ មនោរមម្បិ បានភោជនំ ឆឌ្ឌេន្តិ វា ជិគុច្ឆន្តិ វា។ គន្ធតោបិ អសុភា។ តថា ហិ តេលមក្ខនបុប្ផធូមាទិសង្ខារវិរហិតានំ កេសានំ គន្ធោ បរមជេគុច្ឆោ ហោតិ, អគ្គីសុ បក្ខិត្តស្ស កេសស្ស គន្ធំ ឃាយិត្វា សត្តា នាសិកំ បិធេន្តិ,

មុខម្បិ វិកុជ្ជេន្តិ។ អាសយតោបិ អសុភា។ តថា ហិ នានាវិធេន មនុស្សាសុចិនិស្សន្ទេន សង្ការដ្ឋានេ តណ្ឌុលេយ្យកាទីនិ វិយ បិត្តសេម្ហបុព្វលោហិតនិស្សន្ទេន តេ អាចិតា វុទ្ធិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ គមិតាតិ។ ឱកាសតោបិ អសុភា។ តថា ហិ សង្ការដ្ឋានេ វិយ តណ្ឌុលេយ្យកាទីនិ បរមជេគុច្ឆេ លោមាទិឯកតឹសកុណបរាសិមត្ថកេ មនុស្សានំ សីសបលិវេឋកេ អល្លចម្មេ ជាតាតិ។ ឯស នយោ លោមាទីសុ។ ឯវំ តាវ អយមេតេ ធម្មេ អសុភតោ ឧបដ្ឋហន្តេ អសុភតោ មនសិ ករោតិ។

យទិ បនស្ស វណ្ណតោ ឧបដ្ឋហន្តិ, អថ កេសា នីលកសិណវសេន ឧបដ្ឋហន្តិ។ តថា លោមា ទន្តា ឱទាតកសិណវសេនាតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ ។ តំតំកសិណវសេនេវ អយមេតេ មនសិ ករោតិ, ឯវំ វណ្ណតោ ឧបដ្ឋហន្តេ វណ្ណតោ មនសិ ករោតិ។ យទិ បនស្ស សុញ្ញតោ ឧបដ្ឋហន្តិ, អថ កេសា ឃនវិនិព្ភោគវវត្ថានេន ឱជដ្ឋមកសម្ពូហវសេន ឧបដ្ឋហន្តិ។ តថា លោមាទយោ, យថា ឧបដ្ឋហន្តិ។ អយមេតេ តថេវ មនសិ ករោតិ។ ឯវំ សុញ្ញតោ ឧបដ្ឋហន្តេ សុញ្ញតោ មនសិ ករោតិ។

ឯវំ មនសិករោន្តោ អយមេតេ ធម្មេ អនុបុព្ពមុញ្ចនតោ មនសិ ករោតិ។ **អនុបុព្ពមុញ្ចនតោ**តិ អសុភាទីនំ អញ្ញតរវសេន ឧបដ្ឋិតេ កេសេ មុញ្ចិត្វា លោមេ មនសិករោន្តោ សេយ្យថាបិ នាម ជលូកា នង្គុដ្ឋេន គហិតប្បទេសេ សាបេក្ខាវ ហុត្វា តុណ្ឌេន អញ្ញំ បទេសំ គណ្ហាតិ, គហិតេ ច តស្មិំ ឥតរំ មុញ្ចតិ, ឯវមេវ កេសេសុ សាបេក្ខោវ ហុត្វា លោមេ មនសិ ករោតិ, លោមេសុ ច បតិដ្ឋិតេ មនសិការេ កេសេ មុញ្ចតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឯវំ ហិស្ស អនុបុព្ពមុញ្ចនតោ មនសិករោតោ អសុភាទីសុ អញ្ញតរវសេន តេ ធម្មា ឧបដ្ឋហន្តា អនវសេសតោ ឧបដ្ឋហន្តិ, បាកដតរូបដ្ឋានា ច ហោន្តិ។

អថ យស្ស តេ ធម្មា **អសុភតោ** ឧបដ្ឋហន្តិ, បាកដតរូបដ្ឋានា ច ហោន្តិ, តស្ស សេយ្យថាបិ នាម មក្កដោ ទ្វត្តឹសតាលកេ តាលវនេ ព្យាធេន បរិបាតិយមានោ ឯករុក្ខេបិ អសណ្ឋហន្តោ បរិធាវិត្វា យទា និវត្តោ ហោតិ កិលន្តោ, អថ ឯកមេវ ឃនតាលបណ្ណបរិវេឋិតំ តាលសូចឹ និស្សាយ តិដ្ឋតិ; ឯវមេវ ចិត្តមក្កដោ ទ្វត្តឹសកោដ្ឋាសកេ ឥមស្មឹ កាយេ តេនេវ យោគិនា បរិបាតិយមានោ ឯកកោដ្ឋាសកេបិ អសណ្ឋហន្តោ បរិធាវិត្វា យទា អនេការម្មណវិធាវនេ អភិលាសាភាវេន និវត្តោ ហោតិ កិលន្តោ។ អថ យ្វាស្ស កេសាទីសុ ធម្មោ បគុណតរោ ចរិតានុរូបតរោ វា, យត្ថ វា បុព្ពេ កតាធិការោ ហោតិ, តំ និស្សាយ ឧបចារវសេន តិដ្ឋតិ។ អថ តមេវ និមិត្តំ បុនប្បុនំ តក្កាហតំ វិតក្កាហតំ ករិត្វា យថាក្កមំ បឋមំ ឈានំ ឧប្បាទេតិ, តត្ថ បតិដ្ឋាយ វិបស្សនមារភិត្វា អរិយភូមឹ បាបុណាតិ។

យស្ស បន តេ ធម្មា **វណ្ណតោ** ឧបដ្ឋហន្តិ, តស្សាបិ សេយ្យថាបិ នាម មក្កដោ…បេ… អថ យ្វាស្ស កេសាទីសុ ធម្មោ បគុណតរោ ចរិតានុរូបតរោ វា, យត្ថ វា បុព្ពេ កតាធិការោ ហោតិ, តំ និស្សាយ ឧបចារវសេន តិដ្ឋតិ។ អថ តមេវ និមិត្តំ បុនប្បុនំ តក្កាហតំ វិតក្កាហតំ ករិត្វា យថាក្កមំ នីលកសិណវសេន បីតកសិណវសេន វា បញ្ចបិ រូបាវចរជ្ឈានានិ ឧប្បាទេតិ, តេសញ្ច យត្ថ កត្ថចិ បតិដ្ឋាយ វិបស្សនំ អារភិត្វា អរិយភូមឹ បាបុណាតិ។

យស្ស បន តេ ធម្មា **សុញ្ញតោ** ឧបដ្ឋហន្តិ, សោ លក្ខណតោ មនសិ ករោតិ, លក្ខណតោ មនសិករោន្តោ តត្ថ ចតុធាតុវវត្ថានវសេន ឧបចារជ្ឈានំ បាបុណាតិ។ អថ មនសិករោន្តោ តេ ធម្មេ អនិច្ចទុក្ខានត្តសុត្តត្តយវសេន មនសិ ករោតិ ។ អយមស្ស វិបស្សនានយោ។ សោ ឥមំ វិបស្សនំ អារភិត្វា យថាក្កមញ្ច បដិបជ្ជិត្វា អរិយភូមឹ បាបុណាតីតិ។

ឯត្តាវតា ច យំ វុត្តំ – “កថំ បនាយំ អនុបុព្ពាទិវសេន ឯតេ ធម្មេ មនសិ ករោតី”តិ, តំ ព្យាកតំ ហោតិ។ យញ្ចាបិ វុត្តំ – “ភាវនាវសេន បនស្ស ឯវំ វណ្ណនា វេទិតព្ពា”តិ, តស្សត្ថោ បកាសិតោ ហោតីតិ។

បកិណ្ណកនយោ

ឥទានិ ឥមស្មិំយេវ ទ្វត្តឹសាការេ វណ្ណនាបរិចយបាដវត្ថំ អយំ **បកិណ្ណកនយោ** វេទិតព្ពោ –

“និមិត្តតោ លក្ខណតោ, ធាតុតោ សុញ្ញតោបិ ច;
ខន្ធាទិតោ ច វិញ្ញេយ្យោ, ទ្វត្តឹសាការនិច្ឆយោ”តិ។

តត្ថ **និមិត្តតោ**តិ ឯវំ វុត្តប្បការេ ឥមស្មិំ ទ្វត្តិំសាការេ សន្ធិសតំ និមិត្តានិ ហោន្តិ, យេសំ វសេន យោគាវចរោ ទ្វត្តិំសាការំ កោដ្ឋាសតោ បរិគ្គណ្ហាតិ។ សេយ្យថិទំ – កេសស្ស វណ្ណនិមិត្តំ, សណ្ឋាននិមិត្តំ, ទិសានិមិត្តំ, ឱកាសនិមិត្តំ, បរិច្ឆេទនិមិត្តន្តិ បញ្ច និមិត្តានិ ហោន្តិ។ ឯវំ លោមាទីសុ។

លក្ខណតោតិ ទ្វត្តិំសាការេ អដ្ឋវីសតិសតំ លក្ខណានិ ហោន្តិ, យេសំ វសេន យោគាវចរោ ទ្វត្តិំសាការំ លក្ខណតោ មនសិ ករោតិ ។ សេយ្យថិទំ – កេសស្ស ថទ្ធលក្ខណំ, អាពន្ធនលក្ខណំ, ឧណ្ហត្តលក្ខណំ, សមុទីរណលក្ខណន្តិ ចត្តារិ លក្ខណានិ ហោន្តិ។ ឯវំ លោមាទីសុ។

ធាតុតោតិ ទ្វត្តិំសាការេ “ឆធាតុរោ, ភិក្ខវេ, អយំ បុរិសបុគ្គលោ”តិ (ម. និ. ៣.៣៤៣-៣៤៤) ឯត្ថ វុត្តាសុ ធាតូសុ អដ្ឋវីសតិសតំ ធាតុយោ ហោន្តិ, យាសំ វសេន យោគាវចរោ ទ្វត្តិំសាការំ ធាតុតោ បរិគ្គណ្ហាតិ។ សេយ្យថិទំ – យា កេសេ ថទ្ធតា, សា បថវីធាតុ; យា អាពន្ធនតា, សា អាបោធាតុ; យា បរិបាចនតា, សា តេជោធាតុ; យា វិត្ថម្ភនតា, សា វាយោធាតូតិ ចតស្សោ ធាតុយោ ហោន្តិ។ ឯវំ លោមាទីសុ។

សុញ្ញតោតិ ទ្វត្តិំសាការេ អដ្ឋវីសតិសតំ សុញ្ញតា ហោន្តិ, យាសំ វសេន យោគាវចរោ ទ្វត្តិំសាការំ សុញ្ញតោ វិបស្សតិ។ សេយ្យថិទំ – កេសេ តាវ បថវីធាតុ អាបោធាត្វាទីហិ សុញ្ញា, តថា អាបោធាត្វាទយោ បថវីធាត្វាទីហីតិ ចតស្សោ សុញ្ញតា ហោន្តិ។ ឯវំ លោមាទីសុ។

ខន្ធាទិតោតិ ទ្វត្តិំសាការេ កេសាទីសុ ខន្ធាទិវសេន សង្គយ្ហមានេសុ “កេសា កតិ ខន្ធា ហោន្តិ, កតិ អាយតនានិ, កតិ ធាតុយោ, កតិ សច្ចានិ, កតិ សតិបដ្ឋានានី”តិ ឯវមាទិនា នយេន វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ ឯវញ្ចស្ស វិជានតោ តិណកដ្ឋសមូហោ វិយ កាយោ ខាយតិ។ យថាហ –

> “នត្ថិ សត្តោ នរោ បោសោ, បុគ្គលោ នូបលព្ភតិ;
> សុញ្ញភូតោ អយំ កាយោ, តិណកដ្ឋសមូបមោ”តិ។

អថស្ស យា សា –

> “សុញ្ញាគារំ បវិដ្ឋស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភាទិនោ;
> អមានុសី រតិ ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ”តិ។ –

ឯវំ អមានុសី រតិ វុត្តា, សា អទូរតរា ហោតិ។ តតោ យំ តំ –

> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៣-៣៧៤) –

ឯវំ វិបស្សនាមយំ បីតិបាមោជ្ជាមតំ វុត្តំ។ តំ អនុភវន្តោ ន ចិរេនេវ អរិយជនសេវិតំ អជរាមរំ និព្ពានាមតំ សច្ឆិករោតីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

ទ្វត្តិំសាការវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. កុមារបញ្ហវណ្ណនា

អដ្ឋុប្បត្តិ

ឥទានិ **ឯកំ នាម កិ**ន្តិ ឯវមាទីនំ កុមារបញ្ហានំ អត្ថវណ្ណនាក្កមោ អនុប្បត្តោ។ តេសំ អដ្ឋុប្បត្តិំ ឥធ និក្ខេបប្បយោជនញ្ច វត្វា វណ្ណនំ ករិស្សាម –

អដ្ឋុប្បត្តិ តាវ នេសំ សោបាកោ នាម ភគវតោ មហាសាវកោ អហោសិ។ តេនាយស្មតា ជាតិយា សត្តវស្សេនេវ អញ្ញា អារាធិតា, តស្ស ភគវា បញ្ហព្យាករណេន ឧបសម្បទំ អនុញ្ញាតុកាមោ អត្តនា អធិប្បេតត្ថានំ បញ្ហានំ ព្យាករណសមត្ថតំ បស្សន្តោ **“ឯកំ នាម កិ”**ន្តិ ឯវមាទិនា បញ្ហេ បុច្ឆិ។ សោ ព្យាកាសិ។ តេន ច ព្យាករណេន ភគវតោ ចិត្តំ អារាធេសិ។ សាវ តស្សាយស្មតោ ឧបសម្បទា អហោសិ។

អយំ តេសំ អដ្ឋុប្បត្តិ។

និក្ខេបប្បយោជនំ

យស្មា បន សរណគមនេហិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃានុស្សតិវសេន ចិត្តភាវនា, សិក្ខាបទេហិ សីលភាវនា, ទ្វត្តឹសាការេន ច កាយភាវនា បកាសិតា, តស្មា ឥទានិ នានប្បការតោ បញ្ញាភាវនាមុខទស្សនត្ថំ ឥមេ បញ្ហព្យាករណា ឥធ និក្ខិត្តា។ យស្មា វា សីលបទដ្ឋានោ សមាធិ, សមាធិបទដ្ឋានា ច បញ្ញា; យថាហ – “សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ, ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២), តស្មា សិក្ខាបទេហិ សីលំ ទ្វត្តឹសាការេន តំគោចរំ សមាធិញ្ច ទស្សេត្វា សមាហិតចិត្តស្ស នានាធម្មបរិក្ខារាយ បញ្ញាយ បភេទទស្សនត្ថំ ឥធ និក្ខិត្តាតិបិ វិញ្ញាតព្ពា។

ឥទំ តេសំ ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ។

បញ្ហវណ្ណនា

ឯកំ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឥទានិ តេសំ អត្ថវណ្ណនា ហោតិ – **ឯកំ នាម កិ**ន្តិ ភគវា យស្មិំ ឯកធម្មស្មិំ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, យស្មិំ ចាយមាយស្មា និព្ពិន្ទមានោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តមកាសិ, តំ ធម្មំ សន្ធាយ បញ្ហំ បុច្ឆតិ។ **“សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា”**តិ ថេរោ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ វិស្សជ្ជេតិ។ “កតមា ច, ភិក្ខវេ, សម្មាសតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតី”តិ (សំ. និ. ៥.៨) ឯវមាទីនិ ចេត្ថ សុត្តានិ ឯវំ វិស្សជ្ជនយុត្តិសម្ភវេ សាធកានិ។ ឯត្ថ យេនាហារេន សព្ពេ សត្តា “អាហារដ្ឋិតិកា”តិ វុច្ចន្តិ, សោ អាហារោ តំ វា នេសំ អាហារដ្ឋិតិកត្តំ “ឯកំ នាម កិ”ន្តិ បុដ្ឋេន ថេរេន និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ តញ្ហិ ភគវតា ឥធ ឯកន្តិ អធិប្បេតំ, ន តុ សាសនេ លោកេ វា អញ្ញំ ឯកំ នាម នត្ថីតិ ញាបេតុំ វុត្តំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “ឯកធម្មេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ សម្មា វិរជ្ជមានោ សម្មា វិមុច្ចមានោ សម្មា បរិយន្តទស្សាវី សម្មត្តំ អភិសមេច្ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមស្មិំ ឯកធម្មេ? សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា។ ឥមស្មិំ ខោ, ភិក្ខវេ, ឯកធម្មេ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘ឯកោ បញ្ហោ ឯកោ ឧទ្ទេសោ ឯកំ វេយ្យាករណ’ន្តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

អាហារដ្ឋិតិកាតិ ចេត្ថ យថា “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, សុភនិមិត្តំ។ តត្ថ អយោនិសោ មនសិការពហុលីការោ, អយមាហារោ អនុប្បន្នស្ស វា កាមច្ឆន្ទស្ស ឧប្បាទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៥.២៣២) បច្ចយោ អាហារោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ បច្ចយំ អាហារសទ្ទេន គហេត្វា បច្ចយដ្ឋិតិកា “អាហារដ្ឋិតិកា”តិ វុត្តា។ ចត្តារោ បន អាហារេ សន្ធាយ – “អាហារដ្ឋិតិកា”តិ វុច្ចមានេ “អសញ្ញសត្តា ទេវា អហេតុកា អនាហារា អផស្សកា អវេទនកា”តិ វចនតោ (វិភ. ១០១៧) “សព្ពេ”តិ វចនមយុត្តំ ភវេយ្យ។

តត្ថ សិយា – ឯវម្បិ វុច្ចមានេ “កតមេ ធម្មា សបច្ចយា? បញ្ចក្ខន្ធា – រូបក្ខន្ធោ...បេ.... វិញ្ញាណក្ខន្ធោ”តិ (ធ. ស. ១០៨៩) វចនតោ ខន្ធានំយេវ បច្ចយដ្ឋិតិកត្តំ យុត្តំ, សត្តានន្តុ អយុត្តមេវេតំ វចនំ ភវេយ្យាតិ។ ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ កស្មា ? សត្តេសុ ខន្ធោបចារសិទ្ធិតោ។ សត្តេសុ ហិ ខន្ធោបចារោ សិទ្ធោ។ កស្មា? ខន្ធេ ឧបាទាយ បញ្ញាបេតព្ពតោ។ កថំ? គេហេ គាមោបចារោ វិយ។ សេយ្យថាបិ ហិ គេហានិ ឧបាទាយ បញ្ញាបេតព្ពត្តា គាមស្ស ឯកស្មិម្បិ ទ្វីសុ តីសុបិ វា គេហេសុ ទឌ្ឍេសុ “គាមោ ទឌ្ឍោ”តិ ឯវំ គេហេ គាមោបចារោ សិទ្ធោ, ឯវមេវ ខន្ធេសុ បច្ចយដ្ឋេន អាហារដ្ឋិតិកេសុ “សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា”តិ អយំ ឧបចារោ សិទ្ធោតិ វេទិតព្ពោ។ បរមត្ថតោ ច ខន្ធេសុ ជាយមានេសុ ជីយមានេសុ មីយមានេសុ ច “ខណេ ខណេ ត្វំ ភិក្ខុ ជាយសេ ច ជីយសេ ច មីយសេ ចា”តិ វទតា ភគវតា តេសុ សត្តេសុ ខន្ធោបចារោ សិទ្ធោតិ ទស្សិតោ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ។ យតោ យេន បច្ចយាខ្យេន អាហារេន សព្ពេ សត្តា តិដ្ឋន្តិ, សោ អាហារោ តំ វា នេសំ អាហារដ្ឋិតិកត្តំ ឯកន្តិ វេទិតព្ពំ។ អាហារោ ហិ អាហារដ្ឋិតិកត្តំ វា អនិច្ចតាការណតោ និព្ពិទាដ្ឋានំ ហោតិ។ អថ តេសុ សព្ពសត្តសញ្ញិតេសុ សង្ខារេសុ អនិច្ចតាទស្សនេន និព្ពិន្ទមានោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, បរមត្ថវិសុទ្ធឹ បាបុណាតិ។ យថាហ –

> “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចាតិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
> អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ។ (ធ. ប. ២៧៧);

ឯត្ថ ច “ឯកំ នាម កិ”ន្តិ ច “កិហា”តិ ច ទុវិធោ បាឋោ, តត្ថ សីហឡានំ កិហាតិ បាឋោ។ តេ ហិ “កិ”ន្តិ វត្តព្ពេ “កិហា”តិ វទន្តិ។ កេចិ ភណន្តិ “ហ-ឥតិ និបាតោ, ថេរិយានម្បិ អយមេវ បាឋោ”តិ ឧភយថាបិ បន ឯកោវ អត្ថោ។ យថា វុច្ចតិ, តថា បឋិតព្ពំ។ យថា បន “សុខេន ផុដ្ឋោ អថ វា ទុខេន (ធ. ប. ៨៣), ទុក្ខំ ទោមនស្សំ បដិសំវេទេតី”តិ ឯវមាទីសុ កត្ថចិ ទុខន្តិ ច កត្ថចិ ទុក្ខន្តិ ច វុច្ចតិ, ឯវំ កត្ថចិ ឯកន្តិ, កត្ថចិ ឯក្កន្តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន ឯកំ នាមាតិ អយមេវ បាឋោ។

ទ្វេ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឯវំ ឥមិនា បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា បុរិមនយេនេវ ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **ទ្វេ នាម កិ**ន្តិ? ថេរោ **ទ្វេ**តិ បច្ចនុភាសិត្វា **“នាមញ្ច រូបញ្ច”**តិ ធម្មាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ វិស្សជ្ជេតិ។ តត្ថ អារម្មណាភិមុខំ នមនតោ, ចិត្តស្ស ច នតិហេតុតោ សព្ពម្បិ អរូបំ “នាម”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥធ បន និព្ពិទាហេតុត្តា សាសវធម្មមេវ អធិប្បេតំ រុប្បនដ្ឋេន ចត្តារោ ច មហាភូតា, សព្ពញ្ច តទុបាទាយ បវត្តមានំ រូបំ “រូប”ន្តិ វុច្ចតិ, តំ សព្ពម្បិ ឥធាធិប្បេតំ។ អធិប្បាយវសេនេវ ចេត្ថ “ទ្វេ នាម នាមញ្ច រូបញ្ច”តិ វុត្តំ, ន អញ្ញេសំ ទ្វិន្នមភាវតោ។ យថាហ –

> “ទ្វីសុ , ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ ទ្វីសុ? នាមេ ច រូបេ ច។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, ទ្វីសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘ទ្វេ បញ្ហា, ទ្វេ ឧទ្ទេសា, ទ្វេ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ឯត្ថ ច នាមរូបមត្តទស្សនេន អត្តទិដ្ឋឹ បហាយ អនត្តានុបស្សនាមុខេនេវ និព្ពិន្ទមានោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, បរមត្ថវិសុទ្ធឹ បាបុណាតីតិ វេទិតព្ពោ។ យថាហ –

> “សព្ពេ ធម្មា អនត្តាតិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
> អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ។ (ធ. ប. ២៧៩);

តីណិ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឥទានិ ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា បុរិមនយេនេវ ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **តីណិ នាម កិ**ន្តិ? ថេរោ **តីណី**តិ បច្ចនុភាសិត្វា បុន ព្យាករិតព្ពស្ស អត្ថស្ស លិង្គានុរូបំ សង្ខ្យំ ទស្សេន្តោ **“តិស្សោ វេទនា”**តិ វិស្សជ្ជេតិ។ អថ វា “យា ភគវតា ‘តិស្សោ វេទនា’តិ វុត្តា, ឥមាសមត្ថមហំ តីណីតិ បច្ចេមី”តិ ទស្សេន្តោ អាហាតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អនេកមុខា ហិ ទេសនា បដិសម្ភិទាបភេទេន ទេសនាវិលាសប្បត្តានំ។ កេចិ បនាហុ “តីណីតិ អធិកបទមិទ”ន្តិ។ បុរិមនយេនេវ ចេត្ថ “តិស្សោ វេទនា”តិ វុត្តំ, ន អញ្ញេសំ តិណ្ណមភាវតោ។ យថាហ –

“តីសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ តីសុ? តីសុ វេទនាសុ។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, តីសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘តយោ បញ្ហា, តយោ ឧទ្ទេសា, តីណិ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ , ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ឯត្ថ ច “យំកិញ្ចិ វេទយិតំ, សព្ពំ តំ ទុក្ខស្មិន្តិ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៤.២៥៩) វុត្តសុត្តានុសារេន វា។ –

“យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្ទ, ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ;
អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, អទ្ទក្ខិ នំ អនិច្ចតោ”តិ។ (ឥតិវុ. ៥៣) –

ឯវំ ទុក្ខទុក្ខតាវិបរិណាមទុក្ខតាសង្ខារទុក្ខតានុសារេន វា តិស្សន្នំ វេទនានំ ទុក្ខភាវទស្សនេន សុខសញ្ញំ បហាយ ទុក្ខានុបស្សនាមុខេន និព្ពិន្ទមានោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, បរមត្ថវិសុទ្ធឹ បាបុណាតីតិ វេទិតព្ពោ។ យថាហ –

“សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខាតិ, យទា បញ្ញាយ បស្សតិ;
អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខេ, ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយា”តិ។ (ធ. ប. ២៧៨);

ចត្តារិ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឯវំ ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា បុរិមនយេនេវ ឧត្តរឹ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **ចត្តារិ នាម កិ**ន្តិ? តត្ថ ឥមស្ស បញ្ហស្ស ព្យាករណបក្ខេ កត្ថចិ បុរិមនយេនេវ ចត្តារោ អាហារា អធិប្បេតា។ យថាហ –

“ចតូសុ , ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ ចតូសុ? ចតូសុ អាហារេសុ។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, ចតូសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘ចត្តារោ បញ្ហា ចត្តារោ ឧទ្ទេសា ចត្តារិ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

កត្ថចិ យេសុ សុភាវិតចិត្តោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, តានិ ចត្តារិ សតិបដ្ឋានានិ។ យថាហ កជង្គលា ភិក្ខុនី –

“ចតូសុ, អាវុសោ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា សុភាវិតចិត្តោ សម្មា បរិយន្តទស្សាវី សម្មត្ថំ អភិសមេច្ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ ចតូសុ? ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ។ ឥមេសុ ខោ, អាវុសោ, ចតូសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា សុភាវិតចិត្តោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘ចត្តារោ បញ្ហា ចត្តារោ ឧទ្ទេសា ចត្តារិ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ ភគវតា, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៨)។

ឥធ បន យេសំ ចតុន្នំ អនុពោធប្បដិវេធតោ ភវតណ្ហាឆេទោ ហោតិ, យស្មា តានិ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អធិប្បេតានិ។ យស្មា វា ឥមិនា បរិយាយេន ព្យាកតំ សុព្យាកតមេវ ហោតិ, តស្មា ថេរោ **ចត្តារី**តិ បច្ចនុភាសិត្វា **“អរិយសច្ចានី**”តិ វិស្សជ្ជេតិ។ តត្ថ **ចត្តារី**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **អរិយសច្ចានី**តិ អរិយានិ សច្ចានិ, អវិតថានិ អវិសំវាទកានីតិ អត្ថោ។ យថាហ –

“ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ តថានិ អវិតថានិ អនញ្ញថានិ, តស្មា អរិយសច្ចានីតិ វុច្ចន្តី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៩៧)។

យស្មា វា សទេវកេន លោកេន អរណីយតោ អភិគមនីយតោតិ វុត្តំ ហោតិ, វាយមិតព្ពដ្ឋានសញ្ញិតេ អយេ វា ឥរិយនតោ, អនយេ វា ន ឥរិយនតោ, សត្តតឹសពោធិបក្ខិយអរិយធម្មសមាយោគតោ វា អរិយសម្មតា ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកា ឯតានិ បដិវិជ្ឈន្តិ, តស្មាបិ “អរិយសច្ចានី”តិ វុច្ចន្តិ។ យថាហ –

“ចត្តារិមានិ , ភិក្ខវេ, អរិយសច្ចានិ…បេ…. ឥមានិ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ, អរិយា ឥមានិ បដិវិជ្ឈន្តិ, តស្មា អរិយសច្ចានីតិ វុច្ចន្តី”តិ។

អបិច អរិយស្ស ភគវតោ សច្ចានីតិបិ អរិយសច្ចានិ។ យថាហ –

> “សទេវកេ, ភិក្ខវេ…បេ…. សទេវមនុស្សាយ តថាគតោ អរិយោ, តស្មា អរិយសច្ចានីតិ វុច្ចន្តី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៩៨)។

អថ វា ឯតេសំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា អរិយភាវសិទ្ធិតោបិ អរិយសច្ចានិ។ យថាហ –

> “ឥមេសំ ខោ, ភិក្ខវេ, ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ យថាភូតំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ វុច្ចតី”តិ (សំ. និ. ៥.១០៩៣)។

អយមេតេសំ បទត្ថោ។ ឯតេសំ បន អរិយសច្ចានំ អនុពោធប្បដិវេធតោ ភវតណ្ហាឆេទោ ហោតិ។ យថាហ –

> “តយិទំ , ភិក្ខវេ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ…បេ…. ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទា អរិយសច្ចំ អនុពុទ្ធំ បដិវិទ្ធំ, ឧច្ឆិន្នា ភវតណ្ហា, ខីណា ភវនេត្តិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ”តិ (សំ. និ. ៥.១០៩១)។

បញ្ច នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា បុរិមនយេនេវ ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **បញ្ច នាម កិ**ន្តិ? ថេរោ **បញ្ចា**តិ បច្ចនុភាសិត្វា **“ឧបាទានក្ខន្ធា”**តិ វិស្សជ្ជេតិ។ តត្ថ **បញ្ចា**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ ឧបាទានជនិតា ឧបាទានជនកា វា ខន្ធា ឧបាទានក្ខន្ធា។ យំកិញ្ចិ រូបំ, វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារា, វិញ្ញាណញ្ច សាសវា ឧបាទានិយា, ឯតេសមេតំ អធិវចនំ។ បុព្ពនយេនេវ ចេត្ថ “បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា”តិ វុត្តំ, ន អញ្ញេសំ បញ្ចន្នមភាវតោ។ យថាហ –

> “បញ្ចសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ បញ្ចសុ? បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, បញ្ចសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ. … ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘បញ្ច បញ្ហា, បញ្ច ឧទ្ទេសា , បញ្ច វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ឯត្ថ ច បញ្ចក្ខន្ធេ ឧទយព្ពយវសេន សម្មសន្តោ វិបស្សនាមតំ លទ្ធា អនុបុព្ពេន និព្ពានាមតំ សច្ឆិករោតិ។ យថាហ –

> “យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
> លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតំ តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៤);

ឆ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឯវំ ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា បុរិមនយេនេវ ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **“ឆ នាម កិ”**ន្តិ? ថេរោ **ឆ**ឥតិ បច្ចនុភាសិត្វា **‘អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានី’**តិ វិស្សជ្ជេតិ។ តត្ថ **ឆ**ឥតិ គណនបរិច្ឆេទោ, អជ្ឈត្តេ និយុត្តានិ, អត្តានំ វា អធិកត្វា បវត្តានិ **អជ្ឈត្តិកានិ**។ អាយតនតោ, អាយស្ស វា តននតោ, អាយតស្ស វា សំសារទុក្ខស្ស នយនតោ អាយតនានិ, ចក្ខុសោតឃានជិវ្ហាកាយមនានមេតំ អធិវចនំ។ បុព្ពនយេន ចេត្ថ “ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានី”តិ វុត្តំ, ន អញ្ញេសំ ឆន្នមភាវតោ។ យថាហ –

> “ឆសុ , ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ ឆសុ? ឆសុ អជ្ឈត្តិកេសុ អាយតនេសុ។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, ឆសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘ឆ បញ្ហា ឆ ឧទ្ទេសា ឆ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ឯត្ថ ច ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ, “សុញ្ញោ គាមោតិ ខោ, ភិក្ខវេ, ឆន្នេតំ អជ្ឈត្តិកានំ អាយតនានំ អធិវចន”ន្តិ (សំ. និ. ៤.២៣៨) វចនតោ សុញ្ញតោ បុព្ពុឡកមរីចិកាទីនិ វិយ អចិរដ្ឋិតិកតោ តុច្ឆតោ វញ្ចនតោ ច សមនុបស្សំ និព្ពិន្ទមានោ អនុបុព្ពេន ទុក្ខស្សន្តំ កត្វា មច្ចុរាជស្ស អទស្សនំ ឧបេតិ។ យថាហ –

> “យថា បុព្ពុឡកំ បស្សេ, យថា បស្សេ មរីចិកំ;
> ឯវំ លោកំ អវេក្ខន្តំ, មច្ចុរាជា ន បស្សតី”តិ។ (ធ. ប. ១៧០);

សត្ត នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

៩៣. តមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **សត្ត នាម កិ**ន្តិ? ថេរោ កិញ្ចាបិ មហាបញ្ហព្យាករណេ សត្ត វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ វុត្តា, អបិច ខោ បន យេសុ ធម្មេសុ សុភាវិតចិត្តោ ភិក្ខុ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, តេ ទស្សេន្តោ "**សត្ត ពោជ្ឈង្គា**"តិ វិស្សជ្ជេតិ។ អយម្បិ ចត្ថោ ភគវតា អនុមតោ ឯវ។ យថាហ –

"បណ្ឌិតា គហបតយោ កជង្គលិកា ភិក្ខុនី, មហាបញ្ញា គហបតយោ កជង្គលិកា ភិក្ខុនី, មញ្ចេបិ តុម្ហេ គហបតយោ ឧបសង្កមិត្វា ឯតមត្ថំ បដិបុច្ឆេយ្យាថ, អហម្បិ ចេតំ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យំ, យថា តំ កជង្គលិកាយ ភិក្ខុនិយា ព្យាកត"ន្តិ (អ. និ. ១០.២៨)។

តាយ ច ឯវំ ព្យាកតំ –

"សត្តសុ, អាវុសោ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា សុភាវិតចិត្តោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ សត្តសុ? សត្តសុ ពោជ្ឈង្គេសុ។ ឥមេសុ ខោ, អាវុសោ, សត្តសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា សុភាវិតចិត្តោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ 'សត្ត បញ្ហា សត្ត ឧទ្ទេសា សត្ត វេយ្យាករណានី'តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ ភគវតា, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត"ន្តិ (អ. និ. ១០.២៨)។

ឯវមេយមត្ថោ ភគវតា អនុមតោ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **សត្តា**តិ ឧនាធិកនិវារណគណនបរិច្ឆេទោ។ **ពោជ្ឈង្គា**តិ សតិអាទីនំ ធម្មានមេតំ អធិវចនំ។ តត្រាយំ បទត្ថោ – ឯតាយ លោកិយលោកុត្តរមគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានាយ លីនុទ្ធច្ចបតិដ្ឋានាយូហនកាមសុខត្តកិលមថានុយោគឧច្ឆេទសស្សតាភិនិវេសាទិ- អនេកុបទ្ទវប្បដិបក្ខភូតាយ សតិធម្មវិចយវីរិយបីតិប្បស្សទ្ធិសមាធុបេក្ខាសង្ខាតាយ ធម្មសាមគ្គិយា អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតីតិ កត្វា **ពោធិ,** កិលេសសន្តាននិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតិ, ចត្តារិ វា អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ, និព្ពានមេវ វា សច្ឆិករោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យថាហ – "សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ភាវេត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិំ អភិសម្ពុទ្ធោ"តិ។ យថាវុត្តប្បការាយ វា ឯតាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា អរិយសាវកោបិ **ពោធិ**។ ឥតិ តស្សា ធម្មសាមគ្គិសង្ខាតាយ ពោធិយា អង្គភូតត្តា **ពោជ្ឈង្គា** ឈានង្គមគ្គង្គានិ វិយ, តស្ស វា ពោធីតិ លទ្ធវោហារស្ស អរិយសាវកស្ស អង្គភូតត្តាបិ **ពោជ្ឈង្គា** សេនង្គរថង្គាទយោ វិយ។

អបិច "**ពោជ្ឈង្គា**តិ កេនដ្ឋេន ពោជ្ឈង្គា? ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, ពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, អនុពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, បដិពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា, សម្ពុជ្ឈន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា"តិ (បដិ. ម. ២.១៧) ឥមិនាបិ បដិសម្ភិទាយំ វុត្តេន វិធិនា ពោជ្ឈង្គានំ ពោជ្ឈង្គដ្ឋោ វេទិតព្ពោ។ ឯវមិមេ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ ភាវេន្តោ ពហុលីករោន្តោ ន ចិរស្សេវ ឯកន្តនិព្ពិទាទិគុណបដិលាភី ហោតិ, តេន ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតីតិ វុច្ចតិ ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា –

"សត្តិមេ, ភិក្ខវេ, ពោជ្ឈង្គា ភាវិតា ពហុលីកតា ឯកន្តនិព្ពិទាយ វិរាគាយ និរោធាយ ឧបសមាយ អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តន្តី"តិ (សំ. និ. ៥.២០១)។

អដ្ឋ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឯវំ ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **អដ្ឋ នាម កិ**ន្តិ? ថេរោ កិញ្ចាបិ មហាបញ្ហព្យាករណេ អដ្ឋ លោកធម្មា វុត្តា, អបិច ខោ បន យេសុ ធម្មេសុ សុភាវិតចិត្តោ ភិក្ខុ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, តេ ទស្សេន្តោ "អរិយោ អដ្ឋ មគ្គង្គានី"តិ អវត្វា យស្មា អដ្ឋង្គវិនិមុត្តោ មគ្គោ នាម នត្ថិ, អដ្ឋង្គមត្តមេវ តុ មគ្គោ, តស្មា តមត្ថំ សាធេន្តោ ទេសនាវិលាសេន **អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ**តិ វិស្សជ្ជេតិ។ ភគវតាបិ ចាយមត្ថោ ទេសនានយោ ច អនុមតោ ឯវ។ យថាហ –

"បណ្ឌិតា គហបតយោ កជង្គលិកា ភិក្ខុនី...បេ.... អហម្បិ ឯវមេវ ព្យាករេយ្យំ, យថា តំ កជង្គលិកាយ ភិក្ខុនិយា ព្យាកត"ន្តិ (អ. និ. ១០.២៨)។

តាយ ច ឯវំ ព្យាកតំ –

“អដ្ឋសុ, អាវុសោ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា សុភាវិតចិត្តោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘អដ្ឋ បញ្ហា, អដ្ឋ ឧទ្ទេសា, អដ្ឋ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ ភគវតា, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៨)។

ឯវមយំ អត្ថោ ច ទេសនានយោ ច ភគវតា អនុមតោ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **អរិយោ**តិ និព្ពានត្ថិកេហិ អភិគន្តព្ពោ, អបិច អារកា កិលេសេហិ វត្តនតោ, អរិយភាវករណតោ, អរិយផលបដិលាភតោ ចាបិ អរិយោតិ វេទិតព្ពោ។ អដ្ឋ អង្គានិ អស្សាតិ **អដ្ឋង្គិកោ**។ ស្វាយំ ចតុរង្គិកា វិយ សេនា, បញ្ចង្គិកំ វិយ ច តូរិយំ អង្គវិនិម្មុត្តោ អគ្គេន អនុបលព្ភសភាវតោ អង្គមត្តមេវាតិ វេទិតព្ពោ។ មគ្គតិ ឥមិនា និព្ពានំ, សយំ វា មគ្គតិ, កិលេសេ មារេន្តោ វា គច្ឆតីតិ **មគ្គោ**។

ឯវមដ្ឋប្បភេទញ្ហិមំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេន្តោ ភិក្ខុ អវិជ្ជំ ភិន្ទតិ, វិជ្ជំ ឧប្បាទេតិ, និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ, តេន ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតីតិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, សាលិសូកំ វា យវសូកំ វា សម្មា បណិហិតំ ហត្ថេន វា បាទេន វា អក្កន្តំ ហត្ថំ វា បាទំ វា ភេច្ឆតិ, លោហិតំ វា ឧប្បាទេស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? សម្មា បណិហិតត្តា, ភិក្ខវេ, សូកស្ស, ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ , សោ វត ភិក្ខុ សម្មា បណិហិតាយ ទិដ្ឋិយា សម្មា បណិហិតាយ មគ្គភាវនាយ អវិជ្ជំ ភេច្ឆតិ, វិជ្ជំ ឧប្បាទេស្សតិ, និព្ពានំ សច្ឆិករិស្សតីតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតី”តិ (អ. និ. ១.៤២)។

នវ នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា ឧត្តរិ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **នវ នាម កិ**ន្តិ? ថេរោ **នវ**តេតិ បច្ចនុភាសិត្វា **“សត្តាវាសា**”តិ វិស្សជ្ជេតិ។ តត្ថ **នវា**តិ គណនបរិច្ឆេទោ។ **សត្តា**តិ ជីវិតិន្ទ្រិយប្បដិពទ្ធេ ខន្ធេ ឧបាទាយ បញ្ញត្តា បាណិនោ បណ្ណត្តិ វា។ **អាវាសា**តិ អាវសន្តិ ឯតេសូតិ អាវាសា, សត្តានំ អាវាសា សត្តាវាសា។ ឯស ទេសនាមគ្គោ, អត្ថតោ បន នវវិធានំ សត្តានមេតំ អធិវចនំ។ យថាហ –

“សន្តាវុសោ, សត្តា នានត្តកាយា នានត្តសញ្ញិនោ, សេយ្យថាបិ មនុស្សា ឯកច្ចេ ច ទេវា ឯកច្ចេ ច វិនិបាតិកា, អយំ បឋមោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា នានត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ, សេយ្យថាបិ, ទេវា ព្រហ្មកាយិកា, បឋមាភិនិព្ពត្តា, អយំ ទុតិយោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា ឯកត្តកាយា នានត្តសញ្ញិនោ, សេយ្យថាបិ, ទេវា អាភស្សរា, អយំ តតិយោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា ឯកត្តកាយា ឯកត្តសញ្ញិនោ, សេយ្យថាបិ, ទេវា សុភកិណ្ហា, អយំ ចតុត្ថោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា អសញ្ញិនោ អប្បដិសំវេទិនោ, សេយ្យថាបិ, ទេវា អសញ្ញសត្តា, អយំ បញ្ចមោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា សព្ពសោ រូបសញ្ញានំ...បេ.... អាកាសានញ្ចាយតនូបគា , អយំ ឆដ្ឋោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា...បេ.... វិញ្ញាណញ្ចាយតនូបគា, អយំ សត្តមោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា...បេ.... អាកិញ្ចញ្ញាយតនូបគា, អយំ អដ្ឋមោ សត្តាវាសោ។ សន្តាវុសោ, សត្តា...បេ.... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនូបគា, អយំ នវមោ សត្តាវាសោ”តិ (ទី. និ. ៣.៣៤១)។

បុរិមនយេនេវ ចេត្ថ “នវ សត្តាវាសា”តិ វុត្តំ, ន អញ្ញេសំ នវន្នមភាវតោ។ យថាហ –

“នវសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ នវសុ? នវសុ សត្តាវាសេសុ។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, នវសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ ‘នវ បញ្ហា , នវ ឧទ្ទេសា, នវ វេយ្យាករណានី’តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ឯត្ថ ច “នវ ធម្មា បរិញ្ញេយ្យា។ កតមេ នវ? នវ សត្តាវាសា”តិ (ទី. និ. ៣.៣៥៩) វចនតោ នវសុ សត្តាវាសេសុ ញាតបរិញ្ញាយ ធុវសុភសុខត្តភាវទស្សនំ បហាយ សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជមត្តទស្សនេន និព្ពិន្ទមានោ តីរណបរិញ្ញាយ អនិច្ចានុបស្សនេន វិរជ្ជមានោ ទុក្ខានុបស្សនេន វិមុច្ចមានោ អនត្តានុបស្សនេន សម្មា បរិយន្តទស្សាវី បហានបរិញ្ញាយ សម្មត្តមភិសមេច្ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ តេនេតំ វុត្តំ –

“នវសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ...បេ.... ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ នវសុ? នវសុ សត្តាវាសេសូ”តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ទស នាម កិន្តិបញ្ហវណ្ណនា

ឯវំ ឥមិនាបិ បញ្ហព្យាករណេន អារទ្ធចិត្តោ សត្ថា ឧត្តរឹ បញ្ហំ បុច្ឆតិ **ទស នាម កិ**ន្តិ? តត្ថ កិញ្ចាបិ ឥមស្ស បញ្ហស្ស ឥតោ អញ្ញត្រ វេយ្យាករណេសុ ទស អកុសលកម្មបថា វុត្តា។ យថាហ –

"ទសសុ, ភិក្ខវេ, ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ...បេ.... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ កតមេសុ ទសសុ? ទសសុ អកុសលកម្មបថេសុ។ ឥមេសុ ខោ, ភិក្ខវេ, ទសសុ ធម្មេសុ ភិក្ខុ សម្មា និព្ពិន្ទមានោ... បេ. ... ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ។ 'ទស បញ្ហា ទស ឧទ្ទេសា ទស វេយ្យាករណានី'តិ ឥតិ យំ តំ វុត្តំ, ឥទមេតំ បដិច្ច វុត្ត"ន្តិ (អ. និ. ១០.២៧)។

ឥធ បន យស្មា អយមាយស្មា អត្តានំ អនុបនេត្វា អញ្ញំ ព្យាកាតុកាមោ, យស្មា វា ឥមិនា បរិយាយេន ព្យាកតំ សុព្យាកតមេវ ហោតិ, តស្មា យេហិ ទសហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ អរហាតិ បវុច្ចតិ, តេសំ អធិគមំ ទីបេន្តោ **ទសហង្គេហិ សមន្នាគតោ អរហាតិ បវុច្ចតី**តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ វិស្សជ្ជេតិ។ យតោ ឯត្ថ យេហិ ទសហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ អរហាតិ បវុច្ចតិ, តានិ ទសង្គានិ "ទស នាម កិ"ន្តិ បុដ្ឋេន ថេរេន និទ្ទិដ្ឋានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តានិ ច ទស –

"អសេខោ អសេខោតិ, ភន្តេ, វុច្ចតិ, កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ, ភិក្ខុ អសេខោ ហោតីតិ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អសេខាយ សម្មាទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខេន សម្មាសង្កប្បេន សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខាយ សម្មាវាចាយ សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខេន សម្មាកម្មន្តេន សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខេន សម្មាអាជីវេន សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខេន សម្មាវាយាមេន សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខាយ សម្មាសតិយា សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខេន សម្មាសមាធិនា សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខេន សម្មាញាណេន សមន្នាគតោ ហោតិ, អសេខាយ សម្មាវិមុត្តិយា សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ អសេខោ ហោតី"តិ (អ. និ. ១០.១១១)។ –

ឯវមាទីសុ សុត្តេសុ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

កុមារបញ្ហវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. មង្គលសុត្តវណ្ណនា

និក្ខេបប្បយោជនំ

ឥទានិ កុមារបញ្ហានន្តរំ និក្ខិត្តស្ស មង្គលសុត្តស្ស អត្ថវណ្ណនាក្កមោ អនុប្បត្តោ, តស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ វត្វា អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាម។ សេយ្យថិទំ – ឥទញ្ហិ សុត្តំ ឥមិនា អនុក្កមេន ភគវតា អវុត្តម្បិ យ្វាយំ សរណគមនេហិ សាសនោតារោ, សិក្ខាបទទ្វត្តឹសាការកុមារបញ្ហេហិ ច សីលសមាធិបញ្ញាប្បភេទនយោ ទស្សិតោ, សព្ពោបេស បរមមង្គលភូតោ, យតោ មង្គលត្ថិកេន ឯត្ថេវ អភិយោគោ កាតព្ពោ, សោ ចស្ស មង្គលភាវោ ឥមិនា សុត្តានុសារេន វេទិតព្ពោតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។

ឥទមស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ។

បឋមមហាសង្គីតិកថា

ឯវំ និក្ខិត្តស្ស បនស្ស អត្ថវណ្ណនត្ថំ អយំ មាតិកា –

“វុត្តំ យេន យទា យស្មា, ចេតំ វត្វា ឥមំ វិធិំ;
ឯវមិច្ឆាទិបាឋស្ស, អត្ថំ នានប្បការតោ។

“វណ្ណយន្តោ សមុដ្ឋានំ, វត្វា យំ យត្ថ មង្គលំ;
វវត្ថបេត្វា តំ តស្ស, មង្គលត្តំ វិភាវយេ”តិ។

តត្ថ **“វុត្តំ យេន យទា យស្មា, ចេតំ វត្វា ឥមំ វិធិ”**ន្តិ អយំ តាវ អទ្ធគាថា យទិទំ “ឯវំ មេ សុតំ ឯកំ សមយំ ភគវា…បេ.… ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសី”តិ, ឥទំ វចនំ សន្ធាយ វុត្តា។ ឥទញ្ហិ អនុស្សវវសេន វុត្តំ, សោ ច ភគវា សយម្ភូ អនាចរិយកោ, តស្មា នេទំ តស្ស ភគវតោ វចនំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។ យតោ វត្តព្ពមេតំ “ឥទំ វចនំ កេន វុត្តំ , កទា, កស្មា ច វុត្ត”ន្តិ។ វុច្ចតេ – អាយស្មតា អានន្ទេន វុត្តំ, តញ្ច បឋមមហាសង្គីតិកាលេ។

បឋមមហាសង្គីតិ ចេសា សព្ពសុត្តនិទានកោសល្លត្ថមាទិតោ បភុតិ ឯវំ វេទិតព្ពា។ ធម្មចក្កប្បវត្តនញ្ហិ អាទឹ កត្វា យាវ សុភទ្ទបរិព្ពាជកវិនយនា, កតពុទ្ធកិច្ចេ កុសិនារាយំ ឧបវត្តនេ មល្លានំ សាលវនេ យមកសាលានមន្តរេ វិសាខបុណ្ណមទិវសេ បច្ចូសសមយេ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពុតេ, ភគវតិ លោកនាថេ ភគវតោ បរិនិព្ពានេ សន្និបតិតានំ សត្តន្នំ ភិក្ខុសតសហស្សានំ សង្ឃត្ថេរោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សត្តាហបរិនិព្ពុតេ ភគវតិ សុភទ្ទេន វុឌ្ឍបព្ពជិតេន “អលំ, អាវុសោ, មា សោចិត្ថ, មា បរិទេវិត្ថ, សុមុត្តា មយំ តេន មហាសមណេន, ឧបទ្ទុតា ច ហោម ‘ឥទំ វោ កប្បតិ ឥទំ វោ ន កប្បតី’តិ, ឥទានិ បន មយំ យំ ឥច្ឆិស្សាម តំ ករិស្សាម, យំ ន ឥច្ឆិស្សាម ន តំ ករិស្សាមា”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧; ទី. និ. ២.២៣២) វុត្តវចនមនុស្សរន្តោ “ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ យំ បាបភិក្ខូ ‘អតីតសត្ថុកំ បាវចន’ន្តិ មញ្ញមានា បក្ខំ លភិត្វា ន ចិរស្សេវ សទ្ធម្មំ អន្តរធាបេយ្យុំ។ យាវ ច ធម្មវិនយោ តិដ្ឋតិ, តាវ អនតីតសត្ថុកមេវ បាវចនំ ហោតិ។ យថាហ ភគវា –

“យោ វោ, អានន្ទ, មយា ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា”តិ (ទី. និ. ២.២១៦)។

“យំនូនាហំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យំ, យថយិទំ សាសនំ អទ្ធនិយំ អស្ស ចិរដ្ឋិតិកំ”។

យញ្ចាហំ ភគវតា –

“ធារេស្សសិ បន មេ ត្វំ, កស្សប, សាណានិ បំសុកូលានិ និព្ពសនានី”តិ វត្វា ចីវរេ សាធារណបរិភោគេន ចេវ –

“អហំ, ភិក្ខវេ, យាវទេ អាកង្ខាមិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ…. បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរាមិ, កស្សបោបិ, ភិក្ខវេ, យាវទេវ អាកង្ខតិ វិវិច្ចេវ កាមេហិ…បេ…. បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិ –

ឯវមាទិនា នយេន នវានុបុព្ពវិហារឆឡភិញ្ញាប្បភេទេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ អត្តនា សមសមដ្ឋបនេន ច អនុគ្គហិតោ, តស្ស មេ កិមញ្ញំ អាណណ្យំ ភវិស្សតិ? “ននុ មំ ភគវា រាជា វិយ សកកវចឥស្សរិយានុប្បទានេន អត្តនោ កុលវំសប្បតិដ្ឋាបកំ បុត្តំ ‘សទ្ធម្មវំសប្បតិដ្ឋាបកោ មេ អយំ ភវិស្សតី’តិ មន្ត្វា ឥមិនា អសាធារណេន អនុគ្គហេន អនុគ្គហេសី”តិ ចិន្តយន្តោ ធម្មវិនយសង្គាយនត្ថំ ភិក្ខូនំ ឧស្សាហំ ជនេសិ? យថាហ –

“អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – ឯកមិទាហំ, អាវុសោ, សមយំ បាវាយ កុសិនារំ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ មហតា ភិក្ខុសង្ឃេន សទ្ធិំ បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហី”តិ (ទី. និ. ២.២៣១; ចូឡវ. ៤៣៧) សព្ពំ **សុភទ្ទកណ្ឌំ** វិត្ថារេតព្ពំ។

តតោ បរំ អាហ –

“ហន្ទ មយំ, អាវុសោ, ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យាម, បុរេ អធម្មោ ទិប្បតិ, ធម្មោ បដិពាហិយ្យតិ, អវិនយោ ទិប្បតិ, វិនយោ បដិពាហិយ្យតិ, បុរេ អធម្មវាទិនោ ពលវន្តោ ហោន្តិ, ធម្មវាទិនោ ទុព្ពលា ហោន្តិ, អវិនយវាទិនោ ពលវន្តោ ហោន្តិ, វិនយវាទិនោ ទុព្ពលា ហោន្តី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

ភិក្ខូ អាហំសុ “តេន ហិ, ភន្តេ, ថេរោ ភិក្ខូ ឧច្ចិនតូ”តិ។ ថេរោ សកលនវង្គសត្ថុសាសនបរិយត្តិធរេ បុថុជ្ជនសោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិសុក្ខវិបស្សកខីណាសវភិក្ខូ អនេកសតេ អនេកសហស្សេ ច វជ្ជេត្វា តិបិដកសព្ពបរិយត្តិប្បភេទធរេ បដិសម្ភិទាប្បត្តេ មហានុភាវេ យេភុយ្យេន ភគវតា ឯតទគ្គំ អារោបិតេ តេវិជ្ជាទិភេទេ ខីណាសវភិក្ខូយេវ ឯកូនបញ្ចសតេ បរិគ្គហេសិ។ យេ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ “អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ ឯកេនូនបញ្ចអរហន្តសតានិ ឧច្ចិនី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

កិស្ស បន ថេរោ ឯកេនូនមកាសីតិ? អាយស្មតោ អានន្ទត្ថេរស្ស ឱកាសករណត្ថំ។ តេន ហាយស្មតា សហាបិ វិនាបិ ន សក្កា ធម្មសង្គីតិ កាតុំ។ សោ ហាយស្មា សេខោ សករណីយោ, តស្មា សហ ន សក្កា, យស្មា បនស្ស កិញ្ចិ ទសពលទេសិតំ សុត្តគេយ្យាទិកំ ភគវតោ អសម្មុខា បដិគ្គហិតំ នាម នត្ថិ, តស្មា វិនាបិ ន សក្កា។ យទិ ឯវំ សេខោបិ សមានោ ធម្មសង្គីតិយា ពហុការត្តា ថេរេន ឧច្ចិនិតព្ពោ អស្ស, អថ កស្មា ន ឧច្ចិនិតោតិ? បរូបវាទវិវជ្ជនតោ ។ ថេរោ ហិ អាយស្មន្តេ អានន្ទេ អតិវិយ វិស្សត្ថោ អហោសិ។ តថា ហិ នំ សិរស្មិំ បលិតេសុ ជាតេសុបិ “ន វាយំ កុមារកោ មត្តមញ្ញាសី”តិ (សំ. និ. ២.១៥៤) កុមារកវាទេន ឱវទតិ។ សក្យកុលប្បសុតោ ចាយំ អាយស្មា តថាគតស្ស ភាតា ចូឡបិតុ បុត្តោ, តត្រ ភិក្ខូ ឆន្ទាគមនំ វិយ មញ្ញមានា “ពហូ អសេខបដិសម្ភិទាប្បត្តេ ភិក្ខូ បបេត្វា អានន្ទំ សេខបដិសម្ភិទាប្បត្តំ ថេរោ ឧច្ចិនី”តិ ឧបវទេយ្យុំ។ តំ បរូបវាទំ បរិវិវជ្ជេន្តោ “អានន្ទំ វិនា សង្គីតិ ន សក្កា កាតុំ, ភិក្ខូនំយេវ អនុមតិយា គហេស្សាមី”តិ ន ឧច្ចិនិ។

អថ សយមេវ ភិក្ខូ អានន្ទស្សត្ថាយ ថេរំ យាចិំសុ។ យថាហ –

“ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ មហាកស្សបំ ឯតទវោចុំ – ‘អយំ, ភន្តេ, អាយស្មា អានន្ទោ កិញ្ចាបិ សេខោ, អភព្ពោ ឆន្ទា ទោសា មោហា ភយា អគតិំ គន្តុំ, ពហុ ចានេន ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មោ ច វិនយោ ច បរិយត្តោ, តេន ហិ, ភន្តេ, ថេរោ អាយស្មន្តម្បិ អានន្ទំ ឧច្ចិនតូ’តិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តម្បិ អានន្ទំ ឧច្ចិនី”តិ (ចូឡវ. ៤៣៧)។

ឯវំ ភិក្ខូនំ អនុមតិយា ឧច្ចិនិតេន តេនាយស្មតា សទ្ធិំ បញ្ចថេរសតានិ អហេសុំ។

អថ ខោ ថេរានំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – “កត្ថ នុ ខោ មយំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យាមា”តិ។ អថ ខោ ថេរានំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ “រាជគហំ ខោ មហាគោចរំ បហូតសេនាសនំ, យំនូន មយំ រាជគហេ វស្សំ វសន្តា ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យាម, នញ្ញេ ភិក្ខូ រាជគហេ វស្សំ ឧបគច្ឆេយ្យុ”ន្តិ។ កស្មា បន នេសំ ឯតទហោសិ? ឥទំ អម្ហាកំ ថាវរកម្មំ, កោចិ វិសភាគបុគ្គលោ សង្ឃមជ្ឈំ បវិសិត្វា ឧក្កោដេយ្យាតិ។ អថាយស្មា មហាកស្សបោ ញត្តិទុតិយេន កម្មេន សាវេសិ។ តំ **សង្គីតិក្ខន្ធកេ** (ចូឡវ. ៤៣៧) វុត្តនយេនេវ ញាតព្ពំ។

អថ តថាគតស្ស បរិនិព្ពានតោ សត្តសុ សាធុកីឡនទិវសេសុ សត្តសុ ច ធាតុបូជាទិវសេសុ វីតិវត្តេសុ “អឌ្ឍមាសោ អតិក្កន្តោ, ឥទានិ គិម្ហានំ ទិយឌ្ឍោ មាសោ សេសោ, ឧបកដ្ឋា វស្សូបនាយិកា”តិ មន្តា មហាកស្សបត្ថេរោ “រាជគហំ, អាវុសោ, គច្ឆាមា”តិ ឧបឌ្ឍំ ភិក្ខុសង្ឃំ គហេត្វា ឯកំ មគ្គំ គតោ។ អនុរុទ្ធត្ថេរោបិ ឧបឌ្ឍំ គហេត្វា ឯកំ មគ្គំ គតោ, អានន្ទត្ថេរោ បន ភគវតោ បត្តចីវរំ គហេត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ សាវត្ថិំ គន្ត្វា រាជគហំ គន្តុកាមោ យេន សាវត្ថិ, តេន ចារិកំ បក្កាមិ។ អានន្ទត្ថេរេន គតគតដ្ឋានេ មហាបរិទេវោ អហោសិ, “ភន្តេ អានន្ទ, កុហិំ សត្ថារំ ឋបេត្វា អាគតោសី”តិ? អនុបុព្ពេន សាវត្ថិំ អនុប្បត្តេ ថេរេ ភគវតោ បរិនិព្ពានសមយេ វិយ មហាបរិទេវោ អហោសិ។

តត្រ សុទំ អាយស្មា អានន្ទោ អនិច្ចតាទិបដិសំយុត្តាយ ធម្មិយា កថាយ តំ មហាជនំ សញ្ញាបេត្វា ជេតវនំ បវិសិត្វា ទសពលេន វសិតគន្ធកុដិយា ទ្វារំ វិវរិត្វា មញ្ចបីឋំ នីហរិត្វា បប្ផោដេត្វា គន្ធកុដិំ សម្មជ្ជិត្វា មិលាត មាលាកចវរំ ឆឌ្ឌេត្វា មញ្ចបីឋំ អតិហរិត្វា បុន យថាឋានេ ឋបេត្វា ភគវតោ ឋិតកាលេ ករណីយំ វត្តំ សព្ពមកាសិ។ អថ ថេរោ ភគវតោ បរិនិព្ពានតោ បភុតិ ឋាននិសជ្ជពហុលត្តា ឧស្សន្នធាតុកំ កាយំ សមស្សាសេតុំ ទុតិយទិវសេ ខីរវិរេចនំ បិវិត្វា វិហារេយេវ និសីទិ, យំ សន្ធាយ សុភេន មាណវេន បហិតំ មាណវកំ ឯតទវោច –

> “អកាលោ ខោ, មាណវក, អត្ថិ មេ អជ្ជ ភេសជ្ជមត្តា បីតា, អប្បេវ នាម ស្វេបិ ឧបសង្កមេយ្យាមា”តិ (ទី. និ. ១.៤៤៧)។

ទុតិយទិវសេ ចេតកត្ថេរេន បច្ឆាសមណេន គន្ត្វា សុភេន មាណវេន បុដ្ឋោ ទីឃនិកាយេ **សុភសុត្តំ** នាម ទសមំ សុត្តមភាសិ។

អថ ខោ ថេរោ ជេតវនេ វិហារេ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ការាបេត្វា ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ រាជគហំ គតោ។ តថា មហាកស្សបត្ថេរោ អនុរុទ្ធត្ថេរោ ច សព្ពំ ភិក្ខុសង្ឃំ គហេត្វា រាជគហមេវ គតា។

តេន ខោ បន សមយេន រាជគហេ អដ្ឋារស មហាវិហារា ហោន្តិ។ តេ សព្ពេបិ ឆឌ្ឌិតបតិតឧក្លាបា អហេសុំ។ ភគវតោ ហិ បរិនិព្ពានេ សព្ពេ ភិក្ខូ អត្តនោ អត្តនោ បត្តចីវរំ គហេត្វា វិហារេ ច បរិវេណេ ច ឆឌ្ឌេត្វា អគមំសុ។ តត្ថ ថេរា ភគវតោ វចនបូជនត្ថំ តិត្ថិយវាទបរិមោចនត្ថញ្ច “បឋមំ មាសំ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ករោមា”តិ ចិន្តេសុំ។ តិត្ថិយា ហិ វទេយ្យុំ “សមណស្ស គោតមស្ស សាវកា សត្ថរិ ឋិតេយេវ វិហារេ បដិជគ្គិំសុ, បរិនិព្ពុតេ ឆឌ្ឌេសុ”ន្តិ។ តេសំ វាទបរិមោចនត្ថញ្ច ចិន្តេសុន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “អថ ខោ ថេរានំ ភិក្ខូនំ ឯតទហោសិ – ភគវតា ខោ, អាវុសោ, ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ វណ្ណិតំ, ហន្ទ មយំ, អាវុសោ, បឋមំ មាសំ ខណ្ឌផុល្លប្បដិសង្ខរណំ ករោម, មជ្ឈិមំ មាសំ សន្និបតិត្វា ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយិស្សាមា”តិ (ចូឡវ. ៤៣៨)។

តេ ទុតិយទិវសេ គន្ត្វា រាជទ្វារេ អដ្ឋំសុ។ អជាតសត្តុ រាជា អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា “អហំ, ភន្តេ, កឹ ករោមិ, កេនត្ថោ”តិ បវារេសិ។ ថេរា អដ្ឋារសមហាវិហារប្បដិសង្ខរណត្ថាយ ហត្ថកម្មំ បដិវេទេសុំ។ “សាធុ, ភន្តេ”តិ រាជា ហត្ថកម្មការកេ មនុស្សេ អទាសិ។ ថេរា បឋមំ មាសំ សព្ពវិហារេ បដិសង្ខរាបេសុំ។

អថ រញ្ញោ អារោចេសុំ – “និដ្ឋិតំ, មហារាជ, វិហារប្បដិសង្ខរណំ , ឥទានិ ធម្មវិនយសង្គហំ ករោមា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ, វិស្សត្ថា ករោថ, មយ្ហំ អាណាចក្កំ, តុម្ហាកំ ធម្មចក្កំ ហោតុ។ អាណាបេថ, ភន្តេ, កឹ ករោមី”តិ? “ធម្មសង្គហំ ករោន្តានំ ភិក្ខូនំ សន្និសជ្ជដ្ឋានំ មហារាជា”តិ។ “កត្ថ ករោមិ, ភន្តេ”តិ? “វេភារបព្ពតបស្សេ សត្តបណ្ណិគុហាទ្វារេ កាតុំ យុត្តំ មហារាជា”តិ។ “សាធុ, ភន្តេ”តិ ខោ, រាជា អជាតសត្តុ, វិស្សកម្មុនា និម្មិតសទិសំ សុវិភត្តភិត្តិថម្ភសោបានំ នានាវិធមាលាកម្មលតាកម្មវិចិត្រំ មហាមណ្ឌបំ ការាបេត្វា វិវិធកុសុមទាមឱលម្ពកវិនិគ្គលន្តចារុវិតានំ រតនវិចិត្រមណិកោដ្ដិមតលមិវ ច នំ នានាបុប្ផូបហារវិចិត្រំ សុបរិនិដ្ឋិតភូមិកម្មំ ព្រហ្មវិមានសទិសំ អលង្ករិត្វា តស្មិំ មហាមណ្ឌបេ បញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ អនគ្ឃានិ បញ្ចកប្បិយបច្ចត្ថរណសតានិ បញ្ញាបេត្វា ទក្ខិណភាគំ និស្សាយ ឧត្តរាភិមុខំ ថេរាសនំ, មណ្ឌបមជ្ឈេ បុរត្ថាភិមុខំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អាសនារហំ ធម្មាសនំ បញ្ញាបេត្វា ទន្តខចិតំ ចិត្តពីជនិញ្ចេត្ថ ឋបេត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស អារោចាបេសិ “និដ្ឋិតំ, ភន្តេ, កិច្ច”ន្តិ។

ភិក្ខូ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អាហំសុ “ស្វេ, អាវុសោ អានន្ទ, សង្ឃសន្និបាតោ, ត្វញ្ច សេខោ សករណីយោ, តេន តេ ន យុត្តំ សន្និបាតំ គន្តុំ, អប្បមត្តោ ហោហី”តិ។ អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ “ស្វេ សន្និបាតោ, ន ខោ បន មេតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ សេខោ សមានោ សន្និបាតំ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ ពហុទេវ រត្តិំ កាយគតាយ សតិយា វីតិនាមេត្វា រត្តិយា បច្ចូសសមយេ ចង្កមា ឱរោហិត្វា វិហារំ បវិសិត្វា “និបជ្ជិស្សាមី”តិ កាយំ អាវជ្ជេសិ។ ទ្វេ បាទា ភូមិតោ មុត្តា, អប្បត្តញ្ច សីសំ ពិម្ពោហនំ, ឯតស្មិំ អន្តរេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចិ។ អយញ្ហិ អាយស្មា ចង្កមេន ពហិ វីតិនាមេត្វា វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តោ ចិន្តេសិ “ននុ មំ ភគវា ឯតទវោច – ‘កតបុញ្ញោសិ ត្វំ, អានន្ទ, បធានមនុយុញ្ជ, ខិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ’តិ (ទី. និ. ២.២០៧)។ ពុទ្ធានញ្ច កថាទោសោ នាម នត្ថិ, មម បន អច្ចារទ្ធំ វីរិយំ, តេន មេ ចិត្តំ ឧទ្ធច្ចាយ សំវត្តតិ, ហន្ទាហំ វីរិយសមតំ យោជេមី”តិ ចង្កមា ឱរោហិត្វា បាទធោវនដ្ឋានេ ឋត្វា បាទេ ធោវិត្វា វិហារំ បវិសិត្វា មញ្ចកេ និសីទិត្វា “ថោកំ វិស្សមិស្សាមី”តិ កាយំ មញ្ចកេ ឧបនាមេសិ។ ទ្វេ បាទា ភូមិតោ មុត្តា, សីសញ្ច ពិម្ពោហនមសម្បត្តំ, ឯតស្មិំ អន្តរេ អនុបាទាយ អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចិ។ ចតុឥរិយាបថវិរហិតំ ថេរស្ស អរហត្តំ។ តេន “ឥមស្មិំ សាសនេ អនិសិន្នោ អនិបន្នោ អដ្ឋិតោ អចង្កមន្តោ កោ ភិក្ខុ អរហត្តំ បត្តោ”តិ វុត្តេ “អានន្ទត្ថេរោ”តិ វត្តុំ វដ្តតិ។

អថ ថេរា ភិក្ខូ ទុតិយទិវសេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា បត្តចីវរំ បដិសាមេត្វា ធម្មសភាយំ សន្និបតិតា។ អានន្ទត្ថេរោ បន អត្តនោ អរហត្តប្បត្តិំ ញាបេតុកាមោ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ ន គតោ។ ភិក្ខូ យថាវុឌ្ឍំ អត្តនោ អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទន្តា អានន្ទត្ថេរស្ស អាសនំ ឋបេត្វា និសិន្នា។ តត្ថ កេហិចិ “ឯតមាសនំ កស្សា”តិ វុត្តេ អានន្ទស្សាតិ។ “អានន្ទោ បន កុហិំ គតោ”តិ។ តស្មិំ សមយេ ថេរោ ចិន្តេសិ “ឥទានិ មយ្ហំ គមនកាលោ”តិ។ តតោ អត្តនោ អានុភាវំ ទស្សេន្តោ បថវិយំ និមុជ្ជិត្វា អត្តនោ អាសនេយេវ អត្តានំ ទស្សេសិ។ អាកាសេនាគន្ត្វា និសីទីតិបិ ឯកេ។

ឯវំ និសិន្នេ តស្មិំ អាយស្មន្តេ មហាកស្សបត្ថេរោ ភិក្ខូ អាមន្តេសិ, “អាវុសោ, កិំ បឋមំ សង្គាយាម ធម្មំ វា វិនយំ វា”តិ? ភិក្ខូ អាហំសុ, “ភន្តេ មហាកស្សប, **វិនយោនាមពុទ្ធសាសនស្ស អាយុ, វិនយេ ឋិតេ សាសនំ ឋិតំ ហោតិ**, តស្មា បឋមំ វិនយំ សង្គាយាមា”តិ។ “កំ ធុរំ កត្វា វិនយោ សង្គាយិតព្ពោ”តិ? “អាយស្មន្តំ ឧបាលិ”ន្តិ ។ “កិំ អានន្ទោ នប្បហោតី”តិ? “នោ នប្បហោតិ, អបិច ខោ បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ ធរមានោយេវ វិនយបរិយត្តិំ និស្សាយ អាយស្មន្តំ ឧបាលិំ ឯតទគ្គេ ឋបេសិ – ‘ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ វិនយធរានំ យទិទំ ឧបាលី’”តិ (អ. និ. ១.២២៨)។ តស្មា ឧបាលិត្ថេរំ បុច្ឆិត្វា វិនយំ សង្គាយាមាតិ។ តតោ ថេរោ វិនយំ បុច្ឆនត្ថាយ អត្តនាវ អត្តានំ សម្មន្និ។ ឧបាលិត្ថេរោបិ វិស្សជ្ជនត្ថាយ សម្មន្និ។ តត្រាយំ បាឡិ –

អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សង្ឃំ ញាបេសិ –

“សុណាតុ មេ, អាវុសោ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ, អហំ ឧបាលិំ វិនយំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ។

អាយស្មាបិ ឧបាលិ សង្ឃំ ញាបេសិ –

“សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ, អហំ អាយស្មតា មហាកស្សបេន វិនយំ បុដ្ឋោ វិស្សជ្ជេយ្យ”ន្តិ។

ឯវំ អត្តនាវ អត្តានំ សម្មន្និត្វា អាយស្មា, ឧបាលិ, ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា ថេរេ ភិក្ខូ វន្ទិត្វា ធម្មាសនេ និសីទិ ទន្តខចិតំ ពីជនិំ គហេត្វា។ តតោ មហាកស្សបត្ថេរោ ឧបាលិត្ថេរំ បឋមបារាជិកំ អាទិំ កត្វា សព្ពំ វិនយំ បុច្ឆិ, ឧបាលិត្ថេរោ វិស្សជ្ជេសិ។ សព្ពេ បញ្ចសតា ភិក្ខូ បឋមបារាជិកសិក្ខាបទំ សនិទានំ កត្វា ឯកតោ គណសជ្ឈាយមកំសុ។ ឯវំ សេសានិបីតិ សព្ពំ វិនយដ្ឋកថាយ គហេតព្ពំ។ ឯតេន នយេន សឧភតោវិភង្គំ សខន្ធកបរិវារំ សកលំ វិនយបិដកំ សង្គាយិត្វា ឧបាលិត្ថេរោ ទន្តខចិតំ ពីជនិំ និក្ខិបិត្វា ធម្មាសនា ឱរោហិត្វា វុឌ្ឍេ ភិក្ខូ វន្ទិត្វា អត្តនោ បត្តាសនេ និសីទិ។

វិនយំ សង្គាយិត្វា ធម្មំ សង្គាយិតុកាមោ អាយស្មា មហាកស្សបត្ថេរោ ភិក្ខូ បុច្ឆិ – “ធម្មំ សង្គាយន្តេហិ កំ បុគ្គលំ ធុរំ កត្វា ធម្មោ សង្គាយិតព្ពោ”តិ? ភិក្ខូ “អានន្ទត្ថេរំ ធុរំ កត្វា”តិ អាហំសុ។

អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ សង្ឃំ ញាបេសិ –

“សុណាតុ មេ, អាវុសោ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ, អហំ អានន្ទំ ធម្មំ បុច្ឆេយ្យ”ន្តិ។

អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ សង្ឃំ ញាបេសិ –

“សុណាតុ មេ, ភន្តេ, សង្ឃោ, យទិ សង្ឃស្ស បត្តកល្លំ, អហំ អាយស្មតា មហាកស្សបេន ធម្មំ បុដ្ឋោ វិស្សជ្ជេយ្យ”ន្តិ។

អថ ខោ អាយស្មា អានន្ទោ ឧដ្ឋាយាសនា ឯកំសំ ចីវរំ កត្វា ថេរេ ភិក្ខូ វន្ទិត្វា ធម្មាសនេ និសីទិ ទន្តខចិតំ ពីជនឹ គហេត្វា។ អថ មហាកស្សបត្ថេរោ អានន្ទត្ថេរំ ធម្មំ បុច្ឆិ – “ព្រហ្មជាលំ, អាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត”ន្តិ? “អន្តរា ច, ភន្តេ, រាជគហំ អន្តរា ច នាឡន្ទំ រាជាគារកេ អម្ពលដ្ឋិកាយ”ន្តិ។ “កំ អារព្ភា”តិ ? “សុប្បិយញ្ច បរិព្ពាជកំ ព្រហ្មទត្តញ្ច មាណវក”ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ ព្រហ្មជាលស្ស និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆិ។ “សាមញ្ញផលំ; បនាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត”ន្តិ? “រាជគហេ, ភន្តេ, ជីវកម្ពវនេ”តិ។ “កេន សទ្ធិ”ន្តិ? “អជាតសត្តុនា វេទេហិបុត្តេន សទ្ធិ”ន្តិ។ អថ ខោ អាយស្មា មហាកស្សបោ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ សាមញ្ញផលស្ស និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន បញ្ចបិ និកាយេ បុច្ឆិ, បុដ្ឋោ បុដ្ឋោ អាយស្មា អានន្ទោ វិស្សជ្ជេសិ។ អយំ **បឋមមហាសង្គីតិ** បញ្ចហិ ថេរសតេហិ កតា –

“សតេហិ បញ្ចហិ កតា, តេន បញ្ចសតាតិ ច;
ថេរេហេវ កតត្តា ច, ថេរិកាតិ បវុច្ចតី”តិ។

ឥមិស្សា បឋមមហាសង្គីតិយា វត្តមានាយ សព្ពំ ទីឃនិកាយំ មជ្ឈិមនិកាយាទិញ្ច បុច្ឆិត្វា អនុបុព្ពេន ខុទ្ទកនិកាយំ បុច្ឆន្តេន អាយស្មតា មហាកស្សបេន “មង្គលសុត្តំ, អាវុសោ អានន្ទ, កត្ថ ភាសិត”ន្តិ ឯវមាទិវចនាវសានេ “និទានម្បិ បុច្ឆិ, បុគ្គលម្បិ បុច្ឆី”តិ ឯត្ថ និទានេ បុច្ឆិតេ តំ និទានំ វិត្ថារេត្វា យថា ច ភាសិតំ, យេន ច សុតំ, យទា ច សុតំ, យេន ច ភាសិតំ, យត្ថ ច ភាសិតំ, យស្ស ច ភាសិតំ, តំ សព្ពំ កថេតុកាមេន “ឯវំ ភាសិតំ មយា សុតំ, ឯកំ សមយំ សុតំ, ភគវតា ភាសិតំ, សាវត្ថិយំ ភាសិតំ, ទេវតាយ ភាសិត”ន្តិ ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តេន អាយស្មតា អានន្ទេន វុត្តំ “ឯវំ មេ សុតំ – ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ…បេ.… ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសី”តិ។ ឯវមិទំ អាយស្មតា អានន្ទេន វុត្តំ, តញ្ច បន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ “កស្មា វុត្ត”ន្តិ ឯត្ថ វុច្ចតេ – យស្មា អយមាយស្មា មហាកស្សបត្ថេរេន និទានំ បុដ្ឋោ, តស្មានេន តំ និទានំ អាទិតោ បភុតិ វិត្ថារេតុំ វុត្តំ។ យស្មា វា អានន្ទំ ធម្មាសនេ និសិន្នំ វសីគណបរិវុតំ ទិស្វា ឯកច្ចានំ ទេវតានំ ចិត្តមុប្បន្នំ “អយមាយស្មា វេទេហមុនិ បកតិយាបិ សក្យកុលមន្ទយោ ភគវតោ ទាយាទោ, ភគវតាបិ បញ្ចក្ខត្តុំ ឯតទគ្គេ និទ្ទិដ្ឋោ, ចតូហិ អច្ឆរិយអព្ភុតធម្មេហិ សមន្នាគតោ, ចតុន្នំ បរិសានំ បិយោ មនាបោ, ឥទានិ មញ្ញេ ភគវតោ ធម្មរជ្ជទាយជ្ជំ បត្វា ពុទ្ធោ ជាតោ”តិ។ តស្មា អាយស្មា អានន្ទោ តាសំ ទេវតានំ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ តំ អភូតគុណសម្ភាវនំ អនធិវាសេន្តោ អត្តនោ សាវកភាវមេវ ទីបេតុំ អាហ “ឯវំ មេ សុតំ ឯកំ សមយំ ភគវា …បេ.… អជ្ឈភាសី”តិ។ ឯត្ថន្តរេ បញ្ច អរហន្តសតានិ អនេកានិ ច ទេវតាសហស្សានិ “សាធុ សាធូ”តិ អាយស្មន្តំ អានន្ទំ អភិនន្ទឹសុ, មហាភូមិចាលោ អហោសិ, នានាវិធកុសុមវស្សំ អន្តលិក្ខតោ បបតិ, អញ្ញានិ ច ពហូនិ អច្ឆរិយានិ បាតុរហេសុំ, ពហូនញ្ច ទេវតានំ សំវេគោ ឧប្បជ្ជិ “យំ អម្ហេហិ ភគវតោ សម្មុខា សុតំ, ឥទានេវ តំ បរោក្ខា ជាត”ន្តិ។ ឯវមិទំ អាយស្មតា អានន្ទេន បឋមមហាសង្គីតិកាលេ វទន្តេនាបិ ឥមិនា ការណេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា ច **“វុត្តំ យេន យទា យស្មា, ចេតំ វត្វា ឥមំ វិធិ”**ន្តិ ឥមិស្សា អទ្ធគាថាយ អត្ថោ បកាសិតោ ហោតិ។

ឯវមិច្ចាទិបាឋវណ្ណនា

១. ឥទានិ **“ឯវមិច្ចាទិបាឋស្ស, អត្ថំ នានប្បការតោ”**តិ ឯវមាទិមាតិកាយ សង្គហិតត្ថប្បកាសនត្ថំ វុច្ចតេ – **ឯវ**ន្តិ អយំ សទ្ទោ ឧបមូបទេសសម្បហំសនគរហណវចនសម្បដិគ្គហាការនិទស្សនាវធារណាទីសុ អនេកេសុ អត្ថេសុ ទដ្ឋព្ពោ។ តថា ហេស “ឯវំ ជាតេន មច្ចេន, កត្តព្ពំ កុសលំ ពហុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ធ. ប. ៥៣) ឧបមាយំ ទិស្សតិ។ “ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ព”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១២២) ឧបទេសេ។ “ឯវមេតំ ភគវា, ឯវមេតំ សុគតា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) សម្បហំសនេ។ “ឯវមេវំ បនាយំ វសលី យស្មិំ វា តស្មិំ វា តស្ស មុណ្ឌកស្ស សមណកស្ស វណ្ណំ ភាសតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.១៨៧) គរហណេ។ “ឯវំ, ភន្តេតិ ខោ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.១) វចនសម្បដិគ្គហេ។ “ឯវំ ព្យា ខោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៩៨) អាការេ។ “ឯហិ ត្វំ, មាណវក, យេន សមណោ អានន្ទោ តេនុបសង្កម, ឧបសង្កមិត្វា មម វចនេន សមណំ អានន្ទំ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆ។ ‘សុភោ

មាណវោ តោទេយ្យបុត្តោ ភវន្តំ អានន្ទំ អប្បាពាធំ អប្បាតង្កំ លហុដ្ឋានំ ពលំ ផាសុវិហារំ បុច្ឆតី’តិ, ឯវញ្ច វទេហិ សាធុ កិរ ភវំ អានន្ទោ យេន សុភស្ស មាណវស្ស តោទេយ្យបុត្តស្ស និវេសនំ, តេនុបសង្កមតុ អនុកម្បំ ឧបាទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៥) និទស្សនេ។ “តំ កឹ មញ្ញថ កាលាមា, ឥមេ ធម្មា កុសលា វា អកុសលា វាតិ? អកុសលា, ភន្តេ។ សាវជ្ជា វា អនវជ្ជា វាតិ? សាវជ្ជា, ភន្តេ។ វិញ្ញុគរហិតា វា វិញ្ញុប្បសត្ថា វាតិ? វិញ្ញុគរហិតា, ភន្តេ។ សមត្តា សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ នោ វា, កថំ វោ ឯត្ថ ហោតីតិ? សមត្តា, ភន្តេ, សមាទិន្នា អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តន្តិ, ឯវំ នោ ឯត្ថ ហោតី”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៣.៦៦) អវធារណេ។ ឥធ បន អាការនិទស្សនាវធារណេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

តត្ថ អាការត្ថេន **ឯវំ**-សទ្ទេន ឯតមត្ថំ ទីបេតិ – នានានយនិបុណមនេកជ្ឈាសយសមុដ្ឋានំ អត្ថព្យញ្ជនសម្បន្នំ វិវិធបាដិហារិយំ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរំ សព្ពសត្តានំ សកសកភាសានុរូបតោ សោតបថមាគច្ឆន្តំ តស្ស ភគវតោ វចនំ សព្ពប្បការេន កោ សមត្ថោ វិញ្ញាតុំ, សព្ពថាមេន បន សោតុកាមតំ ជនេត្វាបិ ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯកេនាការេន សុតន្តិ។

និទស្សនត្ថេន “នាហំ សយម្ភូ, ន មយា ឥទំ សច្ឆិកត”ន្តិ អត្តានំ បរិមោចេន្តោ “ឯវំ មេ សុតំ, មយាបិ ឯវំ សុត”ន្តិ ឥទានិ វត្តព្ពំ សកលសុត្តំ និទស្សេតិ។

អវធារណត្ថេន “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ ពហុស្សុតានំ យទិទំ អានន្ទោ, គតិមន្តានំ, សតិមន្តានំ, ធិតិមន្តានំ, ឧបដ្ឋាកានំ យទិទំ អានន្ទោ”តិ (អ. និ. ១.២១៩-២២៣) ឯវំ ភគវតា បសត្ថភាវានុរូបំ អត្តនោ ធារណពលំ ទស្សេន្តោ សត្តានំ សោតុកម្យតំ ជនេតិ “ឯវំ មេ សុតំ, តញ្ច ខោ អត្ថតោ វា ព្យញ្ជនតោ វា អនូនមនធិកំ, ឯវមេវ, ន អញ្ញថា ទដ្ឋព្ព”ន្តិ។

មេ-សទ្ទោ តីសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា ហិស្ស “គាថាភិគីតំ មេ អភោជនេយ្យ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ៨១) មយាតិ អត្ថោ។ “សាធុ មេ, ភន្តេ, ភគវា សំខិត្តេន ធម្មំ ទេសេតូ”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៤.៨៨) មយ្ហន្តិ អត្ថោ។ “ធម្មទាយាទា មេ, ភិក្ខវេ, ភវថា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.២៩) មមាតិ អត្ថោ។ ឥធ បន “មយា សុត”ន្តិ ច “មម សុត”ន្តិ ច អត្ថទ្វយេ យុជ្ជតិ។

សុតន្តិ អយំ សុតសទ្ទោ សឧបសគ្គោ អនុបសគ្គោ ច គមនខ្យាតរាគាភិភូតូបចិតានុយោគសោតវិញ្ញេយ្យសោតទ្វារវិញ្ញាតាទិអនេកត្ថប្បភេទោ។ តថា ហិស្ស “សេនាយ បសុតោ”តិ ឯវមាទីសុ គច្ឆន្តោតិ អត្ថោ។ “សុតធម្មស្ស បស្សតោ”តិ ឯវមាទីសុ ខ្យាតធម្មស្សាតិ អត្ថោ។ “អវស្សុតា អវស្សុតស្សា”តិ ឯវមាទីសុ (បាចិ. ៦៥៧) រាគាភិភូតា រាគាភិភូតស្សាតិ អត្ថោ។ “តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បក”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ខុ. បា. ៧.១២) ឧបចិតន្តិ អត្ថោ។ “យេ ឈានប្បសុតា ធីរា”តិ ឯវមាទីសុ (ធ. ប. ១៨១) ឈានានុយុត្តាតិ អត្ថោ។ “ទិដ្ឋំ សុតំ មុត”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.២៤១) សោតវិញ្ញេយ្យន្តិ អត្ថោ។ “សុតធរោ សុតសន្និចយោ”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៣៩) សោតទ្វារានុសារវិញ្ញាតធរោតិ អត្ថោ។ ឥធ បន **សុត**ន្តិ សោតវិញ្ញាណបុព្ពង្គមាយ វិញ្ញាណវីថិយា ឧបធារិតន្តិ វា ឧបធារណន្តិ វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ យទា មេ-សទ្ទស្ស មយាតិ អត្ថោ, តទា “ឯវំ មយា សុតំ, សោតវិញ្ញាណបុព្ពង្គមាយ វិញ្ញាណវីថិយា ឧបធារិត”ន្តិ យុជ្ជតិ។ យទា មេ-សទ្ទស្ស មមាតិ អត្ថោ, តទា “ឯវំ មម សុតំ សោតវិញ្ញាណបុព្ពង្គមាយ វិញ្ញាណវីថិយា ឧបធារណ”ន្តិ យុជ្ជតិ។

ឯវមេតេសុ តីសុ បទេសុ **ឯវ**ន្តិ សោតវិញ្ញាណកិច្ចនិទស្សនំ។ **មេ**តិ វុត្តវិញ្ញាណសមង្គីបុគ្គលនិទស្សនំ។ **សុត**ន្តិ អស្សវនភាវប្បដិក្ខេបតោ អនូនានធិកាវិបរីតគ្គហណនិទស្សនំ។ តថា **ឯវ**ន្តិ តស្សា សវនាទិចិត្តានំ នានប្បការេន អារម្មណេ បវត្តភាវនិទស្សនំ។ **មេ**តិ អត្តនិទស្សនំ។ **សុត**ន្តិ ធម្មនិទស្សនំ។

តថា **ឯវ**ន្តិ និទ្ទិសិតព្ពធម្មនិទស្សនំ។ **មេ**តិ បុគ្គលនិទស្សនំ។ **សុត**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទស្សនំ។

តថា **ឯវ**ន្តិ វីថិចិត្តានំ អាការបញ្ញត្តិវសេន នានប្បការនិទ្ទេសោ។ **មេ**តិ កត្តារនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ វិសយនិទ្ទេសោ។

តថា **ឯវ**ន្តិ បុគ្គលកិច្ចនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ វិញ្ញាណកិច្ចនិទ្ទេសោ។ **មេ**តិ ឧភយកិច្ចយុត្តបុគ្គលនិទ្ទេសោ។

តថា **ឯវ**ន្តិ ភាវនិទ្ទេសោ។ **មេ**តិ បុគ្គលនិទ្ទេសោ។ **សុត**ន្តិ តស្ស កិច្ចនិទ្ទេសោ។

តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ច **មេ**តិ ច សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថវសេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ **សុត**ន្តិ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ។ តថា **ឯវ**ន្តិ ច **មេ**តិ ច តំ តំ ឧបាទាយ វត្តព្ពតោ ឧបាទាបញ្ញត្តិ។ **សុត**ន្តិ ទិដ្ឋាទីនិ ឧបនិធាយ វត្តព្ពតោ ឧបនិធាបញ្ញត្តិ ។

ឯត្ថ ច **ឯវ**ន្តិ វចនេន អសម្មោហំ ទីបេតិ, **សុត**ន្តិ វចនេន សុតស្ស អសម្មោសំ។ តថា **ឯវ**ន្តិ វចនេន យោនិសោមនសិការំ ទីបេតិ អយោនិសោ មនសិករោតោ នានប្បការប្បដិវេធាភាវតោ។ **សុត**ន្តិ វចនេន អវិក្ខេបំ ទីបេតិ វិក្ខិត្តចិត្តស្ស សវនាភាវតោ។ តថា ហិ វិក្ខិត្តចិត្តោ បុគ្គលោ សព្ពសម្បត្តិយា វុច្ចមានោបិ “ន មយា សុតំ, បុន ភណថា”តិ ភណតិ។ យោនិសោមនសិការេន ចេត្ថ អត្តសម្មាបណិធឹ បុព្ពេ កតបុញ្ញតញ្ច សាធេតិ, អវិក្ខេបេន សទ្ធម្មស្សវនំ សប្បុរិសូបនិស្សយញ្ច។ **ឯវ**ន្តិ ច ឥមិនា ភទ្ទកេន អាការេន បច្ឆិមចក្កទ្វយសម្បត្តឹ អត្តនោ ទីបេតិ, **សុត**ន្តិ សវនយោគេន បុរិមចក្កទ្វយសម្បត្តឹ។ តថា អាសយសុទ្ធឹ បយោគសុទ្ធិញ្ច, តាយ ច អាសយសុទ្ធិយា អធិគមព្យត្តឹ, បយោគសុទ្ធិយា អាគមព្យត្តឹ។

ឯវន្តិ ច ឥមិនា នានប្បការបដិវេធទីបកេន វចនេន អត្តនោ អត្ថបដិភានបដិសម្ភិទាសម្បទំ ទីបេតិ។ **សុត**ន្តិ ឥមិនា សោតព្ពភេទបដិវេធទីបកេន ធម្មនិរុត្តិបដិសម្ភិទាសម្បទំ ទីបេតិ។ **ឯវ**ន្តិ ច ឥទំ យោនិសោមនសិការទីបកំ វចនំ ភណន្តោ “ឯតេ មយា ធម្មា មនសានុបេក្ខិតា ទិដ្ឋិយា សុប្បដិវិទ្ធា”តិ ញាបេតិ។ **សុត**ន្តិ ឥទំ សវនយោគទីបកវចនំ ភណន្តោ “ពហូ មយា ធម្មា សុតា ធាតា វចសា បរិចិតា”តិ ញាបេតិ។ តទុភយេនបិ អត្ថព្យញ្ជនបារិបូរឹ ទីបេន្តោ សវនេ អាទរំ ជនេតិ។

ឯវំ មេ សុតន្តិ ឥមិនា បន សកលេនបិ វចនេន អាយស្មា អានន្ទោ តថាគតប្បវេទិតំ ធម្មំ អត្តនោ អទហន្តោ អសប្បុរិសភូមឹ, អតិក្កមតិ, សាវកត្តំ បដិជានន្តោ សប្បុរិសភូមឹ ឱក្កមតិ។ តថា អសទ្ធម្មា ចិត្តំ វុដ្ឋាបេតិ, សទ្ធម្មេ ចិត្តំ បតិដ្ឋាបេតិ។ “កេវលំ សុតមេវេតំ មយា, តស្សេវ តុ ភគវតោ វចនំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ ច ទីបេន្តោ អត្តានំ បរិមោចេតិ, សត្ថារំ អបទិសតិ, ជិនវចនំ អប្បេតិ, ធម្មនេត្តឹ បតិដ្ឋាបេតិ។

អបិច “ឯវំ មេ សុត”ន្តិ អត្តនា ឧប្បាទិតភាវំ អប្បដិជានន្តោ បុរិមស្សវនំ វិវរន្តោ “សម្មុខា បដិគ្គហិតមិទំ មយា តស្ស ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជវិសារទស្ស ទសពលធរស្ស អាសភដ្ឋានដ្ឋាយិនោ សីហនាទនាទិនោ សព្ពសត្តុត្តមស្ស ធម្មិស្សរស្ស ធម្មរាជស្ស ធម្មាធិបតិនោ ធម្មទីបស្ស ធម្មប្បដិសរណស្ស សទ្ធម្មវរចក្កវត្តិនោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។ ន ឯត្ថ អត្ថេ វា ធម្មេ វា បទេ វា ព្យញ្ជនេ វា កង្ខា វា វិមតិ វា កាតព្ពា”តិ សព្ពទេវមនុស្សានំ ឥមស្មឹ ធម្មេ អស្សទ្ធិយំ វិនាសេតិ, សទ្ធាសម្បទំ ឧប្បាទេតីតិ វេទិតព្ពោ។ ហោតិ ចេត្ថ –

“វិនាសយតិ អស្សទ្ធំ, សទ្ធំ វឌ្ឍេតិ សាសនេ;
ឯវំ មេ សុតមិច្ចេវំ, វទំ គោតមសាវកោ”តិ។

ឯកន្តិ គណនបរិច្ឆេទនិទ្ទេសោ។ **សមយ**ន្តិ បរិច្ឆិន្ននិទ្ទេសោ។ **ឯកំ សមយ**ន្តិ អនិយមិតបរិទីបនំ។ តត្ថ **សមយ**សទ្ទោ –

សមវាយេ ខណេ កាលេ, សមូហេ ហេតុទិដ្ឋិសុ;
បដិលាភេ បហានេ ច, បដិវេធេ ច ទិស្សតិ។

តថា ហិស្ស “អប្បេវ នាម ស្វេបិ ឧបសង្កមេយ្យាម កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.៤៤៧) សមវាយោ អត្ថោ។ “ឯកោវ ខោ, ភិក្ខវេ, ខណោ ច សមយោ ច ព្រហ្មចរិយវាសាយា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៨.២៩) ខណោ។ “ឧណ្ហសមយោ បរិឡាហសមយោ”តិ ឯវមាទីសុ (បាចិ. ៣៥៨) កាលោ។ “មហាសមយោ បវនស្មិ”ន្តិ ឯវមាទីសុ សមូហោ។ “សមយោបិ ខោ តេ, ភទ្ទាលិ, អប្បដិវិទ្ធោ អហោសិ, ភគវា ខោ សាវត្ថិយំ វិហរតិ, សោបិ មំ ជានិស្សតិ, ‘ភទ្ទាលិ, នាម ភិក្ខុ សត្ថុសាសនេ សិក្ខាយ អបរិបូរការី’តិ, អយម្បិ ខោ តេ ភទ្ទាលិ សមយោ អប្បដិវិទ្ធោ អហោសី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.១៣៥) ហេតុ។ “តេន ខោ បន សមយេន ឧគ្គាហមានោ បរិព្ពាជកោ សមណមុណ្ឌិកាបុត្តោ សមយប្បវាទកេ តិន្ទុកាចីរេ ឯកសាលកេ មល្លិកាយ អារាមេ បដិវសតី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.២៦០) ទិដ្ឋិ។

“ទិដ្ឋេ ធម្មេ ច យោ អត្ថោ, យោ ចត្ថោ សម្បរាយិកោ;
អត្ថាភិសមយា ធីរោ, បណ្ឌិតោតិ បវុច្ចតី”តិ។ (សំ. និ. ១.១២៩) –

ឯវមាទីសុ បដិលាភោ។ “សម្មា មានាភិសមយា អន្តមកាសិ ទុក្ខស្សា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.២៨) បហានំ។ “ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ អភិសមយដ្ឋោ”តិ ឯវមាទីសុ (បដិ. ម. ២.៨) បដិវេធោ។ ឥធ បនស្ស កាលោ អត្ថោ។ តេន ឯកំ សមយន្តិ សំវច្ឆរឧតុមាសអឌ្ឍមាសរត្តិទិវបុព្ពណ្ហមជ្ឈន្ហិកសាយន្ហបឋមមជ្ឈិម- បច្ឆិមយាមមុហុត្តាទីសុ កាលភេទេសុ សមយេសុ ឯកំ សមយន្តិ ទីបេតិ។

យេ វា ឥមេ គព្ភោក្កន្តិសមយោ ជាតិសមយោ សំវេគសមយោ អភិនិក្ខមនសមយោ ទុក្ករការិកសមយោ មារវិជយសមយោ អភិសម្ពោធិសមយោ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារសមយោ ទេសនាសមយោ បរិនិព្ពានសមយោតិ ឯវមាទយោ ភគវតោ ទេវមនុស្សេសុ អតិវិយ បកាសា អនេកកាលប្បភេទា ឯវ សមយា។ តេសុ សមយេសុ ទេសនាសមយសង្ខាតំ ឯកំ សមយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ ចាយំ ញាណករុណាកិច្ចសមយេសុ ករុណាកិច្ចសមយោ, អត្តហិតបរហិតប្បដិបត្តិសមយេសុ បរហិតប្បដិបត្តិសមយោ, សន្និបតិតានំ ករណីយទ្វយសមយេសុ ធម្មិកថាសមយោ, ទេសនាបដិបត្តិសមយេសុ ទេសនាសមយោ, តេសុបិ សមយេសុ យំ កិញ្ចិ សន្ធាយ “ឯកំ សមយ”ន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

ឯត្ថាហ – អថ កស្មា យថា អភិធម្មេ “យស្មិំ សមយេ កាមាវចរ”ន្តិ ច ឥតោ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ “យស្មិំ សមយេ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ វិវិច្ចេវ កាមេហី”តិ ច ភុម្មវចនេន និទ្ទេសោ កតោ, វិនយេ ច “តេន សមយេន ពុទ្ធោ ភគវា”តិ ករណវចនេន, តថា អកត្វា ឥធ “ឯកំ សមយ”ន្តិ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោតិ។ តត្ថ តថា, ឥធ ច អញ្ញថា អត្ថសម្ភវតោ។ តត្ថ ហិ អភិធម្មេ ឥតោ អញ្ញេសុ សុត្តបទេសុ ច អធិករណត្ថោ ភាវេនភាវលក្ខណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ អធិករណញ្ហិ កាលត្ថោ សមូហត្ថោ ច សមយោ, តត្ថ វុត្តានំ ផស្សាទិធម្មានំ ខណសមវាយហេតុសង្ខាតស្ស ច សមយស្ស ភាវេន តេសំ ភាវោ លក្ខីយតិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ តត្ថ ភុម្មវចននិទ្ទេសោ កតោ។

វិនយេ ច ហេត្វត្ថោ ករណត្ថោ ច សម្ភវតិ។ យោ ហិ សោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិសមយោ សារិបុត្តាទីហិបិ ទុព្ពិញ្ញេយ្យោ, តេន សមយេន ហេតុភូតេន ករណភូតេន ច សិក្ខាបទានិ បញ្ញបេន្តោ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិហេតុញ្ច អបេក្ខមានោ ភគវា តត្ថ តត្ថ វិហាសិ, តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ តត្ថ ករណវចននិទ្ទេសោ កតោ។

ឥធ បន អញ្ញស្មិញ្ច ឯវជាតិកេ សុត្តន្តបាឋេ អច្ចន្តសំយោគត្ថោ សម្ភវតិ។ យញ្ហិ សមយំ ភគវា ឥមំ អញ្ញំ វា សុត្តន្តំ ទេសេសិ, អច្ចន្តមេវ តំ សមយំ ករុណាវិហារេន វិហាសិ។ តស្មា តទត្ថជោតនត្ថំ ឥធ ឧបយោគវចននិទ្ទេសោ កតោតិ វិញ្ញេយ្យោ។ ហោតិ ចេត្ថ –

“តំ តំ អត្ថមបេក្ខិត្វា, ភុម្មេន ករណេន ច;
អញ្ញត្រ សមយោ វុត្តោ, ឧបយោគេន សោ ឥធា”តិ។

ភគវាតិ គុណវិសិដ្ឋសត្តុត្តមគរុគារវាធិវចនមេតំ។ យថាហ –

“ភគវាតិ វចនំ សេដ្ឋំ, ភគវាតិ វចនមុត្តមំ;
គរុ គារវយុត្តោ សោ, ភគវា តេន វុច្ចតី”តិ។

ចតុព្ពិធញ្ហិ នាមំ អាវត្ថិកំ, លិង្គិកំ, នេមិត្តកំ, អធិច្ចសមុប្បន្នន្តិ។ អធិច្ចសមុប្បន្នំ នាម “យទិច្ឆក”ន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ វច្ឆោ ទម្មោ ពលិពទ្ទោតិ ឯវមាទិ អាវត្ថិកំ, ទណ្ឌី ឆត្តី សិខី ករីតិ ឯវមាទិ លិង្គិកំ, តេវិជ្ជោ ឆឡភិញ្ញោតិ ឯវមាទិ នេមិត្តកំ, សិរិវឌ្ឍកោ ធនវឌ្ឍកោតិ ឯវមាទិ វចនត្ថមនបេក្ខិត្វា បវត្តំ អធិច្ចសមុប្បន្នំ។ ឥទំ បន ភគវាតិ នាមំ គុណនេមិត្តកំ, ន មហាមាយាយ, ន សុទ្ធោទនមហារាជេន, ន អសីតិយា ញាតិសហស្សេហិ កតំ, ន សក្កសន្តុសិតាទីហិ ទេវតាវិសេសេហិ កតំ។ យថាហ អាយស្មា សារិបុត្តត្ថេរោ “ភគវាតិ នេតំ នាមំ មាតរា កតំ…បេ.… សច្ឆិកា បញ្ញត្តិ យទិទំ ភគវា”តិ (មហានិ. ៨៤)។

យំ គុណនេមិត្តកញ្ចេតំ នាមំ, តេសំ គុណានំ បកាសនត្ថំ ឥមំ គាថំ វទន្តិ –

“ភគី ភជី ភាគី វិភត្តវា ឥតិ,
អកាសិ ភគ្គន្តិ គរូតិ ភាគ្យវា;
ពហូហិ ញាយេហិ សុភាវិតត្តនោ,
ភវន្តគោ សោ ភគវាតិ វុច្ចតី”តិ។

និទ្ទេសាទីសុ (មហានិ. ៨៤; ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ២) វុត្តនយេនេវ ចស្ស អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អយំ បន អបរោ បរិយាយោ –

“ភាគ្យវា ភគ្គវា យុត្តោ, ភគេហិ ច វិភត្តវា;
ភត្តវា វន្តគមនោ, ភវេសុ ភគវា តតោ”តិ។

តត្ថ “វណ្ណាគមោ វណ្ណវិបរិយាយោ”តិ ឯវំ និរុត្តិលក្ខណំ គហេត្វា សទ្ទនយេន វា បិសោទរាទិបក្ខេបលក្ខណំ គហេត្វា យស្មា លោកិយលោកុត្តរសុខាភិនិព្ពត្តកំ ទានសីលាទិបារប្បត្តំ ភាគ្យមស្ស អត្ថិ, តស្មា ភាគ្យវាតិ វត្តព្ពេ ភគវាតិ វុច្ចតីតិ ញាតព្ពំ។ យស្មា បន លោភទោសមោហវិបរីតមនសិការ អហិរិកានោត្តប្បកោធូបនាហមក្ខបលា- សិស្សាមច្ឆរិយមាយាសាឋេយ្យថម្ភសារម្ភមានាតិមានមទបមាទតណ្ហា វិជ្ជាតិវិធាកុសលមូលទុច្ចរិត- សំកិលេសមលវិសមសញ្ញាវិតក្កបបញ្ចចតុព្ពិធវិបរិយេសអាសវគន្ថឱឃយោគ អគតិតណ្ហុប្បាទាន- បញ្ចចេតោខិលវិនិពន្ធនីវរណាភិនន្ទនឆវិវាទមូលតណ្ហាកាយសត្តានុសយ- អដ្ឋមិច្ឆត្តនវ តណ្ហាមូលកទសាកុសលកម្មបថទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគត- អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតប្បភេទសព្ពទរថបរិឡាហកិលេសសត សហស្សានិ , សង្ខេបតោ វា បញ្ច កិលេសក្ខន្ធអភិសង្ខារមច្ចុទេវបុត្តមារេ អភញ្ជិ, តស្មា **ភគ្គត្តា ឯតេសំ បរិស្សយានំ ភគ្គវា**តិ វត្តព្ពេ **ភគវា**តិ វុច្ចតិ។ អាហ ចេត្ថ –

“ភគ្គរាគោ ភគ្គទោសោ, ភគ្គមោហោ អនាសវោ;
ភគ្គាស្ស បាបកា ធម្មា, ភគវា តេន វុច្ចតី”តិ។

ភាគ្យវតាយ ចស្ស សតបុញ្ញលក្ខណធរស្ស រូបកាយសម្បត្តិ ទីបិតា ហោតិ, ភគ្គទោសតាយ ធម្មកាយ សម្បត្តិ។ តថា លោកិយសរិក្ខកានំ ពហុមានភាវោ, គហដ្ឋបព្ពជិតេហិ អភិគមនីយតា។ តថា អភិគតានញ្ច នេសំ កាយចិត្តទុក្ខាបនយនេ បដិពលភាវោ, អាមិសទានធម្មទានេហិ ឧបការិតា។ លោកិយលោកុត្តរសុខេហិ ច សំយោជនសមត្ថតា ទីបិតា ហោតិ។

យស្មា ច លោកេ ឥស្សរិយធម្មយសសិរិកាមបយត្តេសុ ឆសុ ធម្មេសុ ភគសទ្ទោ វត្តតិ, បរមញ្ចស្ស សកចិត្តេ ឥស្សរិយំ, អណិមាលឃិមាទិកំ វា លោកិយសម្មតំ សព្ពាការបរិបូរំ អត្ថិ, តថា លោកុត្តរោ ធម្មោ, លោកត្តយព្យាបកោ យថាភុច្ចគុណាធិគតោ អតិវិយ បរិសុទ្ធោ យសោ, រូបកាយទស្សន ព្យាវដជននយនប្បសាទជននសមត្ថា សព្ពាការបរិបូរា សព្ពង្គបច្ចង្គសិរី, យំ យំ អនេន ឥច្ឆិតំ បត្ថិតំ អត្តហិតំ បរហិតំ វា, តស្ស តស្ស តថេវ អភិនិប្ផន្នត្តា ឥច្ឆិតត្ថនិប្ផត្តិសញ្ញិតោ កាមោ, សព្ពលោកគរុភាវប្បត្តិ ហេតុភូតោ សម្មាវាយាមសង្ខាតោ បយត្តោ ច អត្ថិ, តស្មា ឥមេហិ ភគេហិ យុត្តត្តាបិ **ភគា អស្ស សន្តី**តិ ឥមិនា អត្ថេន “ភគវា”តិ វុច្ចតិ។

យស្មា បន កុសលាទិភេទេហិ សព្ពធម្មេ, ខន្ធាយតនធាតុសច្ចឥន្ទ្រិយបដិច្ចសមុប្បាទាទីហិ វា កុសលាទិធម្មេ, បីឡនសង្ខតសន្តាបវិបរិណាមដ្ឋេន វា ទុក្ខមរិយសច្ចំ, អាយូហននិទានសំយោគ បលិពោធដ្ឋេន សមុទយំ, និស្សរណវិវេកាសង្ខតអមតដ្ឋេន និរោធំ, និយ្យានិកហេតុទស្សនាធិបតេយ្យដ្ឋេន មគ្គំ វិភត្តវា, វិភជិត្វា វិវរិត្វា ទេសិតវាតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា **វិភត្តវា**តិ វត្តព្ពេ “ភគវា”តិ វុច្ចតិ។

យស្មា ច ឯស ទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារេ កាយចិត្តឧបធិវិវេកេ សុញ្ញតាប្បណិហិតានិមិត្តវិមោក្ខេ អញ្ញេ ច លោកិយលោកុត្តរេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ ភជិ សេវិ ពហុលមកាសិ, តស្មា **ភត្តវា**តិ វត្តព្ពេ “ភគវា”តិ វុច្ចតិ។

យស្មា បន តីសុ ភវេសុ តណ្ហាសង្ខាតំ គមនំ អនេន វន្តំ, តស្មា **ភវេសុ វន្តគមនោ**តិ វត្តព្ពេ ភវសទ្ទតោ ភ ការំ គមនសទ្ទតោ គការំ វន្តសទ្ទតោ វការញ្ច ទីឃំ កត្វា អាទាយ “ភគវា”តិ វុច្ចតិ, យថា លោកេ “មេហនស្ស ខស្ស មាលា”តិ វត្តព្ពេ “មេខលា”តិ។

ឯត្តាវតា ចេត្ថ **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ វចនេន យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំ ទេសេន្តោ បច្ចក្ខំ កត្វា ភគវតោ ធម្ម សរីរំ បកាសេតិ, តេន “នយិទំ អតីតសត្ថុកំ បាវចនំ, អយំ វោ សត្ថា”តិ ភគវតោ អទស្សនេន ឧក្កណ្ឋិតជនំ សមស្សាសេតិ។

ឯកំ សមយំ ភគវាតិ វចនេន តស្មិំ សមយេ ភគវតោ អវិជ្ជមានភាវំ ទស្សេន្តោ រូបកាយបរិនិព្ពានំ ទស្សេតិ។ តេន “ឯវំវិធស្ស ឥមស្ស អរិយធម្មស្ស ទេសេតា ទសពលធរោ វជិរសង្ឃាតកាយោ សោបិ ភគវា បរិនិព្ពុតោ, តត្ថ កេនញ្ញេន ជីវិតេ អាសា ជនេតព្ពា”តិ ជីវិតមទមត្តំ ជនំ សំវេជេតិ, សទ្ធម្មេ ចស្ស ឧស្សាហំ ជនេតិ។

ឯវន្តិ ច ភណន្តោ ទេសនាសម្បត្តិំ និទ្ទិសតិ, **មេ សុត**ន្តិ សាវកសម្បត្តិំ, **ឯកំ សមយ**ន្តិ កាលសម្បត្តិំ, **ភគវា**តិ ទេសកសម្បត្តិំ។

សាវត្ថិយំ វិហរតីតិ ឯត្ថ **សាវត្ថី**តិ សវត្ថស្ស ឥសិនោ និវាសដ្ឋានភូតំ នគរំ, យថា កាកន្ទី មាកន្ទីតិ, ឯវំ ឥត្ថិលិង្គវសេន សាវត្ថីតិ វុច្ចតិ, ឯវំ អក្ខរចិន្តកា។ អដ្ឋកថាចរិយា បន ភណន្តិ “យំកិញ្ចិ មនុស្សានំ ឧបភោគ បរិភោគំ សព្ពមេត្ថ អត្ថី”តិ សាវត្ថី។ សត្ថសមាយោគេ ច “កិំ ភណ្ឌមត្ថី”តិ បុច្ឆិតេ “សព្ពមត្ថី”តិ វចនមុបាទាយ សាវត្ថី។

> “សព្ពទា សព្ពូបករណំ, សាវត្ថិយំ សមោហិតំ;
> តស្មា សព្ពមុបាទាយ, សាវត្ថីតិ បវុច្ចតិ។
>
> “កោសលានំ បុរំ រម្មំ, ទស្សនេយ្យំ មនោរមំ;
> ទសហិ សទ្ទេហិ អវិវិត្តំ, អន្នបានសមាយុតំ។
>
> “វុឌ្ឍិំ វេបុល្លតំ បត្តំ, ឥទ្ធំ ផីតំ មនោរមំ;
> អាឡកមន្ទាវ ទេវានំ, សាវត្ថិបុរមុត្តម”ន្តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤);

តស្សំ **សាវត្ថិយំ**។ សមីបត្ថេ ភុម្មវចនំ។

វិហរតីតិ អវិសេសេន ឥរិយាបថទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារេសុ អញ្ញតរវិហារសមង្គិបរិទីបនមេតំ។ ឥធ បន ឋានគមនាសនសយនប្បភេទេសុ ឥរិយាបថេសុ អញ្ញតរឥរិយាបថសមាយោគបរិទីបនំ, តេន ឋិតោបិ គច្ឆន្តោបិ និសិន្នោបិ សយានោបិ ភគវា វិហរតិច្ចេវ វេទិតព្ពោ។ សោ ហិ ឯកំ ឥរិយាបថពាធនំ អបរេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា អបរិបតន្តំ អត្តភាវំ ហរតិ បវត្តេតិ។ តស្មា វិហរតីតិ វុច្ចតិ។

ជេតវនេតិ ឯត្ថ អត្តនោ បច្ចត្ថិកជនំ ជិនាតីតិ ជេតោ, រញ្ញា វា អត្តនោ បច្ចត្ថិកជនេ ជិតេ ជាតោតិ ជេតោ, មង្គលកម្យតាយ វា តស្ស ឯវំ នាមមេវ កតន្តិបិ ជេតោ។ វនយតីតិ វនំ, អត្តសម្បទាយ សត្តានំ ភត្តិំ ការេតិ, អត្តនិ សិនេហំ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។ វនុតេ ឥតិ វា វនំ, នានាវិធកុសុមគន្ធ សម្មោទមត្តកោកិលាទិវិហង្គវិរុតេហិ មន្ទមាលុតចលិតរុក្ខសាខាវិដបបុប្ផផលបល្លវបលាសេហិ ច “ឯថ មំ បរិភុញ្ជថា”តិ បាណិនោ យាចតិ វិយាតិ អត្ថោ។ ជេតស្ស វនំ ជេតវនំ។ តញ្ហិ ជេតេន រាជកុមារេន រោបិតំ សំវឌ្ឍិតំ បរិបាលិតំ, សោ ច តស្ស សាមី អហោសិ, តស្មា ជេតវនន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មិំ **ជេតវនេ**។

អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេតិ ឯត្ថ សុទត្តោ នាម សោ គហបតិ មាតាបិតូហិ កតនាមវសេន, សព្ពកាម សមិទ្ធិតាយ តុ វិគតមលមច្ឆេរតាយ ករុណាទិគុណសមង្គិតាយ ច និច្ចកាលំ អនាថានំ បិណ្ឌំ អទាសិ, តេន អនាថបិណ្ឌិកោតិ សង្ខ្យំ គតោ។ អារមន្តិ ឯត្ថ បាណិនោ, វិសេសេន វា បព្ពជិតាតិ អារាមោ, តស្ស បុប្ផផលបល្លវាទិសោភនតាយ នាតិទូរនាច្ចាសន្នតាទិបញ្ចវិធសេនាសនង្គសម្បត្តិយា ច តតោ តតោ អាគម្ម រមន្តិ អភិរមន្តិ អនុក្កណ្ឋិតា ហុត្វា និវសន្តីតិ អត្ថោ។ វុត្តប្បការាយ វា សម្បត្តិយា តត្ថ តត្ថ គតេបិ អត្តនោ អព្ភន្តរំយេវ អានេត្វា រមេតីតិ អារាមោ។ សោ ហិ អនាថបិណ្ឌិកេន គហបតិនា ជេតស្ស រាជកុមារស្ស ហត្ថតោ អដ្ឋារសហិរញ្ញកោដិសន្ថារេន កិណិត្វា អដ្ឋារសហិរញ្ញកោដីហិ សេនាសនំ ការាបេត្វា អដ្ឋារសហិរញ្ញកោដីហិ វិហារមហំ និដ្ឋាបេត្វា ឯវំ ចតុបញ្ញាសាយ ហិរញ្ញកោដិបរិច្ចាគេន ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស និយ្យាតិតោ, តស្មា “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមោ”តិ វុច្ចតិ។ តស្មិំ **អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ**។

ឯត្ថ ច “ជេតវនេ”តិ វចនំ បុរិមសាមិបរិកិត្តនំ, “អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ បច្ឆិមសាមិបរិកិត្តនំ។ កិមេតេសំ បរិកិត្តនេ បយោជនន្តិ? វុច្ចតេ – អធិការតោ តាវ “កត្ថ ភាសិត”ន្តិ បុច្ឆានិយាមករណំ អញ្ញេសំ បុញ្ញកាមានំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនេ និយោជនញ្ច។ តត្ថ ហិ ទ្វារកោដ្ឋកបាសាទមាបនេ ភូមិវិក្កយលទ្ធា អដ្ឋារស ហិរញ្ញកោដិយោ អនេកកោដិអគ្ឃនកា រុក្ខា ច ជេតស្ស បរិច្ចាគោ, ចតុបញ្ញាស កោដិយោ អនាថបិណ្ឌិកស្ស។

យតោ តេសំ បរិកិត្តនេន “ឯវំ បុញ្ញកាមា បុញ្ញានិ ករោន្តី”តិ ទស្សេន្តោ អាយស្មា អានន្ទោ អញ្ញេបិ បុញ្ញកាមេ តេសំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនេ និយោជេតិ។ ឯវមេត្ថ បុញ្ញកាមានំ ទិដ្ឋានុគតិអាបជ្ជនេ និយោជនំ បយោជនន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯត្ថាហ – “យទិ តាវ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ, ‘ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ’តិ ន វត្តព្ពំ។ អថ តត្ថ វិហរតិ, ‘សាវត្ថិយ’ន្តិ ន វត្តព្ពំ។ ន ហិ សក្កា ឧភយត្ថ ឯកំ សមយំ វិហរិតុ”ន្តិ។ វុច្ចតេ – ននុ វុត្តមេតំ “សមីបត្ថេ ភុម្មវចន”ន្តិ, យតោ យថា គង្គាយមុនាទីនំ សមីបេ គោយូថានិ ចរន្តានិ “គង្គាយ ចរន្តិ, យមុនាយ ចរន្តី”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវមិធាបិ យទិទំ សាវត្ថិយា សមីបេ ជេតវនំ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមោ, តត្ថ វិហរន្តោ វុច្ចតិ “សាវត្ថិយំ វិហរតិ ជេតវនេ អនាថបិណ្ឌិកស្ស អារាមេ”តិ វេទិតព្ពោ។ គោចរគាមនិទស្សនត្ថំ ហិស្ស សាវត្ថិវចនំ, បព្ពជិតានុរូបនិវាសដ្ឋាននិទស្សនត្ថំ សេសវចនំ។

តត្ថ សាវត្ថិកិត្តនេន ភគវតោ គហដ្ឋានុគ្គហករណំ ទស្សេតិ, ជេតវនាទិកិត្តនេន បព្ពជិតានុគ្គហករណំ។ តថា បុរិមេន បច្ចយគ្គហណតោ អត្តកិលមថានុយោគវិវជ្ជនំ, បច្ឆិមេន វត្ថុកាមប្បហានតោ កាមសុខល្លិកានុយោគវជ្ជនូបាយទស្សនំ។ បុរិមេន ច ធម្មទេសនាភិយោគំ, បច្ឆិមេន វិវេកាធិមុត្តិំ។ បុរិមេន ករុណាយ ឧបគមនំ, បច្ឆិមេន ច បញ្ញាយ អបគមនំ។ បុរិមេន សត្តានំ ហិតសុខនិប្ផាទនាធិមុត្តិតំ, បច្ឆិមេន បរហិតសុខករណេ និរុបលេបតំ។ បុរិមេន ធម្មិកសុខាបរិច្ចាគនិមិត្តំ ផាសុវិហារំ, បច្ឆិមេន ឧត្តរិមនុស្សធម្មានុយោគនិមិត្តំ។ បុរិមេន មនុស្សានំ ឧបការពហុលតំ, បច្ឆិមេន ទេវានំ។ បុរិមេន លោកេ ជាតស្ស លោកេ សំវឌ្ឍភាវំ, បច្ឆិមេន លោកេន អនុបលិត្តតន្តិ ឯវមាទិ។

អថាតិ អវិច្ឆេទត្ថេ, ***ខោ***តិ អធិការន្តរនិទស្សនត្ថេ និបាតោ។ តេន អវិច្ឆិន្នេយេវ តត្ថ ភគវតោ វិហារេ ឥទមធិការន្តរំ ឧទបាទីតិ ទស្សេតិ។ កឹ តន្តិ? ***អញ្ញតរា ទេវតា***តិអាទិ។ តត្ថ ***អញ្ញតរា***តិ អនិយមិតនិទ្ទេសោ។ សា ហិ នាមគោត្តតោ អបាកដា, តស្មា “អញ្ញតរា”តិ វុត្តា។ ទេវោ ឯវ ទេវតា, ឥត្ថិបុរិសសាធារណមេតំ។ ឥធ បន បុរិសោ ឯវ, សោ ទេវបុត្តោ កិន្តុ, សាធារណនាមវសេន ទេវតាតិ វុត្តោ។

អភិក្កន្តាយ រត្តិយាតិ ឯត្ថ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “អភិក្កន្តា, ភន្តេ, រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ, ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ៣៨៣; អ. និ. ៨.២០) ខយេ ទិស្សតិ។ “អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ ច បណីតតរោ ចា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៤.១០០) សុន្ទរេ។

> “កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
> អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា”តិ។ (វិ. វ. ៨៥៧); –

ឯវមាទីសុ អភិរូបេ។ “អភិក្កន្តំ, ភោ គោតម, អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមា”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ២.១៦; បារា. ១៥) អព្ភនុមោទនេ។ ឥធ បន ខយេ។ តេន ***អភិក្កន្តាយ រត្តិយា***តិ បរិក្ខីណាយ រត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អភិក្កន្តវណ្ណាតិ ឯត្ថ អភិក្កន្តសទ្ទោ អភិរូបេ, វណ្ណសទ្ទោ បន ឆវិថុតិកុលវគ្គការណសណ្ឋានបមាណរូបាយតនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “សុវណ្ណវណ្ណោសិ ភគវា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.៣៩៩; សុ. និ. ៥៥៣) ឆវិយំ។ “កទា សញ្ញូឡ្ហា បន តេ គហបតិ ឥមេ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.៧៧) ថុតិយំ។ “ចត្តារោមេ, ភោ គោតម, វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ៣.១១៥) កុលវគ្គេ។ “អថ កេន នុ វណ្ណេន, គន្ធថេនោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.២៣៤) ការណេ។ “មហន្តំ ហត្ថិរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.១៣៨) សណ្ឋានេ។ “តយោ បត្តស្ស វណ្ណា”តិ ឯវមាទីសុ បមាណេ។ “វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា”តិ ឯវមាទីសុ រូបាយតនេ។ សោ ឥធ ឆវិយំ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន ***អភិក្កន្តវណ្ណា***តិ អភិរូបច្ឆវីតិ វុត្តំ ហោតិ។

កេវលកប្បន្តិ ឯត្ថ ***កេវល***សទ្ទោ អនវសេសយេភុយ្យអព្យាមិស្សានតិរេកទឡ្ហត្ថវិសំយោគាទិអនេកត្ថោ ។ តថា ហិស្ស “កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (បារា. ១) អនវសេសតា អត្ថោ។ “កេវលកប្បា ច អង្គមាគធា បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ អាទាយ ឧបសង្កមិស្សន្តី”តិ ឯវមាទីសុ (មហាវ. ៤៣) យេភុយ្យតា។ “កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ ឯវមាទីសុ (វិភ. ២២៥) អព្យាមិស្សតា។ “កេវលំ សទ្ធាមត្តកំ នូន អយមាយស្មា”តិ ឯវមាទីសុ (មហាវ. ២៤៤) អនតិរេកតា។ “អាយស្មតោ, ភន្តេ, អនុរុទ្ធស្ស ពាហិយោ នាម សទ្ធិវិហារិកោ កេវលកប្បំ សង្ឃភេទាយ ឋិតោ”តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៤.២៤៣) ទឡ្ហត្ថតា។ “កេវលី វុសិតវា ឧត្តមបុរិសោតិ វុច្ចតី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៣.៥៧) វិសំយោគោ។ ឥធ បនស្ស អនវសេសត្ថមត្ថោ អធិប្បេតោ។

កប្បសទ្ទោ បនាយំ អភិសទ្ទហនវោហារកាលបញ្ញត្តិឆេទនវិកប្បលេសសមន្តភាវាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “ឱកប្បនីយមេតំ ភោតោ គោតមស្ស, យថា តំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) អភិសទ្ទហនមត្ថោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ សមណកប្បេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ២៥០) វោហារោ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលោ។ “ឥច្ចាយស្មា កប្បោ”តិ ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ១០៩៨; ចូឡនិ. កប្បមាណវបុច្ឆា ១១៧, កប្បមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៦១) បញ្ញត្តិ។ “អលង្កតោ កប្បិតកេសមស្សូ”តិ ឯវមាទីសុ (ជា. ២.២២.១៣៦៨) ឆេទនំ។ “កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ”តិ ឯវមាទីសុ (ចូឡវ. ៤៤៦) វិកប្បោ។ “អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (អ. និ. ៨.៨០) លេសោ។ “កេវលកប្បំ វេឡុវនំ ឱភាសេត្វា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.៩៤) សមន្តភាវោ។ ឥធ បនស្ស សមន្តភាវោ អត្ថោ អធិប្បេតោ។ យតោ **កេវលកប្បំ ជេតវន**ន្តិ ឯត្ថ អនវសេសំ សមន្តតោ ជេតវនន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឱភាសេត្វាតិ អាភាយ ផរិត្វា, ចន្ទិមា វិយ សូរិយោ វិយ ច ឯកោភាសំ ឯកបជ្ជោតំ ករិត្វាតិ អត្ថោ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ ភុម្មត្ថេ ករណវចនំ។ យតោ យត្ថ ភគវា, តត្ថ ឧបសង្កមីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យេន វា ការណេន ភគវា ទេវមនុស្សេហិ ឧបសង្កមិតព្ពោ, តេនេវ ការណេន ឧបសង្កមីតិ ឯវម្បេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កេន ច ការណេន ភគវា ឧបសង្កមិតព្ពោ? នានប្បការគុណវិសេសាធិគមាធិប្បាយេន, សាទុរសផលូបភោគាធិប្បាយេន ទិជគណេហិ និច្ចផលិតមហារុក្ខោ វិយ។ **ឧបសង្កមី**តិ ច គតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបសង្កមិត្វា**តិ ឧបសង្កមនបរិយោសានទីបនំ ។ អថ វា ឯវំ គតា តតោ អាសន្នតរំ ឋានំ ភគវតោ សមីបសង្ខាតំ គន្ត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា**តិ ភគវន្តំ វន្ទិត្វា បណមិត្វា នមស្សិត្វា។

ឯកមន្តន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ ឯកោកាសំ ឯកបស្សន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ភុម្មត្ថេ វា ឧបយោគវចនំ។ **អដ្ឋាសី**តិ និសជ្ជាទិបដិក្ខេបោ, ឋានំ កប្បេសិ, ឋិតា អហោសីតិ អត្ថោ។

កថំ ឋិតា បន សា ឯកមន្តំ ឋិតា អហូតិ?

“ន បច្ឆតោ ន បុរតោ, នាបិ អាសន្នទូរតោ;
ន កច្ឆេ នោបិ បដិវាតេ, ន ចាបិ ឱណតុណ្ណតេ;
ឥមេ ទោសេ វិវជ្ជេត្វា, ឯកមន្តំ ឋិតា អហូ”តិ។

កស្មា បនាយំ អដ្ឋាសិ ឯវ, ន និសីទីតិ? លហុំ និវត្តិតុកាមតាយ។ ទេវតាយោ ហិ កញ្ចិទេវ អត្ថវសំ បដិច្ច សុចិបុរិសោ វិយ វច្ចដ្ឋានំ មនុស្សលោកំ អាគច្ឆន្តិ។ បកតិយា បន តាសំ យោជនសតតោ បភុតិ មនុស្សលោកោ ទុគ្គន្ធតាយ បដិកូលោ ហោតិ, ន ឯត្ថ អភិរមន្តិ, តេន សា អាគតកិច្ចំ កត្វា លហុំ និវត្តិតុកាមតាយ ន និសីទិ។ យស្ស ច គមនាទិឥរិយាបថបរិស្សមស្ស វិនោទនត្ថំ និសីទន្តិ, សោ ទេវានំ បរិស្សមោ នត្ថិ, តស្មាបិ ន និសីទិ។ យេ ច មហាសាវកា ភគវន្តំ បរិវារេត្វា ឋិតា, តេ បតិមានេតិ, តស្មាបិ ន និសីទិ។ អបិច ភគវតិ គារវេនេវ ន និសីទិ។ ទេវតានញ្ហិ និសីទិតុកាមានំ អាសនំ និព្ពត្តតិ, តំ អនិច្ឆមានា និសជ្ជាយ ចិត្តម្បិ អកត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។

ឯកមន្តំ ឋិតា ខោ សា ទេវតាតិ ឯវំ ឥមេហិ ការណេហិ ឯកមន្តំ ឋិតា ខោ សា ទេវតា។ **ភគវន្តំ គាថាយ អជ្ឈភាសី**តិ ភគវន្តំ អក្ខរបទនិយមិតគន្ថិតេន វចនេន អភាសីតិ អត្ថោ។ កថំ? **ពហូ ទេវា មនុស្សា ច…បេ. … ព្រូហិ មង្គលមុត្តម**ន្តិ។

មង្គលបញ្ហសមុដ្ឋានកថា

តត្ថ យស្មា “**ឯវមិច្ចាទិបាឋស្ស, អត្ថំ នានប្បការតោ។ វណ្ណយន្តោ សមុដ្ឋានំ, វត្វា**”តិ មាតិកា ឋបិតា, តស្ស ច សមុដ្ឋានស្ស អយំ វត្តព្ពតាយ ឱកាសោ, តស្មា មង្គលបញ្ហសមុដ្ឋានំ តាវ វត្វា បច្ឆា ឥមេសំ គាថាបទានមត្ថំ វណ្ណយិស្សាមិ។ កិញ្ច មង្គលបញ្ហសមុដ្ឋានំ? ជម្ពុទីបេ កិរ តត្ថ តត្ថ នគរទ្វារសន្ថាគារសភាទីសុ មហាជនោ សន្និបតិត្វា ហិរញ្ញសុវណ្ណំ ទត្វា នានប្បការំ សីតាហរណាទិកថំ កថាបេតិ, ឯកេកា កថា ចតុមាសច្ចយេន និដ្ឋាតិ។ តត្ថ ឯកទិវសំ មង្គលកថា សមុដ្ឋាសិ “កឹ នុ ខោ មង្គលំ, កឹ ទិដ្ឋំ មង្គលំ, សុតំ មង្គលំ, មុតំ មង្គលំ, កោ មង្គលំ ជានាតី”តិ។

អថ ទិដ្ឋមង្គលិកោ នាមេកោ បុរិសោ អាហ “អហំ មង្គលំ ជានាមិ, ទិដ្ឋំ លោកេ មង្គលំ ទិដ្ឋំ នាម អភិមង្គលសម្មតំ រូបំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ ចាតកសកុណំ វា បស្សតិ, ពេលុវលដ្ឋិំ វា គព្ភិនិំ វា កុមារកេ វា អលង្កតបដិយត្តេ បុណ្ណឃដេ វា អល្លរោហិតមច្ឆំ វា អាជញ្ញំ វា អាជញ្ញរថំ វា ឧសភំ វា គាវិំ វា កបិលំ វា, យំ វា បនញ្ញម្បិ កិញ្ចិ ឯវរូបំ អភិមង្គលសម្មតំ រូបំ បស្សតិ, ឥទំ វុច្ចតិ ទិដ្ឋមង្គល”ន្តិ។ តស្ស វចនំ ឯកច្ចេ អគ្គហេសុំ, ឯកច្ចេ ន អគ្គហេសុំ។ យេ ន អគ្គហេសុំ, តេ តេន សហ វិវទិំសុ។

អថ សុតមង្គលិកោ នាម ឯកោ បុរិសោ អាហ – “ចក្ខុនាមេតំ, ភោ, សុចិម្បិ បស្សតិ អសុចិម្បិ, តថា សុន្ទរម្បិ, អសុន្ទរម្បិ, មនាបម្បិ, អមនាបម្បិ។ យទិ តេន ទិដ្ឋំ មង្គលំ សិយា, សព្ពម្បិ មង្គលំ សិយា។ តស្មា ន ទិដ្ឋំ មង្គលំ, អបិច ខោ បន សុតំ មង្គលំ។ សុតំ នាម អភិមង្គលសម្មតោ សទ្ទោ។ សេយ្យថិទំ? ឥធេកច្ចោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ វឌ្ឍាតិ វា វឌ្ឍមានាតិ វា បុណ្ណាតិ វា ផុស្សាតិ វា សុមនាតិ វា សិរីតិ វា សិរិវឌ្ឍាតិ វា អជ្ជ សុនក្ខត្តំ សុមុហុត្តំ សុទិវសំ សុមង្គលន្តិ ឯវរូបំ វា យំកិញ្ចិ អភិមង្គលសម្មតំ សទ្ទំ សុណាតិ, ឥទំ វុច្ចតិ សុតមង្គល”ន្តិ។ តស្សាបិ វចនំ ឯកច្ចេ អគ្គហេសុំ, ឯកច្ចេ ន អគ្គហេសុំ។ យេ ន អគ្គហេសុំ, តេ តេន សហ វិវទិំសុ។

អថ មុតមង្គលិកោ នាមេកោ បុរិសោ អាហ “សោតម្បិ ហិ នាមេតំ, ភោ, សាធុម្បិ អសាធុម្បិ មនាបម្បិ អមនាបម្បិ សទ្ទំ សុណាតិ។ យទិ តេន សុតំ មង្គលំ សិយា, សព្ពម្បិ មង្គលំ សិយា។ តស្មា ន សុតំ មង្គលំ, អបិច ខោ បន មុតំ មង្គលំ។ មុតំ នាម អភិមង្គលសម្មតំ គន្ធរសផោដ្ឋព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ បទុមគន្ធាទិបុប្ផគន្ធំ វា ឃាយតិ, ផុស្សទន្តកដ្ឋំ វា ខាទតិ, បថវិំ វា អាមសតិ, ហរិតសស្សំ វា អល្លគោមយំ វា កច្ឆបំ វា តិលំ វា បុប្ផំ វា ផលំ វា អាមសតិ, ផុស្សមត្តិកាយ វា សម្មា លិម្បតិ, ផុស្សសាដកំ វា និវាសេតិ, ផុស្សវេឋនំ វា ធារេតិ។ យំ វា បនញ្ញម្បិ កិញ្ចិ ឯវរូបំ អភិមង្គលសម្មតំ គន្ធំ វា ឃាយតិ, រសំ វា សាយតិ, ផោដ្ឋព្ពំ វា ផុសតិ, ឥទំ វុច្ចតិ មុតមង្គល”ន្តិ។ តស្សាបិ វចនំ ឯកច្ចេ អគ្គហេសុំ, ឯកច្ចេ ន អគ្គហេសុំ។

តត្ថ ន ទិដ្ឋមង្គលិកោ សុតមុតមង្គលិកេ អសក្ខិ ញាបេតុំ, ន តេសំ អញ្ញតរោ ឥតរេ ទ្វេ។ តេសុ ច មនុស្សេសុ យេ ទិដ្ឋមង្គលិកស្ស វចនំ គណ្ហិំសុ, តេ “ទិដ្ឋំយេវ មង្គល”ន្តិ គតា។ យេ សុតមុតមង្គលិកានំ, តេ “សុតំយេវ មុតំយេវ មង្គល”ន្តិ គតា។ ឯវមយំ មង្គលកថា សកលជម្ពុទីបេ បាកដា ជាតា។

អថ សកលជម្ពុទីបេ មនុស្សា គុម្ពគុម្ពា ហុត្វា “កិំ នុ ខោ មង្គល”ន្តិ មង្គលានិ ចិន្តយិំសុ។ តេសំ មនុស្សានំ អារក្ខទេវតា តំ កថំ សុត្វា តថេវ មង្គលានិ ចិន្តយិំសុ។ តាសំ ទេវតានំ ភុម្មទេវតា មិត្តា ហោន្តិ, អថ តតោ សុត្វា ភុម្មទេវតាបិ តថេវ មង្គលានិ ចិន្តយិំសុ, តាសំ ទេវតានំ អាកាសដ្ឋទេវតា មិត្តា ហោន្តិ, អាកាសដ្ឋទេវតានំ ចតុមហារាជិកា ទេវតា មិត្តា ហោន្តិ, ឯតេនុបាយេន យាវ សុទស្សីទេវតានំ អកនិដ្ឋទេវតា មិត្តា ហោន្តិ, អថ តតោ សុត្វា អកនិដ្ឋទេវតាបិ តថេវ គុម្ពគុម្ពា ហុត្វា មង្គលានិ ចិន្តយិំសុ។ ឯវំ យាវ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ សព្ពត្ថ មង្គលចិន្តា ឧទបាទិ។ ឧប្បន្នា ច “ឥទំ មង្គលំ ឥទំ មង្គល”ន្តិ វិនិច្ឆយមានាបិ អប្បត្តា ឯវ វិនិច្ឆយំ ទ្វាទស វស្សានិ អដ្ឋាសិ។ សព្ពេ មនុស្សា ច ទេវា ច ព្រហ្មានោ ច ឋបេត្វា អរិយសាវកេ ទិដ្ឋសុតមុតវសេន តិធា ភិន្នា។ ឯកោបិ “ឥទមេវ មង្គល”ន្តិ យថាភុច្ចតោ និដ្ឋង្គតោ នាហោសិ, មង្គលកោលាហលំ លោកេ ឧប្បជ្ជិ។

កោលាហលំ នាម បញ្ចវិធំ កប្បកោលាហលំ, ចក្កវត្តិកោលាហលំ, ពុទ្ធកោលាហលំ, មង្គលកោលាហលំ, មោនេយ្យកោលាហលន្តិ។ តត្ថ កាមាវចរទេវា មុត្តសិរា វិកិណ្ណកេសា រុទម្មុខា អស្សូនិ ហត្ថេហិ បុញ្ឆមានា រត្តវត្ថនិវត្ថា អតិវិយ វិរូបវេសធារិនោ ហុត្វា “វស្សសតសហស្សច្ចយេន កប្បុដ្ឋានំ ហោហិតិ, អយំ លោកោ វិនស្សិស្សតិ, មហាសមុទ្ទោ សុស្សិស្សតិ, អយញ្ច មហាបថវី សិនេរុ ច បព្ពតរាជា ឧឌ្ឍយ្ហិស្សតិ វិនស្សិស្សតិ, យាវ ព្រហ្មលោកា លោកវិនាសោ ភវិស្សតិ, មេត្តំ មារិសា ភាវេថ, ករុណំ មុទិតំ ឧបេក្ខំ មារិសា ភាវេថ, មាតរំ ឧបដ្ឋហថ, បិតរំ ឧបដ្ឋហថ, កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ ហោថ, ជាគរថ មា បមាទត្ថា”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **កប្បកោលាហលំ** នាម។

កាមាវចរទេវាយេវ “វស្សសតស្សច្ចយេន ចក្កវត្តិរាជា លោកេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **ចក្កវត្តិកោលាហលំ** នាម។ សុទ្ធាវាសា បន ទេវា ព្រហ្មាភរណេន អលង្ករិត្វា ព្រហ្មវេឋនំ សីសេ កត្វា បីតិសោមនស្សជាតា ពុទ្ធគុណវាទិនោ “វស្សសហស្សច្ចយេន ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **ពុទ្ធកោលាហលំ** នាម។ សុទ្ធាវាសា ឯវ ទេវា ទេវមនុស្សានំ ចិត្តំ ញត្វា “ទ្វាទសន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន សម្មាសម្ពុទ្ធោ មង្គលំ កថេស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **មង្គលកោលាហលំ** នាម។ សុទ្ធាវាសា ឯវ ទេវា “សត្តន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន អញ្ញតរោ ភិក្ខុ ភគវតា សទ្ធិំ សមាគម្ម មោនេយ្យប្បដិបទំ បុច្ឆិស្សតី”តិ មនុស្សបថេ វិចរិត្វា អារោចេន្តិ។ ឥទំ **មោនេយ្យកោលាហលំ** នាម។ ឥមេសុ បញ្ចសុ កោលាហលេសុ ទេវមនុស្សានំ ឥទំ មង្គលកោលាហលំ លោកេ ឧប្បជ្ជិ។

អថ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច វិចិនិត្វា វិចិនិត្វា មង្គលានិ អលភមានេសុ ទ្វាទសន្នំ វស្សានំ អច្ចយេន តាវតឹសកាយិកា ទេវតា សង្គម្ម សមាគម្ម ឯវំ សមចិន្តេសុំ “សេយ្យថាបិ នាម ឃរសាមិកោ អន្តោឃរជនានំ, គាមសាមិកោ គាមវាសីនំ , រាជា សព្ពមនុស្សានំ, ឯវមេវ អយំ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ អម្ហាកំ អគ្គោ ច សេដ្ឋោ ច យទិទំ បុញ្ញេន តេជេន ឥស្សរិយេន បញ្ញាយ ទ្វិន្នំ ទេវលោកានំ អធិបតិ, យំនូន មយំ សក្កំ ទេវានមិន្ទំ ឯតមត្ថំ បុច្ឆេយ្យាមា”តិ។ តា សក្កស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា សក្កំ ទេវានមិន្ទំ តង្ខណានុរូបនិវាសនាភរណសស្សិរិកសរីរំ អឌ្ឍតេយ្យកោដិអច្ឆរាគណបរិវុតំ បារិច្ឆត្តកមូលេ បណ្ឌុកម្ពលវរាសនេ និសិន្នំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ ឋត្វា ឯតទវោចុំ “យគ្ឃេ, មារិស, ជានេយ្យាសិ, ឯតរហិ មង្គលបញ្ហោ សមុដ្ឋិតា, ឯកេ ‘ទិដ្ឋំ មង្គល’ន្តិ វទន្តិ, ឯកេ ‘សុតំ មង្គល’ន្តិ, ឯកេ ‘មុតំ មង្គល’ន្តិ, តត្ថ មយញ្ច អញ្ញេ ច អនិដ្ឋង្គតា, សាធុ វត នោ ត្វំ យាថាវតោ ព្យាករោហី”តិ។ ទេវរាជា បកតិយាបិ បញ្ញវា “អយំ មង្គលកថា កត្ថ បឋមំ សមុដ្ឋិតា”តិ អាហ។ “មយំ, ទេវ, ចាតុមហារាជិកានំ អស្សុម្ហា”តិ អាហំសុ។ តតោ ចាតុមហារាជិកា អាកាសដ្ឋទេវតានំ, អាកាសដ្ឋទេវតា ភុម្មទេវតានំ, ភុម្មទេវតា មនុស្សារក្ខទេវតានំ, មនុស្សារក្ខទេវតា “មនុស្សលោកេ សមុដ្ឋិតា”តិ អាហំសុ។

អថ ទេវានមិន្ទោ “សម្ពុទ្ធោ កត្ថ វសតី”តិ បុច្ឆិ។ “មនុស្សលោកេ ទេវា”តិ អាហំសុ។ តំ ភគវន្តំ កោចិ បុច្ឆីតិ, ន កោចិ ទេវាតិ ។ កិន្នុ នាម តុម្ហេ មារិសា អគ្គឹ ឆឌ្ឌេត្វា ខជ្ជោបនកំ ឧជ្ជាលេថ, យេន តុម្ហេ អនវសេសមង្គលទេសកំ តំ ភគវន្តំ អតិក្កមិត្វា មំ បុច្ឆិតព្ពំ មញ្ញថ, អាគច្ឆថ មារិសា, តំ ភគវន្តំ បុច្ឆាម, អទ្ធា សស្សិរិកំ បញ្ហវេយ្យាករណំ លភិស្សាមាតិ ឯកំ ទេវបុត្តំ អាណាបេសិ “តំ ភគវន្តំ បុច្ឆា”តិ។ សោ ទេវបុត្តោ តង្ខណានុរូបេន អលង្ការេន អត្តានំ អលង្ករិត្វា វិជ្ជុរិវ វិជ្ជោតមានោ ទេវគណបរិវុតោ ជេតវនមហាវិហារំ គន្ត្វា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ ឋត្វា មង្គលបញ្ហំ បុច្ឆន្តោ គាថាយ អជ្ឈភាសិ **“ពហូ ទេវា មនុស្សា ចា”**តិ។

ឥទំ មង្គលបញ្ហសមុដ្ឋានំ។

ពហូទេវាតិគាថាវណ្ណនា

២. ឥទានិ គាថាបទានំ អត្ថវណ្ណនា ហោតិ។ **ពហូ**តិ អនិយមិតសង្ខ្យានិទ្ទេសោ, តេន អនេកសតា អនេកសហស្សា អនេកសតសហស្សាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ទិព្ពន្តីតិ **ទេវា,** បញ្ចហិ កាមគុណេហិ កីឡន្តិ, អត្តនោ វា សិរិយា ជោតេន្តីតិ អត្ថោ។ អបិច **ទេវា**តិ តិវិធា ទេវា សម្មុតិឧបបត្តិវិសុទ្ធិវសេន។ យថាហ –

> “ទេវាតិ តយោ ទេវា – សម្មុតិទេវា, ឧបបត្តិទេវា, វិសុទ្ធិទេវា។ តត្ថ សម្មុតិទេវា នាម រាជានោ ទេវិយោ រាជកុមារា។ ឧបបត្តិទេវា នាម ចាតុមហារាជិកេ ទេវេ ឧបាទាយ តទុត្តរិទេវា។ វិសុទ្ធិទេវា នាម អរហន្តោ វុច្ចន្តី”តិ (ចូឡនិ. ធោតកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣២, បារាយនានុគីតិគាថានិទ្ទេស ១១៩)។

តេសុ ឥធ ឧបបត្តិទេវា អធិប្បេតា។ មនុនោ អបច្ចាតិ **មនុស្សា**។ បោរាណា បន ភណន្តិ – មនសោ ឧស្សន្នតាយ មនុស្សា។ តេ ជម្ពុទីបកា, អបរគោយានកា, ឧត្តរកុរុកា, បុព្ពវិទេហកាតិ ចតុព្ពិធា, ឥធ ជម្ពុទីបកា អធិប្បេតា។ មង្គលន្តិ មហន្តិ ឥមេហិ សត្តាតិ **មង្គលានិ,** ឥទ្ធឹ វុទ្ធិញ្ច បាបុណន្តីតិ អត្ថោ។ **អចិន្តយុ**ន្តិ ចិន្តេសុំ **អាកង្ខមានា**តិ ឥច្ឆមានា បត្ថយមានា បិហយមានា។ **សោត្ថាន**ន្តិ សោត្ថិភាវំ, សព្ពេសំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ សោភនានំ សុន្ទរានំ កល្យាណានំ ធម្មានមត្ថិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ **ព្រូហី**តិ ទេសេហិ បកាសេហិ, អាចិក្ខ វិវរ វិភជ ឧត្តានីករោហិ។ **មង្គល**ន្តិ ឥទ្ធិការណំ វុទ្ធិការណំ សព្ពសម្បត្តិការណំ។ **ឧត្តម**ន្តិ វិសិដ្ឋំ បវរំ សព្ពលោកហិតសុខាវហន្តិ អយំ គាថាយ **អនុបុព្ពបទវណ្ណនា**។

អយំ បន **បិណ្ឌត្ថោ** – សោ ទេវបុត្តោ ទសសហស្សចក្កវាឡេសុ ទេវតា មង្គលបញ្ហំ សោតុកាមតាយ ឥមស្មឹ ចក្កវាឡេ សន្និបតិត្វា ឯកវាលគ្គកោដិឱកាសមត្តេ ទសបិ វីសម្បិ តឹសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ សដ្ឋិបិ សត្តតិបិ អសីតិបិ សុខុមត្តភាវេ និម្មិនិត្វា សព្ពទេវមារព្រហ្មានោ សិរិយា ច តេជសា ច អធិគ្គយ្ហ វិរោចមានំ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសិន្នំ ភគវន្តំ បរិវារេត្វា ឋិតា ទិស្វា តស្មិញ្ច សមយេ អនាគតានម្បិ សកលជម្ពុទីបកានំ មនុស្សានំ ចេតសា ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ សព្ពទេវមនុស្សានំ វិចិកិច្ឆាសល្លសមុទ្ធរណត្ថំ អាហ –

> “ពហូ ទេវា មនុស្សា ច, មង្គលានិ អចិន្តយុំ;
> អាកង្ខមានា សោត្ថានំ, ព្រូហិ មង្គលមុត្តម”ន្តិ។

តាសំ ទេវតានំ អនុមតិយា មនុស្សានញ្ច អនុគ្គហេន មយា បុដ្ឋោ សមានោ យំ សព្ពេសមេវ អម្ហាកំ ឯកន្តហិតសុខាវហតោ ឧត្តមំ មង្គលំ, តំ នោ អនុកម្បំ ឧបាទាយ ព្រូហិ ភគវាតិ។

អសេវនាចាតិគាថាវណ្ណនា

៣. ឯវមេតំ ទេវបុត្តស្ស វចនំ សុត្វា ភគវា “**អសេវនា ច ពាលានំ**”ន្តិ គាថមាហ។ តត្ថ **អសេវនា**តិ អភជនា អបយិរុបាសនា។ **ពាលាន**ន្តិ ពលន្តិ អស្សសន្តីតិ ពាលា, អស្សសិតបស្សសិតមត្តេន ជីវន្តិ, ន បញ្ញាជីវិតេនាតិ អធិប្បាយោ។ តេសំ **ពាលានំ។ បណ្ឌិតាន**ន្តិ បណ្ឌន្តីតិ បណ្ឌិតា, សន្ទិដ្ឋិកសម្បរាយិកេសុ អត្ថេសុ ញាណគតិយា គច្ឆន្តីតិ អធិប្បាយោ។ តេសំ **បណ្ឌិតានំ។ សេវនា**តិ ភជនា បយិរុបាសនា តំសហាយតា តំសម្បវង្កតា តំសមង្គិតា **បូជា**តិ សក្ការគរុការមាននវន្ទនា។ **បូជនេយ្យាន**ន្តិ បូជារហានំ។ **ឯតំ មង្គលមុត្តម**ន្តិ យា ច ពាលានំ អសេវនា, យា ច បណ្ឌិតានំ សេវនា, យា ច បូជនេយ្យានំ បូជា, តំ សព្ពំ សម្បិណ្ឌេត្វា អាហ “ឯតំ មង្គលមុត្តម”ន្តិ។ យំ តយា បុដ្ឋំ “ព្រូហិ មង្គលមុត្តម”ន្តិ, ឯត្ថ តាវ ឯតំ មង្គលមុត្តមន្តិ គណ្ហាហីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អយមេតិស្សា គាថាយ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បនស្សា ឯវំ វេទិតព្វា – ឯវមេតំ ទេវបុត្តស្ស វចនំ សុត្វា ភគវា “អសេវនា ច ពាលានំ”ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។ តត្ថ យស្មា ចតុព្ពិធា គាថា បុច្ឆិតគាថា, អបុច្ឆិតគាថា, សានុសន្ធិកគាថា, អននុសន្ធិកគាថាតិ។ តត្ថ “បុច្ឆាមិ តំ, គោតម, ភូរិបញ្ញ, កថង្ករោ សាវកោ សាធុ ហោតី”តិ (សុ. និ. ៣៧៨) ច “កថំ នុ ត្វំ, មារិស, ឱឃមតរី”តិ (សំ. និ. ១.១) ច ឯវមាទីសុ បុច្ឆិតេន កថិតា បុច្ឆិតគាថា។ “យំ បរេ សុខតោ អាហុ, តទរិយា អាហុ ទុក្ខតោ”តិ ឯវមាទីសុ (សុ. និ. ៧៦៧) អបុច្ឆិតេន អត្តជ្ឈាសយវសេន កថិតា អបុច្ឆិតគាថា។ សព្ពាបិ ពុទ្ធានំ គាថា “សនិទានាហំ, ភិក្ខវេ, ធម្មំ ទេសេស្សាមី”តិ (អ. និ. ៣.១២៦; កថា. ៨០៦) វចនតោ សានុសន្ធិកគាថា។ អននុសន្ធិកគាថា ឥមស្មឹ សាសនេ នត្ថិ។ ឯវមេតាសុ គាថាសុ អយំ ទេវបុត្តេន បុច្ឆិតេន ភគវតា កថិតត្តា បុច្ឆិតគាថា។ អយញ្ច យថា ឆេកោ បុរិសោ កុសលោ មគ្គស្ស កុសលោ អមគ្គស្ស មគ្គំ បុដ្ឋោ បឋមំ វិជហិតព្ពំ អាចិក្ខិត្វា បច្ឆា គហេតព្ពំ អាចិក្ខតិ “អសុកស្មឹ នាម ឋានេ ទ្វេធាបថោ ហោតិ, តត្ថ វាមំ មុញ្ចិត្វា ទក្ខិណំ គណ្ហថា”តិ, ឯវំ សេវិតព្ពាសេវិតព្ពេសុ អសេវិតព្ពំ អាចិក្ខិត្វា សេវិតព្ពំ អាចិក្ខតិ ។ ភគវា ច មគ្គកុសលបុរិសសទិសោ។ យថាហ –

> “បុរិសោ មគ្គកុសលោតិ ខោ, តិស្ស, តថាគតស្សេតំ អធិវចនំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។ សោ ហិ កុសលោ ឥមស្ស លោកស្ស, កុសលោ បរស្ស លោកស្ស, កុសលោ មច្ចុធេយ្យស្ស, កុសលោ អមច្ចុធេយ្យស្ស, កុសលោ មារធេយ្យស្ស, កុសលោ អមារធេយ្យស្សា”តិ។

តស្មា បឋមំ អសេវិតព្ពំ អាចិក្ខន្តោ អាហ – “អសេវនា ច ពាលានំ, បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា”តិ។ វិជហិតព្ពមគ្គោ វិយ ហិ បឋមំ ពាលា ន សេវិតព្ពា ន បយិរុបាសិតព្ពា, តតោ គហេតព្ពមគ្គោ វិយ បណ្ឌិតា សេវិតព្ពា បយិរុបាសិតព្ពាតិ។ កស្មា បន ភគវតា មង្គលំ កថេន្តេន បឋមំ ពាលានមសេវនា បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា កថិតាតិ? វុច្ចតេ – យស្មា ឥមំ ទិដ្ឋាទីសុ មង្គលទិដ្ឋឹ ពាលសេវនាយ ទេវមនុស្សា គណ្ហឹសុ, សា ច អមង្គលំ, តស្មា តេសំ តំ ឥធលោកបរលោកត្ថភញ្ជកំ អកល្យាណមិត្តសំសគ្គំ គរហន្តេន ឧភយលោកត្ថសាធកញ្ច កល្យាណមិត្តសំសគ្គំ បសំសន្តេន ភគវតា បឋមំ ពាលានមសេវនា បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា កថិតាតិ។

តត្ថ **ពាលា** នាម យេ កេចិ បាណាតិបាតាទិអកុសលកម្មបថសមន្នាគតា សត្តា, តេ តីហាការេហិ ជានិតព្ពា។ យថាហ “តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, ពាលស្ស ពាលលក្ខណានី”តិ សុត្តំ (អ. និ. ៣.៣; ម. និ. ៣.២៤៦)។ អបិច បូរណកស្សបាទយោ ឆ សត្ថារោ, ទេវទត្តកោកាលិកកដមោទកតិស្សខណ្ឌទេវិយាបុត្តសមុទ្ទទត្តចិញ្ចមាណវិកាទយោ អតីតកាលេ ច ទីឃវិទស្ស ភាតាតិ ឥមេ អញ្ញេ ច ឯវរូបា សត្តា ពាលាតិ វេទិតព្ពា។

តេ អគ្គិបទិត្តមិវ អគារំ អត្តនា ទុគ្គហិតេន អត្តានញ្ចេវ អត្តនោ វចនការកេ ច វិនាសេន្តិ។ យថា ទីឃវិទស្ស ភាតា ចតុពុទ្ធន្តរំ សដ្ឋិយោជនមត្តេន អត្តភាវេន ឧត្តានោ បតិតោ មហានិរយេ បច្ចតិ, យថា ច តស្ស ទិដ្ឋឹ អភិរុចនកានិ បញ្ច កុលសតានិ តស្សេវ សហព្យតំ ឧបបន្នានិ មហានិរយេ បច្ចន្តិ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា –

> “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, នឡាគារា វា តិណាគារា វា អគ្គិ មុត្តោ កូដាគារានិបិ ឌហតិ ឧល្លិត្តាវលិត្តានិ និវាតានិ ផុសិតគ្គឡានិ បិហិតវាតបានានិ, ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យានិ កានិចិ ភយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សព្ពានិ តានិ ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, នោ បណ្ឌិតតោ។ យេ កេចិ ឧបទ្ទវា ឧប្បជ្ជន្តិ...បេ.... យេ កេចិ ឧបសគ្គា...បេ.... នោ បណ្ឌិតតោ។ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, សប្បដិភយោ ពាលោ, អប្បដិភយោ បណ្ឌិតោ។ សឧបទ្ទវោ ពាលោ, អនុបទ្ទវោ បណ្ឌិតោ, សឧបសគ្គោ ពាលោ, អនុបសគ្គោ បណ្ឌិតោ”តិ (អ. និ. ៣.១)។

អបិច បូតិមច្ឆសទិសោ ពាលោ, បូតិមច្ឆពន្ធបត្តបុដសទិសោ ហោតិ តទុបសេវី, ឆឌ្ឌនីយតំ ជិគុច្ឆនីយតញ្ច បាបុណាតិ វិញ្ញូនំ។ វុត្តញ្ចេតំ –

“បូតិមច្ឆំ កុសគ្គេន, យោ នរោ ឧបនយ្ហតិ;
កុសាបិ បូតី វាយន្តិ, ឯវំ ពាលូបសេវនា”តិ។ (ជា. ១.១៥.១៨៣; ២.២២.១២៥៧);

អកិត្តិបណ្ឌិតោ ចាបិ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន វរេ ទិយ្យមានេ ឯវមាហ –

“ពាលំ ន បស្សេ ន សុណេ, ន ច ពាលេន សំវសេ;
ពាលេនល្លាបសល្លាបំ, ន ករេ ន ច រោចយេ។

“កិន្នុ តេ អករំ ពាលោ, វទ កស្សប ការណំ;
កេន កស្សប ពាលស្ស, ទស្សនំ នាភិកង្ខសិ។

“អនយំ នយតិ ទុម្មេធោ, អធុរាយំ និយុញ្ជតិ;
ទុន្នយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ បកុប្បតិ;
វិនយំ សោ ន ជានាតិ, សាធុ តស្ស អទស្សន”ន្តិ។ (ជា. ១.១៣.៩០-៩២);

ឯវំ ភគវា សព្ពាការេន ពាលូបសេវនំ គរហន្តោ “ពាលានមសេវនា មង្គល”ន្តិ វត្វា ឥទានិ បណ្ឌិតសេវនំ បសំសន្តោ “**បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា មង្គល**”ន្តិ អាហ។ តត្ថ **បណ្ឌិតា នាម** យេ កេចិ បាណាតិបាតាវេរមណិអាទិទសកុសលកម្មបថសមន្នាគតា សត្តា, តេ តីហាការេហិ ជានិតព្ពា។ យថាហ “តីណិមានិ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតស្ស បណ្ឌិតលក្ខណានី”តិ (អ. និ. ៣.៣; ម. និ. ៣.២៥៣) សុត្តំ។ អបិច ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធអសីតិមហាសាវកា អញ្ញេ ច តថាគតស្ស សាវកា សុនេត្តមហាគោវិន្ទវិធុរសរភង្គមហោសធសុតសោមនិមិរាជ-អយោឃរកុមារអកិត្តិបណ្ឌិតាទយោ ច បណ្ឌិតាតិ វេទិតព្ពា។

តេ ភយេ វិយ រក្ខា អន្ធការេ វិយ បទីបោ ខុប្បិបាសាទិទុក្ខាភិភវេ វិយ អន្នបានាទិប្បដិលាភោ អត្តនោ វចនករានំ សព្ពភយុបទ្ទវូបសគ្គវិទ្ធំសនសមត្ថា ហោន្តិ។ តថា ហិ តថាគតំ អាគម្ម អសង្ខេយ្យា អបរិមាណា ទេវមនុស្សា អាសវក្ខយំ បត្តា, ព្រហ្មលោកេ បតិដ្ឋិតា, ទេវលោកេ បតិដ្ឋិតា, សុគតិលោកេ ឧប្បន្នា, សារិបុត្តត្ថេរេ ចិត្តំ បសាទេត្វា ចតូហិ ច បច្ចយេហិ ថេរំ ឧបដ្ឋហិត្វា អសីតិ កុលសហស្សានិ សគ្គេ និព្ពត្តានិ។ តថា មហាមោគ្គល្លានមហាកស្សបប្បភុតីសុ សព្ពមហាសាវកេសុ, សុនេត្តស្ស សត្ថុនោ សាវកា អប្បេកច្ចេ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បជ្ជឹសុ, អប្បេកច្ចេ បរនិម្មិតវសវត្តីនំ ទេវានំ សហព្យតំ…បេ.… អប្បេកច្ចេ គហបតិមហាសាលានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជឹសុ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“នត្ថិ, ភិក្ខវេ, បណ្ឌិតតោ ភយំ, នត្ថិ បណ្ឌិតតោ ឧបទ្ទវោ, នត្ថិ បណ្ឌិតតោ ឧបសគ្គោ”តិ (អ. និ. ៣.១)។

អបិច តគរមាលាទិគន្ធសទិសោ បណ្ឌិតោ, តគរមាលាទិគន្ធពន្ធបលិវេឋនបត្តសទិសោ ហោតិ តទុបសេវី, ភាវនីយតំ មនុញ្ញតញ្ច អាបជ្ជតិ វិញ្ញូនំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“តគរញ្ច បលាសេន, យោ នរោ ឧបនយ្ហតិ;
បត្តាបិ សុរភី វាយន្តិ, ឯវំ ធីរូបសេវនា”តិ។ (ឥតិវុ. ៧៦; ជា. ១.១៥.១៨៤; ២.២២.១២៥៨);

អកិត្តិបណ្ឌិតោ ចាបិ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន វរេ ទិយ្យមានេ ឯវមាហ –

“ធីរំ បស្សេ សុណេ ធីរំ, ធីរេន សហ សំវសេ;
ធីរេនល្លាបសល្លាបំ, តំ ករេ តញ្ច រោចយេ។

“កិន្នុ តេ អករំ ធីរោ, វទ កស្សប ការណំ;
កេន កស្សប ធីរស្ស, ទស្សនំ អភិកង្ខសិ។

“នយំ នយតិ មេធាវី, អធុរាយំ ន យុញ្ជតិ;

សុនយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ ន កុប្បតិ;
វិនយំ សោ បជានាតិ, សាធុ តេន សមាគមោ’’តិ។ (ជា. ១.១៣.៩៤-៩៦);

ឯវំ ភគវា សព្ពាការេន បណ្ឌិតសេវនំ បសំសន្តោ ‘‘បណ្ឌិតានំ សេវនា មង្គល’’ន្តិ វត្វា ឥទានិ តាយ ពាលានំ អសេវនាយ បណ្ឌិតានំ សេវនាយ ច អនុបុព្ពេន បូជនេយ្យភាវំ ឧបគតានំ បូជំ បសំសន្តោ **‘‘បូជា ច បូជនេយ្យានំ មង្គល’’**ន្តិ អាហ។ តត្ថ **បូជនេយ្យា** នាម សព្ពទោសវិរហិតត្តា សព្ពគុណសមន្នាគតត្តា ច ពុទ្ធា ភគវន្តោ, តតោ បច្ឆា បច្ចេកពុទ្ធា, អរិយសាវកា ច។ តេសញ្ហិ បូជា អប្បកាបិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតិ, សុមនមាលាការមល្លិកាទយោ ចេត្ថ និទស្សនំ។

តត្ថេកំ និទស្សនមត្តំ ភណាម – ភគវា ហិ ឯកទិវសំ បុព្ពណ្ហសមយំ និវាសេត្វា បត្តចីវរមាទាយ រាជគហំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អថ ខោ សុមនមាលាការោ រញ្ញោ មាគធស្ស សេនិយស្ស ពិម្ពិសារស្ស បុប្ផានិ គហេត្វា គច្ឆន្តោ អទ្ទស ភគវន្តំ នគរទ្វារមនុប្បត្តំ បាសាទិកំ បសាទនីយំ ទ្វត្តិំសមហាបុរិសលក្ខណាសីតានុព្យញ្ជនប្បដិមណ្ឌិតំ ពុទ្ធសិរិយា ជលន្តំ, ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ ‘‘រាជា បុប្ផានិ គហេត្វា សតំ វា សហស្សំ វា ទទេយ្យ , តញ្ច ឥធលោកមត្តមេវ សុខំ ភវេយ្យ, ភគវតោ បន បូជា អប្បមេយ្យអសង្ខេយ្យផលា ទីឃរត្តំ ហិតសុខាវហា ហោតិ, ហន្ទាហំ ឥមេហិ បុប្ផេហិ ភគវន្តំ បូជេមី’’តិ បសន្នចិត្តោ ឯកំ បុប្ផមុដ្ឋិំ គហេត្វា ភគវតោ បដិមុខំ ខិបិ, បុប្ផានិ អាកាសេន គន្ត្វា ភគវតោ ឧបរិ មាលាវិតានំ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ មាលាការោ តមានុភាវំ ទិស្វា បសន្នតរចិត្តោ បុន ឯកំ បុប្ផមុដ្ឋិំ ខិបិ, តានិបិ គន្ត្វា មាលាកញ្ចុកោ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។ ឯវំ អដ្ឋ បុប្ផមុដ្ឋិយោ ខិបិ, តានិ គន្ត្វា បុប្ផកូដាគារំ ហុត្វា អដ្ឋំសុ។

ភគវា អន្តោកូដាគារេ អហោសិ, មហាជនកាយោ សន្និបតិ។ ភគវា មាលាការំ បស្សន្តោ សិតំ បាត្វាកាសិ។ អានន្ទត្ថេរោ ‘‘ន ពុទ្ធា អហេតូ អបច្ចយា សិតំ បាតុករោន្តី’’តិ សិតការណំ បុច្ឆិ។ ភគវា អាហ ‘‘ឯសោ, អានន្ទ, មាលាការោ ឥមិស្សា បូជាយ អានុភាវេន សតសហស្សកប្បេ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា បរិយោសានេ សុមនិស្សរោ នាម បច្ចេកពុទ្ធោ ភវិស្សតី’’តិ។ វចនបរិយោសានេ ធម្មទេសនត្ថំ ឥមំ គាថំ អភាសិ –

‘‘តញ្ច កម្មំ កតំ សាធុ, យំ កត្វា នានុតប្បតិ;
យស្ស បតីតោ សុមនោ, វិបាកំ បដិសេវតី’’តិ។ (ធ. ប. ៦៨);

គាថាវសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ ឯវំ អប្បកាបិ តេសំ បូជា ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតីតិ វេទិតព្ពា។ សា ច អាមិសបូជាវ, កោ បន វាទោ បដិបត្តិបូជាយ? យតោ យេ កុលបុត្តា សរណគមនសិក្ខាបទប្បដិគ្គហណេន ឧបោសថង្គសមាទានេន ចតុបារិសុទ្ធិសីលាទីហិ ច អត្តនោ គុណេហិ ភគវន្តំ បូជេន្តិ, កោ តេសំ បូជាផលំ វណ្ណយិស្សតិ? តេ ហិ តថាគតំ បរមាយ បូជាយ បូជេន្តីតិ វុត្តា។ យថាហ –

‘‘យោ ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ វា ភិក្ខុនី វា ឧបាសកោ វា ឧបាសិកា វា ធម្មានុធម្មប្បដិបន្នោ វិហរតិ សាមីចិប្បដិបន្នោ អនុធម្មចារី, សោ តថាគតំ សក្ករោតិ គរុំ ករោតិ មានេតិ បូជេតិ អបចិយតិ បរមាយ បូជាយា’’តិ (ទី. និ. ២.១៩៩)។

ឯតេនានុសារេន បច្ចេកពុទ្ធអរិយសាវកានម្បិ បូជាយ ហិតសុខាវហតា វេទិតព្ពា។

អបិច គហដ្ឋានំ កនិដ្ឋស្ស ជេដ្ឋោ ភាតាបិ ភគិនីបិ បូជនេយ្យា, បុត្តស្ស មាតាបិតរោ, កុលវធូនំ សាមិកសស្សុសសុរាតិ ឯវមេត្ថ បូជនេយ្យា វេទិតព្ពា។ ឯតេសម្បិ ហិ បូជា កុសលធម្មសង្ខាតត្តា អាយុអាទិវុឌ្ឍិហេតុត្តា ច មង្គលមេវ។ វុត្តញ្ហេតំ –

‘‘តេ មត្តេយ្យា ភវិស្សន្តិ បេត្តេយ្យា សាមញ្ញា ព្រហ្មញ្ញា កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ, ឥទំ កុសលំ ធម្មំ សមាទាយ វត្តិស្សន្តិ, តេ តេសំ កុសលានំ ធម្មានំ សមាទានហេតុ អាយុនាបិ វឌ្ឍិស្សន្តិ, វណ្ណេនបិ វឌ្ឍិស្សន្តី’’តិអាទិ (ទី. និ. ៣.១០៥)។

ឥទានិ **យស្មា ‘‘យំ យត្ថ មង្គលំ។ វវត្ថបេត្វា តំ តស្ស, មង្គលត្តំ វិភាវយេ’’**តិ ឥតិ មាតិកា និក្ខិត្តា, តស្មា ឥទំ វុច្ចតិ – ឯវមេតិស្សា គាថាយ ពាលានំ អសេវនា, បណ្ឌិតានំ សេវនា, បូជនេយ្យានញ្ច បូជាតិ តីណិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ តត្ថ ពាលានំ អសេវនា ពាលសេវនបច្ចយភយាទិបរិត្តាណេន ឧភយលោកត្ថហេតុត្តា,

បណ្ឌិតានំ សេវនា បូជនេយ្យានំ បូជា ច តាសំ ផលវិភូតិវណ្ណនាយំ វុត្តនយេនេវ និព្ពានសុគតិហេតុត្តា មង្គលន្តិ វេទិតព្ពា។ ឥតោ បរំ តុ មាតិកំ អទស្សេត្វា ឯវ យំ យត្ថ មង្គលំ, តំ វវត្ថបេត្វា តស្ស មង្គលត្តំ វិភាវយិស្សាមាតិ។

និដ្ឋិតា អសេវនា ច ពាលានន្តិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

បតិរូបទេសវាសោចាតិគាថាវណ្ណនា

៤. ឯវំ ភគវា "ព្រូហិ មង្គលមុត្តម"ន្តិ ឯកំ អជ្ឈេសិតោបិ អប្បំ យាចិតោ ពហុទាយកោ ឧឡារបុរិសោ វិយ ឯកាយ គាថាយ តីណិ មង្គលានិ វត្វា តតោ ឧត្តរិបិ ទេវតានំ សោតុកាមតាយ មង្គលានមត្ថិតាយ យេសំ យេសំ យំ យំ អនុកុលំ, តេ តេ សត្តេ តត្ថ តត្ថ មង្គលេ និយោជេតុកាមតាយ ច "**បតិរូបទេសវាសោ ចា**"តិអាទីហិ គាថាហិ បុនបិ អនេកានិ មង្គលានិ វត្តុមារទ្ធោ។ តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **បតិរូបោ**តិ អនុច្ឆវិកោ។ **ទេសោ**តិ គាមោបិ និគមោបិ នគរម្បិ ជនបទោបិ យោ កោចិ សត្តានំ និវាសោ ឱកាសោ។ **វាសោ**តិ តត្ថ និវាសោ។ **បុព្ពេ**តិ បុរា អតីតាសុ ជាតីសុ។ **កតបុញ្ញតា**តិ ឧបចិតកុសលតា។ **អត្តា**តិ ចិត្តំ វុច្ចតិ សកលោ វា អត្តភាវោ, **សម្មាបណិធី**តិ តស្ស អត្តនោ សម្មា បណិធានំ និយុញ្ជនំ, ឋបនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ អយមេត្ថ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **បតិរូបទេសវាសោ** នាម យត្ថ ចតស្សោ បរិសា វិចរន្តិ, ទានាទីនិ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ វត្តន្តិ, នវង្គំ សត្ថុ សាសនំ ទិព្ពតិ, តត្ថ និវាសោ សត្តានំ បុញ្ញកិរិយាយ បច្ចយត្តា មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ សីហឡទីបបវិដ្ឋកេវដ្ដាទយោ ចេត្ថ និទស្សនំ។

អបរោ នយោ – បតិរូបទេសវាសោ នាម ភគវតោ ពោធិមណ្ឌប្បទេសោ ធម្មចក្កវត្តិតប្បទេសោ ទ្វាទសយោជនាយ បរិសាយ មជ្ឈេ សព្ពតិត្ថិយមតំ ភិន្ទិត្វា យមកបាដិហារិយទស្សិតកណ្ឌម្ព រុក្ខមូលប្បទេសោ ទេវោរោហណប្បទេសោ, យោ វា បនញ្ញោបិ សាវត្ថិរាជគហាទិ ពុទ្ធាធិវាសប្បទេសោ, តត្ថ និវាសោ សត្តានំ ឆអនុត្តរិយប្បដិលាភបច្ចយតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

អបរោ នយោ (មហាវ. ២៥៩) – បុរត្ថិមាយ ទិសាយ គជង្គលំ នាម និគមោ, តស្ស បរេន មហាសាលា, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ទក្ខិណបុរត្ថិមាយ ទិសាយ សល្លវតី នាម នទី, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ទក្ខិណាយ ទិសាយ សេតកណ្ណិកំ នាម និគមោ, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ បច្ឆិមាយ ទិសាយ **ថូណំ** នាម ព្រាហ្មណគាមោ, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ ឧត្តរាយ ទិសាយ ឧសីរទ្ធជោ នាម បព្ពតោ, តតោ បរំ បច្ចន្តិមា ជនបទា, ឱរតោ មជ្ឈេ។ អយំ មជ្ឈិមទេសោ អាយាមេន តីណិ យោជនសតានិ, វិត្ថារេន អឌ្ឍតេយ្យានិ, បរិក្ខេបេន នវ យោជនសតានិ ហោន្តិ។ ឯសោ បតិរូបទេសោ នាម។

ឯត្ថ ចតុន្នំ មហាទីបានំ ទ្វិសហស្សានំ បរិត្តទីបានញ្ច ឥស្សរិយាធិបច្ចការកា ចក្កវត្តី ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា សារិបុត្តមោគ្គល្លានាទយោ មហាសាវកា ឧប្បជ្ជន្តិ, ទ្វេ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា បច្ចេកពុទ្ធា, ចត្តារិ អដ្ឋ សោឡស វា អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ សត្តា ចក្កវត្តិរញ្ញោ ឱវាទំ គហេត្វា បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋាយ សគ្គបរាយណា ហោន្តិ។ តថា បច្ចេកពុទ្ធានំ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ, សម្មាសម្ពុទ្ធានំ បន ពុទ្ធសាវកានំ ឱវាទេ បតិដ្ឋាយ សគ្គបរាយណា និព្ពានបរាយណា ច ហោន្តិ។ តស្មា តត្ថ វាសោ ឥមាសំ សម្បត្តីនំ បច្ចយតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

បុព្ពេ កតបុញ្ញតា នាម អតីតជាតិយំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធខីណាសវេ អារព្ភ ឧបចិតកុសលតា, សាបិ មង្គលំ។ កស្មា? ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសម្មុខតោ ទស្សេត្វា ពុទ្ធានំ ពុទ្ធសាវកានំ វា សម្មុខា សុតាយ ចតុប្បទិកាយបិ គាថាយ បរិយោសានេ អរហត្តំ បាបេតីតិ កត្វា។ យោ ច មនុស្សោ បុព្ពេ កតាធិការោ ឧស្សន្នកុសលមូលោ ហោតិ, សោ តេនេវ កុសលមូលេន វិបស្សនំ ឧប្បាទេត្វា អាសវក្ខយំ បាបុណាតិ យថា រាជា មហាកប្បិនោ អគ្គមហេសី ច។ តេន វុត្តំ "បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតា មង្គល"ន្តិ។

អត្តសម្មាបណិធិ នាម ឥធេកច្ចោ អត្តានំ ទុស្សីលំ សីលេ បតិដ្ឋាបេតិ, អស្សទ្ធំ សទ្ធាសម្បទាយ បតិដ្ឋាបេតិ, មច្ឆរឹ ចាគសម្បទាយ បតិដ្ឋាបេតិ។ អយំ វុច្ចតិ "អត្តសម្មាបណិធី"តិ , ឯសោ ច មង្គលំ។ កស្មា? ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកវេរប្បហានវិវិធានិសំសាធិគមហេតុតោតិ។

ឯវំ ឥមិស្សាបិ គាថាយ បតិរូបទេសវាសោ ច, បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតា, អត្តសម្មាបណិធី ចាតិ តីណិយេវ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា បតិរូបទេសវាសោ ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

ពាហុសច្ចញ្ចាតិគាថាវណ្ណនា

៥. ឥទានិ **ពាហុសច្ចញ្ចា**តិ ឯត្ថ **ពាហុសច្ច**ន្តិ ពហុស្សុតភាវោ។ **សិប្ប**ន្តិ យំ កិញ្ចិ ហត្ថកោសល្លំ។ **វិនយោ**តិ កាយវាចាចិត្តវិនយនំ។ **សុសិក្ខិតោ**តិ សុដ្ឋុ សិក្ខិតោ។ **សុភាសិតា**តិ សុដ្ឋុ ភាសិតា។ **យា**តិ អនិយតនិទ្ទេសោ។ **វាចា**តិ គិរា ព្យប្បថោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ អយមេត្ថ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ពាហុសច្ចំ** នាម យំ តំ “សុតធរោ ហោតិ សុតសន្និចយោ”តិ (ម. និ. ១.៣៣៩; អ. និ. ៤.២២) ច “ឥធេកច្ចស្ស ពហុកំ សុតំ ហោតិ, សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណ”ន្តិ ច (អ. និ. ៤.៦) ឯវមាទិនា នយេន សត្ថុសាសនធរត្តំ វណ្ណិតំ, តំ អកុសលប្បហានកុសលាធិគមហេតុតោ អនុបុព្ពេន បរមត្ថសច្ចសច្ឆិកិរិយាហេតុតោ ច មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

> “សុតវា ច ខោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បជហតិ, កុសលំ ភាវេតិ, សាវជ្ជំ បជហតិ, អនវជ្ជំ ភាវេតិ, សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតី”តិ (អ. និ. ៧.៦៧)។

អបរម្បិ វុត្តំ –

> “ធតានំ ធម្មានំ អត្ថមុបបរិក្ខតិ, អត្ថំ ឧបបរិក្ខតោ ធម្មា និជ្ឈានំ ខមន្តិ, ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តិយា សតិ ឆន្ទោ ជាយតិ, ឆន្ទជាតោ ឧស្សហតិ, ឧស្សហន្តោ តុលយតិ , តុលយន្តោ បទហតិ បទហន្តោ កាយេន ចេវ បរមត្ថសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, បញ្ញាយ ច អតិវិជ្ឈ បស្សតី”តិ (ម. និ. ២.៤៣២)។

អបិច អគារិកពាហុសច្ចម្បិ យំ អនវជ្ជំ, តំ ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។

សិប្បំ នាម អគារិកសិប្បញ្ច អនគារិកសិប្បញ្ច។ តត្ថ អគារិកសិប្បំ នាម យំ បរូបរោធវិរហិតំ អកុសលវិវជ្ជិតំ មណិការសុវណ្ណការកម្មាទិកំ, តំ ឥធលោកត្ថាវហនតោ មង្គលំ។ អនគារិកសិប្បំ នាម ចីវរវិចារណសិព្ពនាទិសមណបរិក្ខារាភិសង្ខរណំ, យំ តំ “ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យានិ តានិ សព្រហ្មចារីនំ ឧច្ចាវចានិ កឹករណីយានិ, តត្ថ ទក្ខោ ហោតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.៣៤៥; ៣៦០; អ. និ. ១០.១៧) នយេន តត្ថ តត្ថ សំវណ្ណិតំ, យំ “នាថករោ ធម្មោ”តិ ច វុត្តំ, តំ អត្តនោ ច បរេសញ្ច ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។

វិនយោ នាម អគារិកវិនយោ ច អនគារិកវិនយោ ច។ តត្ថ អគារិកវិនយោ នាម ទសអកុសលកម្មបថវិរមណំ, សោ តត្ថ សុសិក្ខិតោ អសំកិលេសាបជ្ជនេន អាចារគុណវវត្ថានេន ច ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ មង្គលំ។ អនគារិកវិនយោ នាម សត្តាបត្តិក្ខន្ធអនាបជ្ជនំ, សោបិ វុត្តនយេនេវ សុសិក្ខិតោ, ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ វា អនគារិកវិនយោ, សោ យថា តត្ថ បតិដ្ឋាយ អរហត្តំ បាបុណាតិ, ឯវំ សិក្ខនេន សុសិក្ខិតោ លោកិយលោកុត្តរសុខាធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពោ។

សុភាសិតា វាចា នាម មុសាវាទាទិទោសវិរហិតា។ យថាហ “ចតូហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតោ វាចា សុភាសិតា ហោតី”តិ (សុ. និ. សុភាសិតសុត្តំ)។ អសម្ផប្បលាបា វាចា ឯវ វា សុភាសិតា។ យថាហ –

> “សុភាសិតំ ឧត្តមមាហុ សន្តោ,
> ធម្មំ ភណេ នាធម្មំ តំ ទុតិយំ;
> បិយំ ភណេ នាប្បិយំ តំ តតិយំ,
> សច្ចំ ភណេ នាលិកំ តំ ចតុត្ថ”ន្តិ។ (សុ. និ. ៤៥២);

អយម្បិ ឧភយលោកហិតសុខាវហនតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពា។ យស្មា ច អយំ វិនយបរិយាបន្នា ឯវ, តស្មា វិនយគ្គហណេន ឯតំ អសង្គណ្ហិត្វា វិនយោ សង្គហេតព្ពោ។ អថ វា កឹ ឥមិនា បរិស្សមេន បរេសំ ធម្មទេសនាទិវាចា ឥធ សុភាសិតា វាចាតិ វេទិតព្ពា។ សា ហិ យថា បតិរូបទេសវាសោ, ឯវំ សត្តានំ ឧភយលោកហិតសុខនិព្ពានាធិគមបច្ចយតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ អាហ ច –

“យំ ពុទ្ធោ ភាសតិ វាចំ, ខេមំ និព្ពានបត្តិយា;
ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ, សា វេ វាចានមុត្តមា”តិ។ (សុ. និ. ៤៥៦);

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ ពាហុសច្ចំ, សិប្បំ, វិនយោ សុសិក្ខិតោ, សុភាសិតា វាចាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ពាហុសច្ចញ្ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

មាតាបិតុឧបដ្ឋានន្តិគាថាវណ្ណនា

៦. ឥទានិ **មាតាបិតុឧបដ្ឋាន**ន្តិ ឯត្ថ មាតុ ច បិតុ ចាតិ **មាតាបិតុ។ ឧបដ្ឋាន**ន្តិ ឧបដ្ឋហនំ។ បុត្តានញ្ច ទារានញ្ចាតិ **បុត្តទារស្ស** សង្គណ្ហនំ **សង្គហោ**។ ន អាកុលា **អនាកុលា**។ កម្មានិ ឯវ **កម្មន្តា**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **មាតា** នាម ជនិកា វុច្ចតិ, តថា **បិតា។ ឧបដ្ឋានំ** នាម បាទធោវនសម្ពាហនុច្ឆាទនន្ហាបនេហិ ចតុបច្ចយសម្បទានេន ច ឧបការករណំ។ តត្ថ យស្មា មាតាបិតរោ ពហូបការា បុត្តានំ អត្ថកាមា អនុកម្បកា, យេ បុត្តកេ ពហិ កីឡិត្វា បំសុមក្ខិតសរីរកេ អាគតេ ទិស្វា បំសុំ បុញ្ឆិត្វា មត្ថកំ ឧបសិង្ឃាយន្តា បរិចុម្ពន្តា ច សិនេហំ ឧប្បាទេន្តិ, វស្សសតម្បិ មាតាបិតរោ សីសេន បរិហរន្តា បុត្តា តេសំ បតិការំ កាតុំ អសមត្ថា។ យស្មា ច តេ អាបាទកា បោសកា ឥមស្ស លោកស្ស ទស្សេតារោ, ព្រហ្មសម្មតា បុព្ពាចរិយសម្មតា, តស្មា តេសំ ឧបដ្ឋានំ ឥធ បសំសំ, បេច្ច សគ្គសុខញ្ច អាវហតិ។ តេន មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ, បុព្ពាចរិយាតិ វុច្ចរេ;
អាហុនេយ្យា ច បុត្តានំ, បជាយ អនុកម្បកា។

“តស្មា ហិ នេ នមស្សេយ្យ, សក្ករេយ្យ ច បណ្ឌិតោ;
អន្នេន អថ បានេន, វត្ថេន សយនេន ច;
ឧច្ឆាទនេន ន្ហាបនេន, បាទានំ ធោវនេន ច។

“តាយ នំ បារិចរិយាយ, មាតាបិតូសុ បណ្ឌិតា;
ឥធេវ នំ បសំសន្តិ, បេច្ច សគ្គេ បមោទតី”តិ។ (ឥតិវុ. ១០៦; ជា. ២.២០.១៨១-១៨៣);

អបរោ នយោ – **ឧបដ្ឋានំ** នាម ភរណកិច្ចករណកុលវំសដ្ឋបនាទិបញ្ចវិធំ, តំ បាបនិវារណាទិបញ្ចវិធទិដ្ឋធម្មិកហិតសុខហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“‘បញ្ចហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ បុត្តេន បុរត្ថិមា ទិសា មាតាបិតរោ បច្ចុបដ្ឋាតព្ពា ភតោ នេ ភរិស្សាមិ, កិច្ចំ នេសំ ករិស្សាមិ , កុលវំសំ ឋបេស្សាមិ, ទាយជ្ជំ បដិបជ្ជិស្សាមិ, អថ វា បន បេតានំ កាលកតានំ ទក្ខិណំ អនុប្បទស្សាមី’តិ។ ឥមេហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, បញ្ចហិ ឋានេហិ បុត្តេន បុរត្ថិមា ទិសា មាតាបិតរោ បច្ចុបដ្ឋិតា បញ្ចហិ ឋានេហិ បុត្តំ អនុកម្បន្តិ, បាបា និវារេន្តិ, កល្យាណេ និវេសេន្តិ, សិប្បំ សិក្ខាបេន្តិ, បតិរូបេន ទារេន សំយោជេន្តិ, សមយេ ទាយជ្ជំ និយ្យាទេន្តី”តិ (ទី. និ. ៣.២៦៧)។

អបិច យោ មាតាបិតរោ តីសុ វត្ថូសុ បសាទុប្បាទនេន, សីលសមាទាបនេន, បព្ពជ្ជាយ វា ឧបដ្ឋហតិ, អយំ មាតាបិតុឧបដ្ឋាកានំ អគ្គោ។ តស្ស តំ មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ មាតាបិតូហិ កតស្ស ឧបការស្ស បច្ចុបការភូតំ អនេកេសំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ សម្បរាយិកានញ្ច អត្ថានំ បទដ្ឋានតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

បុត្តទារស្សាតិ ឯត្ថ អត្តតោ ជាតា បុត្តាបិ ធីតរោបិ **បុត្តា**ឥច្చేវ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ។ **ទារា**តិ វីសតិយា ភរិយានំ យា កាចិ ភរិយា។ បុត្តា ច ទារា ច បុត្តទារំ, តស្ស បុត្តទារស្ស។ **សង្គហោ**តិ សម្មាននាទីហិ ឧបការករណំ។ តំ សុសំវិហិតកម្មន្តតាទិទិដ្ឋធម្មិកហិតសុខហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “បច្ឆិមា ទិសា បុត្តទារា វេទិតព្ពា”តិ ឯត្ថ ឧទ្ទិដ្ឋំ បុត្តទារំ ភរិយាសទ្ទេន សង្គណ្ហិត្វា “បញ្ចហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, ឋានេហិ សាមិកេន បច្ឆិមា ទិសា ភរិយា បច្ចុបដ្ឋាតព្ពា សម្មាននាយ, អនវមាននាយ, អនតិ ចរិយាយ, ឥស្សរិយវោស្សគ្គេន, អលង្ការានុប្បទានេន។ ឥមេហិ ខោ, គហបតិបុត្ត, បញ្ចហិ ឋានេហិ សាមិកេន បច្ឆិមា ទិសា ភរិយា

បច្ចុបដ្ឋិតា បញ្ចហិ ឋានេហិ សាមិកំ អនុកម្បតិ, សុសំវិហិតកម្មន្តា ច ហោតិ, សង្គហិតបរិជនា ច, អនតិចារិនី ច, សម្ភតញ្ច អនុរក្ខតិ ទក្ខា ច ហោតិ អនលសា សព្ពកិច្ចេសូ’’តិ (ទី. និ. ៣.២៦៩)។

អយំ វា អបរោ នយោ – **សង្គហោ**តិ ធម្មិកាហិ ទានបិយវាចាត្ថចរិយាហិ សង្គណ្ហនំ។ សេយ្យថិទំ – ឧបោសថទិវសេសុ បរិព្ពយទានំ, នក្ខត្តទិវសេសុ នក្ខត្តទស្សាបនំ, មង្គលទិវសេសុ មង្គលករណំ, ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកេសុ អត្ថេសុ ឱវាទានុសាសនន្តិ។ តំ វុត្តនយេនេវ ទិដ្ឋធម្មិកហិតហេតុតោ សម្បរាយិកហិតហេតុតោ ទេវតាហិបិ នមស្សនីយភាវហេតុតោ ច មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថាហ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ –

“យេ គហដ្ឋា បុញ្ញករា, សីលវន្តោ ឧបាសកា;
ធម្មេន ទារំ បោសេន្តិ, តេ នមស្សាមិ មាតលី’’តិ។ (សំ.និ.១.១.២៦៤);

អនាកុលា កម្មន្តា នាម កាលញ្ញុតាយ បតិរូបការិតាយ អនលសតាយ ឧដ្ឋានវីរិយសម្បទាយ, អព្យសនីយតាយ ច កាលាតិក្កមនអប្បតិរូបករណសិថិលករណាទិអាកុលភាវវិរហិតា កសិគោរក្ខវាណិជ្ជាទយោ កម្មន្តា។ ឯតេ អត្តនោ វា បុត្តទារស្ស វា ទាសកម្មករានំ វា ព្យត្តតាយ ឯវំ បយោជិតា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ធនធញ្ញវុទ្ធិបដិលាភហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចន្តិ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា –

“បតិរូបការី ធុរវា, ឧដ្ឋាតា វិន្ទតេ ធន’’ន្តិ ច (សុ. និ. ១៨៥; សំ. និ. ១.២៤៦)។

“ន ទិវា សោប្បសីលេន, រត្តិមុដ្ឋានទេស្សិនា;
និច្ចំ មត្តេន សោណ្ឌេន, សក្កា អាវសិតុំ ឃរំ។

“អតិសីតំ អតិឧណ្ហំ, អតិសាយមិទំ អហុ;
ឥតិ វិស្សដ្ឋកម្មន្តេ, អត្ថា អច្ចេន្តិ មាណវេ។

“យោធ សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច, តិណា ភិយ្យោ ន មញ្ញតិ;
ករំ បុរិសកិច្ចានិ, សោ សុខំ ន វិហាយតី’’តិ។ (ទី. និ. ៣.២៥៣);

“ភោគេ សំហរមានស្ស, ភមរស្សេវ ឥរីយតោ;
ភោគា សន្និចយំ យន្តិ, វម្មិកោវុបចីយតី’’តិ។ ច ឯវមាទិ (ទី. និ. ៣.២៦៥);

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ មាតុឧបដ្ឋានំ, បិតុឧបដ្ឋានំ, បុត្តទារស្ស សង្គហោ, អនាកុលា ច កម្មន្តាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ, បុត្តទារស្ស សង្គហំ វា ទ្វិធា កត្វា បញ្ច, មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ វា ឯកមេវ កត្វា តីណិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា មាតាបិតុឧបដ្ឋានន្តិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

ទានញ្ចាតិគាថាវណ្ណនា

៧. ឥទានិ **ទានញ្ចា**តិ ឯត្ថ ទីយតេ ឥមិនាតិ ទានំ, អត្តនោ សន្តកំ បរស្ស បដិបាទីយតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មស្ស ចរិយា, ធម្មា វា អនបេតា ចរិយា **ធម្មចរិយា**។ ញាយន្តេ “អម្ហាកំ ឥមេ’’តិ **ញាតកា**។ ន អវជ្ជានិ **អនវជ្ជានិ**, អនិន្ទិតានិ អគរហិតានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ទានំ** នាម បរំ ឧទ្ទិស្ស សុពុទ្ធិបុព្ពិកា អន្នាទិទសទានវត្ថុបរិច្ចាគចេតនា, តំសម្បយុត្តោ វា អលោភោ។ អលោភេន ហិ តំ វត្ថុំ បរស្ស បដិបាទេតិ, តេន វុត្តំ “ទីយតេ ឥមិនាតិ ទាន’’ន្តិ។ តំ ពហុជនបិយមនាបតាទីនំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកានំ ផលវិសេសានំ អធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ “ទាយកោ, សីហ ទានបតិ, ពហុនោ ជនស្ស បិយោ ហោតិ មនាបោ’’តិ ឯវមាទីនិ (អ. និ. ៥.៣៤) ចេត្ថ សុត្តានិ អនុស្សរិតព្ពានិ។

អបរោ នយោ – ទានំ នាម ទុវិធំ អាមិសទានំ, ធម្មទានញ្ច, តត្ថ **អាមិសទានំ** វុត្តប្បការមេវ។ ឥធលោកបរលោកទុក្ខក្ខយសុខាវហស្ស បន សម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតស្ស ធម្មស្ស បរេសំ ហិតកាមតាយ ទេសនា **ធម្មទានំ** , ឥមេសញ្ច ទ្វិន្នំ ទានានំ ឯតទេវ អគ្គំ។ យថាហ –

“សព្ពទានំ ធម្មទានំ ជិនាតិ,
សព្ពរសំ ធម្មរសោ ជិនាតិ;
សព្ពរតិំ ធម្មរតិ ជិនាតិ,
តណ្ហក្ខយោ សព្ពទុក្ខំ ជិនាតី”តិ។ (ធ. ប. ៣៥៤);

តត្ថ អាមិសទានស្ស មង្គលត្តំ វុត្តមេវ។ ធម្មទានំ បន យស្មា អត្ថបដិសំវេទិតាទីនំ គុណានំ បទដ្ឋានំ, តស្មា មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា –

“យថា យថា, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំ វិត្ថារេន បរេសំ ទេសេតិ, តថា តថា សោ តស្មិំ ធម្មេ អត្ថបដិសំវេទី ច ហោតិ ធម្មបដិសំវេទី ចា”តិ ឯវមាទិ (អ. និ. ៥.២៦)។

ធម្មចរិយា នាម ទសកុសលកម្មបថចរិយា។ យថាហ – “តិវិធា ខោ គហបតយោ កាយេន ធម្មចរិយា សមចរិយា ហោតី”តិ ឯវមាទិ។ សា បនេសា ធម្មចរិយា សគ្គលោកូបបត្តិហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា – “ធម្មចរិយាសមចរិយាហេតុ ខោ គហបតយោ ឯវមិធេកច្ចេ សត្តា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជន្តី”តិ (ម. និ. ១.៤៣៩)។

ញាតកា នាម មាតិតោ វា បិតិតោ វា យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា សម្ពន្ធា។ តេសំ ភោគបារិជុញ្ញេន វា ព្យាធិបារិជុញ្ញេន វា អភិហតានំ អត្តនោ សមីបំ អាគតានំ យថាពលំ ឃាសច្ឆាទនធនធញ្ញាទីហិ សង្គហោ បសំសាទីនំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ សុគតិគមនាទីនញ្ច សម្បរាយិកានំ វិសេសាធិគមានំ ហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

អនវជ្ជានិ កម្មានិ នាម ឧបោសថង្គសមាទានវេយ្យាវច្ចករណអារាមវនរោបនសេតុករណាទីនិ កាយវចីមនោសុចរិតកម្មានិ។ តានិ ហិ នានប្បការហិតសុខាធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចន្តិ។ “ឋានំ ខោ បនេតំ, វិសាខេ, វិជ្ជតិ យំ ឥធេកច្ចោ ឥត្ថី វា បុរិសោ វា អដ្ឋង្គសមន្នាគតំ ឧបោសថំ ឧបវសិត្វា កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា ចាតុមហារាជិកានំ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យា”តិ ឯវមាទីនិ ចេត្ថ សុត្តានិ (អ. និ. ៨.៤៣) អនុស្សរិតព្ពានិ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ ទានញ្ច, ធម្មចរិយា ច, ញាតកានញ្ច សង្គហោ, អនវជ្ជានិ កម្មានីតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ទានញ្ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

អារតីតិគាថាវណ្ណនា

៨. ឥទានិ **អារតី វិរតី**តិ ឯត្ថ **អារតី**តិ អារមណំ, **វិរតី**តិ វិរមណំ, វិរមន្តិ វា ឯតាយ សត្តាតិ វិរតិ។ **បាបា**តិ អកុសលា។ មទនីយដ្ឋេន មជ្ជំ, មជ្ជស្ស បានំ មជ្ជបានំ, តតោ **មជ្ជបានា**។ សំយមនំ **សំយមោ** អប្បមជ្ជនំ **អប្បមាទោ។ ធម្មេសូ**តិ កុសលេសុ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **អារតិ** នាម បាបេ អាទីនវទស្សាវិនោ មនសា ឯវ អនភិរតិ។ **វិរតិ** នាម កម្មទ្វារវសេន កាយវាចាហិ វិរមណំ, សា ចេសា វិរតិ នាម សម្បត្តវិរតិ, សមាទានវិរតិ, សមុច្ឆេទវិរតីតិ តិវិធា ហោតិ, តត្ថ យា កុលបុត្តស្ស អត្តនោ ជាតិំ វា កុលំ វា គោត្តំ វា បដិច្ច “ន មេ ឯតំ បតិរូបំ, យ្វាហំ ឥមំ បាណំ ហនេយ្យំ, អទិន្នំ អាទិយេយ្យ”ន្តិអាទិនា នយេន សម្បត្តវត្ថុតោ វិរតិ, អយំ **សម្បត្តវិរតិ** នាម។ សិក្ខាបទសមាទានវសេន បវត្តា **សមាទានវិរតិ** នាម, យស្សា បវត្តិតោ បភុតិ កុលបុត្តោ បាណាតិបាតាទីនិ ន ករោតិ។ អរិយមគ្គសម្បយុត្តា **សមុច្ឆេទវិរតិ** នាម, យស្សា បវត្តិតោ បភុតិ អរិយសាវកស្ស បញ្ច ភយានិ វេរានិ វូបសន្តានិ ហោន្តិ។ **បាបំ** នាម យំ តំ “បាណាតិបាតោ ខោ, គហបតិបុត្ត, កម្មកិលេសោ, អទិន្នាទានំ…បេ…. កាមេសុមិច្ឆាចារោ…បេ…. មុសាវាទោ”តិ ឯវំ វិត្ថារេត្វា –

“បាណាតិបាតោ អទិន្នាទានំ, មុសាវាទោ ច វុច្ចតិ;
បរទារគមនញ្ចេវ, នប្បសំសន្តិ បណ្ឌិតា”តិ។ (ទី. និ. ៣.២៤៥) –

ឯវំ គាថាយ សង្គហិតំ កម្មកិលេសសង្ខាតំ ចតុព្ពិធំ អកុសលំ, តតោ បាបា។ សព្ពាបេសា អារតិ ច វិរតិ ច ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកភយវេរប្បហានាទិនានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ “បាណាតិបាតា

បដិវិរតោ ខោ, គហបតិបុត្ត, អរិយសាវកោ”តិអាទីនិ ចេត្ថ សុត្តានិ អនុស្សរិតព្ពានិ។

មជ្ជបានា សំយមោ នាម បុព្ពេ វុត្តសុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានា វេរមណិយា ឯវេតំ អធិវចនំ។ យស្មា បន មជ្ជបាយី អត្ថំ ន ជានាតិ, ធម្មំ ន ជានាតិ, មាតុ អន្តរាយំ ករោតិ, បិតុ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធតថាគតសាវកានម្បិ អន្តរាយំ ករោតិ, ទិដ្ឋេវ ធម្មេ គរហំ សម្បរាយេ ទុគ្គតិំ អបរាបរិយេ ឧម្មាទញ្ច បាបុណាតិ។ មជ្ជបានា បន សំយមោ តេសំ ទោសានំ វូបសមំ តព្ពិបរីតគុណសម្បទញ្ច បាបុណាតិ។ តស្មា អយំ មជ្ជបានា សំយមោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពោ។

កុសលេសុ ធម្មេសុ **អប្បមាទោ** នាម “កុសលានំ វា ធម្មានំ ភាវនាយ អសក្កច្ចកិរិយតា, អសាតច្ចកិរិយតា, អនដ្ឋិតកិរិយតា, ឱលីនវុត្តិតា, និក្ខិត្តឆន្ទតា, និក្ខិត្តធុរតា, អនាសេវនា, អភាវនា, អពហុលីកម្មំ, អនធិដ្ឋានំ, អននុយោគោ, បមាទោ។ យោ ឯវរូបោ បមាទោ បមជ្ជនា បមជ្ជិតត្តំ, អយំ វុច្ចតិ បមាទោ”តិ (វិភ. ៨៤៦)។ ឯត្ថ វុត្តស្ស បមាទស្ស បដិបក្ខវសេន អត្ថតោ កុសលេសុ ធម្មេសុ សតិយា អវិប្បវាសោ វេទិតព្ពោ។ សោ នានប្បការកុសលាធិគមហេតុតោ អមតាធិគមហេតុតោ ច មង្គលន្តិ វុច្ចតិ ។ តត្ថ “អប្បមត្តស្ស អាតាបិនោ”តិ ច (ម. និ. ២.១៨; អ. និ. ៥.២៦), “អប្បមាទោ អមតំ បទ”ន្តិ ច, ឯវមាទិ (ធ. ប. ២១) សត្ថុ សាសនំ អនុស្សរិតព្ពំ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ បាបា វិរតិ, មជ្ជបានា សំយមោ, កុសលេសុ ធម្មេសុ អប្បមាទោតិ តីណិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា អារតីតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

គារវោចាតិគាថាវណ្ណនា

៨. ឥទានិ **គារវោ ចា**តិ ឯត្ថ **គារវោ**តិ គរុភាវោ។ **និវាតោ**តិ នីចវុត្តិតា។ **សន្តុដ្ឋី**តិ សន្តោសោ ។ កតស្ស ជាននតា **កតញ្ញុតា។ កាលេនា**តិ ខណេន សមយេន។ ធម្មស្ស សវនំ **ធម្មស្សវនំ**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **គារវោ** នាម គរុការប្បយោគារហេសុ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធតថាគតសាវកអាចរិយុបជ្ឈាយមាតាបិតុជេដ្ឋកភាតិកភគិនីអាទីសុ យថានុរូបំ គរុការោ គរុករណំ សគារវតា។ ស ចាយំ គារវោ យស្មា សុគតិគមនាទីនំ ហេតុ។ យថាហ –

> “គរុកាតព្ពំ គរុំ ករោតិ, មានេតព្ពំ មានេតិ, បូជេតព្ពំ បូជេតិ។ សោ តេន កម្មេន ឯវំ សមត្តេន ឯវំ សមាទិន្នេន កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា សុគតិំ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ។ នោ ចេ កាយស្ស…បេ…. ឧបបជ្ជតិ, សចេ មនុស្សត្តំ អាគច្ឆតិ, យត្ថ យត្ថ បច្ចាជាយតិ, ឧច្ចាកុលីនោ ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.២៩៥)។

យថា ចាហ – “សត្តិមេ, ភិក្ខវេ, អបរិហានិយា ធម្មា។ កតមេ សត្ត? សត្ថុគារវតា”តិអាទិ (អ. និ. ៧.៣៣), តស្មា មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

និវាតោ នាម នីចមនតា និវាតវុត្តិតា, យាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ និហតមានោ និហតទប្បោ បាទបុញ្ឆនកចោឡសទិសោ ឆិន្នវិសាណឧសភសមោ ឧទ្ធដទាឋសប្បសមោ ច ហុត្វា សណ្ហោ សខិលោ សុខសម្ភាសោ ហោតិ, អយំ និវាតោ។ ស្វាយំ យសាទិគុណប្បដិលាភហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ អាហ ច “និវាតវុត្តិ អត្ថទ្ធោ, តាទិសោ លភតេ យស”ន្តិ ឯវមាទិ (ទី. និ. ៣.២៧៣)។

សន្តុដ្ឋិ នាម ឥតរីតរបច្ចយសន្តោសោ, សោ ទ្វាទសវិធោ ហោតិ។ សេយ្យថិទំ – ចីវរេ យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោតិ តិវិធោ។ ឯវំ បិណ្ឌបាតាទីសុ។

តស្សាយំ បភេទវណ្ណនា – ឥធ ភិក្ខុ ចីវរំ លភតិ សុន្ទរំ វា អសុន្ទរំ វា។ សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន ភិក្ខុ អាពាធិកោ ហោតិ, គរុំ ចីវរំ បារុបន្តោ ឱណមតិ វា កិលមតិ វា, សោ សភាគេន ភិក្ខុនា សទ្ធិំ តំ បរិវត្តេត្វា លហុកេន យាបេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ បណីតបច្ចយលាភី ហោតិ, សោ បដ្ដចីវរាទីនំ

អញ្ញតរំ មហគ្ឃំ ចីវរំ លភិត្វា “ឥទំ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ ពហុស្សុតានញ្ច អនុរូប”ន្តិ តេសំ ទត្វា អត្តនា សង្ការកូដា វា អញ្ញតោ វា កុតោចិ នន្តកានិ ឧច្ចិនិត្វា សង្ឃាដឹ ករិត្វា ធារេន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស ចីវរេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ បិណ្ឌបាតំ លភតិ លូខំ វា បណីតំ វា, សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញំ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន ភិក្ខុ អាពាធិកោ ហោតិ, លូខំ បិណ្ឌបាតំ ភុញ្ជិត្វា គាឡ្ហំ រោគាតង្កំ បាបុណាតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ សប្បិមធុខីរាទីនិ ភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ បណីតំ បិណ្ឌបាតំ លភតិ, សោ “អយំ បិណ្ឌបាតោ ថេរានំ ចិរបព្ពជិតានំ អញ្ញេសញ្ច បណីតបិណ្ឌបាតំ វិនា អយាបេន្តានំ សព្រហ្មចារីនំ អនុរូបោ”តិ តេសំ ទត្វា អត្តនា បិណ្ឌាយ ចរិត្វា មិស្សកាហារំ ភុញ្ជន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស បិណ្ឌបាតេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុនោ សេនាសនំ បាបុណាតិ។ សោ តេនេវ សន្តុស្សតិ, បុន អញ្ញំ សុន្ទរតរម្បិ បាបុណន្តំ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន ភិក្ខុ អាពាធិកោ ហោតិ, និវាតសេនាសនេ វសន្តោ អតិវិយ បិត្តរោគាទីហិ អាតុរីយតិ។ សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស បាបុណនេ សវាតេ សីតល សេនាសនេ វសិត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ សុន្ទរំ សេនាសនំ បត្តម្បិ ន សម្បដិច្ឆតិ “សុន្ទរសេនាសនំ បមាទដ្ឋានំ, តត្រ និសិន្នស្ស ថិនមិទ្ធំ ឱក្កមតិ, និទ្ទាភិភូតស្ស ច បុន បដិពុជ្ឈតោ កាមវិតក្កោ សមុទាចរតី”តិ។ សោ តំ បដិក្ខិបិត្វា អជ្ឈោកាសរុក្ខមូលបណ្ណកុដីសុ យត្ថ កត្ថចិ និវសន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស សេនាសនេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឥធ បន ភិក្ខុ ភេសជ្ជំ លភតិ ហរីតកំ វា អាមលកំ វា។ សោ តេនេវ យាបេតិ, អញ្ញេហិ លទ្ធសប្បិមធុផាណិតាទិម្បិ ន បត្ថេតិ, លភន្តោបិ ន គណ្ហាតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាលាភសន្តោសោ**។ អថ បន ភិក្ខុ អាពាធិកោ ហោតិ, តេលេនត្ថិកោ ផាណិតំ លភតិ, សោ តំ សភាគស្ស ភិក្ខុនោ ទត្វា តស្ស ហត្ថតោ តេលេន ភេសជ្ជំ កត្វា សមណធម្មំ ករោន្តោបិ សន្តុដ្ឋោវ ហោតិ, អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាពលសន្តោសោ**។ អបរោ ភិក្ខុ ឯកស្មិំ ភាជនេ បូតិមុត្តហរីតកំ ឋបេត្វា ឯកស្មិំ ចតុមធុរំ “គណ្ហថ, ភន្តេ, យទិច្ឆសី”តិ វុច្ចមានោ សចស្ស តេសំ ទ្វិន្នមញ្ញតរេនបិ ព្យាធិ វូបសម្មតិ, អថ “បូតិមុត្តហរីតកំ នាម ពុទ្ធាទីហិ វណ្ណិត”ន្តិ ច “បូតិមុត្តភេសជ្ជំ និស្សាយ បព្ពជ្ជា, តត្ថ តេ យាវជីវំ ឧស្សាហោ ករណីយោតិ វុត្ត”ន្តិ (មហាវ. ១២៨) ច ចិន្តេន្តោ ចតុមធុរភេសជ្ជំ បដិក្ខិបិត្វា បូតិមុត្តហរីតកេន ភេសជ្ជំ ករោន្តោបិ បរមសន្តុដ្ឋោវ ហោតិ។ អយមស្ស គិលានបច្ចយេ **យថាសារុប្បសន្តោសោ**។

ឯវំបភេទោ សព្ពោបេសោ សន្តោសោ សន្តុដ្ឋីតិ វុច្ចតិ។ សា អត្រិច្ឆតាមហិច្ឆតាបាបិច្ឆតាទីនំ បាបធម្មានំ បហានាធិគមហេតុតោ, សុគតិហេតុតោ, អរិយមគ្គសម្ភារភាវតោ, ចាតុទ្ទិសាទិភាវហេតុតោ ច មង្គលន្តិ វេទិតព្ពា។ អាហ ច –

> “ចាតុទ្ទិសោ អប្បដិឃោ ច ហោតិ,
> សន្តុស្សមានោ ឥតរីតរេនា”តិ។ ឯវមាទិ (សុ. និ. ៤២);

កតញ្ញុតា នាម អប្បស្ស វា ពហុស្ស វា យេន កេនចិ កតស្ស ឧបការស្ស បុនប្បុនំ អនុស្សរណភាវេន ជាននតា។ អបិច នេរយិកាទិទុក្ខបរិត្តាណតោ បុញ្ញានិ ឯវ បាណីនំ ពហូបការានិ, តតោ តេសម្បិ ឧបការានុស្សរណតា កតញ្ញុតាតិ វេទិតព្ពា។ សា សប្បុរិសេហិ បសំសនីយាទិនានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។ អាហ ច “ទ្វេមេ, ភិក្ខវេ, បុគ្គលា ទុល្លភា លោកស្មិំ។ កតមេ ទ្វេ? យោ ច បុព្ពការី យោ ច កតញ្ញូ កតវេទី”តិ (អ. និ. ២.១២០)។

កាលេន ធម្មស្សវនំ នាម យស្មិំ កាលេ ឧទ្ធច្ចសហគតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាមវិតក្កាទីនំ វា អញ្ញតរេន អភិភូតំ, តស្មិំ កាលេ តេសំ វិនោទនត្ថំ ធម្មស្សវនំ។ អបរេ អាហុ “បញ្ចមេ បញ្ចមេ ទិវសេ ធម្មស្សវនំ កាលេន ធម្មស្សវនំ នាម។ យថាហ អាយស្មា អនុរុទ្ធោ ‘បញ្ចាហិកំ ខោ បន មយំ, ភន្តេ, សព្ពរត្តិំ ធម្មិយា កថាយ សន្និសីទាមា’”តិ (ម. និ. ១.៣២៧; មហាវ. ៤៦៦)។

អបិច យស្មិំ កាលេ កល្យាណមិត្តេ ឧបសង្កមិត្វា សក្កា ហោតិ អត្តនោ កង្ខាវិនោទកំ ធម្មំ សោតុំ, តស្មិំ កាលេបិ ធម្មស្សវនំ កាលេន ធម្មស្សវនន្តិ វេទិតព្ពំ។ យថាហ “តេ កាលេន កាលំ ឧបសង្កមិត្វា បរិបុច្ឆតិ

បរិបុច្ឆតី’’តិអាទិ (ទី. និ. ៣.៣៥៨)។ តទេតំ កាលេន ធម្មស្សវនំ នីវរណប្បហានចតុរានិសំស អាសវក្ខយាទិនានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“យស្មិំ, ភិក្ខវេ, សមយេ អរិយសាវកោ អដ្ឋិំ កត្វា មនសិ កត្វា សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា ឱហិតសោតោ ធម្មំ សុណាតិ, បញ្ចស្ស នីវរណា តស្មិំ សមយេ ន ហោន្តី’’តិ ច (សំ. និ. ៥.២១៩)។

“សោតានុគតានំ, ភិក្ខវេ, ធម្មានំ…បេ… សុប្បដិវិទ្ធានំ ចត្តារោ អានិសំសា បាដិកង្ខា’’តិ ច (អ. និ. ៤.១៩១)។

“ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា កាលេន កាលំ សម្មា ភាវិយមានា សម្មា អនុបរិវត្តិយមានា អនុបុព្ពេន អាសវានំ ខយំ បាបេន្តិ។ កតមេ ចត្តារោ? កាលេន ធម្មស្សវនេ’’ន្តិ ច ឯវមាទិ (អ. និ. ៤.១៤៧)។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ គារវោ, និវាតោ, សន្តុដ្ឋិ, កតញ្ញុតា, កាលេន ធម្មស្សវនន្តិ បញ្ច មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា គារវោ ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

ខន្តីចាតិគាថាវណ្ណនា

១០. ឥទានិ **ខន្តី ចា**តិ ឯត្ថ ខមនំ **ខន្តិ**។ បទក្ខិណគ្គាហិតាយ សុខំ វចោ អស្មិន្តិ សុវចោ, សុវចស្ស កម្មំ សោវចស្សំ, សោវចស្សស្ស ភាវោ **សោវចស្សតា**។ កិលេសានំ សមិតត្តា **សមណា**។ **ទស្សន**ន្តិ បេក្ខនំ។ ធម្មស្ស សាកច្ឆា **ធម្មសាកច្ឆា**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ខន្តិ** នាម អធិវាសនក្ខន្តិ, តាយ សមន្នាគតោ ភិក្ខុ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសន្តេ វធពន្ធាទីហិ វា វិហេសន្តេ បុគ្គលេ អសុណន្តោ វិយ អបស្សន្តោ វិយ ច និព្ពិការោ ហោតិ ខន្តិវាទី វិយ។ យថាហ –

“អហុ អតីតមទ្ធានំ, សមណោ ខន្តិទីបនោ;
តំ ខន្តិយាយេវ ឋិតំ, កាសិរាជា អឆេទយី’’តិ។ (ជា. ១.៤.៥១);

ភទ្រកតោ វា មនសិ ករោតិ តតោ ឧត្តរិ អបរាធាភាវេន អាយស្មា បុណ្ណត្ថេរោ វិយ។ យថាហ សោ –

“សចេ មំ, ភន្តេ, សុនាបរន្តកា មនុស្សា អក្កោសិស្សន្តិ បរិភាសិស្សន្តិ, តត្ថ មេ ឯវំ ភវិស្សតិ ‘ភទ្ទកា វតិមេ សុនាបរន្តកា មនុស្សា, សុភទ្ទកា វតិមេ សុនាបរន្តកា មនុស្សា, យំ មេ នយិមេ បាណិនា បហារំ ទេន្តី’’’តិអាទិ (ម. និ. ៣.៣៩៦; សំ. និ. ៤.៨៨)។

យាយ ច សមន្នាគតោ ឥសីនម្បិ បសំសនីយោ ហោតិ។ យថាហ សរភង្គោ ឥសិ –

“កោធំ វធិត្វា ន កទាចិ សោចតិ,
មក្ខប្បហានំ ឥសយោ វណ្ណយន្តិ;
សព្ពេសំ វុត្តំ ផរុសំ ខមេថ,
ឯតំ ខន្តី ឧត្តមមាហុ សន្តោ’’តិ។ (ជា. ២.១៧.៦៤);

ទេវតានម្បិ បសំសនីយោ ហោតិ។ យថាហ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ –

“យោ ហវេ ពលវា សន្តោ, ទុព្ពលស្ស តិតិក្ខតិ;
តមាហុ បរមំ ខន្តិំ, និច្ចំ ខមតិ ទុព្ពលោ’’តិ។ (សំ. និ. ១.២៥០-២៥១);

ពុទ្ធានម្បិ បសំសនីយោ ហោតិ។ យថាហ ភគវា –

“អក្កោសំ វធពន្ធញ្ច, អទុដ្ឋោ យោ តិតិក្ខតិ;

ខន្តិពលំ ពលាណីកំ, តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៩៩);

សា បនេសា ខន្តិ ឯតេសញ្ច ឥធ វណ្ណិតានំ អញ្ញេសញ្ច គុណានំ អធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្វា។

សោវចស្សតា នាម សហធម្មិកំ វុច្ចមានេ វិក្ខេបំ វា តុណ្ហីភាវំ វា គុណទោសចិន្តនំ វា អនាបជ្ជិត្វា អតិវិយ អាទរញ្ច គារវញ្ច នីចមនតញ្ច បុរក្ខត្វា សាធូតិ វចនករណតា។ សា សព្រហ្មចារីនំ សន្តិកា ឱវាទានុសាសនិប្បដិលាភហេតុតោ ទោសប្បហានគុណាធិគមហេតុតោ ច មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

សមណានំ ទស្សនំ នាម ឧបសមិតកិលេសានំ ភាវិតកាយវចីចិត្តបញ្ញានំ ឧត្តមទមថសមថសមន្នាគតានំ បព្ពជិតានំ ឧបសង្កមនុបដ្ឋានានុស្សរណស្សវនទស្សនំ, សព្ពម្បិ ឱមកទេសនាយ ទស្សនន្តិ វុត្តំ, តំ មង្គលន្តិ វេទិតព្វំ។ កស្មា? ពហូបការត្តា។ អាហ ច “ទស្សនម្បហំ, ភិក្ខវេ, តេសំ ភិក្ខូនំ ពហូបការំ វទាមី”តិអាទិ (ឥតិវុ. ១០៤)។ យតោ ហិតកាមេន កុលបុត្តេន សីលវន្តេ ភិក្ខូ ឃរទ្វារំ សម្បត្តេ ទិស្វា យទិ ទេយ្យធម្មោ អត្ថិ, យថាពលំ ទេយ្យធម្មេន បតិមានេតព្វា។ យទិ នត្ថិ, បញ្ចបតិដ្ឋិតំ កត្វា វន្ទិតព្វា។ តស្មិម្បិ អសម្បជ្ជមានេ អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វា នមស្សិតព្វា, តស្មិម្បិ អសម្បជ្ជមានេ បសន្នចិត្តេន បិយចក្ខូហិ សម្បស្សិតព្វា។ ឯវំ ទស្សនមូលកេនបិ ហិ បុញ្ញេន អនេកានិ ជាតិសហស្សានិ ចក្ខុម្ហិ រោគោ វា ទាហោ វា ឧស្សទា វា បិឡកា វា ន ហោន្តិ, វិប្បសន្នបញ្ចវណ្ណសស្សិរិកានិ ហោន្តិ ចក្ខូនិ រតនវិមានេ ឧគ្ឃាដិតមណិកវាដសទិសានិ, សតសហស្សកប្បមត្តំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សម្បត្តីនំ លាភី ហោតិ។ អនច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ មនុស្សភូតោ សប្បញ្ញជាតិកោ សម្មា បវត្តិតេន សមណទស្សនមយេន បុញ្ញេន ឯវរូបំ វិបាកសម្បត្តិំ អនុភវេយ្យ, យត្ថ តិរច្ឆានគតានម្បិ កេវលំ សទ្ធាមត្តកេន កតស្ស សមណទស្សនស្ស ឯវំ វិបាកសម្បត្តិំ វណ្ណយន្តិ។

> “ឧលូកោ មណ្ឌលក្ខិកោ, វេទិយកេ ចិរទីឃវាសិកោ;
> សុខិតោ វត កោសិយោ អយំ, កាលុដ្ឋិតំ បស្សតិ ពុទ្ធវរំ។
>
> “មយិ ចិត្តំ បសាទេត្វា, ភិក្ខុសង្ឃេ អនុត្តរេ;
> កប្បានំ សតសហស្សានិ, ទុគ្គតេសោ ន គច្ឆតិ។
>
> “ស ទេវលោកា ចវិត្វា, កុសលកម្មេន ចោទិតោ;
> ភវិស្សតិ អនន្តញាណោ, សោមនស្សោតិ វិស្សុតោ”តិ។ (ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៤);

កាលេន ធម្មសាកច្ឆា នាម បទោសេ វា បច្ចូសេ វា ទ្វេ សុត្តន្តិកា ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ សុត្តន្តំ សាកច្ឆន្តិ, វិនយធរា វិនយំ, អាភិធម្មិកា អភិធម្មំ, ជាតកភាណកា ជាតកំ, អដ្ឋកថិកា អដ្ឋកថំ, លីនុទ្ធតវិចិកិច្ឆាបរេតចិត្តវិសោធនត្ថំ វា តម្ហិ តម្ហិ កាលេ សាកច្ឆន្តិ, អយំ កាលេន ធម្មសាកច្ឆា។ សា អាគមព្យត្តិអាទីនំ គុណានំ ហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតីតិ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ ខន្តិ, សោវចស្សតា, សមណទស្សនំ, កាលេន ធម្មសាកច្ឆាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ខន្តី ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

តបោចាតិគាថាវណ្ណនា

១១. ឥទានិ **តបោ ចា**តិ ឯត្ថ បាបកេ ធម្មេ តបតីតិ **តបោ**។ ព្រហ្មំ ចរិយំ, ព្រហ្មានំ វា ចរិយំ **ព្រហ្មចរិយំ**, សេដ្ឋចរិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អរិយសច្ចានំ ទស្សនំ **អរិយសច្ចានទស្សនំ**, អរិយសច្ចានិ ទស្សនន្តិបិ ឯកេ, តំ ន សុន្ទរំ។ និក្ខន្តំ វានតោតិ និព្ពានំ, សច្ឆិករណំ សច្ឆិកិរិយា, និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយា **និព្ពានសច្ឆិកិរិយា**។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្វា – **តបោ** នាម អភិជ្ឈាទោមនស្សាទីនំ តបនតោ ឥន្ទ្រិយសំវរោ , កោសជ្ជស្ស វា តបនតោ វីរិយំ, តេហិ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ អាតាបីតិ វុច្ចតិ។ ស្វាយំ អភិជ្ឈាទិប្បហានឈានាទិប្បដិលាភហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពោ។

ព្រហ្មចរិយំ នាម មេថុនវិរតិសមណធម្មសាសនមគ្គានមធិវចនំ។ តថា ហិ “អព្រហ្មចរិយំ បហាយ ព្រហ្មចារី ហោតី”តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ១.១៩៤; ម. និ. ១.២៩២) មេថុនវិរតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ វុច្ចតិ។ “ភគវតិ នោ, អាវុសោ, ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតីតិ? ឯវមាវុសោ”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.២៥៧) សមណធម្មោ។ “ន តាវាហំ, បាបិម, បរិនិព្ពាយិស្សាមិ, យាវ មេ ឥទំ ព្រហ្មចរិយំ ន ឥទ្ធញ្ចេវ ភវិស្សតិ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ២.១៦៨; សំ. និ. ៥.៨២២; ឧទា. ៥១) សាសនំ។ “អយមេវ ខោ, ភិក្ខុ, អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ព្រហ្មចរិយំ។ សេយ្យថិទំ, សម្មាទិដ្ឋី”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៥.៦) មគ្គោ។ ឥធ បន អរិយសច្ចទស្សនេន បរតោ មគ្គស្ស សង្គហិតត្តា អវសេសំ សព្ពម្បិ វដ្តតិ។ តញ្ចេតំ ឧបរូបរិ នានប្បការវិសេសាធិគមហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។

អរិយសច្ចាន ទស្សនំ នាម កុមារបញ្ហេ វុត្តានំ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អភិសមយវសេន មគ្គទស្សនំ, តំ សំសារទុក្ខវីតិក្កមហេតុតោ មង្គលន្តិ វុច្ចតិ។

និព្ពានសច្ឆិកិរិយា នាម ឥធ អរហត្តផលំ និព្ពានន្តិ អធិប្បេតំ។ តម្បិ ហិ បញ្ចគតិវាននេន វានសញ្ញិតាយ តណ្ហាយ និក្ខន្តត្តា និព្ពានន្តិ វុច្ចតិ។ តស្ស បត្តិ វា បច្ចវេក្ខណា វា សច្ឆិកិរិយាតិ វុច្ចតិ។ ឥតរស្ស បន និព្ពានស្ស អរិយសច្ចានំ ទស្សនេនេវ សច្ឆិកិរិយា សិទ្ធា, តេនេតំ ឥធ នាធិប្បេតំ។ ឯវមេសា និព្ពានសច្ឆិកិរិយា ទិដ្ឋធម្មិកសុខវិហារាទិហេតុតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ តបោ ព្រហ្មចរិយំ, អរិយសច្ចានំ ទស្សនំ, និព្ពានសច្ឆិកិរិយាតិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា តបោ ចាតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

ផុដ្ឋស្សលោកធម្មេហីតិគាថាវណ្ណនា

១២. ឥទានិ **ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហី**តិ ឯត្ថ **ផុដ្ឋស្សា**តិ ផុសិតស្ស ឆុបិតស្ស សម្បត្តស្ស។ លោកេ ធម្មា **លោកធម្មា**, យាវ លោកប្បវត្តិ, តាវ អនិវត្តកា ធម្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ចិត្ត**ន្តិ មនោ មានសំ។ **យស្សា**តិ នវស្ស វា មជ្ឈិមស្ស វា ថេរស្ស វា។ **ន កម្បតី**តិ ន ចលតិ ន វេធតិ។ **អសោក**ន្តិ និស្សោកំ អព្ពូឡ្ហសោកសល្លំ។ **វិរជ**ន្តិ វិគតរជំ វិទ្ធំសិតរជំ។ **ខេម**ន្តិ អភយំ និរុបទ្ទវំ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយំ **បទវណ្ណនា**។

អត្ថវណ្ណនា បន ឯវំ វេទិតព្ពា – **ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហិ ចិត្តំ យស្ស ន កម្បតិ** នាម យស្ស លាភាលាភាទីហិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ ផុដ្ឋស្ស អជ្ឈោត្ថដស្ស ចិត្តំ ន កម្បតិ ន ចលតិ ន វេធតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ កេនចិ អកម្បនីយលោកុត្តមភាវាវហនតោ មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។

កស្ស ច ឯតេហិ ផុដ្ឋស្ស ចិត្តំ ន កម្បតីតិ? អរហតោ ខីណាសវស្ស, ន អញ្ញស្ស កស្សចិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“សេលោ យថា ឯកគ្ឃនោ, វាតេន ន សមីរតិ;
ឯវំ រូបា រសា សទ្ទា, គន្ធា ផស្សា ច កេវលា។

“ឥដ្ឋា ធម្មា អនិដ្ឋា ច, ន បវេធេន្តិ តាទិនោ;
ឋិតំ ចិត្តំ វិប្បមុត្តំ, វយញ្ចស្សានុបស្សតី”តិ។ (មហាវ. ២៤៤);

អសោកំ នាម ខីណាសវស្សេវ ចិត្តំ។ តញ្ហិ យ្វាយំ “សោកោ សោចនា សោចិតត្តំ អន្តោសោកោ អន្តោបរិសោកោ ចេតសោ បរិនិជ្ឈាយិតត្ត”ន្តិអាទិនា (វិភ. ២៣៧) នយេន វុច្ចតិ សោកោ, តស្ស អភាវតោ អសោកំ។ កេចិ និព្ពានំ វទន្តិ, តំ បុរិមបទេន នានុសន្ធិយតិ។ យថា ច អសោកំ, ឯវំ វិរជំ ខេមន្តិបិ ខីណាសវស្សេវ ចិត្តំ។ តញ្ហិ រាគទោសមោហរជានំ វិគតត្តា **វិរជំ,** ចតូហិ ច យោគេហិ ខេមត្តា **ខេមំ,** យតោ ឯតំ តេន តេនាការេន តម្ហិ តម្ហិ បវត្តិក្ខណេ គហេត្វា និទ្ទិដ្ឋវសេន តិវិធម្បិ អប្បវត្តក្ខន្ធតាទិលោកុត្តមភាវាវហនតោ អាហុនេយ្យាទិភាវាវហនតោ ច មង្គលន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ អដ្ឋលោកធម្មេហិ អកម្បិតចិត្តំ, អសោកចិត្តំ, វិរជចិត្តំ, ខេមចិត្តន្តិ ចត្តារិ មង្គលានិ វុត្តានិ។ មង្គលត្តញ្ច នេសំ តត្ថ តត្ថ វិភាវិតមេវាតិ។

និដ្ឋិតា ផុដ្ឋស្ស លោកធម្មេហីតិ ឥមិស្សា គាថាយ អត្ថវណ្ណនា។

ឯតាទិសានីតិគាថាវណ្ណនា

១៣. ឯវំ ភគវា អសេវនា ច ពាលានន្តិអាទីហិ ទសហិ គាថាហិ អដ្ឋតីស មហាមង្គលានិ កថេត្វា ឥទានិ ឯតានេវ អត្តនា វុត្តមង្គលានិ ថុនន្តោ “**ឯតាទិសានិ កត្វានា**”តិ អវសានគាថមភាសិ។

តស្សាយ**មត្ថវណ្ណនា – ឯតាទិសានី**តិ ឯតានិ ឦទិសានិ មយា វុត្តប្បការានិ ពាលានំ អសេវនាទីនិ។ **កត្វានា**តិ កត្វា។ កត្វាន កត្វា ករិត្វាតិ ហិ អត្ថតោ អនញ្ញំ។ **សព្ពត្ថមបរាជិតា**តិ សព្ពត្ថ ខន្ធកិលេសាភិសង្ខារទេវបុត្តមារប្បភេទេសុ ចតូសុ បច្ចត្ថិកេសុ ឯកេនាបិ អបរាជិតា ហុត្វា, សយមេវ តេ ចត្តារោ មារេ បរាជេត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ មការោ ចេត្ថ បទសន្ធិករមត្តោតិ វិញ្ញាតព្ពោ។

សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តីតិ ឯតាទិសានិ មង្គលានិ កត្វា ចតូហិ មារេហិ អបរាជិតា ហុត្វា សព្ពត្ថ ឥធលោកបរលោកេសុ ឋានចង្កមនាទីសុ ច សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, ពាលសេវនាទីហិ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ អាសវា វិឃាតបរិឡាហា, តេសំ អភាវា សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, អនុបទ្ទុតា អនុបសដ្ឋា ខេមិនោ អប្បដិភយា គច្ឆន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ អនុនាសិកោ ចេត្ថ គាថាពន្ធសុខត្ថំ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

តំ តេសំ មង្គលមុត្តមន្តិ ឥមិនា គាថាបទេន ភគវា ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ កថំ? ឯវំ, ទេវបុត្ត, យេ ឯតាទិសានិ ករោន្តិ, តេ យស្មា សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, តស្មា តំ ពាលានំ អសេវនាទិអដ្ឋតីសវិធម្បិ តេសំ ឯតាទិសការកានំ មង្គលមុត្តមំ សេដ្ឋំ បវរន្តិ គណ្ហាហីតិ។

ឯវញ្ច ភគវតា និដ្ឋាបិតាយ ទេសនាយ បរិយោសានេ កោដិសតសហស្សទេវតាយោ អរហត្តំ បាបុណឹសុ, សោតាបត្តិសកទាគាមិអនាគាមិផលសម្បត្តានំ គណនា អសង្ខ្យេយ្យា អហោសិ។ អថ ភគវា ទុតិយទិវសេ អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “ឥមំ បន, អានន្ទ, រត្តឹ អញ្ញតរា ទេវតា មំ ឧបសង្កមិត្វា មង្គលបញ្ហំ បុច្ឆិ, អថស្សាហំ អដ្ឋតីស មង្គលានិ អភាសឹ, ឧគ្គណ្ហាហិ, អានន្ទ, ឥមំ មង្គលបរិយាយំ, ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខូ វាចេហី”តិ។ ថេរោ ឧគ្គហេត្វា ភិក្ខូ វាចេសិ។ តយិទំ អាចរិយបរម្បរាយ អាភតំ យាវជ្ជតនា បវត្តតិ, “ឯវមិទំ ព្រហ្មចរិយំ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ បុថុភូតំ យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិត”ន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥទានិ ឯតេស្វេវ មង្គលេសុ ញាណបរិចយបាដវត្ថំ អយមាទិតោ បភុតិ យោជនា – ឯវមិមេ ឥធលោកបរលោកលោកុត្តរសុខកាមា សត្តា ពាលជនសេវនំ បហាយ, បណ្ឌិតេ និស្សាយ, បូជនេយ្យេ បូជេត្វា, បតិរូបទេសវាសេន បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតាយ កុសលប្បវត្តិយំ ចោទិយមានា អត្តានំ សម្មា បណិធាយ, ពាហុសច្ចសិប្បវិនយេហិ អលង្កតត្តភាវា, វិនយានុរូបំ សុភាសិតំ ភាសមានា, យាវ គិហិភាវំ ន វិជហន្តិ, តាវ មាតាបិតូបដ្ឋានេន បោរាណំ ឥណមូលំ វិសោធយមានា, បុត្តទារសង្គហេន នវំ ឥណមូលំ បយោជយមានា, អនាកុលកម្មន្តតាយ ធនធញ្ញាទិសមិទ្ធឹ បាបុណន្តា, ទានេន ភោគសារំ ធម្មចរិយាយ ជីវិតសារញ្ច គហេត្វា, ញាតិសង្គហេន សកជនហិតំ អនវជ្ជកម្មន្តតាយ បរជនហិតញ្ច ករោន្តា, បាបវិរតិយា បរូបឃាតំ មជ្ជបានសំយមេន អត្តូបឃាតញ្ច វិវជ្ជេត្វា, ធម្មេសុ អប្បមាទេន កុសលបក្ខំ វឌ្ឍេត្វា, វឌ្ឍិតកុសលតាយ គិហិព្យញ្ជនំ ឱហាយ បព្ពជិតភាវេ ឋិតាបិ ពុទ្ធពុទ្ធសាវកូបជ្ឈាយាចរិយាទីសុ គារវេន និវាតេន ច វត្តសម្បទំ អារាធេត្វា, សន្តុដ្ឋិយា បច្ចយគេធំ បហាយ, កតញ្ញុតាយ សប្បុរិសភូមិយំ ឋត្វា, ធម្មស្សវនេន ចិត្តលីនតំ បហាយ, ខន្តិយា សព្ពបរិស្សយេ អភិភវិត្វា, សោវចស្សតាយ សនាថំ អត្តានំ កត្វា, សមណទស្សនេន បដិបត្តិបយោគំ បស្សន្តា, ធម្មសាកច្ឆាយ កង្ខាដ្ឋានិយេសុ ធម្មេសុ កង្ខំ វិនោទេត្វា, ឥន្ទ្រិយសំវរតបេន សីលវិសុទ្ធឹ សមណធម្មព្រហ្មចរិយេន ចិត្តវិសុទ្ធឹ តតោ បរា ច ចតស្សោ វិសុទ្ធិយោ សម្បាទេន្តា , ឥមាយ បដិបទាយ អរិយសច្ចទស្សនបរិយាយំ ញាណទស្សនវិសុទ្ធឹ បត្វា អរហត្តផលសង្ខ្យំ និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, យំ សច្ឆិករិត្វា សិនេរុបព្ពតោ វិយ វាតវុដ្ឋីហិ អដ្ឋហិ លោកធម្មេហិ អវិកម្បមានចិត្តា អសោកា វិរជា ខេមិនោ ហោន្តិ។ យេ ច ខេមិនោ ហោន្តិ, តេ សព្ពត្ថ ឯកេនបិ អបរាជិតា ហោន្តិ, សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ។ តេនាហ ភគវា –

“ឯតាទិសានិ កត្វាន, សព្ពត្ថមបរាជិតា;
សព្ពត្ថ សោត្ថឹ គច្ឆន្តិ, តំ តេសំ មង្គលមុត្តម”ន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

មង្គលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. រតនសុត្តវណ្ណនា

និក្ខេបប្បយោជនំ

ឥទានិ **យានីធ ភូតានី**តិឯវមាទិនា មង្គលសុត្តានន្តរំ និក្ខិត្តស្ស រតនសុត្តស្ស អត្ថវណ្ណនាក្កមោ អនុប្បត្តោ។ តស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ វត្វា តតោ បរំ សុបរិសុទ្ធេន តិត្ថេន នទិតឡាកាទីសុ សលិលជ្ឈោគាហណមិវ សុបរិសុទ្ធេន និទានេន ឥមស្ស សុត្តស្ស អត្ថជ្ឈោគាហណំ ទស្សេតុំ –

> “យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេតំ ឥមំ នយំ;
> បកាសេត្វាន ឯតស្ស, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ”។

តត្ថ យស្មា មង្គលសុត្តេន អត្តរក្ខា អកល្យាណករណកល្យាណាករណបច្ចយានញ្ច អាសវានំ បដិឃាតោ ទស្សិតោ, ឥមញ្ច សុត្តំ បររក្ខំ អមនុស្សាទិបច្ចយានញ្ច អាសវានំ បដិឃាតំ សាធេតិ, តស្មា តទនន្តរំ និក្ខិត្តំ សិយាតិ។

ឥទំ តាវស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ។

វេសាលិវត្ថុ

ឥទានិ “**យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេត**”ន្តិ ឯត្ថាហ “កេន បនេតំ សុត្តំ វុត្តំ, កទា កត្ថ, កស្មា ច វុត្ត”ន្តិ។ វុច្ចតេ – ឥទញ្ហិ ភគវតា ឯវ វុត្តំ, ន សាវកាទីហិ។ តញ្ច យទា ទុព្ភិក្ខាទីហិ ឧបទ្ទវេហិ ឧបទ្ទុតាយ វេសាលិយា លិច្ឆវីហិ រាជគហតោ យាចិត្វា ភគវា វេសាលឹ អានីតោ, តទា វេសាលិយំ តេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិឃាតត្ថាយ វុត្តន្តិ។ អយំ តេសំ បញ្ហានំ សង្ខេបវិស្សជ្ជនា។ វិត្ថារតោ បន វេសាលិវត្ថុតោ បភុតិ បោរាណេហិ វណ្ណីយតិ។

តត្រាយំ **វណ្ណនា** – ពារាណសិរញ្ញោ កិរ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ គព្ភោ សណ្ឋាសិ, សា តំ ញត្វា រញ្ញោ និវេទេសិ, រាជា គព្ភបរិហារំ អទាសិ។ សា សម្មា បរិហរិយមានគព្ភា គព្ភបរិបាកកាលេ វិជាយនឃរំ បាវិសិ។ បុញ្ញវតីនំ បច្ចូសសមយេ គព្ភវុដ្ឋានំ ហោតិ។ សា ច តាសំ អញ្ញតរា, តេន បច្ចូសសមយេ អលត្តកបដលពន្ធុជីវកបុប្ផសទិសំ មំសបេសឹ វិជាយិ។ តតោ “អញ្ញា ទេវិយោ សុវណ្ណពិម្ពសទិសេ បុត្តេ វិជាយន្តិ, អគ្គមហេសី មំសបេសិន្តិ រញ្ញោ បុរតោ មម អវណ្ណោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ ចិន្តេត្វា តេន អវណ្ណភយេន តំ មំសបេសឹ ឯកស្មឹ ភាជនេ បក្ខិបិត្វា អញ្ញេន បដិកុជ្ជិត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆិត្វា គង្គាយ សោតេ បក្ខិបាបេសិ។ មនុស្សេហិ ឆឌ្ឌិតមត្តេ ទេវតា អារក្ខំ សំវិទហឹសុ។ សុវណ្ណបដ្ដកញ្ចេត្ថ ជាតិហិង្គុលកេន “ពារាណសិរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា បជា”តិ លិខិត្វា ពន្ធឹសុ។ តតោ តំ ភាជនំ ឩមិភយាទីហិ អនុបទ្ទុតំ គង្គាសោតេន បាយាសិ។

តេន ច សមយេន អញ្ញតរោ តាបសោ គោបាលកុលំ និស្សាយ គង្គាតីរេ វិហរតិ។ សោ បាតោវ គង្គំ ឱតរន្តោ ភាជនំ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា បំសុកូលសញ្ញាយ អគ្គហេសិ។ តតោ តត្ថ តំ អក្ខរបដ្ដកំ រាជមុទ្ទិកាលញ្ឆនញ្ច ទិស្វា មុញ្ចិត្វា តំ មំសបេសឹ អទ្ទស , ទិស្វានស្ស ឯតទហោសិ “សិយា គព្ភោ, តថា ហិស្ស ទុគ្គន្ធបូតិភាវោ នត្ថី”តិ។ តំ អស្សមំ នេត្វា សុទ្ធេ ឱកាសេ ឋបេសិ។ អថ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ទ្វេ មំសបេសិយោ អហេសុំ។ តាបសោ ទិស្វា សាធុតរំ ឋបេសិ, តតោ បុន អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកមេកិស្សា បេសិយា ហត្ថបាទសីសានមត្ថាយ បញ្ច បញ្ច បិឡកា ឧដ្ឋហឹសុ។ តាបសោ ទិស្វា បុន សាធុតរំ ឋបេសិ។ អថ អឌ្ឍមាសច្ចយេន ឯកា មំសបេសិ សុវណ្ណពិម្ពសទិសោ ទារកោ, ឯកា ទារិកា អហោសិ។ តេសុ តាបសស្ស បុត្តសិនេហោ ឧប្បជ្ជិ។ អង្គុដ្ឋកតោ ចស្ស ខីរំ និព្ពត្តិ។ តតោ បភុតិ ច ខីរភត្តំ លភតិ, សោ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា ខីរំ ទារកានំ មុខេ អាសិញ្ចតិ។ តេសំ យំ យំ ឧទរំ បវិដ្ឋំ, តំ សព្ពំ មណិភាជនគតំ វិយ ទិស្សតិ។ ឯវំ លិច្ឆវី អហេសុំ។ អបរេ បនាហុ “សិព្ពេត្វា ឋបិតា វិយ នេសំ អញ្ញមញ្ញំ លីនា ឆវី អហោសី”តិ។ ឯវំ តេ និច្ឆវិតាយ វា លីនច្ឆវិតាយ វា **លិច្ឆវី**តិ បញ្ញាយឹសុ។

តាបសោ ទារកេ បោសេន្តោ ឧស្សូរេ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, អតិទិវា បដិក្កមតិ។ តស្ស តំ ព្យាបារំ ញត្វា គោបាលកា អាហំសុ, “ភន្តេ, បព្ពជិតានំ ទារកបោសនំ បលិពោធោ, អម្ហាកំ ទារកេ ទេថ, មយំ បោសេស្សាម, តុម្ហេ អត្តនោ កម្មំ ករោថា”តិ។ តាបសោ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិ។ គោបាលកា ទុតិយទិវសេ មគ្គំ សមំ កត្វា បុប្ផេហិ ឱកិរិត្វា ធជបដាកំ ឧស្សាបេត្វា តូរិយេហិ វជ្ជមានេហិ អស្សមំ អាគតា។ តាបសោ “មហាបុញ្ញា ទារកា,

អប្បមាទេន វឌ្ឍេថ, វឌ្ឍេត្វា ច អញ្ញមញ្ញំ អាវាហវិវាហំ ករោថ, បញ្ចគោរសេន រាជានំ តោសេត្វា ភូមិភាគំ គហេត្វា នគរំ មាបេថ, តត្ថ កុមារំ អភិសិញ្ចថា”តិ វត្វា ទារកេ អទាសិ។ តេ “សាធូ”តិ បដិស្សុណិត្វា ទារកេ នេត្វា បោសេសុំ។

ទារកា វុឌ្ឍិមន្វាយ កីឡន្តា វិវាទដ្ឋានេសុ អញ្ញេ គោបាលទារកេ ហត្ថេនបិ បាទេនបិ បហរន្តិ, តេ រោទន្តិ។ “កិស្ស រោទថា”តិ ច មាតាបិតូហិ វុត្តា “ឥមេ និម្មាតាបិតិកា តាបសបោសិតា អម្ហេ អតីវ បហរន្តី”តិ វទន្តិ។ តតោ តេសំ មាតាបិតរោ “ឥមេ ទារកា អញ្ញេ ទារកេ វិហេឋេន្តិ ទុក្ខាបេន្តិ, ន ឥមេ សង្គហេតព្ពា, វជ្ជិតព្ពា ឥមេ”តិ អាហំសុ។ តតោ បភុតិ កិរ សោ បទេសោ “វជ្ជី”តិ វុច្ចតិ, តិយោជនសតំ បរិមាណេន។ អថ តំ បទេសំ គោបាលកា រាជានំ តោសេត្វា អគ្គហេសុំ។ តត្ថេវ នគរំ មាបេត្វា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកំ កុមារំ អភិសិញ្ចិត្វា រាជានំ អកំសុ។ តាយ ចស្ស ទារិកាយ សទ្ធឹ វារេយ្យំ កត្វា កតិកំ អកំសុ “ន ពាហិរតោ ទារិកា អានេតព្ពា, ឥតោ ទារិកា ន កស្សចិ ទាតព្ពា”តិ។ តេសំ បឋមសំវាសេន ទ្វេ ទារកា ជាតា ធីតា ច បុត្តោ ច, ឯវំ សោឡសក្ខត្តុំ ទ្វេ ទ្វេ ជាតា។ តតោ តេសំ ទារកានំ យថាក្កមំ វឌ្ឍន្តានំ អារាមុយ្យាននិវាសដ្ឋានបរិវារសម្បត្តឹ គហេតុំ អប្បហោន្តំ តំ នគរំ តិក្ខត្តុំ គាវុតន្តរេន គាវុតន្តរេន បាការេន បរិក្ខិបឹសុ, តស្ស បុនប្បុនំ វិសាលីកតត្តា **វេសាលី**ត្វេវ នាមំ ជាតំ។ ឥទំ **វេសាលិវត្ថុ**។

ភគវតោ និមន្តនំ

អយំ បន វេសាលី ភគវតោ ឧប្បន្នកាលេ ឥទ្ធា វេបុល្លប្បត្តា អហោសិ។ តត្ថ ហិ រាជូនំយេវ សត្ត សហស្សានិ សត្ត សតានិ សត្ត ច រាជានោ អហេសុំ។ តថា យុវរាជសេនាបតិភណ្ឌាគារិកប្បភុតីនំ ។ យថាហ –

> “តេន ខោ បន សមយេន វេសាលី ឥទ្ធា ចេវ ហោតិ ផីតា ច ពហុជនា អាកិណ្ណមនុស្សា សុភិក្ខា ច, សត្ត ច បាសាទសហស្សានិ សត្ត ច បាសាទសតានិ សត្ត ច បាសាទា, សត្ត ច កូដាគារសហស្សានិ សត្ត ច កូដាគារសតានិ សត្ត ច កូដាគារានិ, សត្ត ច អារាមសហស្សានិ សត្ត ច អារាមសតានិ សត្ត ច អារាមា, សត្ត ច បោក្ខរណិសហស្សានិ សត្ត ច បោក្ខរណិសតានិ សត្ត ច បោក្ខរណិយោ”តិ (មហាវ. ៣២៦)។

សា អបរេន សមយេន ទុព្ភិក្ខា អហោសិ ទុព្ពុដ្ឋិកា ទុស្សស្សា។ បឋមំ ទុគ្គតមនុស្សា មរន្តិ , តេ ពហិទ្ធា ឆឌ្ឌេន្តិ។ មតមនុស្សានំ កុណបគន្ធេន អមនុស្សា នគរំ បវិសឹសុ, តតោ ពហុតរា មរន្តិ។ តាយ បដិកូលតាយ សត្តានំ អហិវាតរោគោ ឧប្បជ្ជិ។ ឥតិ តីហិ ទុព្ភិក្ខអមនុស្សរោគភយេហិ ឧបទ្ទុតា វេសាលិនគរវាសិនោ ឧបសង្កមិត្វា រាជានំ អាហំសុ, “មហារាជ, ឥមស្មឹ នគរេ តិវិធំ ភយមុប្បន្នំ, ឥតោ បុព្ពេ យាវ សត្តមា រាជកុលបរិវដ្ដា ឯវរូបំ អនុប្បន្នបុព្ពំ, តុម្ហាកំ មញ្ញេ អធម្មិកត្តេន តំ ឯតរហិ ឧប្បន្ន”ន្តិ។ រាជា សព្ពេ សន្ធាគារេ សន្និបាតាបេត្វា “មយ្ហំ អធម្មិកភាវំ វិចិនថា”តិ អាហ។ តេ សព្ពំ បវេណឹ វិចិនន្តា ន កិញ្ចិ អទ្ទសំសុ។

តតោ រញ្ញោ ទោសមទិស្វា “ឥទំ ភយំ អម្ហាកំ កថំ វូបសមេយ្យា”តិ ចិន្តេសុំ។ តត្ថ ឯកច្ចេ ឆ សត្ថារេ អបទិសឹសុ “ឯតេហិ ឱក្កន្តមត្តេ វូបសមេស្សតី”តិ។ ឯកច្ចេ អាហំសុ – “ពុទ្ធោ កិរ លោកេ ឧប្បន្នោ, សោ ភគវា សព្ពសត្តហិតាយ ធម្មំ ទេសេតិ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ, តេន ឱក្កន្តមត្តេ សព្ពភយានិ វូបសមេយ្យុ”ន្តិ។ តេន តេ អត្តមនា ហុត្វា “កហំ បន សោ ភគវា ឯតរហិ វិហរតិ, អម្ហេហិ បេសិតោ ន អាគច្ឆេយ្យា”តិ អាហំសុ។ អថាបរេ អាហំសុ – “ពុទ្ធា នាម អនុកម្បកា, កិស្ស នាគច្ឆេយ្យុំ, សោ បន ភគវា ឯតរហិ រាជគហេ វិហរតិ, រាជា ពិម្ពិសារោ តំ ឧបដ្ឋហតិ, សោ អាគន្តុំ ន ទទេយ្យា”តិ។ “តេន ហិ រាជានំ សញ្ញាបេត្វា អានេយ្យាមា”តិ ទ្វេ លិច្ឆវិរាជានោ មហតា ពលកាយេន បហូតំ បណ្ណាការំ ទត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ បេសឹសុ “ពិម្ពិសារំ សញ្ញាបេត្វា ភគវន្តំ អានេថា”តិ។ តេ គន្ត្វា រញ្ញោ បណ្ណាការំ ទត្វា តំ បវត្តឹ និវេទេត្វា, “មហារាជ, ភគវន្តំ អម្ហាកំ នគរំ បេសេហី”តិ អាហំសុ។ រាជា ន សម្បដិច្ឆិ, “តុម្ហេយេវ ជានាថា”តិ អាហ។ តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ឯវមាហំសុ – “ភន្តេ, អម្ហាកំ នគរេ តីណិ ភយានិ ឧប្បន្នានិ, សចេ ភគវា អាគច្ឆេយ្យ, សោត្ថិ នោ ភវេយ្យា”តិ។ ភគវា អាវជ្ជេត្វា “វេសាលិយំ រតនសុត្តេ វុត្តេ សា រក្ខា កោដិសតសហស្សំ ចក្កវាឡានំ ផរិស្សតិ, សុត្តបរិយោសានេ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ ភវិស្សតី”តិ អធិវាសេសិ។ អថ រាជា ពិម្ពិសារោ ភគវតោ អធិវាសនំ សុត្វា “ភគវតា វេសាលិគមនំ អធិវាសិត”ន្តិ នគរេ ឃោសនំ ការាបេត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “កឹ, ភន្តេ, សម្បដិច្ឆថ វេសាលិគមន”ន្តិ? អាម, មហារាជាតិ។ តេន ហិ, ភន្តេ, តាវ អាគមេថ, យាវ មគ្គំ បដិយាទេមីតិ។

អថ ខោ រាជា ពិម្ពិសារោ រាជគហស្ស ច គង្គាយ ច អន្តរា បញ្ចយោជនភូមឹ សមំ កត្វា យោជនេ យោជនេ វិហារំ មាបេត្វា ភគវតោ គមនកាលំ បដិវេទេសិ។ ភគវា បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ បរិវុតោ បាយាសិ។ រាជា បញ្ចយោជនំ មគ្គំ បញ្ចវណ្ណេហិ បុប្ផេហិ ជាណុមត្តំ ឱកិរាបេត្វា ធជបដាកបុណ្ណឃដកទលិអាទីនិ ឧស្សាបេត្វា ភគវតោ ទ្វេ សេតច្ឆត្តានិ ឯកមេកស្ស ច ភិក្ខុស្ស ឯកមេកំ ឧក្ខិបាបេត្វា សទ្ធឹ អត្តនោ បរិវារេន បុប្ផគន្ធាទីហិ បូជំ ករោន្តោ ឯកេកស្មឹ វិហារេ ភគវន្តំ វសាបេត្វា មហាទានានិ ទត្វា បញ្ចហិ ទិវសេហិ គង្គាតីរំ នេសិ។ តត្ថ សព្ពាលង្ការេហិ នាវំ អលង្ករោន្តោ វេសាលិកានំ សាសនំ បេសេសិ “អាគតោ ភគវា, មគ្គំ បដិយាទេត្វា សព្ពេ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ ករោថា”តិ។ តេ “ទិគុណំ បូជំ ករិស្សាមា”តិ វេសាលិយា ច គង្គាយ ច អន្តរា តិយោជនភូមឹ សមំ កត្វា ភគវតោ ចត្តារិ ឯកមេកស្ស ច ភិក្ខុស្ស ទ្វេ ទ្វេ សេតច្ឆត្តានិ សជ្ជេត្វា បូជំ កុរុមានា គង្គាតីរំ អាគន្ត្វា អដ្ឋំសុ។

អថ ពិម្ពិសារោ ទ្វេ នាវាយោ សង្ឃដេត្វា មណ្ឌបំ កត្វា បុប្ផទាមាទីហិ អលង្ករិត្វា តត្ថ សព្ពរតនមយំ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេសិ, ភគវា តត្ថ និសីទិ។ បញ្ច សតា ភិក្ខូបិ នាវំ អារុហិត្វា យថានុរូបំ និសីទឹសុ។ រាជា ភគវន្តំ អនុគច្ឆន្តោ គលប្បមាណំ ឧទកំ ឱគាហេត្វា “យាវ, ភន្តេ, ភគវា អាគច្ឆតិ, តាវាហំ ឥធេវ គង្គាតីរេ វសិស្សាមី”តិ វត្វា និវត្តោ។ ឧបរិ ទេវតា យាវ អកនិដ្ឋភវនា បូជំ អកំសុ។ ហេដ្ឋាគង្គានិវាសិនោ កម្ពលស្សតរាទយោ នាគរាជានោ បូជំ អកំសុ។ ឯវំ មហតិយា បូជាយ ភគវា យោជនមត្តំ អទ្ធានំ គង្គាយ គន្ត្វា វេសាលិកានំ សីមន្តរំ បវិដ្ឋោ។

តតោ លិច្ឆវិរាជានោ ពិម្ពិសារេន កតបូជាយ ទិគុណំ ករោន្តា គលប្បមាណេ ឧទកេ ភគវន្តំ បច្ចុគ្គច្ឆឹសុ។ តេនេវ ខណេន តេន មុហុត្តេន វិជ្ជុប្បភាវិនទ្ធន្ធការវិសដកូដោ គឡគឡាយន្តោ ចតូសុ ទិសាសុ មហាមេឃោ វុដ្ឋាសិ។ អថ ភគវតា បឋមបាទេ គង្គាតីរេ និក្ខិត្តមត្តេ បោក្ខរវស្សំ វស្សិ។ យេ តេមេតុកាមា, តេ ឯវ តេមេន្តិ, អតេមេតុកាមា ន តេមេន្តិ។ សព្ពត្ថ ជាណុមត្តំ ឩរុមត្តំ កដិមត្តំ គលប្បមាណំ ឧទកំ វហតិ, សព្ពកុណបានិ ឧទកេន គង្គំ បវេសិតានិ, បរិសុទ្ធោ ភូមិភាគោ អហោសិ។

លិច្ឆវិរាជានោ ភគវន្តំ អន្តរា យោជនេ យោជនេ វាសាបេត្វា មហាទានានិ ទត្វា តីហិ ទិវសេហិ ទិគុណំ បូជំ ករោន្តា វេសាលឹ នយឹសុ ។ វេសាលឹ សម្បត្តេ ភគវតិ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ទេវសង្ឃបុរក្ខតោ អាគច្ឆិ។ មហេសក្ខានំ ទេវតានំ សន្និបាតេន អមនុស្សា យេភុយ្យេន បលាយឹសុ។ ភគវា នគរទ្វារេ ឋត្វា អានន្ទត្ថេរំ អាមន្តេសិ – “ឥមំ, អានន្ទ, រតនសុត្តំ ឧគ្គហេត្វា ពលិកម្មូបករណានិ គហេត្វា លិច្ឆវិរាជកុមារេហិ សទ្ធឹ វេសាលិយា តិបាការន្តរេ វិចរន្តោ បរិត្តំ ករោហី”តិ រតនសុត្តំ អភាសិ។ “ឯវំ កេន បនេតំ សុត្តំ វុត្តំ , កទា, កត្ថ, កស្មា ច វុត្ត”ន្តិ ឯតេសំ បញ្ហានំ វិស្សជ្ជនា វិត្ថារេន វេសាលិវត្ថុតោ បភុតិ បោរាណេហិ វណ្ណីយតិ។

ឯវំ ភគវតោ វេសាលឹ អនុប្បត្តទិវសេយេវ វេសាលិនគរទ្វារេ តេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិឃាតត្ថាយ វុត្តមិទំ រតនសុត្តំ ឧគ្គហេត្វា អាយស្មា អានន្ទោ បរិត្តត្ថាយ ភាសមានោ ភគវតោ បត្តេន ឧទកមាទាយ សព្ពនគរំ អព្ភុក្កិរន្តោ អនុវិចរិ។ យំ **កិញ្ចី**តិ វុត្តមត្តេ ឯវ ថេរេន យេ បុព្ពេ អបលាតា សង្ការកូដភិត្តិប្បទេសាទិនិស្សិតា អមនុស្សា, តេ ចតូហិ ទ្វារេហិ បលាយឹសុ, ទ្វារានិ អនោកាសានិ អហេសុំ។ តតោ ឯកច្ចេ ទ្វារេសុ ឱកាសំ អលភមានា បាការំ ភិន្ទិត្វា បលាតា។ អមនុស្សេសុ គតមត្តេសុ មនុស្សានំ គត្តេសុ រោគោ វូបសន្តោ។ តេ និក្ខមិត្វា សព្ពបុប្ផគន្ធាទីហិ ថេរំ បូជេសុំ។ មហាជនោ នគរមជ្ឈេ សន្ថាគារំ សព្ពគន្ធេហិ លិម្បិត្វា វិតានំ កត្វា សព្ពាលង្ការេហិ អលង្ករិត្វា តត្ថ ពុទ្ធាសនំ បញ្ញាបេត្វា ភគវន្តំ អានេសិ។

ភគវា សន្ថាគារំ បវិសិត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ។ ភិក្ខុសង្ឃោបិ ខោ រាជានោ មនុស្សា ច បតិរូបេ បតិរូបេ អាសនេ និសីទឹសុ។ សក្កោបិ ទេវានមិន្ទោ ទ្វីសុ ទេវលោកេសុ ទេវបរិសាយ សទ្ធឹ ឧបនិសីទិ អញ្ញេ ច ទេវា, អានន្ទត្ថេរោបិ សព្ពំ វេសាលឹ អនុវិចរន្តោ រក្ខំ កត្វា វេសាលិនគរវាសីហិ សទ្ធឹ អាគន្ត្វា ឯកមន្តំ និសីទិ។ តត្ថ ភគវា សព្ពេសំ តទេវ រតនសុត្តំ អភាសីតិ។

ឯត្តាវតា ច យា “**យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេតំ ឥមំ នយំ។ បកាសេត្វាន**”តិ មាតិកា និក្ខិត្តា, សា សព្ពប្បការេន វិត្ថារិតា ហោតិ។

យានីធាតិគាថាវណ្ណនា

១. ឥទានិ “ឯតស្ស ករិស្សាមត្ថវណ្ណន”ន្តិ វុត្តត្តា **អត្ថវណ្ណនា** អារព្ភតេ។ អបរេ បន វទន្តិ “អាទិតោ បញ្ចេវ គាថា ភគវតា វុត្តា, សេសា បរិត្តករណសមយេ អានន្ទត្ថេរេនា”តិ។ យថា វា តថា វា ហោតុ, កឹ នោ ឥមាយ

បរិក្ខាយ, សព្ពថាបិ ឯតស្ស រតនសុត្តស្ស ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ។

យានីធ ភូតានីតិ បឋមគាថា។ តត្ថ **យានី**តិ យានិ អប្បេសក្ខានិ វា មហេសក្ខានិ វា។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ បទេសេ, តស្មឹ ខណេ សន្និបាតដ្ឋានំ សន្ធាយាហ។ **ភូតានី**តិ កិញ្ចាបិ ភូតសទ្ទោ “ភូតស្មឹ បាចិត្តិយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (បាចិ. ៦៩) វិជ្ជមានេ។ “ភូតមិទន្តិ, ភិក្ខវេ , សមនុបស្សថា”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៤០១) ខន្ធបញ្ចកេ។ “ចត្តារោ ខោ, ភិក្ខុ, មហាភូតា ហេតូ”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ៣.៨៦) ចតុព្ពិធេ បថវីធាត្វាទិរូបេ។ “យោ ច កាលឃសោ ភូតោ”តិ ឯវមាទីសុ (ជា. ១.២.១៩០) ខីណាសវេ។ “សព្ពេវ និក្ខិបិស្សន្តិ, ភូតា លោកេ សមុស្សយ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (ទី. និ. ២.២២០) សព្ពសត្តេ។ “ភូតគាមបាតព្យតាយា”តិ ឯវមាទីសុ (បាចិ. ៩០) រុក្ខាទិកេ។ “ភូតំ ភូតតោ សញ្ជានាតី”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ១.៣) ចាតុមហារាជិកានំ ហេដ្ឋា សត្តនិកាយំ ឧបាទាយ វត្តតិ។ ឥធ បន អវិសេសតោ អមនុស្សេសុ ទដ្ឋព្ពោ។

សមាគតានីតិ សន្និបតិតានិ។ **ភុម្មានី**តិ ភូមិយំ និព្ពត្តានិ។ **វា**-ឥតិ វិកប្បនេ។ តេន យានីធ ភុម្មានិ វា ភូតានិ សមាគតានីតិ ឥមមេកំ វិកប្បំ កត្វា បុន ទុតិយវិកប្បំ កាតុំ **“យានិ វ អន្តលិក្ខេ”**តិ អាហ។ អន្តលិក្ខេ វា យានិ ភូតានិ និព្ពត្តានិ, តានិ សព្ពានិ ឥធ សមាគតានីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច យាមតោ យាវ អកនិដ្ឋំ, តាវ និព្ពត្តានិ ភូតានិ អាកាសេ បាតុភូតវិមានេសុ និព្ពត្តត្តា “អន្តលិក្ខេ ភូតានី”តិ វេទិតព្ពានិ។ តតោ ហេដ្ឋា សិនេរុតោ បភុតិ យាវ ភូមិយំ រុក្ខលតាទីសុ អធិវត្ថានិ បថវិយញ្ច និព្ពត្តានិ ភូតានិ, តានិ សព្ពានិ ភូមិយំ ភូមិបដិពទ្ធេសុ ច រុក្ខលតាបព្ពតាទីសុ និព្ពត្តត្តា “ភុម្មានិ ភូតានី”តិ វេទិតព្ពានិ។

ឯវំ ភគវា សព្ពានេវ អមនុស្សភូតានិ “ភុម្មានិ វា យានិ វ អន្តលិក្ខេ”តិ ទ្វីហិ បទេហិ វិកប្បេត្វា បុន ឯកេន បទេន បរិគ្គហេត្វា ទស្សេតុំ **“សព្ពេវ ភូតា សុមនា ភវន្តូ”**តិ អាហ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសា។ **ឯវា**តិ អវធារណេ, ឯកម្បិ អនបនេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **ភូតា**តិ អមនុស្សា។ **សុមនា ភវន្តូ**តិ សុខិតមនា បីតិសោមនស្សជាតា ភវន្តុ។ **អថោបី**តិ កិច្ចន្តរសន្និយោជនត្ថំ វាក្យោបាទានេ និបាតទ្វយំ។ **សក្កច្ច សុណន្តុ ភាសិត**ន្តិ អដ្ឋឹ កត្វា មនសិកត្វា សព្ពំ ចេតសា សមន្នាហរិត្វា ទិព្ពសម្បត្តិលោកុត្តរសុខាវហំ មម ទេសនំ សុណន្តុ។

ឯវមេត្ថ ភគវា “យានីធ ភូតានិ សមាគតានី”តិ អនិយមិតវចនេន ភូតានិ បរិគ្គហេត្វា បុន “ភុម្មានិ វា យានិ វ អន្តលិក្ខេ”តិ ទ្វិធា វិកប្បេត្វា តតោ “សព្ពេវ ភូតា”តិ បុន ឯកជ្ឈំ កត្វា “សុមនា ភវន្តូ”តិ ឥមិនា វចនេន អាសយសម្បត្តិយំ និយោជេន្តោ “សក្កច្ច សុណន្តុ ភាសិត”ន្តិ បយោគសម្បត្តិយំ, តថា យោនិសោមនសិការសម្បត្តិយំ បរតោឃោសសម្បត្តិយញ្ច, តថា អត្តសម្មាបណិធិសប្បុរិសូបនិស្សយសម្បត្តីសុ សមាធិបញ្ញាហេតុសម្បត្តីសុ ច និយោជេន្តោ គាថំ សមាបេសិ។

តស្មា ហីតិគាថាវណ្ណនា

២. តស្មា ហិ ភូតាតិ ទុតិយគាថា។ តត្ថ **តស្មា**តិ ការណវចនំ។ **ភូតា**តិ អាមន្តនវចនំ។ **និសាមេថា**តិ សុណាថ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសា។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្មា តុម្ហេ ទិព្ពដ្ឋានានិ តត្ថ ឧបភោគបរិភោគសម្បទញ្ច បហាយ ធម្មស្សវនត្ថំ ឥធ សមាគតា, ន នដនច្ចនាទិទស្សនត្ថំ, តស្មា ហិ ភូតា និសាមេថ សព្ពេតិ។ អថ វា “សុមនា ភវន្តុ, សក្កច្ច សុណន្តូ”តិ វចនេន តេសំ សុមនភាវំ សក្កច្ចំ សោតុកម្យតញ្ច ទិស្វា អាហ “យស្មា តុម្ហេ សុមនភាវេន អត្តសម្មាបណិធិយោនិសោមនសិការាសយសុទ្ធីហិ សក្កច្ចំ សោតុកម្យតាយ សប្បុរិសូបនិស្សយបរតោឃោសបទដ្ឋានតោ បយោគសុទ្ធីហិ ច យុត្តា, តស្មា ហិ ភូតា និសាមេថ សព្ពេ”តិ។ អថ វា យំ បុរិមគាថាយ អន្តេ “ភាសិត”ន្តិ វុត្តំ, តំ ការណភាវេន អបទិសន្តោ អាហ “យស្មា មម ភាសិតំ នាម អតិទុល្លភំ អដ្ឋក្ខណបរិវជ្ជិតស្ស ខណស្ស ទុល្លភត្តា, អនេកានិសំសញ្ច បញ្ញាករុណាគុណេន បវត្តត្តា, តញ្ចាហំ វត្តុកាមោ ‘សុណន្តុ ភាសិត’ន្តិ អវោចំ, តស្មា ហិ ភូតា និសាមេថ សព្ពេ”តិ។ ឥទំ ឥមិនា គាថាបទេន វុត្តំ ហោតិ។

ឯវមេតំ ការណំ និរោបេន្តោ អត្តនោ ភាសិតនិសាមនេ និយោជេត្វា និសាមេតព្ពំ វត្តុមារទ្ធោ **“មេត្តំ ករោថ មានុសិយា បជាយា”**តិ។ តស្សត្ថោ – យាយំ តីហិ ឧបទ្ទវេហិ ឧបទ្ទុតា មានុសី បជា, តស្សា មានុសិយា បជាយ មេត្តំ មិត្តភាវំ ហិតជ្ឈាសយតំ បច្ចុបដ្ឋបេថាតិ។ កេចិ បន “មានុសិកំ បជ”ន្តិ បឋន្តិ, តំ ភុម្មត្ថាសម្ភវា ន យុជ្ជតិ។ យម្បិ អញ្ញេ អត្ថំ វណ្ណយន្តិ, សោបិ ន យុជ្ជតិ។ អធិប្បាយោ បនេត្ថ – នាហំ ពុទ្ធោតិ ឥស្សរិយពលេន វទាមិ, អបិ តុ យំ តុម្ហាកញ្ច ឥមិស្សា ច មានុសិយា បជាយ ហិតត្ថំ វទាមិ “មេត្តំ ករោថ មានុសិយា បជាយា”តិ។ ឯត្ថ ច –

“យេ សត្តសណ្ឌំ បថវឹ វិជេត្វា,
រាជិសយោ យជមានានុបរិយគា;
អស្សមេធំ បុរិសមេធំ,
សម្មាបាសំ វាជបេយ្យំ និរគ្គឡំ។

“មេត្តស្ស ចិត្តស្ស សុភាវិតស្ស,
កលម្បិ តេ នានុភវន្តិ សោឡសឹ;
ឯកម្បិ ចេ បាណមទុដ្ឋចិត្តោ,
មេត្តាយតិ កុសលោ តេន ហោតិ។

“សព្ពេ ច បាណេ មនសានុកម្បី, បហូតមរិយោ បករោតិ បុញ្ញ”ន្តិ។ (ឥតិវុ. ២៧; អ. និ. ៨.១) –

ឯវមាទីនំ សុត្តានំ ឯកាទសានិសំសានញ្ច វសេន យេ មេត្តំ ករោន្តិ, ឯតេសំ មេត្តា ហិតាតិ វេទិតព្ពា។

“ទេវតានុកម្បិតោ បោសោ, សទា ភទ្រានិ បស្សតី”តិ។ (ឧទា. ៧៦; មហាវ. ២៨៦) –

ឯវមាទីនំ សុត្តានំ វសេន យេសុ កយិរតិ, តេសម្បិ ហិតាតិ វេទិតព្ពា។

ឯវំ ឧភយេសម្បិ ហិតភាវំ ទស្សេន្តោ “មេត្តំ ករោថ មានុសិយា”តិ វត្វា ឥទានិ ឧបការម្បិ ទស្សេន្តោ អាហ **“ទិវា ច រត្តោ ច ហរន្តិ យេ ពលឹ, តស្មា ហិ នេ រក្ខថ អប្បមត្តា”**តិ។ តស្សត្ថោ – យេ មនុស្សា ចិត្តកម្មកដ្ឋកម្មាទីហិបិ ទេវតា កត្វា ចេតិយរុក្ខាទីនិ ច ឧបសង្កមិត្វា ទេវតា ឧទ្ទិស្ស ទិវា ពលឹ ករោន្តិ, កាលបក្ខាទីសុ ច រត្តឹ ពលឹ ករោន្តិ, សលាកភត្តាទីនិ វា ទត្វា អារក្ខទេវតា ឧបាទាយ យាវ ព្រហ្មទេវតានំ បត្តិទាននិយ្យាតនេន ទិវា ពលឹ ករោន្តិ, ឆត្តារោបនទីបមាលាយ សព្ពរត្តិកធម្មស្សវនាទីនិ ការាបេត្វា បត្តិទាននិយ្យាតនេន ច រត្តឹ ពលឹ ករោន្តិ, តេ កថំ ន រក្ខិតព្ពា? យតោ ឯវំ ទិវា ច រត្តោ ច តុម្ហេ ឧទ្ទិស្ស ករោន្តិ យេ ពលឹ, **តស្មា ហិ នេ រក្ខថ;** តស្មា ពលិកម្មករណាបិ តេ មនុស្សេ រក្ខថ គោបយថ, អហិតំ នេសំ អបនេថ, ហិតំ ឧបនេថ អប្បមត្តា ហុត្វា តំ កតញ្ញុភាវំ ហទយេ កត្វា និច្ចមនុស្សន្តាតិ។

យំកិញ្ចីតិគាថាវណ្ណនា

៣. ឯវំ ទេវតាសុ មនុស្សានំ ឧបការកភាវំ ទស្សេត្វា តេសំ ឧបទ្ទវវូបសមនត្ថំ ពុទ្ធាទិគុណប្បកាសនេន ច ទេវមនុស្សានំ ធម្មស្សវនត្ថំ **“យំកិញ្ចិ វិត្ត”**ន្តិអាទិនា នយេន សច្ចវចនំ បយុញ្ជិតុមារទ្ធោ។ តត្ថ **យំកិញ្ចី**តិ អនិយមិតវសេន អនវសេសំ បរិយាទិយតិ យំកិញ្ចិ តត្ថ តត្ថ វោហារូបគំ។ **វិត្ត**ន្តិ ធនំ។ តញ្ហិ វិត្តឹ ជនេតីតិ វិត្តំ។ **ឥធ វា**តិ មនុស្សលោកំ និទ្ទិសតិ។ **ហុរំ វា**តិ តតោ បរំ អវសេសលោកំ, តេន ច ឋបេត្វា មនុស្សេ សព្ពលោកគ្គហណេ បត្តេ “សគ្គេសុ វា”តិ បរតោ វុត្តត្តា ឋបេត្វា មនុស្សេ ច សគ្គេ ច អវសេសានំ នាគសុបណ្ណាទីនំ គហណំ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ ឥមេហិ ទ្វីហិ បទេហិ យំ មនុស្សានំ វោហារូបគំ អលង្ការបរិភោគូបគញ្ច ជាតរូបរជតមុត្តាមណិវេឡុរិយបវាឡលោហិតង្គមសារគល្លាទិកំ, យញ្ច មុត្តាមណិវាលុកត្ថតាយ ភូមិយា រតនមយវិមានេសុ អនេកយោជនសតវិត្ថតេសុ ភវនេសុ ឧប្បន្នានំ នាគសុបណ្ណាទីនំ វិត្តំ, តំ និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ។ **សគ្គេសុ វា**តិ កាមាវចររូបាវចរទេវលោកេសុ។ តេ ហិ សោភនេន កម្មេន អជីយន្តីតិ សគ្គា។ សុដ្ឋុ អគ្គាតិបិ សគ្គា។ **យ**ន្តិ យំ សសាមិកំ វា អសាមិកំ វា។ **រតន**ន្តិ រតឹ នយតិ វហតិ ជនយតិ វឌ្ឍេតីតិ រតនំ។ យំកិញ្ចិ ចិត្តីកតំ មហគ្ឃំ អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ អនោមសត្តបរិភោគញ្ច, តស្សេតំ អធិវចនំ។ យថាហ –

“ចិត្តីកតំ មហគ្ឃញ្ច, អតុលំ ទុល្លភទស្សនំ;
អនោមសត្តបរិភោគំ, រតនំ តេន វុច្ចតី”តិ។

បណីតន្តិ ឧត្តមំ សេដ្ឋំ អតប្បកំ។ ឯវំ ឥមិនា គាថាបទេន យំ សគ្គេសុ អនេកយោជនសតប្បមាណសព្ពរតនមយវិមានសុធម្មវេជយន្តប្បភុតីសុ សសាមិកំ, យញ្ច ពុទ្ធុប្បាទវិរហេន អបាយមេវ បរិបូរេន្តេសុ សគ្គេសុ សុញ្ញវិមានប្បដិពទ្ធំ អសាមិកំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ បថវិមហាសមុទ្ទហិមវន្តាទិនិស្សិតមសាមិកំ រតនំ, តំ និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ។

ន នោ សមំ អត្ថិ តថាគតេនាតិ **ន**-ឥតិ បដិសេធេ។ **នោ**-ឥតិ អវធារណេ។ **សម**ន្តិ តុល្យំ។ **អត្ថី**តិ វិជ្ជតិ។ **តថាគតេនា**តិ ពុទ្ធេន។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យំ ឯតំ វិត្តញ្ច រតនញ្ច បកាសិតំ, ឯត្ថ ឯកម្បិ ពុទ្ធរតនេន សទិសំ រតនំ នេវត្ថិ។ យម្បិ ហិ តំ **ចិត្តីកតដ្ឋេន រតនំ**, សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចក្ករតនំ មណិរតនញ្ច, យម្ហិ ឧប្បន្នេ មហាជនោ ន អញ្ញត្ថ ចិត្តីការំ ករោតិ, ន កោចិ បុប្ផគន្ធាទីនិ គហេត្វា យក្ខដ្ឋានំ វា ភូតដ្ឋានំ វា គច្ឆតិ, សព្ពោបិ ជនោ ចក្ករតនមណិរតនមេវ ចិត្តីការំ ករោតិ បូជេតិ, តំ តំ វរំ បត្ថេតិ, បត្ថិតបត្ថិតញ្ចស្ស ឯកច្ចំ សមិជ្ឈតិ, តម្បិ រតនំ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ ចិត្តីកតដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតេ ហិ ឧប្បន្នេ យេ កេចិ មហេសក្ខា ទេវមនុស្សា ន តេ អញ្ញត្រ ចិត្តីការំ ករោន្តិ, ន កញ្ចិ អញ្ញំ បូជេន្តិ។ តថា ហិ ព្រហ្មា សហម្បតិ សិនេរុមត្តេន រតនទាមេន តថាគតំ បូជេសិ, យថាពលញ្ច អញ្ញេ ទេវា មនុស្សា ច ពិម្ពិសារកោសលរាជអនាថបិណ្ឌិកាទយោ។ បរិនិព្ពុតម្បិ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស ឆន្នវុតិកោដិធនំ វិស្សជ្ជេត្វា អសោកមហារាជា សកលជម្ពុទីបេ ចតុរាសីតិ វិហារសហស្សានិ បតិដ្ឋាបេសិ, កោ បន វាទោ អញ្ញេសំ ចិត្តីការានំ។ អបិច កស្សញ្ញស្ស បរិនិព្ពុតស្សាបិ ជាតិពោធិធម្មចក្កប្បវត្តនបរិនិព្ពានដ្ឋានានិ បដិមាចេតិយាទីនិ វា ឧទ្ទិស្ស ឯវំ ចិត្តីការគរុការោ បវត្តតិ យថា ភគវតោ។ ឯវំចិត្តីកតដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **មហគ្ឃដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – កាសិកំ វត្ថំ។ យថាហ – “ជិណ្ណម្បិ, ភិក្ខវេ, កាសិកំ វត្ថំ វណ្ណវន្តញ្ចេវ ហោតិ សុខសម្ផស្សញ្ច មហគ្ឃញ្ចា”តិ (អ. និ. ៣.១០០), តម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ មហគ្ឃដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតោ ហិ យេសំ បំសុកូលម្បិ បដិគ្គណ្ហាតិ, តេសំ តំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ សេយ្យថាបិ អសោករញ្ញោ, ឥទមស្ស មហគ្ឃតាយ។ ឯវំ មហគ្ឃតាវចនេន ចេត្ថ ទោសាភាវសាធកំ ឥទំ សុត្តបទំ វេទិតព្ពំ –

> “យេសំ ខោ បន សោ បដិគ្គណ្ហាតិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារំ, តេសំ តំ មហប្ផលំ ហោតិ មហានិសំសំ។ ឥទមស្ស មហគ្ឃតាយ វទាមិ។ សេយ្យថាបិ តំ, ភិក្ខវេ, កាសិកំ វត្ថំ មហគ្ឃំ, តថូបមាហំ, ភិក្ខវេ, ឥមំ បុគ្គលំ វទាមី”តិ (អ. និ. ៣.១០០)។

ឯវំ មហគ្ឃដ្ឋេនបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **អតុលដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស **ចក្ករតនំ** ឧប្បជ្ជតិ ឥន្ទនីលមណិមយនាភិ សត្តរតនមយសហស្សារំ បវាឡមយនេមិ រត្តសុវណ្ណមយសន្ធិ, យស្ស ទសន្នំ ទសន្នំ អរានមុបរិ ឯកំ មុណ្ឌារំ ហោតិ វាតំ គហេត្វា សទ្ទករណត្ថំ, យេន កតោ សទ្ទោ សុកុសលប្បតាឡិតបញ្ចង្គិកតូរិយសទ្ទោ វិយ ហោតិ, យស្ស នាភិយា ឧភោសុ បស្សេសុ ទ្វេ សីហមុខានិ ហោន្តិ, អព្ភន្តរំ សកដចក្កស្សេវ សុសិរំ។ តស្ស កត្តា វា ការេតា វា នត្ថិ, កម្មបច្ចយេន ឧតុតោ សមុដ្ឋាតិ។ យំ រាជា ទសវិធំ ចក្កវត្តិវត្តំ បូរេត្វា តទហុបោសថេ បុណ្ណមទិវសេ សីសំន្ហាតោ ឧបោសថិកោ ឧបរិបាសាទវរគតោ សីលានិ សោធេន្តោ និសិន្នោ បុណ្ណចន្ទំ វិយ សូរិយំ វិយ ច ឧដ្ឋេន្តំ បស្សតិ, យស្ស ទ្វាទសយោជនតោ សទ្ទោ សុយ្យតិ, យោជនតោ វណ្ណោ ទិស្សតិ, យំ មហាជនេន “ទុតិយោ មញ្ញេ ចន្ទោ សូរិយោ វា ឧដ្ឋិតោ”តិ អតិវិយ កោតូហលជាតេន ទិស្សមានំ នគរស្ស ឧបរិ អាគន្ត្វា រញ្ញោ អន្តេបុរស្ស បាចីនបស្សេ នាតិឧច្ចំ នាតិនីចំ ហុត្វា មហាជនស្ស គន្ធបុប្ផាទីហិ បូជេតុំ, យុត្តដ្ឋានេ អក្ខាហតំ វិយ តិដ្ឋតិ។

តទេវ អនុពន្ធមានំ **ហត្ថិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពសេតោ រត្តបាទោ សត្តប្បតិដ្ឋោ ឥទ្ធិមា វេហាសង្គមោ ឧបោសថកុលា វា ឆទ្ទន្តកុលា វា អាគច្ឆតិ, ឧបោសថកុលា ច អាគច្ឆន្តោ សព្ពជេដ្ឋោ អាគច្ឆតិ, ឆទ្ទន្តកុលា សព្ពកនិដ្ឋោ សិក្ខិតសិក្ខោ ទមថូបេតោ, សោ ទ្វាទសយោជនំ បរិសំ គហេត្វា សកលជម្ពុទីបំ អនុសំយាយិត្វា បុរេបាតរាសមេវ សកំ រាជធានី អាគច្ឆតិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **អស្សរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពសេតោ រត្តបាទោ កាឡសីសោ មុញ្ជកេសោ វលាហកស្ស រាជកុលា អាគច្ឆតិ។ សេសមេត្ថ ហត្ថិរតនសទិសមេវ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **មណិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ។ សោ ហោតិ មណិ វេឡុរិយោ សុភោ ជាតិមា អដ្ឋំសោ សុបរិកម្មកតោ អាយាមតោ ចក្កនាភិសទិសោ, វេបុល្លបព្ពតា អាគច្ឆតិ។ សោ ចតុរង្គសមន្នាគតេបិ អន្ធការេ រញ្ញោ ធជគ្គំ គតោ យោជនំ ឱភាសេតិ, យស្សោភាសេន មនុស្សា “ទិវា”តិ មញ្ញមានា កម្មន្តេ បយោជេន្តិ, អន្តមសោ កុន្ថកិបិល្លិកំ ឧបាទាយ បស្សន្តិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **ឥត្ថិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ, បកតិអគ្គមហេសី វា ហោតិ, ឧត្តរកុរុតោ វា អាគច្ឆតិ មទ្ទរាជកុលតោ វា, អតិទីឃតាទិឆទោសវិវជ្ជិតា អតិក្កន្តា មានុសវណ្ណំ អប្បត្តា ទិព្ពវណ្ណំ, យស្សា រញ្ញោ សីតកាលេ ឧណ្ហានិ គត្តានិ ហោន្តិ, ឧណ្ហកាលេ សីតានិ, សតធា ផោដិត តូលបិចុនោ វិយ សម្ផស្សោ ហោតិ, កាយតោ ចន្ទនគន្ធោ វាយតិ, មុខតោ ឧប្បលគន្ធោ, បុព្ពុដ្ឋាយិនិតាទិអនេកគុណសមន្នាគតា ច ហោតិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **គហបតិរតនំ** ឧប្បជ្ជតិ រញ្ញោ បកតិកម្មការោ សេដ្ឋិ, យស្ស ចក្ករតនេ ឧប្បន្នមត្តេ ទិព្ពំ ចក្ខុ បាតុភវតិ, យេន សមន្តតោ យោជនមត្តេ និធី បស្សតិ អសាមិកម្បិ សសាមិកម្បិ, សោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា បវារេតិ “អប្បោស្សុក្កោ ត្វំ, ទេវ, ហោហិ, អហំ តេ ធនេន ធនករណីយំ ករិស្សាមី”តិ។

តម្បិ អនុពន្ធមានំ **បរិណាយករតនំ** ឧប្បជ្ជតិ រញ្ញោ បកតិជេដ្ឋបុត្តោ។ ចក្ករតនេ ឧប្បន្នមត្តេ អតិរេកបញ្ញាវេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ ហោតិ, ទ្វាទសយោជនាយ បរិសាយ ចេតសា ចិត្តំ បរិជានិត្វា និគ្គហបគ្គហសមត្ថោ ហោតិ, សោ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា បវារេតិ “អប្បោស្សុក្កោ ត្វំ, ទេវ, ហោហិ, អហំ តេ រជ្ជំ អនុសាសិស្សាមី”តិ។ យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ អតុលដ្ឋេន រតនំ, យស្ស ន សក្កា តុលយិត្វា តីរយិត្វា អគ្ឃោ កាតុំ “សតំ វា សហស្សំ វា អគ្ឃតិ កោដី វា”តិ។ តត្ថ ឯករតនម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ អតុលដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតោ ហិ ន សក្កា សីលតោ វា សមាធិតោ វា បញ្ញាទីនំ វា អញ្ញតរតោ កេនចិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា “ឯត្តកគុណោ វា តមិនា សមោ វា សប្បដិភាគោ វា”តិ បរិច្ឆិន្ទិតុំ។ ឯវំ អតុលដ្ឋេនបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **ទុល្លភទស្សនដ្ឋេន រតនំ**, សេយ្យថិទំ ទុល្លភបាតុភាវោ រាជា ចក្កវត្តិ, ចក្កាទីនិ ច តស្ស រតនានិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនេន សមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ ទុល្លភទស្សនដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ, កុតោ ចក្កវត្តិអាទីនំ រតនត្តំ។ តានិ ហិ ឯកស្មិំយេវ កប្បេ អនេកានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ យស្មា បន អសង្ខ្យេយ្យេបិ កប្បេ តថាគតសុញ្ញោ លោកោ ហោតិ, តស្មា តថាគតោវ កទាចិ ករហចិ ឧប្បជ្ជនតោ ទុល្លភទស្សនោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា បរិនិព្ពានសមយេ –

> “ទេវតា, អានន្ទ, ឧជ្ឈាយន្តិ ‘ទូរា ច វតម្ហ អាគតា តថាគតំ ទស្សនាយ, កទាចិ ករហចិ តថាគតា លោកេ ឧប្បជ្ជន្តិ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា, អជ្ជេវ រត្តិយា បច្ឆិមេ យាមេ តថាគតស្ស បរិនិព្ពានំ ភវិស្សតិ, អយញ្ច មហេសក្ខោ ភិក្ខុ ភគវតោ បុរតោ ឋិតោ ឱវារេន្តោ, ន មយំ លភាម បច្ឆិមេ កាលេ តថាគតំ ទស្សនាយា’”តិ (ទី. និ. ២.២០០)។

ឯវំ ទុល្លភទស្សនដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

តថា យម្បិ តំ **អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចក្ករតនាទិ តញ្ហិ កោដិសតសហស្សធនានម្បិ សត្តភូមិកបាសាទវរតលេ វសន្តានម្បិ ចណ្ឌាលវេននេសាទរថការបុក្កុសាទីនំ នីចកុលិកានំ ឱមកបុរិសានំ សុបិនន្តេបិ បរិភោគត្ថាយ ន និព្ពត្តតិ។ ឧភតោ សុជាតស្ស បន រញ្ញោ ខត្តិយស្សេវ បរិបូរិតទសវិធចក្កវត្តិវត្តស្ស បរិភោគត្ថាយ និព្ពត្តនតោ អនោមសត្តបរិភោគំយេវ ហោតិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនសមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ។ តថាគតោ ហិ លោកេ ឱមកសត្តសម្មតានំ អនុបនិស្សយសម្បន្នានំ វិបរីតទស្សនានំ បូរណកស្សបាទីនំ ឆន្នំ សត្ថារានំ អញ្ញេសញ្ច ឯវរូបានំ សុបិនន្តេបិ អបរិភោគោ។ ឧបនិស្សយសម្បន្នានំ បន ចតុប្បទាយបិ គាថាយ បរិយោសានេ អរហត្តមធិគន្តុំ សមត្ថានំ និព្ពេធិកញាណទស្សនានំ ពាហិយទារុចីរិយប្បភុតីនំ អញ្ញេសញ្ច មហាកុលប្បសុតានំ មហាសាវកានំ បរិភោគោ, តេ ហិ តំ ទស្សនានុត្តរិយសវនានុត្តរិយបារិចរិយានុត្តរិយាទីនិ សាធេន្តា តថាគតំ បរិភុញ្ជន្តិ។ ឯវំ អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។

យម្បិ តំ អវិសេសតោ **រតិជននដ្ឋេន រតនំ**។ សេយ្យថិទំ – រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចក្ករតនំ។ តញ្ហិ ទិស្វាវ រាជា ចក្កវត្តិ អត្តមនោ ហោតិ, ឯវម្បិ តំ រញ្ញោ រតិំ ជនេតិ។ បុន ចបរំ រាជា ចក្កវត្តិ វាមេន ហត្ថេន សុវណ្ណភិង្ការំ គហេត្វា ទក្ខិណេន ហត្ថេន ចក្ករតនំ អព្ភុក្កិរតិ “បវត្តតុ ភវំ ចក្ករតនំ, អភិវិជិនាតុ ភវំ ចក្ករតន”ន្តិ។ តតោ ចក្ករតនំ បញ្ចង្គិកំ វិយ តូរិយំ មធុរស្សរំ និច្ឆរន្តំ អាកាសេន បុរត្ថិមំ ទិសំ គច្ឆតិ , អន្វទេវ រាជា, ចក្កវត្តិ ចក្កានុភាវេន ទ្វាទសយោជនវិត្ថិណ្ណាយ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ នាតិឧច្ចំ នាតិនីចំ ឧច្ចរុក្ខានំ ហេដ្ឋាភាគេន, នីចរុក្ខានំ ឧបរិភាគេន, រុក្ខេសុ បុប្ផផលបល្លវាទិបណ្ណាការំ គហេត្វា អាគតានំ ហត្ថតោ បណ្ណាការញ្ច គណ្ហន្តោ “ឯហិ ខោ, មហារាជា”តិ ឯវមាទិនា បរមនិបច្ចការេន អាគតេ បដិរាជានោ “បាណោ ន ហន្តព្ពោ”តិអាទិនា នយេន អនុសាសន្តោ គច្ឆតិ។ យត្ថ បន រាជា ភុញ្ជិតុកាមោ វា ទិវាសេយ្យំ វា កប្បេតុកាមោ ហោតិ, តត្ថ ចក្ករតនំ

អាកាសា ឱរោហិត្វា ឧទកាទិសព្ពកិច្ចក្ខមេ សមេ ភូមិភាគេ អត្ថាហតំ វិយ តិដ្ឋតិ។ បុន រញ្ញោ គមនចិត្តេ ឧប្បន្នេ បុរិមនយេនេវ សទ្ទំ ករោន្តំ គច្ឆតិ, តំ សុត្វា ទ្វាទសយោជនិកាបិ បរិសា អាកាសេន គច្ឆតិ ។ ចក្ករតនំ អនុបុព្ពេន បុរត្ថិមំ សមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហតិ, តស្មិំ អជ្ឈោគាហន្តេ ឧទកំ យោជនប្បមាណំ អបគន្ត្វា ភិត្តិកតំ វិយ តិដ្ឋតិ។ មហាជនោ យថាកាមំ សត្ត រតនានិ គណ្ហាតិ។ បុន រាជា សុវណ្ណភិង្ការំ គហេត្វា “ឥតោ បដ្ឋាយ មម រជ្ជ”ន្តិ ឧទកេន អព្ភុក្កិរិត្វា និវត្តតិ។ សេនា បុរតោ ហោតិ, ចក្ករតនំ បច្ឆតោ, រាជា មជ្ឈេ។ ចក្ករតនេន ឱសក្កិតោសក្កិតដ្ឋានំ ឧទកំ បរិបូរតិ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន ទក្ខិណបច្ឆិមុត្តរេបិ សមុទ្ទេ គច្ឆតិ។

ឯវំ ចតុទ្ទិសំ អនុសំយាយិត្វា ចក្ករតនំ តិយោជនប្បមាណំ អាកាសំ អារោហតិ។ តត្ថ ឋិតោ រាជា ចក្ករតនានុភាវេន វិជិតវិជយោ បញ្ចសតបរិត្តទីបបដិមណ្ឌិតំ សត្តយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំ បុព្ពវិទេហំ, តថា អដ្ឋយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំ ឧត្តរកុរុំ, សត្តយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំយេវ អបរគោយានំ, ទសយោជនសហស្សបរិមណ្ឌលំ ជម្ពុទីបញ្ចាតិ ឯវំ ចតុមហាទីបទ្វិសហស្សបរិត្តទីបបដិមណ្ឌិតំ ឯកំ ចក្កវាឡំ សុផុល្លបុណ្ឌរីកវនំ វិយ ឱលោកេតិ។ ឯវំ ឱលោកយតោ ចស្ស អនប្បកា រតិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវម្បិ តំ ចក្ករតនំ រញ្ញោ រតិំ ជនេតិ, តម្បិ ពុទ្ធរតនសមំ នត្ថិ។ យទិ ហិ រតិជននដ្ឋេន រតនំ, តថាគតោវ រតនំ, កិំ ករិស្សតិ ឯតំ ចក្ករតនំ? តថាគតោ ហិ យស្សា ទិព្ពាយ រតិយា ចក្ករតនាទីហិ សព្ពេហិបិ ជនិតា ចក្កវត្តិរតិ សង្ខម្បិ កលម្បិ កលភាគម្បិ ន ឧបេតិ, តតោបិ រតិតោ ឧត្តរិតរញ្ច បណីតតរញ្ច អត្តនោ ឱវាទប្បដិករានំ អសង្ខេយ្យានម្បិ ទេវមនុស្សានំ បឋមជ្ឈានរតិំ ទុតិយតតិយចតុត្ថបញ្ចមជ្ឈានរតិំ, អាកាសានញ្ចាយតនរតិំ, វិញ្ញាណញ្ចាយតនអាកិញ្ចញ្ញាយតននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនរតិំ, សោតាបត្តិមគ្គរតិំ, សោតាបត្តិផលរតិំ, សកទាគាមិអនាគាមិអរហត្តមគ្គផលរតិញ្ច ជនេតិ។ ឯវំ រតិជននដ្ឋេនាបិ តថាគតសមំ រតនំ នត្ថីតិ។

អបិច រតនំ នាមេតំ ទុវិធំ ហោតិ សវិញ្ញាណកមវិញ្ញាណកញ្ច។ តត្ថ អវិញ្ញាណកំ ចក្ករតនំ មណិរតនញ្ច, យំ វា បនញ្ញម្បិ អនិន្ទ្រិយពទ្ធសុវណ្ណរជតាទិ, សវិញ្ញាណកំ ហត្ថិរតនាទិបរិណាយករតនបរិយោសានំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធំ។ ឯវំ ទុវិធេ ចេត្ថ សវិញ្ញាណករតនំ អគ្គមក្ខាយតិ ។ កស្មា? យស្មា អវិញ្ញាណកំ សុវណ្ណរជតមណិមុត្តាទិរតនំ សវិញ្ញាណកានំ ហត្ថិរតនាទីនំ អលង្ការត្ថាយ ឧបនីយតិ។

សវិញ្ញាណករតនម្បិ ទុវិធំ តិរច្ឆានគតរតនំ, មនុស្សរតនញ្ច។ តត្ថ មនុស្សរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា តិរច្ឆានគតរតនំ មនុស្សរតនស្ស ឱបវយ្ហំ ហោតិ។ មនុស្សរតនម្បិ ទុវិធំ ឥត្ថិរតនំ, បុរិសរតនញ្ច។ តត្ថ បុរិសរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា ឥត្ថិរតនំ បុរិសរតនស្ស បរិចារិកត្តំ អាបជ្ជតិ។ បុរិសរតនម្បិ ទុវិធំ អគារិករតនំ, អនគារិករតនញ្ច។ តត្ថ អនគារិករតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? យស្មា អគារិករតនេសុ អគ្គោ ចក្កវត្តីបិ សីលាទិគុណយុត្តំ អនគារិករតនំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា ឧបដ្ឋហិត្វា បយិរុបាសិត្វា ទិព្ពមានុសិកា សម្បត្តិយោ បាបុណិត្វា អន្តេ និព្ពានសម្បត្តិំ បាបុណាតិ។

ឯវំ អនគារិករតនម្បិ ទុវិធំ អរិយបុថុជ្ជនវសេន។ អរិយរតនម្បិ ទុវិធំ សេខាសេខវសេន។ អសេខរតនម្បិ ទុវិធំ សុក្ខវិបស្សកសមថយានិកវសេន។ សមថយានិករតនម្បិ ទុវិធំ សាវកបារមិប្បត្តមប្បត្តញ្ច។ តត្ថ សាវកបារមិប្បត្តំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? គុណមហន្តតាយ។ សាវកបារមិប្បត្តរតនតោបិ បច្ចេកពុទ្ធរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? គុណមហន្តតាយ។ សារិបុត្តមោគ្គល្លានសទិសាបិ ហិ អនេកសតា សាវកា ឯកស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស គុណានំ សតភាគម្បិ ន ឧបេន្តិ។ បច្ចេកពុទ្ធរតនតោបិ សម្មាសម្ពុទ្ធរតនំ អគ្គមក្ខាយតិ។ កស្មា? គុណមហន្តតាយ។ សកលម្បិ ហិ ជម្ពុទីបំ បូរេត្វា បល្លង្កេន បល្លង្កំ ឃដេន្តា និសិន្នា បច្ចេកពុទ្ធា ឯកស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស គុណានំ នេវ សង្ខំ ន កលំ ន កលភាគំ ឧបេន្តិ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា – “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា...បេ.... តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២; ឥតិវុ. ៩០)។ ឯវំ កេនចិ បរិយាយេន តថាគតសមំ រតនំ នត្ថិ។ តេនាហ ភគវា – “**ន នោ សមំ អត្ថិ តថាគតេនា**”តិ។

ឯវំ ភគវា ពុទ្ធរតនស្ស អញ្ញេហិ រតនេហិ អសមតំ វត្វា ឥទានិ តេសំ សត្តានំ ឧប្បន្នឧបទ្ទវវូបសមត្ថំ នេវ ជាតិំ ន គោត្តំ ន កោលបុត្តិយំ ន វណ្ណបោក្ខរតាទីនិ និស្សាយ, អបិច ខោ អវីចិមុបាទាយ ភវគ្គបរិយន្តេ លោកេ សីលសមាធិក្ខន្ធាទីហិ គុណេហិ ពុទ្ធរតនស្ស អសទិសភាវំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតំ, ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ**”តិ។

តស្សត្ថោ – ឥទម្បិ ឥធ វា ហុរំ វា សគ្គេសុ វា យំកិញ្ចិ អត្ថិ វិត្តំ វា រតនំ វា, តេន សទ្ធិំ តេហិ តេហិ គុណេហិ អសមត្តា ពុទ្ធេ រតនំ បណីតំ។ យទិ ហិ ឯតំ សច្ចំ, អថ ឯតេន សច្ចេន ឥមេសំ បាណីនំ សុវត្ថិ ហោតុ, សោភនានំ អត្ថិតា ហោតុ អរោគតា និរុបទ្ទវតាតិ។ ឯត្ថ ច យថា “ចក្ខុ ខោ, អានន្ទ, សុញ្ញំ អត្តេន វា អត្តនិយេន វា”តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ៤.៨៥) អត្តភាវេន វា អត្តនិយភាវេន វាតិ អត្ថោ។ ឥតរថា ហិ ចក្ខុ អត្តា វា អត្តនិយំ វាតិ

អប្បដិសិទ្ធមេវ សិយា។ ឯវំ **រតនំ បណីត**ន្តិ រតនត្តំ បណីតំ, រតនភាវោ បណីតោតិ អយមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតរថា ហិ ពុទ្ធោ នេវ រតនន្តិ សិជ្ឈេយ្យ។ ន ហិ យត្ថ រតនំ អត្ថិ, តំ រតនន្តិ ន សិជ្ឈតិ។ យត្ថ បន ចិត្តីកតាទិអត្ថសង្ខាតំ យេន វា តេន វា វិធិនា សម្ពន្ធគតំ រតនំ អត្ថិ, យស្មា តំ រតនត្ថមុបាទាយ រតនន្តិ បញ្ញាបីយតិ, តស្មា តស្ស រតនស្ស អត្ថិតាយ រតនន្តិ សិជ្ឈតិ។ អថ វា **ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតន**ន្តិ ឥមិនាបិ បការេន ពុទ្ធោវ រតនន្តិ ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វុត្តមត្ថាយ ច ភគវតា ឥមាយ គាថាយ រាជកុលស្ស សោត្ថិ ជាតា, ភយំ វូបសន្តំ។ ឥមិស្សា គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

ខយំ វិរាគន្តិគាថាវណ្ណនា

៤. ឯវំ ពុទ្ធគុណេន សច្ចំ វត្វា ឥទានិ និព្ពានធម្មគុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**ខយំ វិរាគ**”ន្តិ។ តត្ថ យស្មា និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ រាគាទយោ ខីណា ហោន្តិ បរិក្ខីណា, យស្មា វា តំ តេសំ អនុប្បាទនិរោធក្ខយមត្តំ, យស្មា ច តំ រាគាទិវិប្បយុត្តំ សម្បយោគតោ ច អារម្មណតោ ច, យស្មា វា តម្ហិ សច្ឆិកតេ រាគាទយោ អច្ចន្តំ វិរត្តា ហោន្តិ វិគតា វិទ្ធស្តា, តស្មា ខយន្តិ ច វិរាគន្តិ ច វុច្ចតិ។ យស្មា បនស្ស ន ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ, ន វយោ, ន ឋិតស្ស អញ្ញថត្តំ តស្មា តំ ន ជាយតិ ន ជីយតិ ន មីយតីតិ កត្វា **អមត**ន្តិ វុច្ចតិ។ ឧត្តមដ្ឋេន បន អតប្បកដ្ឋេន ច **បណីត**ន្តិ។ **យទជ្ឈគា**តិ យំ អជ្ឈគា វិន្ទិ បដិលភិ, អត្តនោ ញាណពលេន សច្ឆាកាសិ។ **សក្យមុនី**តិ សក្យកុលប្បសុតត្តា សក្យោ, មោនេយ្យធម្មសមន្នាគតត្តា មុនិ, សក្យោ ឯវ មុនិ សក្យមុនិ។ **សមាហិតោ**តិ អរិយមគ្គសមាធិនា សមាហិតចិត្តោ។ **ន តេន ធម្មេន សមត្ថិ កិញ្ចី**តិ តេន ខយាទិនាមកេន សក្យមុនិនា អធិគតេន ធម្មេន សមំ កិញ្ចិ ធម្មជាតំ នត្ថិ។ តស្មា សុត្តន្តេបិ វុត្តំ – “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

ឯវំ ភគវា និព្ពានធម្មស្ស អញ្ញេហិ ធម្មេហិ អសមតំ វត្វា ឥទានិ តេសំ សត្តានំ ឧប្បន្នឧបទ្ទវូបសមត្ថំ ខយវិរាគាមតបណីតតាគុណេហិ និព្ពានធម្មរតនស្ស អសទិសភាវំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ធម្មេ រតនំ បណីតំ, ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុរិមគាថាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

យំ ពុទ្ធសេដ្ឋោតិគាថាវណ្ណនា

៥. ឯវំ និព្ពានធម្មគុណេន សច្ចំ វត្វា ឥទានិ មគ្គធម្មគុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**យំ ពុទ្ធសេដ្ឋោ**”តិ។ តត្ថ “ពុជ្ឈិតា សច្ចានី”តិអាទិនា នយេន ពុទ្ធោ , ឧត្តមោ បសំសនីយោ ចាតិ សេដ្ឋោ, ពុទ្ធោ ច សោ សេដ្ឋោ ចាតិ ពុទ្ធសេដ្ឋោ, អនុពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសុតពុទ្ធខ្យេសុ វា ពុទ្ធេសុ សេដ្ឋោតិ ពុទ្ធសេដ្ឋោ។ សោ ពុទ្ធសេដ្ឋោ យំ បរិវណ្ណយិ “អដ្ឋង្គិកោវ មគ្គានំ, ខេមំ និព្ពានបត្តិយា”តិ (ម. និ. ២.២១៥) ច “អរិយំ វោ, ភិក្ខវេ, សម្មាសមាធឹ ទេសិស្សាមិ សឧបនិសំ សបរិក្ខារ”ន្តិ (ម. និ. ៣.១៣៦) ច ឯវមាទិនា នយេន តត្ថ តត្ថ បសំសិ បកាសយិ។ **សុចិ**ន្តិ កិលេសមលសមុច្ឆេទករណតោ អច្ចន្តវោទានំ។ **សមាធិមានន្តរិកញ្ញមាហូ**តិ យញ្ច អត្តនោ បវត្តិសមនន្តរំ និយមេនេវ ផលបទានតោ “អានន្តរិកសមាធី”តិ អាហុ។ ន ហិ មគ្គសមាធិម្ហិ ឧប្បន្នេ តស្ស ផលុប្បត្តិនិសេធកោ កោចិ អន្តរាយោ អត្ថិ។ យថាហ –

> “អយញ្ច បុគ្គលោ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ អស្ស, កប្បស្ស ច ឧឌ្ឍយ្ហនវេលា អស្ស, នេវ តាវ កប្បោ ឧឌ្ឍយ្ហេយ្យ, យាវាយំ បុគ្គលោ ន សោតាបត្តិផលំ សច្ឆិករោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ឋិតកប្បី។ សព្ពេបិ មគ្គសមង្គិនោ បុគ្គលា ឋិតកប្បិនោ”តិ (បុ. ប. ១៧)។

សមាធិនា តេន សមោ ន វិជ្ជតីតិ តេន ពុទ្ធសេដ្ឋបរិវណ្ណិតេន សុចិនា អានន្តរិកសមាធិនា សមោ រូបាវចរសមាធិ វា អរូបាវចរសមាធិ វា កោចិ ន វិជ្ជតិ។ កស្មា? តេសំ ភាវិតត្តា តត្ថ តត្ថ ព្រហ្មលោកេ ឧបបន្នស្សាបិ បុន និរយាទីសុបិ ឧបបត្តិសម្ភវតោ, ឥមស្ស ច អរហត្តសមាធិស្ស ភាវិតត្តា អរិយបុគ្គលស្ស សព្ពុបបត្តិសមុគ្ឃាតសម្ភវតោ។ តស្មា សុត្តន្តេបិ វុត្តំ – “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា…បេ.… អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ, តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិ (អ. និ. ៤.៣៤; ឥតិវុ. ៩០)។

ឯវំ ភគវា អានន្តរិកសមាធិស្ស អញ្ញេហិ សមាធីហិ អសមតំ វត្វា ឥទានិ បុរិមនយេនេវ មគ្គធម្មរតនស្ស អសទិសភាវំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ ធម្មេ…បេ.… ហោតូ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

យេ បុគ្គលាតិគាថាវណ្ណនា

៦. ឯវំ មគ្គធម្មគុណេនាបិ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ សង្ឃគុណេនាបិ វត្តុមារទ្ធោ “**យេ បុគ្គលា**”តិ។ តត្ថ **យេ**តិ អនិយមេត្វា ឧទ្ទេសោ។ **បុគ្គលា**តិ សត្តា។ **អដ្ឋា**តិ តេសំ គណនបរិច្ឆេទោ។ តេ ហិ ចត្តារោ ច បដិបន្នា ចត្តារោ ច ផលេ ឋិតាតិ អដ្ឋ ហោន្តិ។ **សតំ បសត្ថា**តិ សប្បុរិសេហិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកេហិ អញ្ញេហិ ច ទេវមនុស្សេហិ បសត្ថា។ កស្មា? សហជាតសីលាទិគុណយោគា។ តេសញ្ហិ ចម្បកវកុលកុសុមាទីនំ សហជាតវណ្ណគន្ធាទយោ វិយ សហជាតា សីលសមាធិអាទយោ គុណា, តេន តេ វណ្ណគន្ធាទិសម្បន្នានិ វិយ បុប្ផានិ ទេវមនុស្សានំ សតំ បិយា មនាបា បសំសនីយា ច ហោន្តិ។ តេន វុត្តំ “**យេ បុគ្គលា អដ្ឋសតំ** បសត្ថា”តិ។

អថ វា **យេ**តិ អនិយមេត្វា ឧទ្ទេសោ។ **បុគ្គលា**តិ សត្តា។ **អដ្ឋសត**ន្តិ តេសំ គណនបរិច្ឆេទោ។ តេ ហិ ឯកពីជី កោលំកោលោ សត្តក្ខត្តុបរមោតិ តយោ សោតាបន្នា។ កាមរូបារូបភវេសុ អធិគតផលា តយោ សកទាគាមិនោ។ តេ សព្ពេបិ ចតុន្នំ បដិបទានំ វសេន ចតុវីសតិ។ អន្តរាបរិនិព្ពាយី, ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី, សសង្ខារបរិនិព្ពាយី, អសង្ខារបរិនិព្ពាយី, ឧទ្ធំសោតោ, អកនិដ្ឋគាមីតិ អវិហេសុ បញ្ច។ តថា អតប្បសុទស្សសុទស្សីសុ ។ អកនិដ្ឋេសុ បន ឧទ្ធំសោតវជ្ជា ចត្តារោតិ ចតុវីសតិ អនាគាមិនោ។ សុក្ខវិបស្សកោ សមថយានិកោតិ ទ្វេ អរហន្តោ។ ចត្តារោ មគ្គដ្ឋាតិ ចតុបញ្ញាស។ តេ សព្ពេបិ សទ្ធាធុរបញ្ញាធុរានំ វសេន ទិគុណា ហុត្វា អដ្ឋសតំ ហោន្តិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ចត្តារិ ឯតានិ យុគានិ ហោន្តីតិ តេ សព្ពេបិ អដ្ឋ វា អដ្ឋសតំ វាតិ វិត្ថារវសេន ឧទ្ទិដ្ឋបុគ្គលា សង្ខេបវសេន សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ ផលដ្ឋោតិ ឯកំ យុគំ, ឯវំ យាវ អរហត្តមគ្គដ្ឋោ ផលដ្ឋោតិ ឯកំ យុគន្តិ ចត្តារិ យុគានិ ហោន្តិ។ **តេ ទក្ខិណេយ្យា**តិ ឯត្ថ **តេ**តិ បុព្ពេ អនិយមេត្វា ឧទ្ទិដ្ឋានំ និយមេត្វា និទ្ទេសោ។ យេ បុគ្គលា វិត្ថារវសេន អដ្ឋ វា, អដ្ឋសតំ វា, សង្ខេបវសេន ចត្តារិ យុគានិ ហោន្តីតិ វុត្តា, សព្ពេបិ តេ ទក្ខិណំ អរហន្តីតិ ទក្ខិណេយ្យា។ ទក្ខិណា នាម កម្មញ្ច កម្មវិបាកញ្ច សទ្ទហិត្វា “ឯស មេ ឥទំ វេជ្ជកម្មំ វា ជង្ឃបេសនិកំ វា ករិស្សតី”តិ ឯវមាទីនិ អនបេក្ខិត្វា ទិយ្យមានោ ទេយ្យធម្មោ, តំ អរហន្តិ នាម សីលាទិគុណយុត្តា បុគ្គលា, ឥមេ ច តាទិសា, តេន វុច្ចន្តិ “តេ ទក្ខិណេយ្យា”តិ។

សុគតស្ស សាវកាតិ ភគវា សោភនេន គមនេន យុត្តត្តា, សោភនញ្ច ឋានំ គតត្តា, សុដ្ឋុ ច គតត្តា, សុដ្ឋុ ឯវ ច គទត្តា សុគតោ, តស្ស សុគតស្ស។ សព្ពេបិ តេ វចនំ សុណន្តីតិ សាវកា។ កាមញ្ច អញ្ញេបិ សុណន្តិ, ន បន សុត្វា កត្តព្ពកិច្ចំ ករោន្តិ, ឥមេ បន សុត្វា កត្តព្ពំ ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិំ កត្វា មគ្គផលានិ បត្តា, តស្មា “សាវកា”តិ វុច្ចន្តិ។ **ឯតេសុ ទិន្នានិ មហប្ផលានី**តិ ឯតេសុ សុគតសាវកេសុ អប្បកានិបិ ទានានិ ទិន្នានិ បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិភាវំ ឧបគតត្តា មហប្ផលានិ ហោន្តិ។ តស្មា សុត្តន្តរេបិ វុត្តំ –

> “យាវតា , ភិក្ខវេ , សង្ឃា វា គណា វា តថាគតសាវកសង្ឃោ, តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ, យទិទំ ចត្តារិ បុរិសយុគានិ អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា, ឯស ភគវតោ សាវកសង្ឃោ…បេ…. អគ្គោ វិបាកោ ហោតី”តិ (អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២; ឥតិវុ. ៩០)។

ឯវំ ភគវា សព្ពេសម្បិ មគ្គដ្ឋផលដ្ឋានំ វសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ សង្ឃេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណាកោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

យេ សុប្បយុត្តាតិគាថាវណ្ណនា

៧. ឯវំ មគ្គដ្ឋផលដ្ឋានំ វសេន សង្ឃគុណេន សច្ចំ វត្វា ឥទានិ តតោ ឯកច្ចានំ ផលសមាបត្តិសុខមនុភវន្តានំ ខីណាសវបុគ្គលានំយេវ គុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**យេ សុប្បយុត្តា**”តិ។ តត្ថ **យេ**តិ អនិយមិតុទ្ទេសវចនំ។ **សុប្បយុត្តា**តិ សុដ្ឋុ បយុត្តា, អនេកវិហិតំ អនេសនំ បហាយ សុទ្ធាជីវិតំ និស្សាយ វិបស្សនាយ អត្តានំ បយុញ្ជិតុមារទ្ធាតិ អត្ថោ។ អថ វា **សុប្បយុត្តា**តិ សុវិសុទ្ធកាយវចីបយោគសមន្នាគតា, តេន តេសំ សីលក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។ **មនសា ទឡ្ហេនា**តិ ទឡ្ហេន មនសា, ថិរសមាធិយុត្តេន ចេតសាតិ អត្ថោ។ តេន តេសំ សមាធិក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។ **និក្កាមិនោ**តិ កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខា ហុត្វា បញ្ញាធុរេន វីរិយេន សព្ពកិលេសេហិ កតនិក្កមនា។ តេន តេសំ វីរិយសម្បន្នំ បញ្ញាក្ខន្ធំ ទស្សេតិ។

គោតមសាសនម្ហីតិ គោត្តតោ គោតមស្ស តថាគតស្សេវ សាសនម្ហិ។ តេន ឥតោ ពហិទ្ធា នានប្បការម្បិ អមរតបំ ករោន្តានំ សុប្បយោគាទិគុណាភាវតោ កិលេសេហិ និក្កមនាភាវំ ទស្សេតិ។ **តេ**តិ បុព្វេ ឧទ្ទិដ្ឋានំ និទ្ទេសវចនំ។ **បត្តិបត្តា**តិ ឯត្ថ បត្តព្ពាតិ បត្តិ, បត្តព្ពា នាម បត្តុំ អរហា, យំ បត្វា អច្ចន្តយោគក្ខេមិនោ ហោន្តិ, អរហត្តផលស្សេតំ អធិវចនំ, តំ បត្តិំ បត្តាតិ បត្តិបត្តា។ **អមតន្តិ** និព្ពានំ។ **វិគយ្ហា**តិ អារម្មណវសេន វិគាហិត្វា។ **លទ្ធា**តិ លភិត្វា។ **មុធា**តិ អព្យយេន កាកណិកមត្តម្បិ ព្យយំ អកត្វា។ **និព្ពុតិន្តិ** បដិប្បស្សទ្ធកិលេសទរថំ ផលសមាបត្តិំ។ **ភុញ្ជមានា**តិ អនុភវមានា។ កិំ វុត្តំ ហោតិ? យេ ឥមស្មិំ គោតមសាសនម្ហិ សីលសម្បន្នត្តា សុប្បយុត្តា, សមាធិសម្បន្នត្តា មនសា ទឡ្ហេន, បញ្ញាសម្បន្នត្តា និក្កាមិនោ , តេ ឥមាយ សម្មាបដិបទាយ អមតំ វិគយ្ហ មុធា លទ្ធា ផលសមាបត្តិសញ្ញិតំ និព្ពុតិំ ភុញ្ជមានា បត្តិបត្តា នាម ហោន្តីតិ។

ឯវំ ភគវា ផលសមាបត្តិសុខមនុភវន្តានំ ខីណាសវបុគ្គលានមេវ វសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **"ឥទម្បិ សង្ឃេ"**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

យថិន្ទខីលោតិគាថាវណ្ណនា

៨. ឯវំ ខីណាសវបុគ្គលានំ គុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ ពហុជនបច្ចក្ខេន សោតាបន្នស្សេវ គុណេន វត្តុមារទ្ធោ **"យថិន្ទខីលោ"**តិ។ តត្ថ **យថា**តិ ឧបមាវចនំ។ **ឥន្ទខីលោ**តិ នគរទ្វារវិនិវារណត្ថំ ឧម្មារព្ភន្តរេ អដ្ឋ វា ទស វា ហត្ថេ បថវិំ ខណិត្វា អាកោដិតស្ស សារទារុមយថម្ភស្សេតំ អធិវចនំ។ **បថវិន្តិ** ភូមិំ។ **សិតោ**តិ អន្តោ បវិសិត្វា និស្សិតោ។ **សិយា**តិ ភវេយ្យ។ **ចតុព្ភិ វាតេហី**តិ ចតូហិ ទិសាហិ អាគតេហិ វាតេហិ។ **អសម្បកម្បិយោ**តិ កម្បេតុំ វា ចាលេតុំ វា អសក្កុណេយ្យោ។ **តថូបមន្តិ** តថាវិធំ។ **សប្បុរិសន្តិ** ឧត្តមបុរិសំ។ **វទាមី**តិ ភណាមិ។ **យោ អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតី**តិ យោ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ បញ្ញាយ អជ្ឈោគាហេត្វា បស្សតិ។ តត្ថ អរិយសច្ចានិ កុមារបញ្ហេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

អយំ បនេត្ថ **សង្ខេបត្ថោ** – យថា ហិ ឥន្ទខីលោ គម្ភីរនេមតាយ បថវិស្សិតោ ចតុព្ភិ វាតេហិ អសម្បកម្បិយោ សិយា, តមម្បិ សប្បុរិសំ តថូបមមេវ វទាមិ, យោ អរិយសច្ចានិ អវេច្ច បស្សតិ។ កស្មា? យស្មា សោបិ ឥន្ទខីលោ វិយ ចតូហិ វាតេហិ សព្ពតិត្ថិយវាទវាតេហិ អសម្បកម្បិយោ ហោតិ, តម្ហា ទស្សនា កេនចិ កម្បេតុំ វា ចាលេតុំ វា អសក្កុណេយ្យោ។ តស្មា សុត្តន្តរេបិ វុត្តំ –

> "សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អយោខីលោ វា ឥន្ទខីលោ វា គម្ភីរនេមោ សុនិខាតោ អចលោ អសម្បកម្បី, បុរត្ថិមាយ ចេបិ ទិសាយ អាគច្ឆេយ្យ ភុសា វាតវុដ្ឋិ, នេវ នំ សង្កម្បេយ្យ ន សម្បកម្បេយ្យ ន សម្បចាលេយ្យ។ បច្ឆិមាយ...បេ.... ទក្ខិណាយ, ឧត្តរាយបិ ចេ...បេ.... ន សម្បចាលេយ្យ។ តំ កិស្ស ហេតុ? គម្ភីរត្តា, ភិក្ខវេ, នេមស្ស , សុនិខាតត្តា ឥន្ទខីលស្ស។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យេ ច ខោ កេចិ សមណា វា ព្រាហ្មណា វា 'ឥទំ ទុក្ខន្តិ...បេ.... បដិបទា'តិ យថាភូតំ បជានន្តិ, តេ ន អញ្ញស្ស សមណស្ស វា ព្រាហ្មណស្ស វា មុខំ ឱលោកេន្តិ 'អយំ នូន ភវំ ជានំ ជានាតិ, បស្សំ បស្សតី'តិ។ តំ កិស្ស ហេតុ? សុទិដ្ឋត្តា, ភិក្ខវេ, ចតុន្នំ អរិយសច្ចាន"ន្តិ (សំ. និ. ៥.១១០៩)។

ឯវំ ភគវា ពហុជនបច្ចក្ខស្ស សោតាបន្នស្សេវ វសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **"ឥទម្បិ សង្ឃេ"**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

យេ អរិយសច្ចានីតិគាថាវណ្ណនា

៩. ឯវំ អវិសេសតោ សោតាបន្នស្ស គុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ យេ តេ តយោ សោតាបន្នា ឯកពីជី កោលំកោលោ សត្តក្ខត្តុបរមោតិ។ យថាហ –

> "ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ...បេ.... សោ ឯកំយេវ ភវំ និព្ពត្តិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ ឯកពីជី។ តថា ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានិ សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ កោលំកោលោ។ តថា សត្តក្ខត្តុំ ទេវេសុ ច មនុស្សេសុ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ សត្តក្ខត្តុបរមោ"តិ (បុ. ប. ៣១-៣៣)។

តេសំ សព្ពកនិដ្ឋស្ស សត្តក្ខត្តុបរមស្ស គុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**យេ អរិយសច្ចានិ**”តិ។ តត្ថ **យេ អរិយសច្ចានីតិ** ឯតំ វុត្តនយមេវ។ **វិភាវយន្តីតិ** បញ្ញាឱភាសេន សច្ចប្បដិច្ឆាទកំ កិលេសន្ធការំ វិធមិត្វា អត្តនោ បកាសានិ បាកដានិ ករោន្តិ។ **គម្ភីរបញ្ញេនាតិ** អប្បមេយ្យបញ្ញតាយ សទេវកស្ស លោកស្ស ញាណេន អលព្ភនេយ្យប្បតិដ្ឋបញ្ញេន, សព្ពញ្ញុនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សុទេសិតានីតិ** សមាសព្យាសសាកល្យវេកល្យាទីហិ តេហិ តេហិ នយេហិ សុដ្ឋុ ទេសិតានិ។ **កិញ្ចាបិ តេ ហោន្តិ ភុសំ បមត្តាតិ** តេ វិភាវិតអរិយសច្ចា បុគ្គលា កិញ្ចាបិ ទេវរជ្ជចក្កវត្តិរជ្ជាទិប្បមាទដ្ឋានំ អាគម្ម ភុសំ បមត្តា ហោន្តិ, តថាបិ សោតាបត្តិមគ្គញាណេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធេន ឋបេត្វា សត្ត ភវេ អនមតគ្គេ សំសារេ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ នាមញ្ច រូបញ្ច, តេសំ និរុទ្ធត្តា អត្ថង្គតត្តា ន អដ្ឋមំ ភវំ អាទិយន្តិ, សត្តមភវេ ឯវ បន វិបស្សនំ អារភិត្វា អរហត្តំ បាបុណន្តិ។

ឯវំ ភគវា សត្តក្ខត្តុបរមវសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ សង្ឃេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

សហាវស្សាទិគាថាវណ្ណនា

១០. ឯវំ សត្តក្ខត្តុបរមស្ស អដ្ឋមំ ភវំ អនាទិយនគុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ តស្សេវ សត្ត ភវេ អាទិយតោបិ អញ្ញេហិ អប្បហីនភវាទានេហិ បុគ្គលេហិ វិសិដ្ឋេន គុណេន វត្តុមារទ្ធោ “**សហាវស្សា**”តិ ។ តត្ថ **សហាវាតិ** សទ្ធិំយេវ។ **អស្សាតិ** “ន តេ ភវំ អដ្ឋមមាទិយន្តី”តិ វុត្តេសុ អញ្ញតរស្ស។ **ទស្សនសម្បទាយាតិ** សោតាបត្តិមគ្គសម្បត្តិយា។ សោតាបត្តិមគ្គោ ហិ និព្ពានំ ទិស្វា កត្តព្ពកិច្ចសម្បទាយ សព្ពបឋមំ និព្ពានទស្សនតោ “ទស្សន”ន្តិ វុច្ចតិ, តស្ស អត្តនិ បាតុភាវោ ទស្សនសម្បទា, តាយ ទស្សនសម្បទាយ សហ ឯវ។ **តយស្សុ ធម្មា ជហិតា ភវន្តីតិ** ឯត្ថ **អស្សុ**-ឥតិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ “ឥទំ សុ មេ, សារិបុត្ត, មហាវិកដភោជនស្មិំ ហោតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.១៥៦) វិយ។ យតោ សហាវស្ស ទស្សនសម្បទាយ តយោ ធម្មា ជហិតា ភវន្តិ បហីនា ហោន្តីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

ឥទានិ ជហិតធម្មទស្សនត្ថមាហ “**សក្កាយទិដ្ឋី វិចិកិច្ឆិតញ្ច, សីលព្ពតំ វាបិ យទត្ថិ កិញ្ចី**”តិ។ តត្ថ សតិ កាយេ វិជ្ជមានេ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកាខ្យេ កាយេ វីសតិវត្ថុកា ទិដ្ឋិ សក្កាយទិដ្ឋិ, សតី វា តត្ថ កាយេ ទិដ្ឋីតិបិ សក្កាយទិដ្ឋិ, យថាវុត្តប្បការេ កាយេ វិជ្ជមានា ទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ សតិយេវ វា កាយេ ទិដ្ឋីតិបិ សក្កាយទិដ្ឋិ, យថាវុត្តប្បការេ កាយេ វិជ្ជមានេ រូបាទិសង្ខាតោ អត្តាតិ ឯវំ បវត្តា ទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ តស្សា ច បហីនត្តា សព្ពទិដ្ឋិគតានិ បហីនានេវ ហោន្តិ។ សា ហិ នេសំ មូលំ។ សព្ពកិលេសព្យាធិវូបសមនតោ បញ្ញា“ចិកិច្ឆិត”ន្តិ វុច្ចតិ, តំ បញ្ញាចិកិច្ឆិតំ ឥតោ វិគតំ, តតោ វា បញ្ញាចិកិច្ឆិតា ឥទំ វិគតន្តិ វិចិកិច្ឆិតំ។ “សត្ថរិ កង្ខតី”តិអាទិនា (ធ. ស. ១០០៨; វិភ. ៩១៥) នយេន វុត្តាយ អដ្ឋវត្ថុកាយ វិមតិយា ឯតំ អធិវចនំ។ តស្សា បហីនត្តា សព្ពានិបិ វិចិកិច្ឆិតានិ បហីនានិ ហោន្តិ។ តញ្ហិ នេសំ មូលំ។ “ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណានំ សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធី”តិ ឯវមាទីសុ (ធ. ស. ១២២២; វិភ. ៩៣៨) អាគតំ គោសីលកុក្កុរសីលាទិកំ សីលំ គោវតកុក្កុរវតាទិកញ្ច វតំ សីលព្ពតន្តិ វុច្ចតិ, តស្ស បហីនត្តា សព្ពម្បិ នគ្គិយមុណ្ឌិកាទិអមរតបំ បហីនំ ហោតិ។ តញ្ហិ តស្ស មូលំ, តេនេវ សព្ពាវសានេ វុត្តំ “**យទត្ថិ កិញ្ចី**”តិ។ ទុក្ខទស្សនសម្បទាយ ចេត្ថ សក្កាយទិដ្ឋិ សមុទយទស្សនសម្បទាយ វិចិកិច្ឆិតំ, មគ្គទស្សននិព្ពានទស្សនសម្បទាយ សីលព្ពតំ បហីយតីតិ វិញ្ញាតព្ពំ។

ចតូហបាយេហីតិគាថាវណ្ណនា

១១. ឯវមស្ស កិលេសវដ្ដប្បហានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្មិំ កិលេសវដ្ដេ សតិ យេន វិបាកវដ្ដេន ភវិតព្ពំ, តប្បហានា តស្សាបិ បហានំ ទីបេន្តោ អាហ “**ចតូហបាយេហិ ច វិប្បមុត្តោ**”តិ។ តត្ថ ចត្តារោ អបាយា នាម និរយតិរច្ឆានបេត្តិវិសយអសុរកាយា។ តេហិ ឯស សត្ត ភវេ អាទិយន្តោបិ វិប្បមុត្តោតិ អត្ថោ។

ឯវមស្ស វិបាកវដ្ដប្បហានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យមស្ស វិបាកវដ្ដស្ស មូលភូតំ កម្មវដ្ដំ, តស្សាបិ បហានំ ទស្សេន្តោ អាហ “**ឆច្ចាភិឋានានិ អភព្ព កាតុ**”ន្តិ។ តត្ថ **អភិឋានានីតិ** ឱឡារិកដ្ឋានានិ, តានិ ឯស ឆ អភព្ពោ កាតុំ។ តានិ ច “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យា”តិអាទិនា (អ. និ. ១.២៧១; ម. និ. ៣.១២៨; វិភ. ៨០៩) នយេន ឯកកនិបាតេ វុត្តានិ មាតុឃាតបិតុឃាតអរហន្តឃាតលោហិតុប្បាទសង្ឃភេទអញ្ញសត្ថារុទ្ទេសកម្មានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តានិ ហិ កិញ្ចាបិ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ អរិយសាវកោ កុន្ថកិបិល្លិកម្បិ ជីវិតា ន វោរោបេតិ, អបិច ខោ បន បុថុជ្ជនភាវស្ស វិគរហណត្ថំ វុត្តានិ។ បុថុជ្ជនោ ហិ អទិដ្ឋិសម្បន្នត្តា ឯវមហាសាវជ្ជានិ អភិឋានានិបិ ករោតិ, ទស្សនសម្បន្នោ

បន អភព្ពោ តានិ កាតុន្តិ។ អភព្ពគ្គហណញ្ចេត្ថ ភវន្តរេបិ អករណទស្សនត្ថំ។ ភវន្តរេបិ ហិ ឯស អត្តនោ អរិយសាវកភាវំ អជានន្តោបិ ធម្មតាយ ឯវ ឯតានិ វា ឆ បកតិបាណាតិបាតាទីនិ វា បញ្ច វេរានិ អញ្ញសត្ថារុទ្ទេសេន សហ ឆ ឋានានិ ន ករោតិ, យានិ សន្ធាយ ឯកច្ចេ “ឆ ឆាភិឋានានី”តិបិ បឋន្តិ។ មតមច្ឆគ្គាហាទយោ ចេត្ថ អរិយសាវកគាមទារកានំ និទស្សនំ។

ឯវំ ភគវា សត្ត ភវេ អាទិយតោបិ អរិយសាវកស្ស អញ្ញេហិ អប្បហីនភវាទានេហិ បុគ្គលេហិ វិសិដ្ឋគុណវសេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ សង្ឃេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

កិញ្ចាបិ សោតិគាថាវណ្ណនា

១២. ឯវំ សត្ត ភវេ អាទិយតោបិ អញ្ញេហិ អប្បហីនភវាទានេហិ បុគ្គលេហិ វិសិដ្ឋគុណេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ ន កេវលំ ទស្សនសម្បន្នោ ឆ អភិឋានានិ អភព្ពោ កាតុំ, កិន្តុ អប្បមត្តកម្បិ បាបកម្មំ កត្វា តស្ស បដិច្ឆាទនាយបិ អភព្ពោតិ បមាទវិហារិនោបិ ទស្សនសម្បន្នស្ស កតប្បដិច្ឆាទនាភាវគុណេន វត្តមារទ្ធោ “**កិញ្ចាបិ សោ កម្ម ករោតិ បាបក**”ន្តិ។

តស្សត្ថោ – សោ ទស្សនសម្បន្នោ កិញ្ចាបិ សតិសម្មោសេន បមាទវិហារំ អាគម្ម យំ តំ ភគវតា លោកវជ្ជំ សញ្ចិច្ចាតិក្កមនំ សន្ធាយ វុត្តំ “យំ មយា សាវកានំ សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, តំ មម សាវកា ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមន្តី”តិ (ចូឡវ. ៣៨៥; ឧទា. ៤៥) តំ ឋបេត្វា អញ្ញំ កុដិការសហសេយ្យាទី បណ្ណត្តិវជ្ជវីតិក្កមសង្ខាតំ ពុទ្ធប្បតិកុដ្ឋំ **កាយេន** បាបកម្មំ ករោតិ, បទសោធម្មឧត្តរិឆប្បញ្ចវាចាធម្មទេសនសម្ផប្បលាបផរុសវចនាទី វា **វាចាយ , ឧទ ចេតសា វា** កត្ថចិ លោភទោសុប្បាទនំ ជាតរូបាទិសាទិយនំ ចីវរាទិបរិភោគេសុ អបច្ចវេក្ខណាទី វា បាបកម្មំ ករោតិ។ **អភព្ពោ សោ តស្ស បដិច្ឆទាយ** ន សោ តំ “តទំ អកប្បិយមករណីយ”ន្តិ ជានិត្វា មុហុត្តម្បិ បដិច្ឆាទេតិ, តំខណំ ឯវ បន សត្ថរិ វា វិញ្ញូសុ វា សព្រហ្មចារីសុ អាវិ កត្វា យថាធម្មំ បដិករោតិ, “ន បុន ករិស្សាមី”តិ ឯវំ សំវរិតព្ពំ វា សំវរតិ។ កស្មា? យស្មា **អភព្ពតា ទិដ្ឋបទស្ស វុត្តា,** ឯវរូបម្បិ បាបកម្មំ កត្វា តស្ស បដិច្ឆាទាយ ទិដ្ឋនិព្ពានបទស្ស ទស្សនសម្បន្នស្ស បុគ្គលស្ស អភព្ពតា វុត្តាតិ អត្ថោ។

កថំ?

> “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ទហរោ កុមារោ មន្ទោ ឧត្តានសេយ្យកោ ហត្ថេន វា បាទេន វា អង្គារំ អក្កមិត្វា ខិប្បមេវ បដិសំហរតិ, ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, ធម្មតា ឯសា ទិដ្ឋិសម្បន្នស្ស បុគ្គលស្ស, កិញ្ចាបិ តថារូបឹ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, យថារូបាយ អាបត្តិយា វុដ្ឋានំ បញ្ញាយតិ។ អថ ខោ នំ ខិប្បមេវ សត្ថរិ វា វិញ្ញូសុ វា សព្រហ្មចារីសុ ទេសេតិ វិវរតិ ឧត្តានីករោតិ, ទេសេត្វា វិវរិត្វា ឧត្តានីកត្វា អាយតឹ សំវរំ អាបជ្ជតី”តិ (ម. និ. ១.៤៩៦)។

ឯវំ ភគវា បមាទវិហារិនោបិ ទស្សនសម្បន្នស្ស កតប្បដិច្ឆាទនាភាវគុណេន សង្ឃរតនស្ស គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ “**ឥទម្បិ សង្ឃេ**”តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

វនប្បគុម្ពេតិគាថាវណ្ណនា

១៣. ឯវំ សង្ឃបរិយាបន្នានំ បុគ្គលានំ តេន តេន គុណប្បការេន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ យ្វាយំ ភគវតា រតនត្តយគុណំ ទីបេន្តេន ឥធ សង្ខេបេន អញ្ញត្រ ច វិត្ថារេន បរិយត្តិធម្មោ ទេសិតោ, តម្បិ និស្សាយ បុន ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្តុមារទ្ធោ “**វនប្បគុម្ពេ យថា ផុស្សិតគ្គេ**”តិ។ តត្ថ អាសន្នសន្និវេសវវត្ថិតានំ រុក្ខានំ សមូហោ វនំ, មូលសារផេគ្គុតចសាខាបលាសេហិ បវុទ្ធោ គុម្ពោ បគុម្ពោ, វនស្ស, វនេ វា បគុម្ពោ **វនប្បគុម្ពោ**។ ស្វាយំ “វនប្បគុម្ពេ”តិ វុត្តោ, ឯវម្បិ ហិ វត្តុំ លព្ភតិ “អត្ថិ សវិតក្កសវិចារេ , អត្ថិ អវិតក្កវិចារមត្តេ, សុខេ ទុក្ខេ ជីវេ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.១៧៤; ម. និ. ២.២២៨) វិយ។ **យថា**តិ ឧបមាវចនំ។ ផុស្សិតានិ អគ្គានិ អស្សាតិ **ផុស្សិតគ្គោ,** សព្ពសាខាបសាខាសុ សញ្ជាតបុប្ផោតិ អត្ថោ។ សោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ “ផុស្សិតគ្គេ”តិ វុត្តោ។ **គិម្ហានមាសេ បឋមស្មឹ គិម្ហេ**តិ យេ ចត្តារោ គិម្ហានំ មាសា, តេសំ ចតុន្នំ គិម្ហមាសានំ ឯកស្មឹ មាសេ។ កតរស្មឹ

មាសេ ឥតិ ចេ? **បឋមស្មឹ គិម្ហេ**, ចិត្រមាសេតិ អត្ថោ។ សោ ហិ “បឋមគិម្ហោ”តិ ច “ពាលវសន្តោ”តិ ច វុច្ចតិ។ តតោ បរំ បទត្ថតោ បាកដមេវ។

អយំ បនេត្ថ **បិណ្ឌត្ថោ** – យថា បឋមគិម្ហនាមកេ ពាលវសន្តេ នានាវិធរុក្ខគហនេ វនេ សុបុប្ផិតគ្គសាខោ តរុណរុក្ខគច្ឆបរិយាយនាមោ បគុម្ពោ អតិវិយ សស្សិរិកោ ហោតិ, ឯវមេវ ខន្ធាយតនាទីហិ សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានាទីហិ សីលសមាធិក្ខន្ធាទីហិ វា នានប្បការេហិ អត្ថប្បភេទបុប្ផេហិ អតិវិយ សស្សិរិកត្តា តថូបមំ និព្ពានគាមិមគ្គទីបនតោ និព្ពានគាមិំ បរិយត្តិធម្មវរំ នេវ លាភហេតុ ន សក្ការាទិហេតុ, កេវលន្តុ មហាករុណាយ អព្ភុស្សាហិតហទយោ សត្តានំ បរមហិតាយ អទេសយីតិ។ **បរមំ ហិតាយា**តិ ឯត្ថ ច គាថាពន្ធសុខត្ថំ អនុនាសិកោ។ អយំ បនត្ថោ – បរមហិតាយ និព្ពានាយ អទេសយីតិ។

ឯវំ ភគវា ឥមំ សុបុប្ផិតគ្គវនប្បគុម្ពសទិសំ បរិយត្តិធម្មំ វត្វា ឥទានិ តមេវ និស្សាយ ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **“ឥទម្បិ ពុទ្ធេ”**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ កេវលំ បន ឥទម្បិ យថាវុត្តប្បការបរិយត្តិធម្មសង្ខាតំ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតន្តិ ឯវំ យោជេតព្ពំ ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

វរោ វរញ្ញូតិគាថាវណ្ណនា

១៤. ឯវំ ភគវា បរិយត្តិធម្មេន ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ លោកុត្តរធម្មេន វត្តុមារទ្ធោ **“វរោ វរញ្ញូ”**តិ។ តត្ថ **វរោ**តិ បណីតាធិមុត្តិកេហិ ឥច្ឆិតោ “អហោ វត មយម្បិ ឯវរូបា អស្សាមា”តិ, វរគុណយោគតោ វា វរោ ឧត្តមោ សេដ្ឋោតិ អត្ថោ។ **វរញ្ញូ**តិ និព្ពានញ្ញូ។ និព្ពានញ្ហិ សព្ពធម្មានំ ឧត្តមដ្ឋេន វរំ, តញ្ចេស ពោធិមូលេ សយំ បដិវិជ្ឈិត្វា អញ្ញាសិ។ **វរទោ**តិ បញ្ចវគ្គិយភទ្ទវគ្គិយជដិលាទីនំ អញ្ញេសញ្ច ទេវមនុស្សានំ និព្វេធភាគិយវាសនាភាគិយវរធម្មទាយីតិ អត្ថោ។ **វរាហរោ**តិ វរស្ស មគ្គស្ស អាហដត្តា វរាហរោតិ វុច្ចតិ។ សោ ហិ ភគវា ទីបង្ករតោ បភុតិ សមតឹស បារមិយោ បូរេន្តោ បុព្ពកេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធេហិ អនុយាតំ បុរាណមគ្គវរមាហរិ, តេន “វរាហរោ”តិ វុច្ចតិ។

អបិច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភេន វរោ, និព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ វរញ្ញូ, សត្តានំ វិមុត្តិសុខទានេន វរទោ, ឧត្តមបដិបទាហរណេន វរាហរោ។ ឯតេហិ លោកុត្តរគុណេហិ អធិកស្ស កស្សចិ គុណស្ស អភាវតោ អនុត្តរោ។

អបរោ នយោ – វរោ ឧបសមាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរញ្ញូ បញ្ញាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរទោ ចាគាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរាហរោ សច្ចាធិដ្ឋានបរិបូរណេន, វរំ មគ្គសច្ចមាហរីតិ។ តថា វរោ បុញ្ញុស្សយេន, វរញ្ញូ បញ្ញុស្សយេន, វរទោ ពុទ្ធភាវត្ថិកានំ តទុបាយសម្បទានេន, វរាហរោ បច្ចេកពុទ្ធភាវត្ថិកានំ តទុបាយាហរណេន, អនុត្តរោ តត្ថ តត្ថ អសទិសតាយ, អត្តនា វា អនាចរិយកោ ហុត្វា បរេសំ អាចរិយភាវេន, ធម្មវរំ អទេសយិ សាវកភាវត្ថិកានំ តទត្ថាយ ស្វាក្ខាតតាទិគុណយុត្តស្ស ធម្មវរស្ស ទេសនតោ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ឯវំ ភគវា នវវិធេន លោកុត្តរធម្មេន អត្តនោ គុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចវចនំ បយុញ្ជតិ **“ឥទម្បិ ពុទ្ធេ”**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ កេវលំ បន យំ វរំ លោកុត្តរធម្មំ ឯស អញ្ញាសិ, យញ្ច អទាសិ, យញ្ច អាហរិ, យញ្ច ទេសេសិ, ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតន្តិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

ខីណន្តិគាថាវណ្ណនា

១៥. ឯវំ ភគវា បរិយត្តិធម្មញ្ច នវលោកុត្តរធម្មញ្ច និស្សាយ ទ្វីហិ គាថាហិ ពុទ្ធាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្វា ឥទានិ យេ តំ បរិយត្តិធម្មំ អស្សោសុំ, សុតានុសារេន ច បដិបជ្ជិត្វា នវប្បការម្បិ លោកុត្តរធម្មំ អធិគមិំសុ, តេសំ អនុបាទិសេសនិព្ពានបត្តិគុណំ និស្សាយ បុន សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចំ វត្តុមារទ្ធោ **“ខីណំ បុរាណ”**ន្តិ។ តត្ថ **ខីណ**ន្តិ សមុច្ឆិន្នំ។ **បុរាណ**ន្តិ បុរាតនំ។ **នវ**ន្តិ សម្បតិ វត្តមានំ។ **នត្ថិ សម្ភវ**ន្តិ អវិជ្ជមានបាតុភាវំ។ **វិរត្តចិត្តា**តិ វីតរាគចិត្តា។ **អាយតិកេ ភវស្មិ**ន្តិ អនាគតមទ្ធានំ បុនព្ភវេ។ **តេ**តិ យេសំ ខីណំ បុរាណំ នវំ នត្ថិ សម្ភវំ, យេ ច អាយតិកេ ភវស្មិំ វិរត្តចិត្តា, តេ ខីណាសវា ភិក្ខូ។ **ខីណពីជា**តិ ឧច្ឆិន្នពីជា។ **អវិរូឡ្ហិឆន្ទា**តិ វិរូឡ្ហិឆន្ទវិរហិតា។ **និព្ពន្តី**តិ វិជ្ឈាយន្តិ។ **ធីរា**តិ ធិតិសម្បន្នា។ **យថាយំ បទីបោ**តិ អយំ បទីបោ វិយ។

កឹ វុត្តំ ហោតិ? យំ តំ សត្តានំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធម្បិ បុរាណំ អតីតកាលិកំ កម្មំ តណ្ហាសិនេហស្ស អប្បហីនត្តា បដិសន្ធិអាហរណសមត្ថតាយ អខីណំយេវ ហោតិ, តំ បុរាណំ កម្មំ យេសំ អរហត្តមគ្គេន តណ្ហាសិនេហស្ស សោសិតត្តា អគ្គិនា ទឌ្ឍពីជមិវ អាយតឹ វិបាកទានាសមត្ថតាយ ខីណំ។ យញ្ច នេសំ ពុទ្ធបូជាទិវសេន ឥទានិ បវត្តមានំ កម្មំ នវន្តិ វុច្ចតិ, តញ្ច តណ្ហាបហានេនេវ ឆិន្នមូលបាទបបុប្ផមិវ អាយតឹ ផលទានាសមត្ថតាយ យេសំ នត្ថិ សម្ភវំ, យេ ច តណ្ហាបហានេនេវ អាយតិកេ ភវស្មឹ វិរត្តចិត្តា, តេ ខីណាសវា ភិក្ខូ “កម្មំ ខេត្តំ វិញ្ញាណំ ពីជ”ន្តិ (អ. និ. ៣.៧៧) ឯត្ថ វុត្តស្ស បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស កម្មក្ខយេនេវ ខីណត្តា ខីណពីជា។ យោបិ បុព្ពេ បុនព្ភវសង្ខាតាយ វិរូឡ្ហិយា ឆន្ទោ អហោសិ។ តស្សបិ សមុទយប្បហានេនេវ បហីនត្តា បុព្ពេ វិយ ចុតិកាលេ អសម្ភវេន អវិរូឡ្ហិឆន្ទា ធិតិសម្បន្នត្តា ធីរា ចរិមវិញ្ញាណនិរោធេន យថាយំ បទីបោ និព្ពុតោ, ឯវំ និព្ពន្តិ, បុន “រូបិនោ វា អរូបិនោ វា”តិ ឯវមាទឹ បញ្ញត្តិបថំ អច្ចេន្តីតិ។ តស្មឹ កិរ សមយេ នគរទេវតានំ បូជនត្ថាយ ជាលិតេសុ បទីបេសុ ឯកោ បទីបោ វិជ្ឈាយិ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ “យថាយំ បទីបោ”តិ។

ឯវំ ភគវា យេ តំ បុរិមាហិ ទ្វីហិ គាថាហិ វុត្តំ បរិយត្តិធម្មំ អស្សោសុំ, សុតានុសារេន ច បដិបជ្ជិត្វា នវប្បការម្បិ លោកុត្តរធម្មំ អធិគមឹសុ, តេសំ អនុបាទិសេសនិព្ពានបត្តិគុណំ វត្វា ឥទានិ តមេវ គុណំ និស្សាយ សង្ឃាធិដ្ឋានំ សច្ចវចនំ បយុញ្ជន្តោ ទេសនំ សមាបេសិ **“ឥទម្បិ សង្ឃេ”**តិ។ តស្សត្ថោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ កេវលំ បន ឥទម្បិ យថាវុត្តេន បការេន ខីណាសវភិក្ខូនំ និព្ពានសង្ខាតំ សង្ឃេ រតនំ បណីតន្តិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។ ឥមិស្សាបិ គាថាយ អាណា កោដិសតសហស្សចក្កវាឡេសុ អមនុស្សេហិ បដិគ្គហិតាតិ។

ទេសនាបរិយោសានេ រាជកុលស្ស សោត្ថិ អហោសិ, សព្ពូបទ្ទវា វូបសមឹសុ, ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។

យានីធាតិគាថាត្តយវណ្ណនា

១៦. អថ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ “ភគវតា រតនត្តយគុណំ និស្សាយ សច្ចវចនំ បយុញ្ជមានេន នាគរស្ស សោត្ថិ កតា, មយាបិ នាគរស្ស សោត្ថិត្ថំ រតនត្តយគុណំ និស្សាយ កិញ្ចិ វត្តព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា អវសានេ គាថាត្តយំ អភាសិ **“យានីធ ភូតានី”**តិ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធោ យថា លោកហិតត្ថាយ ឧស្សុក្កំ អាបន្នេហិ អាគន្តព្ពំ , តថា អាគតតោ យថា ច តេហិ គន្តព្ពំ, តថា គតតោ យថា ច តេហិ អាជានិតព្ពំ, តថា អាជាននតោ, យថា ច ជានិតព្ពំ, តថា ជាននតោ, យញ្ច តថេវ ហោតិ, តស្ស គទនតោ ច “តថាគតោ”តិ វុច្ចតិ។ យស្មា ច សោ ទេវមនុស្សេហិ បុប្ផគន្ធាទិនា ពហិ និព្ពត្តេន ឧបការកេន, ធម្មានុធម្មបដិបត្តាទិនា ច អត្តនិ និព្ពត្តេន អតិវិយ បូជិតោ, តស្មា សក្កោ ទេវានមិន្ទោ សព្ពំ ទេវបរិសំ អត្តនា សទ្ធឹ សម្បិណ្ឌេត្វា អាហ **“តថាគតំ ទេវមនុស្សបូជិតំ, ពុទ្ធំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតូ”**តិ។

១៧. យស្មា បន ធម្មោ មគ្គធម្មោ យថា យុគនទ្ធសមថវិបស្សនាពលេន គន្តព្ពំ កិលេសបក្ខំ សមុច្ឆិន្ទន្តេន, តថា គតោតិ តថាគតោ។ និព្ពានធម្មោបិ យថា គតោ បញ្ញាយ បដិវិទ្ធោ សព្ពទុក្ខប្បដិឃាតាយ សម្បជ្ជតិ, ពុទ្ធាទីហិ តថា អវគតោ, តស្មា “តថាគតោ”ត្វេវ វុច្ចតិ។ យស្មា ច សង្ឃោបិ យថា អត្តហិតាយ បដិបន្នេហិ គន្តព្ពំ តេន តេន មគ្គេន, តថា គតោតិ “តថាគតោ”ត្វេវ វុច្ចតិ។ តស្មា អវសេសគាថាទ្វយេបិ **តថាគតំ ធម្មំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតុ, តថាគតំ សង្ឃំ នមស្សាម សុវត្ថិ ហោតូ**តិ វុត្តំ។ សេសំ វុត្តនយមេវាតិ។

ឯវំ សក្កោ ទេវានមិន្ទោ ឥមំ គាថាត្តយំ ភាសិត្វា ភគវន្តំ បទក្ខិណំ កត្វា ទេវបុរមេវ គតោ សទ្ធឹ ទេវបរិសាយ។ ភគវា បន តទេវ រតនសុត្តំ ទុតិយទិវសេបិ ទេសេសិ, បុន ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ, ឯវំ យាវ សត្តមទិវសំ ទេសេសិ, ទិវសេ ទិវសេ តថេវ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ ភគវា អឌ្ឍមាសមេវ វេសាលិយំ វិហរិត្វា រាជូនំ “គច្ឆាមា”តិ បដិវេទេសិ។ តតោ រាជានោ ទិគុណេន សក្ការេន បុន តីហិ ទិវសេហិ ភគវន្តំ គង្គាតីរំ នយឹសុ។ គង្គាយ និព្ពត្តា នាគរាជានោ ចិន្តេសុំ “មនុស្សា តថាគតស្ស សក្ការំ ករោន្តិ, មយំ កឹ ន ករិស្សាមា”តិ សុវណ្ណរជតមណិមយា នាវាយោ មាបេត្វា សុវណ្ណរជតមណិមយេ ឯវ បល្លង្កេ បញ្ញាបេត្វា បញ្ចវណ្ណបទុមសញ្ឆន្នំ ឧទកំ ករិត្វា “អម្ហាកំ អនុគ្គហំ ករោថា”តិ ភគវន្តំ យាចឹសុ។ ភគវា អធិវាសេត្វា រតននាវមារូឡ្ហោ, បញ្ច ច ភិក្ខុសតានិ បញ្ចសតំ នាវាយោ អភិរូឡ្ហា។ នាគរាជានោ ភគវន្តំ សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន នាគភវនំ បវេសេសុំ។ តត្រ សុទំ ភគវា សព្ពរត្តឹ នាគបរិសាយ ធម្មំ ទេសេសិ។ ទុតិយទិវសេ ទិព្ពេហិ ខាទនីយភោជនីយេហិ មហាទានំ អកំសុ, ភគវា អនុមោទិត្វា នាគភវនា និក្ខមិ។

ភូមដ្ឋា ទេវា “មនុស្សា ច នាគា ច តថាគតស្ស សក្ការំ ករោន្តិ, មយំ កឹ ន ករិស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា វនប្បគុម្ពរុក្ខបព្ពតាទីសុ ឆត្តាតិឆត្តានិ ឧក្ខិបឹសុ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន យាវ អកនិដ្ឋព្រហ្មភវនំ, តាវ មហាសក្ការវិសេសោ និព្ពត្តិ។ ពិម្ពិសារោបិ លិច្ឆវីហិ អាគតកាលេ កតសក្ការតោ ទិគុណមកាសិ។ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ បញ្ចហិ ទិវសេហិ ភគវន្តំ រាជគហំ អានេសិ។

រាជគហមនុប្បត្តេ ភគវតិ បច្ឆាភត្តំ មណ្ឌលមាឡេ សន្និបតិតានំ ភិក្ខូនំ អយមន្តរកថា ឧទបាទិ “អហោ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អានុភាវោ, យំ ឧទ្ទិស្ស គង្គាយ ឱរតោ ច បារតោ ច អដ្ឋយោជនោ ភូមិភាគោ និន្នញ្ច ថលញ្ច សមំ កត្វា វាលុកាយ ឱកិរិត្វា បុប្ផេហិ សញ្ឆន្នោ, យោជនប្បមាណំ គង្គាយ ឧទកំ នានាវណ្ណេហិ បទុមេហិ សញ្ឆន្នំ, យាវ អកនិដ្ឋភវនំ, តាវ ឆត្តាតិឆត្តានិ ឧស្សិតានី”តិ។ ភគវា តំ បវត្តិំ ញត្វា គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា តង្ខណានុរូបេន បាដិហារិយេន គន្ត្វា មណ្ឌលមាឡេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ។ និសជ្ជ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ – “កាយ នុត្ថ, ភិក្ខវេ, ឯតរហិ កថាយ សន្និសិន្នា”តិ។ ភិក្ខូ សព្ពំ អារោចេសុំ ភគវា ឯតទវោច – “ន, ភិក្ខវេ, អយំ បូជាវិសេសោ មយ្ហំ ពុទ្ធានុភាវេន និព្ពត្តោ, ន នាគទេវព្រហ្មានុភាវេន, អបិច ខោ បុព្ពេ អប្បមត្តកបរិច្ចាគានុភាវេន និព្ពត្តោ”តិ។ ភិក្ខូ អាហំសុ “ន មយំ, ភន្តេ, តំ អប្បមត្តកំ បរិច្ចាគំ ជានាម, សាធុ នោ ភគវា តថា កថេតុ, យថា មយំ តំ ជានេយ្យាមា”តិ។

ភគវា អាហ – ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ, តក្កសិលាយំ សង្ខោ នាម ព្រាហ្មណោ អហោសិ។ តស្ស បុត្តោ សុសីមោ នាម មាណវោ សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ វយេន។ សោ ឯកទិវសំ បិតរំ ឧបសង្កមិត្វា អភិវាទេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋាសិ។ អថ តំ បិតា អាហ “កឹ, តាត, សុសីមា”តិ? សោ អាហ “ឥច្ឆាមហំ, តាត, ពារាណសី គន្ត្វា សិប្បំ ឧគ្គហេតុ”ន្តិ។ “តេន ហិ , តាត, សុសីម, អសុកោ នាម ព្រាហ្មណោ មម សហាយកោ, តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ឧគ្គណ្ហាហី”តិ កហាបណសហស្សំ អទាសិ។ សោ តំ គហេត្វា មាតាបិតរោ អភិវាទេត្វា អនុបុព្ពេន ពារាណសី គន្ត្វា ឧបចារយុត្តេន វិធិនា អាចរិយំ ឧបសង្កមិត្វា អភិវាទេត្វា អត្តានំ និវេទេសិ។ អាចរិយោ “មម សហាយកស្ស បុត្តោ”តិ មាណវំ សម្បដិច្ឆិត្វា សព្ពំ បាហុនេយ្យវត្តមកាសិ។ សោ អទ្ធានកិលមថំ វិនោទេត្វា តំ កហាបណសហស្សំ អាចរិយស្ស បាទមូលេ ឋបេត្វា សិប្បំ ឧគ្គហេតុំ ឱកាសំ យាចិ។ អាចរិយោ ឱកាសំ កត្វា ឧគ្គណ្ហាបេសិ។

សោ លហុញ្ច គណ្ហន្តោ, ពហុញ្ច គណ្ហន្តោ, គហិតគហិតញ្ច សុវណ្ណភាជនេ បក្ខិត្តតេលមិវ អវិនស្សមានំ ធារេន្តោ, ទ្វាទសវស្សិកំ សិប្បំ កតិបយមាសេនេវ បរិយោសាបេសិ។ សោ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ អាទិមជ្ឈំយេវ បស្សតិ, នោ បរិយោសានំ។ អថ អាចរិយំ ឧបសង្កមិត្វា អាហ “ឥមស្ស សិប្បស្ស អាទិមជ្ឈមេវ បស្សាមិ, នោ បរិយោសាន”ន្តិ។ អាចរិយោ អាហ “អហម្បិ, តាត, ឯវមេវា”តិ។ អថ កោ, អាចរិយ, ឥមស្ស សិប្បស្ស បរិយោសានំ ជានាតីតិ? ឥសិបតនេ, តាត, ឥសយោ អត្ថិ, តេ ជានេយ្យុន្តិ។ តេ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆាមិ, អាចរិយាតិ? បុច្ឆ, តាត, យថាសុខន្តិ។ សោ ឥសិបតនំ គន្ត្វា បច្ចេកពុទ្ធេ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ “អបិ, ភន្តេ, បរិយោសានំ ជានាថា”តិ? អាម, អាវុសោ, ជានាមាតិ។ តំ មម្បិ សិក្ខាបេថាតិ។ តេន ហាវុសោ, បព្ពជាហិ, ន សក្កា អបព្ពជិតេន សិក្ខាបេតុន្តិ។ សាធុ, ភន្តេ, បព្ពាជេថ វា មំ, យំ វា ឥច្ឆថ, តំ កត្វា បរិយោសានំ ជានាបេថាតិ។ តេ តំ បព្ពាជេត្វា កម្មដ្ឋានេ និយោជេតុំ អសមត្ថា “ឯវំ តេ និវាសេតព្ពំ, ឯវំ បារុបិតព្ព”ន្តិអាទិនា នយេន អាភិសមាចារិកំ សិក្ខាបេសុំ។ សោ តត្ថ សិក្ខន្តោ ឧបនិស្សយសម្បន្នត្តា ន ចិរេនេវ បច្ចេកពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈិ។ សកលពារាណសិយំ “សុសីមបច្ចេកពុទ្ធោ”តិ បាកដោ អហោសិ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ សម្បន្នបរិវារោ។ សោ អប្បាយុកសំវត្តនិកស្ស កម្មស្ស កតត្តា ន ចិរេនេវ បរិនិព្ពាយិ។ តស្ស បច្ចេកពុទ្ធា ច មហាជនកាយោ ច សរីរកិច្ចំ កត្វា ធាតុយោ គហេត្វា នគរទ្វារេ ថូបំ បតិដ្ឋាបេសុំ។

អថ ខោ សង្ខោ ព្រាហ្មណោ “បុត្តោ មេ ចិរគតោ, ន ចស្ស បវត្តិំ ជានាមី”តិ បុត្តំ ទដ្ឋុកាមោ តក្កសិលាយ និក្ខមិត្វា អនុបុព្ពេន ពារាណសី គន្ត្វា មហាជនកាយំ សន្និបតិតំ ទិស្វា “អទ្ធា ពហូសុ ឯកោបិ មេ បុត្តស្ស បវត្តិំ ជានិស្សតី”តិ ចិន្តេន្តោ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ “សុសីមោ នាម មាណវោ ឥធ អាគតោ អត្ថិ, អបិ នុ តស្ស បវត្តិំ ជានាថា”តិ? តេ “អាម, ព្រាហ្មណ, ជានាម, ឥមស្មឹ នគរេ ព្រាហ្មណស្ស សន្តិកេ តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ហុត្វា បច្ចេកពុទ្ធានំ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា បច្ចេកពុទ្ធោ ហុត្វា អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ, អយមស្ស ថូបោ បតិដ្ឋាបិតោ”តិ អាហំសុ។ សោ ភូមឹ ហត្ថេន បហរិត្វា រោទិត្វា ច បរិទេវិត្វា ច តំ ចេតិយង្គណំ គន្ត្វា តិណានិ ឧទ្ធរិត្វា ឧត្តរសាដកេន វាលុកំ អានេត្វា បច្ចេកពុទ្ធចេតិយង្គណេ ឱកិរិត្វា កមណ្ឌលុតោ ឧទកេន សមន្តតោ ភូមឹ បរិប្ផោសិត្វា វនបុប្ផេហិ បូជំ កត្វា ឧត្តរសាដកេន បដាកំ អារោបេត្វា ថូបស្ស ឧបរិ អត្តនោ ឆត្តំ ពន្ធិត្វា បក្កាមីតិ។

ឯវំ អតីតំ ទេសេត្វា ជាតកំ បច្ចុប្បន្នេន អនុសន្ធេន្តោ ភិក្ខូនំ ធម្មកថំ កថេសិ។ “សិយា ខោ បន វោ, ភិក្ខវេ, ឯវមស្ស ‘អញ្ញោ នូន តេន សមយេន សង្ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសី’តិ, ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ, អហំ

តេន សមយេន សង្ខោ ព្រាហ្មណោ អហោសឹ, មយា សុសីមស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស ចេតិយង្គណេ តិណានិ ឧទ្ធដានិ, តស្ស មេ កម្មស្ស និស្សន្ទេន អដ្ឋយោជនមគ្គំ វិគតខាណុកណ្ដកំ កត្វា សមំ សុទ្ធមកំសុ។ មយា តត្ថ វាលុកា ឱកិណ្ណា, តស្ស មេ និស្សន្ទេន អដ្ឋយោជនមគ្គេ វាលុកំ ឱកិរិំសុ។ មយា តត្ថ វនកុសុមេហិ បូជា កតា, តស្ស មេ និស្សន្ទេន នវយោជនេ មគ្គេ ថលេ ច ឧទកេ ច នានាបុប្ផេហិ បុប្ផសន្ថរមកំសុ។ មយា តត្ថ កមណ្ឌលុទកេន ភូមិ បរិប្ផោសិតា, តស្ស មេ និស្សន្ទេន វេសាលិយំ បោក្ខរវស្សំ វស្សិ។ មយា តស្មឹ ចេតិយេ បដាកា អារោបិតា, ឆត្តញ្ច ពទ្ធំ, តស្ស មេ និស្សន្ទេន យាវ អកនិដ្ឋភវនា បដាកា ច អារោបិតា, ឆត្តាតិឆត្តានិ ច ឧស្សិតានិ។ ឥតិ ខោ, ភិក្ខវេ, អយំ មយ្ហំ បូជាវិសេសោ នេវ ពុទ្ធានុភាវេន និព្ពត្តោ , ន នាគទេវព្រហ្មានុភាវេន, អបិច ខោ អប្បមត្តកបរិច្ចាគានុភាវេន និព្ពត្តោ”តិ។ ធម្មកថាបរិយោសានេ ឥមំ គាថមភាសិ –

“មត្តាសុខបរិច្ចាគា, បស្សេ ចេ វិបុលំ សុខំ;
ចជេ មត្តាសុខំ ធីរោ, សម្បស្សំ វិបុលំ សុខ”ន្តិ។ (ធ. ប. ២៩០);

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

រតនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. តិរោកុឌ្ឌសុត្តវណ្ណនា

និក្ខេបប្បយោជនំ

ឥទានិ “**តិរោកុឌ្ឌេសុ តិដ្ឋន្តី**”តិអាទិនា រតនសុត្តានន្តរំ និក្ខិត្តស្ស តិរោកុឌ្ឌសុត្តស្ស អត្ថវណ្ណនាក្កមោ អនុប្បត្តោ, តស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ វត្វា អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាម។

តត្ថ ឥទញ្ហិ តិរោកុឌ្ឌំ ឥមិនា អនុក្កមេន ភគវតា អវុត្តម្បិ យាយំ ឥតោ បុព្ពេ នានប្បការេន កុសលកម្ម បដិបត្តិ ទស្សិតា, តត្ថ បមាទំ អាបជ្ជមានោ និរយតិរច្ឆានយោនីហិ វិសិដ្ឋតរេបិ ឋានេ ឧប្បជ្ជមានោ យស្មា ឯវរូបេសុ បេតេសុ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា ន ឯត្ថ បមាទោ ករណីយោតិ ទស្សនត្ថំ, យេហិ ច ភូតេហិ ឧបទ្ទុតាយ វេសាលិយា ឧបទ្ទវវូបសមនត្ថំ រតនសុត្តំ វុត្តំ, តេសុ ឯកច្ចានិ ឯវរូបានីតិ ទស្សនត្ថំ វា វុត្តន្តិ។

ឥទមស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ វេទិតព្ពំ។

អនុមោទនាកថា

យស្មា បនស្ស អត្ថវណ្ណនា –

“យេន យត្ថ យទា យស្មា, តិរោកុឌ្ឌំ បកាសិតំ;
បកាសេត្វាន តំ សព្ពំ, កយិរមានា យថាក្កមំ;
សុកតា ហោតិ តស្មាហំ, ករិស្សាមិ តថេវ តំ”។

កេន បនេតំ បកាសិតំ, កត្ថ កទា កស្មា ចាតិ? វុច្ចតេ – ភគវតា បកាសិតំ, តំ ខោ បន រាជគហេ ទុតិយ ទិវសេ រញ្ញោ មាគធស្ស អនុមោទនត្ថំ។ ឥមស្ស ចត្ថស្ស វិភាវនត្ថំ អយមេត្ថ វិត្ថារកថា កថេតព្ពា –

ឥតោ ទ្វានវុតិកប្បេ កាសិ នាម នគរំ អហោសិ។ តត្ថ ជយសេនោ នាម រាជា។ តស្ស សិរិមា នាម ទេវី, តស្សា កុច្ឆិយំ ផុស្សោ នាម ពោធិសត្តោ និព្ពត្តិត្វា អនុបុព្ពេន សម្មាសម្ពោធឹ អភិសម្ពុជ្ឈិ។ ជយសេនោ រាជា “មម បុត្តោ អភិនិក្ខមិត្វា ពុទ្ធោ ជាតោ, មយ្ហមេវ ពុទ្ធោ, មយ្ហំ ធម្មោ, មយ្ហំ សង្ឃោ”តិ មមត្តំ ឧប្បាទេត្វា សព្ពកាលំ សយមេវ ឧបដ្ឋហតិ, ន អញ្ញេសំ ឱកាសំ ទេតិ។

ភគវតោ កនិដ្ឋភាតរោ វេមាតិកា តយោ ភាតរោ ចិន្តេសុំ – “ពុទ្ធា នាម សព្ពលោកហិតាយ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន ចេកស្សេវត្ថាយ, អម្ហាកញ្ច បិតា អញ្ញេសំ ឱកាសំ ន ទេតិ, កថំ នុ មយំ លភេយ្យាម ភគវន្តំ ឧបដ្ឋាតុ”ន្តិ។ តេសំ ឯតទហោសិ – “ហន្ទ មយំ កិញ្ចិ ឧបាយំ ករោមា”តិ។ តេ បច្ចន្តំ កុបិតំ វិយ ការាបេសុំ។ តតោ រាជា “បច្ចន្តោ កុបិតោ”តិ សុត្វា តយោបិ បុត្តេ បច្ចន្តវូបសមនត្ថំ បេសេសិ។ តេ វូបសមេត្វា អាគតា, រាជា តុដ្ឋោ វរំ អទាសិ “យំ ឥច្ឆថ, តំ គណ្ហថា”តិ។ តេ “មយំ ភគវន្តំ ឧបដ្ឋាតុំ ឥច្ឆាមា”តិ អាហំសុ។ រាជា “ឯតំ ឋបេត្វា អញ្ញំ គណ្ហថា”តិ អាហ។ តេ “មយំ អញ្ញេន អនត្ថិកា”តិ អាហំសុ។ តេន ហិ បរិច្ឆេទំ កត្វា គណ្ហថាតិ។ តេ សត្ត វស្សានិ យាចឹសុ, រាជា ន អទាសិ។ ឯវំ ឆ, បញ្ច, ចត្តារិ, តីណិ, ទ្វេ, ឯកំ, សត្ត មាសានិ, ឆ, បញ្ច, ចត្តារីតិ យាវ តេមាសំ យាចឹសុ។ រាជា “គណ្ហថា”តិ អទាសិ។

តេ វរំ លភិត្វា បរមតុដ្ឋា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា អាហំសុ – “ឥច្ឆាម មយំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ តេមាសំ ឧបដ្ឋាតុំ, អធិវាសេតុ នោ, ភន្តេ , ភគវា ឥមំ តេមាសំ វស្សាវាស”ន្តិ។ អធិវាសេសិ ភគវា តុណ្ហីភាវេន។ តតោ តេ អត្តនោ ជនបទេ និយុត្តកបុរិសស្ស លេខំ បេសេសុំ “ឥមំ តេមាសំ អម្ហេហិ ភគវា ឧបដ្ឋាតព្ពោ, វិហារំ អាទឹ កត្វា សព្ពំ ភគវតោ ឧបដ្ឋានសម្ភារំ ករោហី”តិ។ សោ តំ សព្ពំ សម្បាទេត្វា បដិនិវេទេសិ។ តេ កាសាយវត្ថនិវត្ថា ហុត្វា អឌ្ឍតេយ្យេហិ បុរិសសហស្សេហិ វេយ្យាវច្ចករេហិ ភគវន្តំ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហមានា ជនបទំ នេត្វា វិហារំ និយ្យាតេត្វា វសាបេសុំ។

តេសំ ភណ្ឌាគារិកោ ឯកោ គហបតិបុត្តោ សបជាបតិកោ សទ្ធោ អហោសិ បសន្នោ។ សោ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស ទានវត្តំ សក្កច្ចំ អទាសិ។ ជនបទេ និយុត្តកបុរិសោ តំ គហេត្វា ជានបទេហិ ឯកាទសមត្តេហិ បុរិសសហស្សេហិ សទ្ធឹ សក្កច្ចមេវ ទានំ បវត្តាបេសិ។ តត្ថ កេចិ ជានបទា បដិហតចិត្តា អហេសុំ។ តេ ទានស្ស អន្តរាយំ កត្វា ទេយ្យធម្មេ អត្តនា ខាទឹសុ, ភត្តសាលញ្ច អគ្គិនា ទហឹសុ។ បវារិតេ រាជបុត្តា ភគវតោ មហន្តំ សក្ការំ

កត្វា ភគវន្តំ បុរក្ខត្វា បិតុនោ សកាសមេវ អគមំសុ។ តត្ថ គន្ត្វា ឯវ ភគវា បរិនិព្ពាយិ។ រាជា ច រាជបុត្តា ច ជនបទេ និយុត្តកបុរិសោ ច ភណ្ឌាគារិកោ ច អនុបុព្ពេន កាលំ កត្វា សទ្ធិំ បរិសាយ សគ្គេ ឧប្បជ្ជឹសុ, បដិហតចិត្តជនា និរយេសុ និព្ពត្តឹសុ។ ឯវំ តេសំ ទ្វិន្នំ គណានំ សគ្គតោ សគ្គំ, និរយតោ និរយំ ឧបបជ្ជន្តានំ ទ្វានវុតិ កប្បា វីតិវត្តា។

អថ ឥមស្មិំ ភទ្ទកប្បេ កស្សបពុទ្ធស្ស កាលេ តេ បដិហតចិត្តជនា បេតេសុ ឧប្បន្នា។ តទា មនុស្សា អត្តនោ ញាតកានំ បេតានំ អត្ថាយ ទានំ ទត្វា ឧទ្ទិសន្តិ “ឥទំ អម្ហាកំ ញាតីនំ ហោតូ”តិ។ តេ សម្បត្តិំ លភន្តិ។ អថ ឥមេបិ បេតា តំ ទិស្វា ភគវន្តំ កស្សបំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆឹសុ – “កឹ នុ ខោ, ភន្តេ, មយម្បិ ឯវរូបំ សម្បត្តិំ លភេយ្យាមា”តិ? ភគវា អាហ – “ឥទានិ ន លភថ , អបិច អនាគតេ គោតមោ នាម ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ, តស្ស ភគវតោ កាលេ ពិម្ពិសារោ នាម រាជា ភវិស្សតិ, សោ តុម្ហាកំ ឥតោ ទ្វានវុតិកប្បេ ញាតិ អហោសិ, សោ ពុទ្ធស្ស ទានំ ទត្វា តុម្ហាកំ ឧទ្ទិសិស្សតិ, តទា លភិស្សថា”តិ។ ឯវំ វុត្តេ កិរ តេសំ បេតានំ តំ វចនំ “ស្វេ លភិស្សថា”តិ វុត្តំ វិយ អហោសិ។

អថ ឯកស្មិំ ពុទ្ធន្តរេ វីតិវត្តេ អម្ហាកំ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិ។ តេបិ តយោ រាជបុត្តា តេហិ អឌ្ឍតេយ្យេហិ បុរិសសហស្សេហិ សទ្ធិំ ទេវលោកា ចវិត្វា មគធរដ្ឋេ ព្រាហ្មណកុលេ ឧប្បជ្ជិត្វា អនុបុព្ពេន ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា គយាសីសេ តយោ ជដិលា អហេសុំ, ជនបទេ និយុត្តកបុរិសោ, រាជា អហោសិ ពិម្ពិសារោ, ភណ្ឌាគារិកោ, គហបតិ វិសាខោ នាម មហាសេដ្ឋី អហោសិ, តស្ស បជាបតិ ធម្មទិន្នា នាម សេដ្ឋិធីតា អហោសិ។ ឯវំ សព្ពាបិ អវសេសា បរិសា រញ្ញោ ឯវ បរិវារា ហុត្វា និព្ពត្តា។

អម្ហាកំ ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិត្វា សត្តសត្តាហំ អតិក្កមិត្វា អនុបុព្ពេន ពារាណសឹ អាគម្ម ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា បញ្ចវគ្គិយេ អាទិំ កត្វា យាវ អឌ្ឍតេយ្យសហស្សបរិវារេ តយោ ជដិលេ វិនេត្វា រាជគហំ អគមាសិ។ តត្ថ ច តទហុបសង្កមន្តំយេវ រាជានំ ពិម្ពិសារំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាបេសិ ឯកាទសនវុតេហិ មាគធកេហិ ព្រាហ្មណគហបតិកេហិ សទ្ធិំ។ អថ រញ្ញា ស្វាតនាយ ភត្តេន និមន្តិតោ ភគវា អធិវាសេត្វា ទុតិយទិវសេ សក្កេន ទេវានមិន្ទេន បុរតោ បុរតោ គច្ឆន្តេន –

> “ទន្តោ ទន្តេហិ សហ បុរាណជដិលេហិ, វិប្បមុត្តោ វិប្បមុត្តេហិ;
> សិង្គីនិក្ខសវណ្ណោ, រាជគហំ បាវិសិ ភគវា”តិ។ (មហាវ. ៥៨) –

ឯវមាទីហិ គាថាហិ អភិត្ថវិយមានោ រាជគហំ បវិសិត្វា រញ្ញោ និវេសនេ មហាទានំ សម្បដិច្ឆិ។ តេ បេតា “ឥទានិ រាជា អម្ហាកំ ទានំ ឧទ្ទិសិស្សតិ, ឥទានិ ឧទ្ទិសិស្សតី”តិ អាសាយ បរិវារេត្វា អដ្ឋំសុ។

រាជា ទានំ ទត្វា “កត្ថ នុ ខោ ភគវា វិហរេយ្យា”តិ ភគវតោ វិហារដ្ឋានមេវ ចិន្តេសិ, ន តំ ទានំ កស្សចិ ឧទ្ទិសិ។ បេតា ឆិន្នាសា ហុត្វា រត្តិំ រញ្ញោ និវេសនេ អតិវិយ ភីសនកំ វិស្សរមកំសុ។ រាជា ភយសំវេគសន្តាសមាបជ្ជិ, តតោ បភាតាយ រត្តិយា ភគវតោ អារោចេសិ – “ឯវរូបំ សទ្ទមស្សោសឹ, កឹ នុ ខោ មេ, ភន្តេ, ភវិស្សតី”តិ។ ភគវា អាហ – “មា ភាយិ, មហារាជ, ន តេ កិញ្ចិ បាបកំ ភវិស្សតិ, អបិច ខោ តេ បុរាណញាតកា បេតេសុ ឧប្បន្នា សន្តិ, តេ ឯកំ ពុទ្ធន្តរំ តមេវ បច្ចាសីសមានា វិចរន្តិ ‘ពុទ្ធស្ស ទានំ ទត្វា អម្ហាកំ ឧទ្ទិសិស្សតី’តិ , ន តេសំ ត្វំ ហិយ្យោ ឧទ្ទិសិ, តេ ឆិន្នាសា តថារូបំ វិស្សរមកំសូ”តិ។

សោ អាហ “ឥទានិ បន, ភន្តេ, ទិន្នេ លភេយ្យុ”ន្តិ? “អាម, មហារាជា”តិ។ “តេន ហិ មេ, ភន្តេ, អធិវាសេតុ ភគវា អជ្ជតនាយ ទានំ, តេសំ ឧទ្ទិសិស្សាមី”តិ? ភគវា អធិវាសេសិ។ រាជា និវេសនំ គន្ត្វា មហាទានំ បដិយាទេត្វា ភគវតោ កាលំ អារោចាបេសិ។ ភគវា រាជន្តេបុរំ គន្ត្វា បញ្ញត្តេ អាសនេ និសីទិ សទ្ធិំ ភិក្ខុសង្ឃេន។ តេបិ ខោ បេតា “អបិ នាម អជ្ជ លភេយ្យាមា”តិ គន្ត្វា តិរោកុដ្ដាទីសុ អដ្ឋំសុ។ ភគវា តថា អកាសិ, យថា តេ សព្ពេវ រញ្ញោ បាកដា អហេសុំ។ រាជា ទក្ខិណោទកំ ទេន្តោ “ឥទំ មេ ញាតីនំ ហោតូ”តិ ឧទ្ទិសិ, តង្ខណញ្ញេវ តេសំ បេតានំ បទុមសញ្ឆន្នា បោក្ខរណិយោ និព្ពត្តឹសុ។ តេ តត្ថ ន្ហត្វា ច បិវិត្វា ច បដិប្បស្សទ្ធទរថកិលមថបិបាសា សុវណ្ណវណ្ណា អហេសុំ។ រាជា យាគុខជ្ជកភោជនានិ ទត្វា ឧទ្ទិសិ, តង្ខណញ្ញេវ តេសំ ទិព្ពយាគុខជ្ជកភោជនានិ និព្ពត្តឹសុ។ តេ តានិ បរិភុញ្ជិត្វា បីណិន្ទ្រិយា អហេសុំ។ អថ វត្ថសេនាសនានិ ទត្វា ឧទ្ទិសិ។ តេសំ ទិព្ពវត្ថទិព្ពយានទិព្ពបាសាទទិព្ពបច្ចត្ថរណទិព្ពសេយ្យាទិអលង្ការវិធយោ និព្ពត្តឹសុ។ សាបិ តេសំ សម្បត្តិ យថា សព្ពាវ បាកដា ហោតិ, តថា ភគវា អធិដ្ឋាសិ។ រាជា អតិវិយ អត្តមនោ អហោសិ។ តតោ ភគវា ភុត្តាវី បវារិតោ រញ្ញោ មាគធស្ស អនុមោទនត្ថំ “**តិរោកុដ្ដេសុ តិដ្ឋន្តី**”តិ ឥមា គាថា អភាសិ។

ឯត្ថាវគា ច “**យេន យត្ថ យទា យស្មា, តិរោកុឌ្ឌំ បកាសិតំ, បកាសេត្វាន តំ សព្ពំ**”ន្តិ អយំ មាតិកា សង្ខេបតោ វិត្ថារតោ ច វិភត្តា ហោតិ។

បឋមគាថាវណ្ណនា

១. ឥទានិ ឥមស្ស តិរោកុឌ្ឌស្ស យថាក្កមំ **អត្ថវណ្ណនំ** ករិស្សាម។ សេយ្យថិទំ – បឋមគាថាយ តាវ **តិរោកុឌ្ឌា**តិ កុឌ្ឌានំ បរភាគា វុច្ចន្តិ។ **តិដ្ឋន្តី**តិ និសជ្ជាទិប្បដិក្ខេបតោ ឋានកប្បនវចនមេតំ។ តេន យថា បាការបរភាគំ បព្ពតបរភាគញ្ច គច្ឆន្តំ “តិរោបាការំ តិរោបព្ពតំ អសជ្ជមានោ គច្ឆតី”តិ វទន្តិ, ឯវមិធាបិ កុឌ្ឌស្ស បរភាគេសុ តិដ្ឋន្តេ “តិរោកុឌ្ឌេសុ តិដ្ឋន្តី”តិ អាហ។ **សន្ធិសិង្ឃាដកេសុ ចា**តិ ឯត្ថ **សន្ធិយោ**តិ ចតុក្កោណរច្ឆា វុច្ចន្តិ ឃរសន្ធិភិត្តិសន្ធិអាលោកសន្ធិយោ ចាបិ។ **សិង្ឃាដកា**តិ តិកោណរច្ឆា វុច្ចន្តិ, តទេកជ្ឈំ កត្វា បុរិមេន សទ្ធិំ សង្ឃដេន្តោ “សន្ធិសិង្ឃាដកេសុ ចា”តិ អាហ។ **ទ្វារពាហាសុ តិដ្ឋន្តី**តិ នគរទ្វារឃរទ្វារានំ ពាហា និស្សាយ តិដ្ឋន្តិ។ **អាគន្ត្វាន សកំ ឃរ**ន្តិ ឯត្ថ សកំ ឃរំ នាម បុព្ពញាតិឃរម្បិ អត្តនា សាមិកភាវេន អជ្ឈាវុត្ថបុព្ពឃរម្បិ។ តទុភយម្បិ យស្មា តេ សកឃរសញ្ញាយ អាគច្ឆន្តិ, តស្មា “អាគន្ត្វាន សកំ ឃរ”ន្តិ អាហ។

ទុតិយគាថាវណ្ណនា

២. ឯវំ ភគវា បុព្ពេ អនជ្ឈាវុត្ថបុព្ពម្បិ បុព្ពញាតិឃរំ ពិម្ពិសារនិវេសនំ សកឃរសញ្ញាយ អាគន្ត្វា តិរោកុឌ្ឌសន្ធិសិង្ឃាដកទ្វារពាហាសុ ឋិតេ ឥស្សាមច្ឆរិយផលំ អនុភវន្តេ, អប្បេកច្ចេ ទីឃមស្សុកេសវិការធរេ អន្ធការមុខេ សិថិលពន្ធនវិលម្ពមានកិសផរុសកាឡកង្គបច្ចង្គេ តត្ថ តត្ថ ឋិតវនទាហទឌ្ឍតាលរុក្ខសទិសេ, អប្បេកច្ចេ ជិឃច្ឆាបិបាសារណិនិម្មថនេន ឧទរតោ ឧដ្ឋាយ មុខតោ វិនិច្ឆរន្តាយ អគ្គិជាលាយ បរិឌយ្ហមានសរីរេ, អប្បេកច្ចេ សូចិឆិទ្ទាណុមត្តកណ្ឋពិលតាយ បព្ពតាការកុច្ឆិតាយ ច លទ្ធម្បិ បានភោជនំ យាវទត្ថំ ភុញ្ជិតុំ អសមត្ថតាយ ខុប្បិបាសាបរេតេ អញ្ញំ វសមវិន្ទមានេ, អប្បេកច្ចេ អញ្ញមញ្ញស្ស អញ្ញេសំ វា សត្តានំ បភិន្នគណ្ឌបិឡកមុខា បគ្ឃរិតរុធិរបុព្ពលសិកាទី លទ្ធា អមតមិវ សាយមានេ អតិវិយ ទុទ្ទសិកវិរូបភយានកសរីរេ ពហូ បេតេ រញ្ញោ និទស្សេន្តោ –

> “តិរោកុឌ្ឌេសុ តិដ្ឋន្តិ, សន្ធិសិង្ឃាដកេសុ ច;
> ទ្វារពាហាសុ តិដ្ឋន្តិ, អាគន្ត្វាន សកំ ឃរ”ន្តិ។ –

វត្វា បុន តេហិ កតស្ស កម្មស្ស ទារុណភាវំ ទស្សេន្តោ “**បហូតេ អន្នបានម្ហី**”តិ ទុតិយគាថមាហ។

តត្ថ **បហូតេ**តិ អនប្បកេ ពហុម្ហិ, យាវទត្ថិកេតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភ-ការស្ស ហិ ហ-ការោ លព្ភតិ “បហុ សន្តោ ន ភរតី”តិអាទីសុ (សុ. និ. ៩៨) វិយ។ កេចិ បន “ពហូតេ” ឥតិ ច “ពហូកេ” ឥតិ ច បឋន្តិ។ បមាទបាឋា ឯតេ ។ អន្នេ ច បានម្ហិ ច **អន្នបានម្ហិ**។ ខជ្ជេ ច ភោជ្ជេ ច **ខជ្ជភោជ្ជេ,** ឯតេន អសិតបីតខាយិតសាយិតវសេន ចតុព្ពិធំ អាហារំ ទស្សេតិ។ **ឧបដ្ឋិតេ**តិ ឧបគម្ម ឋិតេ, សជ្ជិតេ បដិយត្តេ សមោហិតេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន តេសំ កោចិ សរតិ, សត្តាន**ន្តិ តេសំ បេត្តិវិសយេ ឧប្បន្នានំ សត្តានំ កោចិ មាតា វា បិតា វា បុត្តោ វា ន សរតិ។ កឹ ការណា? **កម្មបច្ចយា,** អត្តនា កតស្ស អទានទានប្បដិសេធនាទិភេទស្ស កទរិយកម្មស្ស បច្ចយា។ តញ្ហិ តេសំ កម្មំ ញាតីនំ សរិតុំ ន ទេតិ។

តតិយគាថាវណ្ណនា

៣. ឯវំ ភគវា អនប្បកេបិ អន្នបានាទិម្ហិ បច្ចុបដ្ឋិតេ “អបិ នាម អម្ហេ ឧទ្ទិស្ស កិញ្ចិ ទទេយ្យុ”ន្តិ ញាតីបច្ចាសីសន្តានំ វិចរតំ តេសំ បេតានំ តេហិ កតស្ស អតិកដុកវិបាកករស្ស កម្មស្ស បច្ចយេន កស្សចិ ញាតិនោ អនុស្សរណមត្តាភាវំ ទស្សេន្តោ –

> “បហូតេ អន្នបានម្ហិ, ខជ្ជភោជ្ជេ ឧបដ្ឋិតេ;
> ន តេសំ កោចិ សរតិ, សត្តានំ កម្មបច្ចយា”តិ។ –

វត្វា បុន រញ្ញោ បេត្តិវិសយូបបន្នេ ញាតកេ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នំ ទានំ បសំសន្តោ “**ឯវំ ទទន្តិ ញាតីន**”ន្តិ តតិយគាថមាហ។

តត្ថ **ឯវ**ន្តិ ឧបមាវចនំ។ តស្ស ទ្វិធា សម្ពន្ធោ – តេសំ សត្តានំ កម្មបច្ចយា អសរន្តេបិ កិស្មិញ្ចិ ទទន្តិ, ញាតីនំ, យេ ឯវំ អនុកម្បកា ហោន្តីតិ ច យថា តយា, មហារាជ, ទិន្នំ, ឯវំ សុចិ បណីតំ កាលេន កប្បិយំ បាន ភោជនំ ទទន្តិ ញាតីនំ, យេ ហោន្តិ អនុកម្បកាតិ ច។ **ទទន្តី**តិ ទេន្តិ ឧទ្ទិសន្តិ និយ្យាតេន្តិ។ **ញាតីន**ន្តិ មាតិតោ ច បិតិតោ ច សម្ពន្ធានំ។ **យេ**តិ យេ កេចិ បុត្តា វា ធីតរោ វា ភាតរោ វា **ហោន្តី**តិ ភវន្តិ។ **អនុកម្បកា**តិ អត្ថកាមា ហិតេសិនោ។ **សុចិ**ន្តិ វិមលំ ទស្សនេយ្យំ មនោរមំ ធម្មិកំ ធម្មលទ្ធំ។ **បណីត**ន្តិ ឧត្តមំ សេដ្ឋំ។ **កាលេនា**តិ ញាតិបេតានំ តិរោកុដ្ដាទីសុ អាគន្ត្វា ឋិតកាលេន។ **កប្បិយ**ន្តិ អនុច្ឆវិកំ បតិរូបំ អរិយានំ បរិភោគារហំ។ **បាន ភោជន**ន្តិ បានញ្ច ភោជនញ្ច។ ឥធ បានភោជនមុខេន សព្ពោបិ ទេយ្យធម្មោ អធិប្បេតោ។

ចតុត្ថគាថាបុព្ពទ្ធវណ្ណនា

៤. ឯវំ ភគវា រញ្ញោ មាគធេន បេតភូតានំ ញាតីនំ អនុកម្បាយ ទិន្នំ បានភោជនំ បសំសន្តោ –

“ឯវំ ទទន្តិ ញាតីនំ, យេ ហោន្តិ អនុកម្បកា;
សុចិ បណីតំ កាលេន, កប្បិយំ បានភោជន”ន្តិ។ –

វត្វា បុន យេន បការេន ទិន្នំ តេសំ ហោតិ, តំ ទស្សេន្តោ “**ឥទំ វោ ញាតីនំ ហោតូ**”តិ ចតុត្ថគាថាយ បុព្ពទ្ធមាហ តំ តតិយគាថាយ បុព្ពទ្ធេន សម្ពន្ធិតព្ពំ –

“ឯវំ ទទន្តិ ញាតីនំ, យេ ហោន្តិ អនុកម្បកា ;
ឥទំ វោ ញាតីនំ ហោតុ, សុខិតា ហោន្តុ ញាតយោ”តិ។

តេន “ឥទំ វោ ញាតីនំ ហោតូតិ ឯវំ ទទន្តិ, នោ អញ្ញថា”តិ ឯត្ថ អាការត្ថេន ឯវំសទ្ទេន ទាតព្ពាការនិទស្សនំ កតំ ហោតិ។

តត្ថ **ឥទ**ន្តិ ទេយ្យធម្មនិទស្សនំ។ **វោ**តិ “កច្ចិ បន វោ អនុរុទ្ធា សមគ្គា សម្មោទមានា”តិ ច (ម. និ. ១.៣២៦; មហាវ. ៤៦៦), “យេហិ វោ អរិយា”តិ ច ឯវមាទីសុ វិយ កេវលំ និបាតមត្តំ, ន សាមិវចនំ។ **ញាតីនំ ហោតូ**តិ បេត្តិវិសយេ ឧប្បន្នានំ ញាតកានំ ហោតុ។ **សុខិតា ហោន្តុ ញាតយោ**តិ តេ បេត្តិវិសយូបបន្នា ញាតយោ ឥទំ បច្ចនុភវន្តា សុខិតា ហោន្តូតិ។

ចតុត្ថគាថាបរទ្ធបញ្ចមគាថាបុព្ពទ្ធវណ្ណនា

៤-៥. ឯវំ ភគវា យេន បការេន បេត្តិវិសយូបបន្នានំ ញាតីនំ ទាតព្ពំ, តំ ទស្សេន្តោ “ឥទំ វោ ញាតីនំ ហោតុ, សុខិតា ហោន្តុ ញាតយោ”តិ វត្វា បុន យស្មា “ឥទំ វោ ញាតីនំ ហោតូ”តិ វុត្តេបិ ន អញ្ញេន កតំ កម្មំ អញ្ញស្ស ផលទំ ហោតិ, កេវលន្តុ តថា ឧទ្ទិស្ស ទិយ្យមានំ តំ វត្ថុ ញាតីនំ កុសលកម្មស្ស បច្ចយោ ហោតិ។ តស្មា យថា តេសំ តស្មិំយេវ វត្ថុស្មិំ តង្ខណេ ផលនិព្ពត្តកំ កុសលកម្មំ ហោតិ, តំ ទស្សេន្តោ “**តេ ច តត្ថ**”តិ ចតុត្ថគាថាយ បច្ឆិមទ្ធំ “**បហូតេ អន្នបានម្ហី**”តិ បញ្ចមគាថាយ បុព្ពទ្ធញ្ច អាហ។

តេសំ អត្ថោ – តេ ញាតិបេតា យត្ថ តំ ទានំ ទីយតិ, តត្ថ សមន្តតោ អាគន្ត្វា សមាគន្ត្វា, សមោធាយ វា ឯកជ្ឈំ ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ, សម្មា អាគតា សមាគតា “ឥមេ នោ ញាតយោ អម្ហាកំ អត្ថាយ ទានំ ឧទ្ទិសិស្សន្តី”តិ ឯតទត្ថំ សម្មា អាគតា ហុត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បហូតេ អន្នបានម្ហី**តិ តស្មិំ អត្តនោ ឧទ្ទិស្សមានេ បហូតេ អន្នបានម្ហិ។ សក្កច្ចំ **អនុមោទរេ**តិ អភិសទ្ទហន្តា កម្មផលំ អវិជហន្តា ចិត្តីការំ អវិក្ខិត្តចិត្តា ហុត្វា “ឥទំ នោ ទានំ ហិតាយ សុខាយ ហោតូ”តិ មោទន្តិ អនុមោទន្តិ, បីតិសោមនស្សជាតា ហោន្តីតិ។

បញ្ចមគាថាបរទ្ធឆដ្ឋគាថាបុព្ពទ្ធវណ្ណនា

៥-៦. ឯវំ ភគវា យថា បេត្តិវិសយូបបន្នានំ តង្ខណេ ផលនិព្ពត្តកំ កុសលំ កម្មំ ហោតិ, តំ ទស្សេន្តោ –

“តេ ច តត្ថ សមាគន្ត្វា, ញាតិបេតា សមាគតា;
បហូតេ អន្នបានម្ហិ, សក្កច្ចំ អនុមោទរេ”តិ។ –

វត្វា បុន ញាតកេ និស្សាយ និព្ពត្តកុសលកម្មផលំ បច្ចនុភោន្តានំ តេសំ ញាតី អារព្ភ ថោមនាការំ ទស្សេន្តោ **“ចិរំ ជីវន្តូ”**តិ បញ្ចមគាថាយ បច្ឆិមទ្ធំ **“អម្ហាកញ្ច កតា បូជា”**តិ ឆដ្ឋគាថាយ បុព្ពទ្ធញ្ច អាហ។

តេសំ អត្ថោ – **ចិរំ ជីវន្តូ**តិ ចិរជីវិនោ ទីឃាយុកា ហោន្តុ។ **នោ ញាតី**តិ អម្ហាកំ ញាតកា។ **យេសំ ហេតូ**តិ យេ និស្សាយ យេសំ ការណា។ **លភាមសេ**តិ លភាម។ អត្តនា តង្ខណំ បដិលទ្ធសម្បត្តិំ អបទិសន្តា ភណន្តិ។ បេតានញ្ហិ អត្តនោ អនុមោទនេន, ទាយកានំ ឧទ្ទេសេន, ទក្ខិណេយ្យសម្បទាយ ចាតិ តីហិ អង្គេហិ ទក្ខិណា សមិជ្ឈតិ, តង្ខណេ ផលនិព្ពត្តិកា ហោតិ។ តត្ថ ទាយកា វិសេសហេតុ។ តេនាហំសុ “យេសំ ហេតុ លភាមសេ”តិ។ **អម្ហាកញ្ច កតា បូជា**តិ “ឥទំ វោ ញាតីនំ ហោតូ”តិ ឯវំ ឥមំ ទានំ ឧទ្ទិសន្តេហិ អម្ហាកញ្ច បូជា កតា។ **ទាយកា ច អនិប្ផលា**តិ យម្ហិ សន្តានេ បរិច្ចាគមយំ កម្មំ កតំ, តស្ស តត្ថេវ ផលទានតោ ទាយកា ច អនិប្ផលាតិ។

ឯត្ថាហ – “កិំ បន បេត្តិវិសយូបបន្នា ឯវ ញាតយោ លភន្តិ, ឧទាហុ អញ្ញេបិ លភន្តី”តិ ? វុច្ចតេ – ភគវតា ឯវេតំ ព្យាកតំ ជាណុស្សោណិនា ព្រាហ្មណេន បុដ្ឋេន, កិមេត្ថ អម្ហេហិ វត្តព្ពំ អត្ថិ។ វុត្តំ ហេតំ –

“មយមស្សុ, ភោ គោតម, ព្រាហ្មណា នាម ទានានិ ទេម, សទ្ធានិ ករោម ‘ឥទំ ទានំ បេតានំ ញាតិសាលោហិតានំ ឧបកប្បតុ, ឥទំ ទានំ បេតា ញាតិសាលោហិតា បរិភុញ្ជន្តូ’តិ, កច្ចិ តំ, ភោ គោតម, ទានំ បេតានំ ញាតិសាលោហិតានំ ឧបកប្បតិ, កច្ចិ តេ បេតា ញាតិសាលោហិតា តំ ទានំ បរិភុញ្ជន្តីតិ។ ឋានេ ខោ, ព្រាហ្មណ, ឧបកប្បតិ, នោ អដ្ឋានេតិ។

“កតមំ បន តំ, ភោ គោតម, ឋានំ, កតមំ អដ្ឋានន្តិ? ឥធ, ព្រាហ្មណ, ឯកច្ចោ បាណាតិបាតី ហោតិ…បេ…. មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា និរយំ ឧបបជ្ជតិ។ យោ នេរយិកានំ សត្តានំ អាហារោ, តេន សោ តត្ថ យាបេតិ, តេន សោ តត្ថ តិដ្ឋតិ។ ឥទំ ខោ, ព្រាហ្មណ, អដ្ឋានំ, យត្ថ ឋិតស្ស តំ ទានំ ន ឧបកប្បតិ។

“ឥធ បន, ព្រាហ្មណ, ឯកច្ចោ បាណាតិបាតី ហោតិ…បេ…. មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា តិរច្ឆានយោនឹ ឧបបជ្ជតិ។ យោ តិរច្ឆានយោនិកានំ សត្តានំ អាហារោ, តេន សោ តត្ថ យាបេតិ, តេន សោ តត្ថ តិដ្ឋតិ។ ឥទម្បិ ខោ, ព្រាហ្មណ, អដ្ឋានំ, យត្ថ ឋិតស្ស តំ ទានំ ន ឧបកប្បតិ។

“ឥធ បន, ព្រាហ្មណ, ឯកច្ចោ បាណាតិបាតា បដិវិរតោ ហោតិ…បេ…. សម្មាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា មនុស្សានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជតិ…បេ…. ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជតិ។ យោ ទេវានំ អាហារោ, តេន សោ តត្ថ យាបេតិ, តេន សោ តត្ថ តិដ្ឋតិ។ ឥទម្បិ ខោ, ព្រាហ្មណ, អដ្ឋានំ, យត្ថ ឋិតស្ស តំ ទានំ ន ឧបកប្បតិ។

“ឥធ បន, ព្រាហ្មណ, ឯកច្ចោ បាណាតិបាតី ហោតិ…បេ…. មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ ហោតិ, សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា បេត្តិវិសយំ ឧបបជ្ជតិ។ យោ បេត្តិវេសយិកានំ សត្តានំ អាហារោ, តេន សោ តត្ថ យាបេតិ, តេន សោ តត្ថ តិដ្ឋតិ។ យំ វា បនស្ស ឥតោ អនុប្បវេច្ឆន្តិ មិត្តាមច្ចា វា ញាតិសាលោហិតា វា, តេន សោ តត្ថ យាបេតិ, តេន សោ តត្ថ តិដ្ឋតិ។ ឥទំ ខោ, ព្រាហ្មណ, ឋានំ, យត្ថ ឋិតស្ស តំ ទានំ ឧបកប្បតីតិ។

“សចេ បន, ភោ គោតម, សោ បេតោ ញាតិសាលោហិតោ តំ ឋានំ អនុបបន្នោ ហោតិ, កោ តំ ទានំ បរិភុញ្ជតីតិ? អញ្ញេបិស្ស, ព្រាហ្មណ, បេតា ញាតិសាលោហិតា តំ ឋានំ ឧបបន្នា ហោន្តិ, តេ តំ ទានំ បរិភុញ្ជន្តីតិ។

“សចេ បន, ភោ គោតម, សោ ចេវ បេតោ ញាតិសាលោហិតោ តំ ឋានំ អនុបបន្នោ ហោតិ, អញ្ញេបិស្ស បេតា ញាតិសាលោហិតា តំ ឋានំ អនុបបន្នា ហោន្តិ, កោ តំ ទានំ បរិភុញ្ជតីតិ? អដ្ឋានំ ខោ ឯតំ ព្រាហ្មណ អនវកាសោ, យំ តំ ឋានំ វិវិត្តំ អស្ស ឥមិនា ទីឃេន អទ្ធុនា យទិទំ បេតេហិ ញាតិសាលោហិតេហិ។ អបិច ព្រាហ្មណ ទាយកោបិ អនិប្ផលោ”តិ (អ. និ. ១០.១៧៧)។

ឆដ្ឋគាថាបរទ្ធសត្តមគាថាវណ្ណនា

៦-៧. ឯវំ ភគវា រញ្ញោ មាគធស្ស បេត្តិវិសយូបបន្នានំ បុព្ពញាតីនំ សម្បត្តិំ និស្សាយ ថោមេន្តោ “ឯតេ តេ, មហារាជ, ញាតី ឥមាយ ទានសម្បទាយ អត្តមនា ឯវំ ថោមេន្តី”តិ ទស្សេន្តោ –

“ចិរំ ជីវន្តុ នោ ញាតី, យេសំ ហេតុ លភាមសេ;
អម្ហាកញ្ច កតា បូជា, ទាយកា ច អនិប្ផលា”តិ។ –

វត្វា បុន តេសំ បេត្តិវិសយូបបន្នានំ អញ្ញស្ស កសិគោរក្ខាទិនោ សម្បត្តិបដិលាភការណស្ស អភាវំ ឥតោ ទិន្នេន យាបនភាវញ្ច ទស្សេន្តោ “**ន ហិ តត្ថ កសី អត្ថិ**”តិ ឆដ្ឋគាថាយ បច្ឆិមទ្ធំ “**វណិជ្ជា តាទិសី**”តិ ឥមំ សត្តមគាថញ្ច អាហ។

តត្រាយំ អត្ថវណ្ណនា – ន ហិ, មហារាជ, តត្ថ បេត្តិវិសយេ កសិ អត្ថិ, យំ និស្សាយ តេ បេតា សម្បត្តិំ បដិលភេយ្យុំ។ **គោរក្ខេត្ថ ន វិជ្ជតី**តិ ន កេវលំ កសិ ឯវ, គោរក្ខាបិ ឯត្ថ បេត្តិវិសយេ ន វិជ្ជតិ, យំ និស្សាយ តេ សម្បត្តិំ បដិលភេយ្យុំ។ **វណិជ្ជា តាទិសី នត្ថី**តិ វាណិជ្ជាបិ តាទិសី នត្ថិ, យា តេសំ សម្បត្តិបដិលាភហេតុ ភវេយ្យ។ **ហិរញ្ញេន កយាកយន្តិ** ហិរញ្ញេន កយវិក្កយម្បិ តត្ថ តាទិសំ នត្ថិ, យំ តេសំ សម្បត្តិបដិលាភហេតុ ភវេយ្យ។ **ឥតោ ទិន្នេន យាបេន្តិ, បេតា កាលគតា តហិន្តិ** កេវលំ បន ឥតោ ញាតីហិ វា មិត្តាមច្ចេហិ វា ទិន្នេន យាបេន្តិ, អត្តភាវំ គមេន្តិ។ **បេតា**តិ បេត្តិវិសយូបបន្នា សត្តា។ **កាលគតា**តិ អត្តនោ មរណកាលេន គតា, “កាលកតា”តិ វា បាឋោ, កតកាលា កតមរណាតិ អត្ថោ។ **តហិន្តិ** តស្មិំ បេត្តិវិសយេ។

អដ្ឋមនវមគាថាទ្វយវណ្ណនា

៨-៩. ឯវំ “ឥតោ ទិន្នេន យាបេន្តិ, បេតា កាលគតា តហិ”ន្តិ វត្វា ឥទានិ ឧបមាហិ តមត្ថំ បកាសេន្តោ “**ឧន្នមេ ឧទកំ វុដ្ឋ**”ន្តិ ឥទំ គាថាទ្វយមាហ។

តស្សត្ថោ – យថា ឧន្នតេ ថលេ ឧស្សាទេ ភូមិភាគេ មេឃេហិ អភិវុដ្ឋំ ឧទកំ និន្នំ បវត្តតិ, យោ យោ ភូមិភាគោ និន្នោ ឱណតោ, តំ តំ បវត្តតិ គច្ឆតិ បាបុណាតិ, ឯវមេវ ឥតោ ទិន្នំ ទានំ បេតានំ ឧបកប្បតិ និព្ពត្តតិ, ផលតិ, បាតុភវតីតិ អត្ថោ។ និន្នមិវ ហិ ឧទកប្បវត្តិយា ឋានំ បេតលោកោ ទានុបកប្បនាយ។ យថាហ – “ឥទំ ខោ, ព្រាហ្មណ, ឋានំ, យត្ថ ឋិតស្ស តំ ទានំ ឧបកប្បតី”តិ (អ. និ. ១០.១៧៧)។ យថា ច កន្ទរបទរសាខាបសាខកុសោព្ភមហាសោព្ភសន្និបាតេហិ វារិវហា មហានជ្ជោ បូរា ហុត្វា សាគរំ បរិបូរេន្តិ, ឯវម្បិ ឥតោ ទិន្នទានំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ បេតានំ ឧបកប្បតីតិ។

ទសមគាថាវណ្ណនា

១០. ឯវំ ភគវា “ឥតោ ទិន្នេន យាបេន្តិ, បេតា កាលគតា តហិ”ន្តិ ឥមំ អត្ថំ ឧបមាហិ បកាសេត្វា បុន យស្មា តេ បេតា “ឥតោ កិញ្ចិ លច្ឆាមា”តិ អាសាភិភូតា ញាតិឃរំ អាគន្ត្វាបិ “ឥទំ នាម នោ ទេថា”តិ យាចិតុំ អសមត្ថា, តស្មា តេសំ ឥមានិ អនុស្សរណវត្ថូនិ អនុស្សរន្តោ កុលបុត្តោ ទក្ខិណំ ទជ្ជាតិ ទស្សេន្តោ “**អទាសិ មេ**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

តស្សត្ថោ – “ឥទំ នាម មេ ធនំ វា ធញ្ញំ វា អទាសី”តិ ច, “ឥទំ នាម មេ កិច្ចំ អត្តនា ឧយ្យោគមាបជ្ជន្តោ អកាសី”តិ ច, “អមុ មេ មាតិតោ វា បិតិតោ វា សម្ពន្ធត្តា ញាតី”តិ ច សិនេហវសេន តាណសមត្ថតាយ “មិត្តា”តិ ច, “អសុកោ មេ សហ បំសុកីឡកោ សខា”តិ ច ឯវំ សព្ពមនុស្សរន្តោ បេតានំ ទក្ខិណំ ទជ្ជា, ទានំ និយ្យាតេយ្យាតិ។ អបរោ បាឋោ “**បេតានំ ទក្ខិណា ទជ្ជា**”តិ។ តស្សត្ថោ – ទាតព្ពាតិ ទជ្ជា។ កា សា? បេតានំ ទក្ខិណា, តេនេវ “អទាសិ មេ”តិអាទិនា នយេន បុព្ពេ កតមនុស្សរំ អនុស្សរតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ករណវចនប្បសង្គេ បច្ចត្តវចនំ វេទិតព្ពំ។

ឯកាទសមគាថាវណ្ណនា

១១. ឯវំ ភគវា បេតានំ ទក្ខិណានិយ្យាតនេ ការណភូតានិ អនុស្សរណវត្ថូនិ ទស្សេន្តោ –

“អទាសិ មេ អកាសិ មេ, ញាតិមិត្តា សខា ច មេ;
បេតានំ ទក្ខិណំ ទជ្ជា, បុព្ពេ កតមនុស្សរ”ន្តិ។ –

វត្វា បុន យេ ញាតិមរណេន រុណ្ណសោកាទិបរា ឯវ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ, ន តេសំ អត្ថាយ កិញ្ចិ ទេន្តិ, តេសំ តំ រុណ្ណសោកាទិ កេវលំ អត្តបរិតាបនមេវ ហោតិ, ន បេតានំ កិញ្ចិ អត្ថំ និប្ផាទេតីតិ ទស្សេន្តោ “**ន ហិ រុណ្ណំ វា**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

តត្ថ **រុណ្ណ**ន្តិ រោទនា រោទិតត្ថំ អស្សុបាតនំ, **ឯតេន** កាយបរិស្សមំ ទស្សេតិ។ **សោកោ**តិ សោចនា សោចិតត្តំ, ឯតេន ចិត្តបរិស្សមំ ទស្សេតិ។ **យា ចញ្ញា**តិ យា ច រុណ្ណសោកេហិ អញ្ញា។ **បរិទេវនា**តិ ញាតិព្យសនេន ផុដ្ឋស្ស លាលប្បនា, “កហំ ឯកបុត្តក បិយ មនាបា”តិ ឯវមាទិនា នយេន គុណសំវណ្ណនា, ឯតេន វចីបរិស្សមំ ទស្សេតិ។

ទ្វាទសមគាថាវណ្ណនា

១២. ឯវំ ភគវា “រុណ្ណំ វា សោកោ វា យា ចញ្ញា បរិទេវនា, សព្ពម្បិ តំ បេតានំ អត្ថាយ ន ហោតិ, កេវលន្តុ អត្តានំ បរិតាបនមត្តមេវ, ឯវំ តិដ្ឋន្តិ ញាតយោ”តិ រុណ្ណាទីនំ និរត្ថកភាវំ ទស្សេត្វា បុន មាគធរាជេន យា ទក្ខិណា ទិន្នា, តស្សា សាត្ថកភាវំ ទស្សេន្តោ “**អយញ្ច ខោ ទក្ខិណា**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

តស្សត្ថោ – អយញ្ច ខោ, មហារាជ, ទក្ខិណា តយា អជ្ជ អត្តនោ ញាតិគណំ ឧទ្ទិស្ស ទិន្នា , សា យស្មា សង្ឃោ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្ស, តស្មា សង្ឃម្ហិ សុប្បតិដ្ឋិតា អស្ស បេតជនស្ស ទីឃរត្តំ ហិតាយ ឧបកប្បតិ សម្បជ្ជតិ ផលតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧបកប្បតី**តិ ច ឋានសោ ឧបកប្បតិ, តំខណំយេវ ឧបកប្បតិ, ន ចិរេន។ យថា ហិ តំខណញ្ញេវ បដិភន្តំ “ឋានសោវេតំ តថាគតំ បដិភាតី”តិ វុច្ចតិ, ឯវមិធាបិ តំខណំយេវ ឧបកប្បន្តា “ឋានសោ ឧបកប្បតី”តិ វុត្តា។ យំ វា តំ “ឥទំ ខោ, ព្រាហ្មណ, ឋានំ, យត្ថ ឋិតស្ស តំ ទានំ ឧបកប្បតី”តិ (អ. និ. ១០.១៧៧) វុត្តំ, តត្ថ ឧប្បិបាសិកវន្តាសបរទត្តូបជីវិនិជ្ឈាមតណ្ហិកាទិភេទភិន្នេ ឋានេ ឧបកប្បតីតិ វុត្តំ យថា កហាបណំ ទេន្តោ “កហាបណសោ ទេតី”តិ លោកេ វុច្ចតិ។ ឥមស្មិញ្ច អត្ថវិកប្បេ **ឧបកប្បតី**តិ បាតុភវតិ, និព្ពត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

តេរសមគាថាវណ្ណនា

១៣. ឯវំ ភគវា រញ្ញា ទិន្នាយ ទក្ខិណាយ សាត្ថកភាវំ ទស្សេន្តោ –

> “អយញ្ច ខោ ទក្ខិណា ទិន្នា, សង្ឃម្ហិ សុប្បតិដ្ឋិតា;
> ទីឃរត្តំ ហិតាយស្ស, ឋានសោ ឧបកប្បតី”តិ។ –

វត្វា បុន យស្មា ឥមំ ទក្ខិណំ ទេន្តេន ញាតីនំ ញាតីហិ កត្តព្ពកិច្ចករណវសេន ញាតិធម្មោ និទស្សិតោ, ពហុជនស្ស បាកដីកតោ, និទស្សនំ វា កតោ, តុម្ហេហិបិ ញាតីនំ ឯវមេវ ញាតីហិ កត្តព្ពកិច្ចករណវសេន ញាតិធម្មោ បរិបូរេតព្ពោ, ន និរត្ថកេហិ រុណ្ណាទីហិ អត្តា បរិតាបេតព្ពោតិ ច បេតេ ទិព្ពសម្បត្តិំ អធិគមេន្តេន បេតានំ បូជា កតា ឧឡារា, ពុទ្ធប្បមុខញ្ច ភិក្ខុសង្ឃំ អន្នបានាទីហិ សន្តប្បេន្តេន ភិក្ខូនំ ពលំ អនុបទិន្នំ, អនុកម្បាទិគុណបរិវារញ្ច ចាគចេតនំ និព្ពត្តេន្តេន អនប្បកំ បុញ្ញំ បសុតំ, តស្មា ភគវា ឥមេហិ យថាភុច្ចគុណេហិ រាជានំ សម្បហំសេន្តោ –

> “សោ ញាតិធម្មោ ច អយំ និទស្សិតោ,
> បេតាន បូជា ច កតា ឧឡារា;
> ពលញ្ច ភិក្ខូនមនុប្បទិន្នំ,
> តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បក”ន្តិ។ –

ឥមាយ គាថាយ ទេសនំ បរិយោសាបេតិ។

អថ វា “**សោ ញាតិធម្មោ ច អយំ និទស្សិតោ**”តិ ឥមិនា គាថាបទេន ភគវា រាជានំ ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេតិ។ ញាតិធម្មនិទស្សនមេវ ហិ ឯត្ថ សន្ទស្សនំ **បេតាន បូជា ច កតា ឧឡារា**តិ ឥមិនា សមាទបេតិ។ ឧឡារាតិ បសំសនមេវ ហិ ឯត្ថ បុនប្បុនំ បូជាករណេ សមាទបនំ។ **ពលញ្ច ភិក្ខូនមនុប្បទិន្ន**ន្តិ ឥមិនា សមុត្តេជេតិ។ ពលានុប្បទានមេវ ហិ ឯត្ថ ឯវំ ទានំ, ពលានុប្បទានតាតិ តស្ស ឧស្សាហវឌ្ឍនេន សមុត្តេជនំ។

តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បកន្តិ ឥមិនា សម្បហំសេតិ។ បុញ្ញប្បសុតកិត្តនមេវ ហិ ឯត្ថ តស្ស យថាភុច្ចគុណសំវណ្ណនភាវេន សម្បហំសនជននតោ សម្បហំសនន្តិ វេទិតព្ពំ។

ទេសនាបរិយោសានេ ច បេត្តិវិសយូបបត្តិអាទីនវសំវណ្ណនេន សំវិគ្គានំ យោនិសោ បទហតំ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហោសិ។ ទុតិយទិវសេបិ ភគវា ទេវមនុស្សានំ ឥទមេវ តិរោកុដ្ដំ ទេសេសិ, ឯវំ យាវ សត្តមទិវសា តាទិសោ ឯវ ធម្មាភិសមយោ អហោសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

តិរោកុដ្ដសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. និធិកណ្ឌសុត្តវណ្ណនា

និក្ខេបការណំ

ឥទានិ យទិទំ តិរោកុឌ្ឌានន្តរំ **“និធី និធេតិ បុរិសោ”**តិអាទិនា និធិកណ្ឌំ និក្ខិត្តំ, តស្ស –

“ភាសិត្វា និធិកណ្ឌស្ស, ឥធ និក្ខេបការណំ;
អដ្ឋុប្បត្តិញ្ច ទីបេត្វា, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ”។

តត្ថ ឥធ និក្ខេបការណំ តាវស្ស ឯវំ វេទិតព្ពំ។ ឥទញ្ហិ និធិកណ្ឌំ ភគវតា ឥមិនា អនុក្កមេន អវុត្តម្បិ យស្មា អនុមោទនវសេន វុត្តស្ស តិរោកុឌ្ឌស្ស មិថុនភូតំ, តស្មា ឥធ និក្ខិត្តំ។ តិរោកុឌ្ឌេន វា បុញ្ញវិរហិតានំ វិបត្តិំ ទស្សេត្វា ឥមិនា កតបុញ្ញានំ សម្បត្តិទស្សនត្ថម្បិ ឥទំ ឥធ និក្ខិត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥទមស្ស ឥធ និក្ខេបការណំ។

សុត្តដ្ឋុប្បត្តិ

អដ្ឋុប្បត្តិ បនស្ស – សាវត្ថិយំ កិរ អញ្ញតរោ កុដុម្ពិកោ អឌ្ឍោ មហទ្ធនោ មហាភោគោ។ សោ ច សទ្ធោ ហោតិ បសន្នោ, វិគតមលមច្ឆេរេន ចេតសា អគារំ អជ្ឈាវសតិ។ សោ ឯកស្មិំ ទិវសេ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទានំ ទេតិ។ តេន ច សមយេន រាជា ធនត្ថិកោ ហោតិ, សោ តស្ស សន្តិកេ បុរិសំ បេសេសិ “គច្ឆ, ភណេ, ឥត្ថន្នាមំ កុដុម្ពិកំ អានេហី”តិ។ សោ គន្ត្វា តំ កុដុម្ពិកំ អាហ “រាជា តំ គហបតិ អាមន្តេតី”តិ។ កុដុម្ពិកោ សទ្ធាទិគុណសមន្នាគតេន ចេតសា ពុទ្ធប្បមុខំ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិវិសន្តោ អាហ “គច្ឆ, ភោ បុរិស, បច្ឆា អាគមិស្សាមិ, ឥទានិ តាវម្ហិ និធី និធេន្តោ ឋិតោ”តិ។ អថ ភគវា ភុត្តាវី បវារិតោ តមេវ បុញ្ញសម្ពទំ បរមត្ថតោ និធីតិ ទស្សេតុំ តស្ស កុដុម្ពិកស្ស អនុមោទនត្ថំ **“និធី និធេតិ បុរិសោ”**តិ ឥមា គាថាយោ អភាសិ។ អយមស្ស អដ្ឋុប្បត្តិ។

ឯវមស្ស –

“ភាសិត្វា និធិកណ្ឌស្ស, ឥធ និក្ខេបការណំ;
អដ្ឋុប្បត្តិញ្ច ទីបេត្វា, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ”។

បឋមគាថាវណ្ណនា

១. តត្ថ **និធី និធេតិ បុរិសោ**តិ និធីយតីតិ និធិ, ឋបីយតិ រក្ខីយតិ គោបីយតីតិ អត្ថោ។ សោ ចតុព្ពិធោ ថាវរោ, ជង្គមោ, អង្គសមោ, អនុគាមិកោតិ។ តត្ថ **ថាវរោ** នាម ភូមិគតំ វា វេហាសដ្ឋំ វា ហិរញ្ញំ វា សុវណ្ណំ វា ខេត្តំ វា វត្ថុ វា, យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ ឥរិយាបថវិរហិតំ, អយំ ថាវរោ និធិ។ **ជង្គមោ** នាម ទាសិទាសំ ហត្ថិគវស្សវឡវំ អជេឡកំ កុក្កុដសូករំ យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ ឥរិយាបថបដិសំយុត្តំ។ អយំ ជង្គមោ និធិ **អង្គសមោ** នាម កម្មាយតនំ, សិប្បាយតនំ, វិជ្ជាដ្ឋានំ, ពាហុសច្ចំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ សិក្ខិត្វា គហិតំ អង្គបច្ចង្គមិវ អត្តភាវប្បដិពទ្ធំ, អយំ អង្គសមោ និធិ។ **អនុគាមិកោ** នាម ទានមយំ បុញ្ញំ សីលមយំ ភាវនាមយំ ធម្មស្សវនមយំ ធម្មទេសនាមយំ, យំ វា បនញ្ញម្បិ ឯវរូបំ បុញ្ញំ តត្ថ តត្ថ អនុគន្ត្វា វិយ ឥដ្ឋផលមនុប្បទេតិ, អយំ អនុគាមិកោ និធិ។ ឥមស្មិំ បន ឋានេ ថាវរោ អធិប្បេតោ។

និធេតីតិ ឋបេតិ បដិសាមេតិ គោបេតិ។ **បុរិសោ**តិ មនុស្សោ។ កាមញ្ច បុរិសោបិ ឥត្ថីបិ បណ្ឌកោបិ និធី និធេតិ, ឥធ បន បុរិសសីសេន ទេសនា កតា, អត្ថតោ បន តេសម្បិ ឥធ សមោធានំ ទដ្ឋព្ពំ។ **គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ**តិ ឱគាហេតព្ពន្តេន គម្ភីរំ, ឧទកស្ស អន្តិកភាវេន ឱទកន្តិកំ។ អត្ថិ គម្ភីរំ ន ឱទកន្តិកំ ជង្គលេ ភូមិភាគេ សតិកបោរិសោ អាវាដោ វិយ, អត្ថិ ឱទកន្តិកំ ន គម្ភីរំ និន្នេ បល្លលេ ឯកទ្វិវិទត្ថិកោ អាវាដោ វិយ, អត្ថិ គម្ភីរញ្ចេវ ឱទកន្តិកញ្ច ជង្គលេ ភូមិភាគេ យាវ ឥទានិ ឧទកំ អាគមិស្សតីតិ, តាវ ខតោ អាវាដោ វិយ។ តំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ “គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ”តិ។ **អត្ថេ កិច្ចេ សមុប្បន្នេ**តិ អត្ថា អនបេតន្តិ អត្ថំ, អត្ថាវហំ ហិតាវហន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កាតព្ពន្តិ កិច្ចំ, កិញ្ចិទេវ ករណីយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឧប្បន្នំ ឯវ សមុប្បន្នំ, កត្តព្ពភាវេន ឧបដ្ឋិតន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្មិំ អត្ថេ កិច្ចេ សមុប្បន្នេ។ **អត្ថាយ មេ ភវិស្សតី**តិ និធានប្បយោជននិទស្សនមេតំ។ ឯតទត្ថញ្ហិ សោ

និធេតិ “អត្ថាវហេ កិស្មិញ្ចិទេវ ករណីយេ សមុប្បន្នេ អត្ថាយ មេ ភវិស្សតិ, តស្ស មេ កិច្ចស្ស និប្ផត្តិយា ភវិស្សតី”តិ។ កិច្ចនិប្ផត្តិយេវ ហិ តស្ស កិច្ចេ សមុប្បន្នេ អត្ថោតិ វេទិតព្ពោ។

ទុតិយគាថាវណ្ណនា

ឯវំ និធានប្បយោជនំ ទស្សេន្តោ អត្ថាធិគមាធិប្បាយំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អនត្ថាបគមាធិប្បាយំ ទស្សេតុមាហ –

២. “រាជតោ វា ទុរុត្តស្ស, ចោរតោ បីឡិតស្ស វា។

ឥណស្ស វា បមោក្ខាយ, ទុព្ភិក្ខេ អាបទាសុ វា”តិ។

តស្សត្ថោ “អត្ថាយ មេ ភវិស្សតី”តិ ច “ឥណស្ស វា បមោក្ខាយា”តិ ច ឯត្ថ វុត្តេហិ ទ្វីហិ ភវិស្សតិបមោក្ខាយ-បទេហិ សទ្ធឹ យថាសម្ភវំ យោជេត្វា វេទិតព្ពោ។

តត្ថាយំ យោជនា – ន កេវលំ អត្ថាយ មេ ភវិស្សតីតិ ឯវំ បុរិសោ និធឹ និធេតិ, កិន្តុ “អយំ ចោរោ”តិ វា “បារទារិកោ”តិ វា “សុង្កឃាតកោ”តិ វា ឯវមាទិនា នយេន បច្ចត្ថិកេហិ បច្ចាមិត្តេហិ ទុរុត្តស្ស មេ សតោ រាជតោ វា បមោក្ខាយ ភវិស្សតិ, សន្ធិច្ឆេទាទីហិ ធនហរណេន វា, “ឯត្តកំ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ ទេហី”តិ ជីវគ្គាហេន វា ចោរេហិ មេ បីឡិតស្ស សតោ ចោរតោ វា បមោក្ខាយ ភវិស្សតិ។ សន្តិ មេ ឥណាយិកា, តេ មំ “ឥណំ ទេហី”តិ ចោទេស្សន្តិ, តេហិ មេ ចោទិយមានស្ស ឥណស្ស វា បមោក្ខាយ ភវិស្សតិ។ ហោតិ សោ សមយោ, យំ ទុព្ភិក្ខំ ហោតិ ទុស្សស្សំ ទុល្លភបិណ្ឌំ, តត្ថ ន សុករំ អប្បធនេន យាបេតុំ, តថារូបេ អាគតេ ទុព្ភិក្ខេ វា មេ ភវិស្សតិ ។ យថារូបា អាបទា ឧប្បជ្ជន្តិ អគ្គិតោ វា ឧទកតោ វា អប្បិយទាយាទតោ វា, តថារូបាសុ វា ឧប្បន្នាសុ អាបទាសុ មេ ភវិស្សតីតិបិ បុរិសោ និធឹ និធេតីតិ។

ឯវំ អត្ថាធិគមាធិប្បាយំ អនត្ថាបគមាធិប្បាយញ្ចាតិ ទ្វីហិ គាថាហិ ទុវិធំ និធានប្បយោជនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ ទុវិធំ បយោជនំ និគមេន្តោ អាហ –

“ឯតទត្ថាយ លោកស្មឹ, និធិ នាម និធីយតី”តិ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ “អត្ថាយ មេ ភវិស្សតី”តិ ច “រាជតោ វា ទុរុត្តស្សា”តិ ឯវមាទីហិ ច អត្ថាធិគមោ អនត្ថាបគមោ ច ទស្សិតោ។ **ឯតទត្ថាយ** ឯតេសំ និប្ផាទនត្ថាយ ឥមស្មឹ ឱកាសលោកេ យោ កោចិ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិភេទោ **និធិ នាម និធីយតិ** ឋបីយតិ បដិសាមីយតីតិ។

តតិយគាថាវណ្ណនា

ឥទានិ យស្មា ឯវំ និហិតោបិ សោ និធិ បុញ្ញវតំយេវ អធិប្បេតត្ថសាធកោ ហោតិ, ន អញ្ញេសំ, តស្មា តមត្ថំ ទីបេន្តោ អាហ –

៣. “តាវស្សុនិហិតោ សន្តោ, គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ។

ន សព្ពោ សព្ពទា ឯវ, តស្ស តំ ឧបកប្បតី”តិ។

តស្សត្ថោ – សោ និធិ **តាវ សុនិហិតោ សន្តោ,** តាវ សុដ្ឋុ និខណិត្វា ឋបិតោ សមានោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កីវ សុដ្ឋុតិ? **គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ**, យាវ គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ និហិតោតិ សង្ខំ គច្ឆតិ, តាវ សុដ្ឋុតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន សព្ពោ សព្ពទា ឯវ, តស្ស តំ ឧបកប្បតី**តិ យេន បុរិសេន និហិតោ, តស្ស សព្ពោបិ សព្ពកាលំ ន ឧបកប្បតិ ន សម្បជ្ជតិ, យថាវុត្តកិច្ចករណសមត្ថោ ន ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កិន្តុ កោចិទេវ កទាចិទេវ ឧបកប្បតិ, នេវ វា ឧបកប្បតីតិ។ ឯត្ថ ច ន្តិ បទបូរណមត្តេ និបាតោ ទដ្ឋព្ពោ “យថា តំ អប្បមត្តស្ស អាតាបិនោ”តិ ឯវមាទីសុ (ម. និ. ២.១៨-១៩; ៣.១៥៤) វិយ។ លិង្គភេទំ វា កត្វា “សោ”តិ វត្តព្ពេ “ត”ន្តិ វុត្តំ។ ឯវំ ហិ វុច្ចមានេ សោ អត្ថោ សុខំ ពុជ្ឈតីតិ។

ចតុត្ថបញ្ចមគាថាវណ្ណនា

ឯវំ “ន សព្ពោ សព្ពទា ឯវ, តស្ស តំ ឧបកប្បតី”តិ វត្វា ឥទានិ យេហិ ការណេហិ ន ឧបកប្បតិ, តានិ ទស្សេន្តោ អាហ –

៤. “និធិ វា ឋានា ចវតិ, សញ្ញា វាស្ស វិមុយ្ហតិ។

នាគា វា អបនាមេន្តិ, យក្ខា វាបិ ហរន្តិ នំ។

៥. “អប្បិយា វាបិ ទាយាទា, ឧទ្ធរន្តិ អបស្សតោ”តិ។

តស្សត្ថោ – យស្មិំ ឋានេ សុនិហិតោ ហោតិ និធិ, សោ វា **និធិ** តម្ហា **ឋានា ចវតិ** អបេតិ វិគច្ឆតិ, អចេតនោបិ សមានោ បុញ្ញក្ខយវសេន អញ្ញំ ឋានំ គច្ឆតិ។ **សញ្ញា វា អស្ស វិមុយ្ហតិ**, យស្មិំ ឋានេ និហិតោ និធិ, តំ ន ជានាតិ, អស្ស បុញ្ញក្ខយចោទិតា **នាគា វា** តំ និធិំ **អបនាមេន្តិ** អញ្ញំ ឋានំ គមេន្តិ។ **យក្ខា វាបិ ហរន្តិ** យេនិច្ឆកំ អាទាយ គច្ឆន្តិ។ **អបស្សតោ** វា អស្ស **អប្បិយា វា ទាយាទា** ភូមិំ ខណិត្វា តំ និធិំ **ឧទ្ធរន្តិ**។ ឯវមស្ស ឯតេហិ ឋានា ចវនាទីហិ ការណេហិ សោ និធិ ន ឧបកប្បតីតិ។

ឯវំ ឋានា ចវនាទីនិ លោកសម្មតានិ អនុបកប្បនការណានិ វត្វា ឥទានិ យំ តំ ឯតេសម្បិ ការណានំ មូលភូតំ ឯកញ្ញេវ បុញ្ញក្ខយសញ្ញិតំ ការណំ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ –

“យទា បុញ្ញក្ខយោ ហោតិ, សព្ពមេតំ វិនស្សតី”តិ។

តស្សត្ថោ – យស្មិំ សមយេ ភោគសម្បត្តិនិប្ផាទកស្ស បុញ្ញស្ស ខយោ ហោតិ, ភោគបារិជុញ្ញសំវត្តនិកម បុញ្ញមោកាសំ កត្វា ឋិតំ ហោតិ, អថ យំ និធិំ និធេន្តេន និហិតំ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិធនជាតំ, សព្ពមេតំ វិនស្សតីតិ។

ឆដ្ឋគាថាវណ្ណនា

ឯវំ ភគវា តេន តេន អធិប្បាយេន និហិតម្បិ យថាធិប្បាយំ អនុបកប្បន្តំ នានប្បការេហិ នស្សនធម្មំ លោកសម្មតំ និធិំ វត្វា ឥទានិ យំ បុញ្ញសម្បទំ បរមត្ថតោ និធីតិ ទស្សេតុំ តស្ស កុដុម្ពិកស្ស អនុមោទនត្ថមិទំ និធិកណ្ឌមារទ្ធំ, តំ ទស្សេន្តោ អាហ –

៦. “យស្ស ទានេន សីលេន, សំយមេន ទមេន ច។

និធី សុនិហិតោ ហោតិ, ឥត្ថិយា បុរិសស្ស វា”តិ។

តត្ថ ទានន្តិ “ទានញ្ច ធម្មចរិយា ចា”តិ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ **សីល**ន្តិ កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ។ បញ្ចង្គទសង្គបាតិមោក្ខសំវរាទិ វា សព្ពម្បិ សីលំ ឥធ សីលន្តិ អធិប្បេតំ។ **សំយមោ**តិ សំយមនំ សំយមោ, ចេតសោ នានារម្មណគតិនិវារណន្តិ វុត្តំ ហោតិ, សមាធិស្សេតំ អធិវចនំ។ យេន សំយមេន សមន្នាគតោ “ហត្ថសំយតោ, បាទសំយតោ, វាចាសំយតោ, សំយតុត្តមោ”តិ ឯត្ថ សំយតុត្តមោតិ វុត្តោ។ អបរេ អាហុ “សំយមនំ សំយមោ, សំវរណន្តិ វុត្តំ ហោតិ, ឥន្ទ្រិយសំវរស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ **ទមោ**តិ ទមនំ, កិលេសូបសមនន្តិ វុត្តំ ហោតិ, បញ្ញាយេតំ អធិវចនំ។ បញ្ញា ហិ កត្ថចិ បញ្ញាត្វេវ វុច្ចតិ “សុស្សូសា លភតេ បញ្ញ”ន្តិ ឯវមាទីសុ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៨)។ កត្ថចិ ធម្មោតិ “សច្ចំ ធម្មោ ធិតិ ចាគោ”តិ ឯវមាទីសុ។ កត្ថចិ ទមោតិ “យទិ សច្ចា ទមា ចាគា, ខន្ត្យា ភិយ្យោ ន វិជ្ជតី”តិអាទីសុ។

ឯវំ ទានាទីនិ ញត្វា ឥទានិ ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ សម្បិណ្ឌេត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ – យស្ស ឥត្ថិយា វា បុរិសស្ស វា ទានេន សីលេន សំយមេន ទមេន ចាតិ ឥមេហិ ចតូហិ ធម្មេហិ យថា ហិរញ្ញេន សុវណ្ណេន មុត្តាយ មណិនា វា ធនមយោ និធិ តេសំ សុវណ្ណាទីនំ ឯកត្ថ បក្ខិបនេន និធីយតិ, ឯវំ បុញ្ញមយោ និធិ តេសំ ទានាទីនំ ឯកចិត្ត សន្តានេ ចេតិយាទិម្ហិ វា វត្ថុម្ហិ សុដ្ឋុ ករណេន សុនិហិតោ ហោតីតិ។

សត្តមគាថាវណ្ណនា

ឯវំ ភគវា “យស្ស ទានេនា”តិ ឥមាយ គាថាយ បុញ្ញសម្បទាយ បរមត្ថតោ និធិភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យត្ថ និហិតោ, សោ និធិ សុនិហិតោ ហោតិ, តំ វត្ថុំ ទស្សេន្តោ អាហ –

៧. “ចេតិយម្ហិ ច សង្ឃេ វា, បុគ្គលេ អតិថីសុ វា។

មាតរិ បិតរិ ចាបិ, អថោ ជេដ្ឋម្ហិ ភាតរិ”តិ។

តត្ថ ចយិតព្ពន្តិ **ចេតិយំ**, បូជេតព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ, ចិតត្តា វា ចេតិយំ។ តំ បនេតំ ចេតិយំ តិវិធំ ហោតិ បរិភោគចេតិយំ , ឧទ្ទិស្សកចេតិយំ, ធាតុកចេតិយន្តិ។ តត្ថ ពោធិរុក្ខោ បរិភោគចេតិយំ, ពុទ្ធបដិមា ឧទ្ទិស្សកចេតិយំ, ធាតុគព្ភថូបា សធាតុកា ធាតុកចេតិយំ។ **សង្ឃោ**តិ ពុទ្ធប្បមុខាទីសុ យោ កោចិ។ **បុគ្គលោ**តិ គហដ្ឋបព្ពជិតេសុ យោ កោចិ។ នត្ថិ អស្ស តិថិ, យម្ហិ វា តម្ហិ ទិវសេ អាគច្ឆតីតិ **អតិថិ**។ តង្ខណេ អាគតបាហុនកស្សេតំ អធិវចនំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឯវំ ចេតិយាទីនិ ញត្វា ឥទានិ ឯវំ ឥមិស្សា គាថាយ សម្បិណ្ឌេត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ – យោ សោ និធិ “សុនិហិតោ ហោតី”តិ វុត្តោ, សោ ឥមេសុ វត្ថូសុ សុនិហិតោ ហោតិ។ កស្មា? ទីឃរត្តំ ឥដ្ឋផលានុប្បទានសមត្ថតាយ។ តថា ហិ អប្បកម្បិ ចេតិយម្ហិ ទត្វា ទីឃរត្តំ ឥដ្ឋផលលាភិនោ ហោន្តិ។ យថាហ –

“ឯកបុប្ផំ យជិត្វាន, អសីតិកប្បកោដិយោ;
ទុគ្គតី នាភិជានាមិ, បុប្ផទានស្សិទំ ផល”ន្តិ ច។

“មត្តាសុខបរិច្ចាគា, បស្សេ ចេ វិបុលំ សុខ”ន្តិ ច។ (ធ. ប. ២៩០);

ឯវំ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិវេលាមសុត្តាទីសុ វុត្តនយេន សង្ឃាទិវត្ថូសុបិ ទានផលវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ យថា ច ចេតិយាទីសុ ទានស្ស បវត្តិ ផលវិភូតិ ច ទស្សិតា, ឯវំ យថាយោគំ សព្ពត្ថ តំ តំ អារព្ភ ចារិត្តវារិត្តវសេន សីលស្ស, ពុទ្ធានុស្សតិវសេន សំយមស្ស, តព្ពត្ថុកវិបស្សនាមនសិការបច្ចវេក្ខណវសេន ទមស្ស ច បវត្តិ តស្ស តស្ស ផលវិភូតិ ច វេទិតព្ពា។

អដ្ឋមគាថាវណ្ណនា

ឯវំ ភគវា ទានាទីហិ និធីយមានស្ស បុញ្ញមយនិធិនោ ចេតិយាទិភេទំ វត្ថុំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឯតេសុ វត្ថូសុ សុនិហិតស្ស តស្ស និធិនោ គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ និហិតនិធិតោ វិសេសំ ទស្សេន្តោ អាហ –

៨. “ឯសោ និធិ សុនិហិតោ, អជេយ្យោ អនុគាមិកោ។

បហាយ គមនីយេសុ, ឯតំ អាទាយ គច្ឆតី”តិ។

តត្ថ បុព្ពបទេន តំ ទានាទីហិ សុនិហិតនិធី និទ្ទិសតិ **“ឯសោ និធិ សុនិហិតោ”**តិ។ **អជេយ្យោ**តិ បរេហិ ជេត្វា គហេតុំ ន សក្កា, អច្ចេយ្យោតិបិ បាឋោ, តស្ស អច្ចិតព្ពោ អច្ចនារហោ ហិតសុខត្ថិកេន ឧបចិតព្ពោតិ អត្ថោ។ ឯតស្មិញ្ច បាឋេ ឯសោ និធិ អច្ចេយ្យោតិ សម្ពន្ធិត្វា បុន “កស្មា”តិ អនុយោគំ ទស្សេត្វា “យស្មា សុនិហិតោ អនុគាមិកោ”តិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឥតរថា ហិ សុនិហិតស្ស អច្ចេយ្យត្តំ វុត្តំ ភវេយ្យ, ន ច សុនិហិតោ អច្ចនីយោ។ អច្ចិតោ ឯវ ហិ សោតិ។ អនុគច្ឆតីតិ **អនុគាមិកោ**, បរលោកំ គច្ឆន្តម្បិ តត្ថ តត្ថ ផលទានេន ន វិជហតីតិ អត្ថោ។

បហាយ គមនីយេសុ ឯតំ អាទាយ គច្ឆតីតិ មរណកាលេ បច្ចុបដ្ឋិតេ សព្ពភោគេសុ បហាយ គមនីយេសុ ឯតំ និធី អាទាយ បរលោកំ គច្ឆតីតិ អយំ កិរ ឯតស្ស អត្ថោ។ សោ បន ន យុជ្ជតិ។ កស្មា? ភោគានំ អគមនីយតោ។ បហាតព្ពា ឯវ ហិ តេ តេ ភោគា, ន គមនីយា, គមនីយា បន តេ តេ គតិវិសេសា។ យតោ យទិ ឯស អត្ថោ សិយា, បហាយ ភោគេ គមនីយេសុ គតិវិសេសេសុ ឥតិ វទេយ្យ។ តស្មា ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ – “និធិ វា ឋានា ចវតី”តិ ឯវមាទិនា បការេន បហាយ មច្ចំ ភោគេសុ គច្ឆន្តេសុ ឯតំ អាទាយ គច្ឆតីតិ។ ឯសោ ហិ អនុគាមិកត្តា តំ នប្បជហតីតិ។

តត្ថ សិយា “គមនីយេសូតិ ឯត្ថ គន្តព្ពេសូតិ អត្ថោ, ន គច្ឆន្តេសូ”តិ។ តំ ន ឯកំសតោ គហេតព្ពំ។ យថា ហិ “អរិយា និយ្យានិកា”តិ (ទី. និ. ២.១៤១) ឯត្ថ និយ្យន្តាតិ អត្ថោ, ន និយ្យាតព្ពាតិ, ឯវមិធាបិ គច្ឆន្តេសូតិ អត្ថោ, ន គន្តព្ពេសូតិ។

អថ វា យស្មា ឯស មរណកាលេ កស្សចិ ទាតុកាមោ ភោគេ អាមសិតុម្បិ ន លភតិ, តស្មា តេន តេ ភោគា បុព្ពំ កាយេន បហាតព្ពា, បច្ឆា វិហតាសេន ចេតសា គន្តព្ពា, អតិក្កមិតព្ពាតិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្មា បុព្ពំ កាយេន បហាយ បច្ឆា ចេតសា គមនីយេសុ ភោគេសូតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ បុរិមស្មឹ អត្ថេ និទ្ទារណេ ភុម្មវចនំ, បហាយ គមនីយេសុ ភោគេសុ ឯកមេវេតំ បុញ្ញនិធិវិភវំ តតោ នីហរិត្វា អាទាយ គច្ឆតីតិ។ បច្ឆិមេ អត្ថេ ភាវេនភាវលក្ខណេ ភុម្មវចនំ។ ភោគានញ្ហិ គមនីយភាវេន ឯតស្ស និធិស្ស អាទាយ គមនីយភាវោ លក្ខីយតីតិ។

នវមគាថាវណ្ណនា

ឯវំ ភគវា ឥមស្ស បុញ្ញនិធិនោ គម្ភីរេ ឱទកន្តិកេ និហិតនិធិតោ វិសេសំ ទស្សេត្វា បុន អត្តនោ ភណ្ឌគុណសំវណ្ណនេន កយជនស្ស ឧស្សាហំ ជនេន្តោ ឧឡារភណ្ឌវាណិជោ វិយ អត្តនា ទេសិតបុញ្ញនិធិគុណសំវណ្ណនេន តស្មឹ បុញ្ញនិធិម្ហិ ទេវមនុស្សានំ ឧស្សាហំ ជនេន្តោ អាហ –

៩. “អសាធារណមញ្ញេសំ, អចោរាហរណោ និធិ។

កយិរាថ ធីរោ បុញ្ញានិ, យោ និធិ អនុគាមិកោ”តិ។

តត្ថ **អសាធារណមញ្ញេស**ន្តិ អសាធារណោ អញ្ញេសំ, **ម**ការោ បទសន្ធិករោ “អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា”តិអាទីសុ វិយ។ ន ចោរេហិ អាហរណោ **អចោរាហរណោ**, ចោរេហិ អាទាតព្ពោ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ និធាតព្ពោតិ **និធិ**។ ឯវំ ទ្វីហិ បទេហិ បុញ្ញនិធិគុណំ សំវណ្ណេត្វា តតោ ទ្វីហិ តត្ថ ឧស្សាហំ ជនេតិ **“កយិរាថ ធីរោ បុញ្ញានិ, យោ និធិ អនុគាមិកោ”**តិ។ តស្សត្ថោ – យស្មា បុញ្ញានិ នាម អសាធារណោ អញ្ញេសំ, អចោរាហរណោ ច និធិ ហោតិ។ ន កេវលញ្ច អសាធារណោ អចោរាហរណោ ច និធិ, អថ ខោ បន “ឯសោ និធិ សុនិហិតោ, អជេយ្យោ អនុគាមិកោ”តិ ឯត្ថ វុត្តោ យោ និធិ អនុគាមិកោ។ សោ ច យស្មា បុញ្ញានិយេវ, តស្មា កយិរាថ ករេយ្យ ធីរោ ពុទ្ធិសម្បន្នោ ធិតិសម្បន្នោ ច បុគ្គលោ បុញ្ញានីតិ។

ទសមគាថាវណ្ណនា

ឯវំ ភគវា គុណសំវណ្ណនេន បុញ្ញនិធិម្ហិ ទេវមនុស្សានំ ឧស្សាហំ ជនេត្វា ឥទានិ យេ ឧស្សហិត្វា បុញ្ញនិធិកិរិយាយ សម្បាទេន្តិ, តេសំ សោ យំ ផលំ ទេតិ, តំ សង្ខេបតោ ទស្សេន្តោ អាហ –

១០. “ឯស ទេវមនុស្សានំ, សព្ពកាមទទោ និធី”តិ។

ឥទានិ យស្មា បត្ថនាយ បដិពន្ធិតស្ស សព្ពកាមទទត្តំ, ន វិនា បត្ថនំ ហោតិ។ យថាហ –

“អាកង្ខេយ្យ ចេ គហបតយោ ធម្មចារី សមចារី ‘អហោ វតាហំ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា ខត្តិយមហាសាលានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យ’ន្តិ, ឋានំ ខោ បនេតំ វិជ្ជតិ យំ សោ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា ខត្តិយមហាសាលានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យ។ តំ កិស្ស ហេតុ? តថា ហិ សោ ធម្មចារី សមចារី” (ម. និ. ១.៤៤២)។

ឯវំ “អនាសវំ ចេតោវិមុត្តឹ បញ្ញាវិមុត្តឹ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរេយ្យ។ តំ កិស្ស ហេតុ? តថា ហិ សោ ធម្មចារី សមចារី”តិ (ម. និ. ១.៤៤២)។

តថា ចាហ –

“ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សទ្ធាយ សមន្នាគតោ ហោតិ, សីលេន, សុតេន, ចាគេន, បញ្ញាយ សមន្នាគតោ ហោតិ, តស្ស ឯវំ ហោតិ ‘អហោ វតាហំ កាយស្ស ភេទា បរំ មរណា ខត្តិយមហាសាលានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជេយ្យ’ន្តិ។ សោ តំ ចិត្តំ បទហតិ, តំ ចិត្តំ អធិដ្ឋាតិ, តំ ចិត្តំ ភាវេតិ។ តស្ស តេ សង្ខារា ច វិហារា ច ឯវំ ភាវិតា ឯវំ ពហុលីកតា តត្រូបបត្តិយា សំវត្តន្តី”តិ (ម. និ. ៣.១៦១) ឯវមាទិ។

តស្មា តំ តថា តថា អាកង្ខបរិយាយំ ចិត្តបទហនាធិដ្ឋានភាវនាបរិក្ខារំ បត្ថនំ តស្ស សព្ពកាមទទត្តេ ហេតុំ ទស្សេន្តោ អាហ –

“យំ យទេវាភិបត្ថេន្តិ, សព្ពមេតេន លព្ភតី”តិ។

ឯកាទសមគាថាវណ្ណនា

១១. ឥទានិ យំ តំ សព្ពំ ឯតេន លព្ភតិ, តំ ឱធិសោ ឱធិសោ ទស្សេន្តោ “**សុវណ្ណតា សុសរតា**”តិ ឯវមាទិ គាថាយោ អាហ។

តត្ថ បឋមគាថាយ តាវ **សុវណ្ណតា** នាម សុន្ទរច្ឆវិវណ្ណតា កញ្ចនសន្និភត្តចតា, សាបិ ឯតេន បុញ្ញនិធិនា លព្ភតិ។ យថាហ –

> “យម្បិ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ បុរិមំ ជាតិំ…បេ… បុព្ពេ មនុស្សភូតោ សមានោ អក្កោធនោ អហោសិ អនុបាយាសពហុលោ, ពហុម្បិ វុត្តោ សមានោ នាភិសជ្ជិ ន កុប្បិ ន ព្យាបជ្ជិ ន បតិត្ថីយិ, ន កោបញ្ច ទោសញ្ច អប្បច្ចយញ្ច បាត្វាកាសិ, ទាតា ច អហោសិ សុខុមានំ មុទុកានំ អត្ថរណានំ បាវុរណានំ ខោមសុខុមានំ កប្បាសិក…បេ… កោសេយ្យ…បេ… កម្ពលសុខុមានំ។ សោ តស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា…បេ… ឥត្ថត្តំ អាគតោ សមានោ ឥមំ មហាបុរិសលក្ខណំ បដិលភតិ។ សុវណ្ណវណ្ណោ ហោតិ កញ្ចនសន្និភត្តចោ”តិ (ទី. និ. ៣.២១៨)។

សុសរតា នាម ព្រហ្មស្សរតា ករវីកភាណិតា, សាបិ ឯតេន លព្ភតិ។ យថាហ –

> “យម្បិ , ភិក្ខវេ, តថាគតោ បុរិមំ ជាតិំ…បេ… ផរុសំ វាចំ បហាយ ផរុសាយ វាចាយ បដិវិរតោ អហោសិ, យា សា វាចា នេលា កណ្ណសុខា…បេ… តថារូបិំ វាចំ ភាសិតា អហោសិ។ សោ តស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា…បេ… ឥត្ថត្តំ អាគតោ សមានោ ឥមានិ ទ្វេ មហាបុរិសលក្ខណានិ បដិលភតិ។ បហុតជិវ្ហោ ច ហោតិ ព្រហ្មស្សរោ ច ករវីកភាណី”តិ (ទី. និ. ៣.២៣៦)។

សុសណ្ឋានាតិ សុដ្ឋុ សណ្ឋានតា, សមចិតវដ្ដិតយុត្តដ្ឋានេសុ អង្គបច្ចង្គានំ សមចិតវដ្ដិតភាវេន សន្និវេសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សាបិ ឯតេន លព្ភតិ។ យថាហ –

> “យម្បិ, ភិក្ខវេ, តថាគតោ បុរិមំ ជាតិំ…បេ… បុព្ពេ មនុស្សភូតោ សមានោ ពហុជនស្ស អត្ថកាមោ អហោសិ ហិតកាមោ ផាសុកាមោ យោគក្ខេមកាមោ ‘កិន្តិ មេ សទ្ធាយ វឌ្ឍេយ្យុំ, សីលេន សុតេន ចាគេន បញ្ញាយ ធនធញ្ញេន ខេត្តវត្ថុនា ទ្វិបទចតុប្បទេហិ បុត្តទារេហិ ទាសកម្មករបោរិសេហិ ញាតីហិ មិត្តេហិ ពន្ធវេហិ វឌ្ឍេយ្យុ’ន្តិ, សោ តស្ស កម្មស្ស…បេ… សមានោ ឥមានិ តីណិ មហាបុរិសលក្ខណានិ បដិលភតិ, សីហបុព្ពឌ្ឍកាយោ ច ហោតិ ចិតន្តរំសោ ច សមវដ្ដក្ខន្ធោ ចា”តិ (ទី. និ. ៣.២២៤) ឯវមាទិ។

ឥមិនា នយេន ឥតោ បរេសម្បិ ឥមិនា បុញ្ញនិធិនា បដិលាភសាធកានិ សុត្តបទានិ តតោ តតោ អានេត្វា វត្តព្ពានិ។ អតិវិត្ថារភយេន តុ សំខិត្តំ, ឥទានិ អវសេសបទានំ វណ្ណនំ ករិស្សាមិ។

សុរូបតាតិ ឯត្ថ សកលសរីរំ រូបន្តិ វេទិតព្ពំ “អាកាសោ បរិវារិតោ រូបំត្វេវ សង្ខំ គច្ឆតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣០៦) វិយ, តស្ស រូបស្ស សុន្ទរតា សុរូបតា នាតិទីឃតា នាតិរស្សតា នាតិកិសតា នាតិថូលតា នាតិកាឡតា នច្ចោទាតតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អាធិបច្ចន្តិ** អធិបតិភាវោ, ខត្តិយមហាសាលាទិភាវេន សាមិកភាវោតិ អត្ថោ។ **បរិវារោ**តិ អគារិកានំ សជនបរិជនសម្បត្តិ, អនគារិកានំ បរិសសម្បត្តិ, អាធិបច្ចញ្ច បរិវារោ ច **អាធិបច្ចបរិវារោ**។ ឯត្ថ ច សុវណ្ណតាទីហិ សរីរសម្បត្តិ, អាធិបច្ចេន ភោគសម្បត្តិ, បរិវារេន សជនបរិជនសម្បត្តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **សព្ពមេតេន លព្ភតី**តិ យំ តំ “យំ យទេវាភិបត្ថេន្តិ, សព្ពមេតេន លព្ភតី”តិ វុត្តំ, តត្ថ ឥទម្បិ តាវ បឋមំ ឱធិសោ វុត្តសុវណ្ណតាទិ សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ វេទិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

ទ្វាទសមគាថាវណ្ណនា

១២. ឯវមិមាយ គាថាយ បុញ្ញានុភាវេន លភិតព្ពំ វដ្ដសម្បត្តិតោ ឱរំ ទេវមនុស្សសម្បត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទុភយវដ្ដសម្បត្តិំ ទស្សេន្តោ “**បទេសរជ្ជ**”ន្តិ ឥមំ គាថមាហ។

តត្ថ **បទេសរជ្ជន្តិ** ឯកទីបម្បិ សកលំ អបាបុណិត្វា បថវិយា ឯកមេកស្មឹ បទេសេ រជ្ជំ។ ឥស្សរភាវោ **ឥស្សរិយំ,** តមិនា ទីបចក្កវត្តិរជ្ជំ ទស្សេតិ។ **ចក្កវត្តិសុខំ បិយន្តិ** ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាបំ ចក្កវត្តិសុខំ។ តមិនា ចាតុរន្ត ចក្កវត្តិរជ្ជំ ទស្សេតិ។ ទេវេសុ រជ្ជំ **ទេវរជ្ជំ,** ឯតេន មន្ធាតាទីនម្បិ មនុស្សានំ ទេវរជ្ជំ ទស្សិតំ ហោតិ។ **អបិ ទិព្ពេសូតិ** តមិនា យេ តេ ទិវិ ភវត្តា “ទិព្ពា”តិ វុច្ចន្តិ, តេសុ ទិព្ពេសុ កាយេសុ ឧប្បន្នានម្បិ ទេវរជ្ជំ ទស្សេតិ។ **សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ** យំ តំ “យំ យទេវាភិបត្ថេន្តិ, សព្ពមេតេន លព្ភតី”តិ វុត្តំ, តត្ថ ឥទម្បិ ទុតិយំ ឱធិសោ បទេស រជ្ជាទិ សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ វេទិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

តេរសមគាថាវណ្ណនា

១៣. ឯវមិមាយ គាថាយ បុញ្ញានុភាវេន លភិតព្ពំ ទេវមនុស្សរជ្ជសម្បត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទ្វីហិ គាថាហិ វុត្តំ សម្បត្តិំ សមាសតោ បុរក្ខត្វា និព្ពានសម្បត្តិំ ទស្សេន្តោ “**មានុស្សិកា ច សម្បត្តិ**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

តស្សាយំ **បទវណ្ណនា** – មនុស្សានំ អយន្តិ មានុស្សី, មានុស្សី ឯវ **មានុស្សិកា**។ សម្បជ្ជនំ **សម្បត្តិ**។ ទេវានំ លោកោ ទេវលោកោ។ តស្មិំ **ទេវលោកេ។ យាតិ** អនវសេសបរិយាទានំ, រមន្តិ ឯតាយ អជ្ឈត្តំ ឧប្បន្នាយ ពហិទ្ធា វា ឧបករណភូតាយាតិ **រតិ,** សុខស្ស សុខវត្ថុនោ ចេតំ អធិវចនំ។ **យាតិ** អនិយតវចនំ **ច**សទ្ទោ បុព្ពសម្បត្តិយា សហ សម្បិណ្ឌនត្ថោ។ និព្ពានំយេវ **និព្ពានសម្បត្តិ**។

អយំ បន **អត្ថវណ្ណនា** – យា ឯសា “សុវណ្ណតា”តិអាទីហិ បទេហិ មានុស្សិកា ច សម្បត្តិ ទេវលោកេ ច យា រតិ វុត្តា, សា ច សព្ពា, យា ចាយមបរា សទ្ធានុសារិភាវាទិវសេន បត្តព្ពា និព្ពានសម្បត្តិ, សា ចាតិ ឥទំ តតិយម្បិ ឱធិសោ សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ។

អថ វា យា បុព្ពេ សុវណ្ណតាទីហិ អវុត្តា “សូរា សតិមន្តោ ឥធ ព្រហ្មចរិយវាសោ”តិ ឯវមាទិនា (អ. និ. ៩.២១) នយេន និទ្ទិដ្ឋា បញ្ញាវេយ្យត្តិយាទិភេទា ច មានុស្សិកា សម្បត្តិ, អបរា ទេវលោកេ ច យា ឈានាទិរតិ, យា ច យថាវុត្តប្បការា និព្ពានសម្បត្តិ ចាតិ ឥទម្បិ តតិយំ ឱធិសោ សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ។ ឯវម្បេត្ថ អត្ថវណ្ណនា វេទិតព្ពា។

ចុទ្ទសមគាថាវណ្ណនា

១៤. ឯវមិមាយ គាថាយ បុញ្ញានុភាវេន លភិតព្ពំ សទ្ធានុសារីភាវាទិវសេន បត្តព្ពំ និព្ពានសម្បត្តិម្បិ ទស្សេត្វា ឥទានិ តេវិជ្ជឧភតោភាគវិមុត្តភាវវសេនបិ បត្តព្ពំ តមេវ តស្ស ឧបាយញ្ច ទស្សេន្តោ “**មិត្តសម្បទមាគម្ម**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

តស្សាយំ **បទវណ្ណនា** – សម្បជ្ជតិ ឯតាយ គុណវិភូតី បាបុណាតីតិ សម្បទា, មិត្តោ ឯវ សម្បទា មិត្តសម្បទា, តំ **មិត្តសម្បទំ** ។ **អាគម្មាតិ** និស្សាយ។ **យោនិសោតិ** ឧបាយេន។ **បយុញ្ជតោតិ** យោគានុដ្ឋានំ ករោតោ។ វិជានាតិ ឯតាយាតិ វិជ្ជា, វិមុច្ចតិ ឯតាយ, សយំ វា វិមុច្ចតីតិ វិមុត្តិ, វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ច វិជ្ជាវិមុត្តិយោ, វិជ្ជាវិមុត្តីសុ វសីភាវោ **វិជ្ជាវិមុត្តិវសីភាវោ**។

អយំ បន **អត្ថវណ្ណនា** – យ្វាយំ មិត្តសម្បទមាគម្ម សត្ថារំ វា អញ្ញតរំ វា គរុដ្ឋានិយំ សព្រហ្មចារិំ និស្សាយ តតោ ឱវាទញ្ច អនុសាសនិញ្ច គហេត្វា យថានុសិដ្ឋំ បដិបត្តិយា យោនិសោ បយុញ្ជតោ បុព្ពេនិវាសាទីសុ តីសុ វិជ្ជាសុ “តត្ថ កតមា វិមុត្តិ? ចិត្តស្ស ច អធិមុត្តិ និព្ពានញ្ចា”តិ (ធ. ស. ១៣៨១) ឯវំ អាគតាយ អដ្ឋសមាបត្តិនិព្ពានភេទាយ វិមុត្តិយា ច តថា តថា អទន្ធាយិតត្តេន វសីភាវោ, ឥទម្បិ ចតុត្ថំ ឱធិសោ សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ។

បន្នរសមគាថាវណ្ណនា

១៥. ឯវមិមាយ គាថាយ បុព្ពេ កថិតវិជ្ជាវិមុត្តិវសីភាវភាគិយបុញ្ញានុភាវេន លភិតព្ពំ តេវិជ្ជឧភតោភាគវិមុត្តភាវវសេនបិ បត្តព្ពំ និព្ពានសម្បត្តិំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា វិជ្ជាវិមុត្តិវសីភាវប្បត្តា តេវិជ្ជា ឧភតោភាគវិមុត្តាបិ សព្ពេ បដិសម្ភិទាទិគុណវិភូតិំ លភន្តិ, ឥមាយ បុញ្ញសម្បទាយ ច តស្សា គុណវិភូតិយា បទដ្ឋានវសេន តថា តថា សាបិ លព្ភតិ, តស្មា តម្បិ ទស្សេន្តោ “**បដិសម្ភិទា វិមោក្ខា ចា**”តិ ឥមំ គាថមាហ។

“យតោ សម្មា កតេន យា ចាយំ ធម្មត្ថនិរុត្តិបដិភានេសុ បភេទគតា បញ្ញា បដិសម្ភិទា”តិ វុច្ចតិ, យេ ចិមេ “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ២.១២៩; ៣.៣៣៩) នយេន អដ្ឋ វិមោក្ខា, យា ចាយំ ភគវតោ សាវកេហិ បត្តព្ពា សាវកសម្បត្តិសាធិកា សាវកបារមី, យា ច សយម្ភុភាវសាធិកា បច្ចេកពោធិ, យា ច សព្ពសត្តុត្តមភាវសាធិកា ពុទ្ធភូមិ, តទម្បិ បញ្ចមំ ឱធិសោ សព្ពមេតេន លព្ភតីតិ វេទិតព្ពំ។

សោឡសមគាថាវណ្ណនា

១៦. ឯវំ ភគវា យំ តំ “យំ យទេវាភិបត្ថេន្តិ, សព្ពមេតេន លព្ភតី”តិ វុត្តំ, តំ ឥមាហិ បញ្ចហិ គាថាហិ ឱធិសោ ឱធិសោ ទស្សេត្វា ឥទានិ សព្ពមេវិទំ សព្ពកាមទទនិធិសញ្ញិតំ បុញ្ញសម្បទំ បសំសន្តោ “**ឯវំ មហត្ថិកា ឯសា**”តិ ឥមាយ គាថាយ ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

តស្សាយំ **បទវណ្ណនា – ឯវ**ន្តិ អតីតត្ថនិទស្សនំ។ មហន្តោ អត្ថោ អស្សាតិ **មហត្ថិកា**, មហតោ អត្ថាយ សំវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ, មហិទ្ធិកាតិបិ បាឋោ។ **ឯសា**តិ ឧទ្ទេសវចនំ, តេន “យស្ស ទានេន សីលេនា”តិ ឥតោ បភុតិ យាវ “កយិរាថ ធីរោ បុញ្ញានី”តិ វុត្តំ បុញ្ញសម្បទំ ឧទ្ទិសតិ។ **យទិទ**ន្តិ អភិមុខករណត្ថេ និបាតោ, តេន ឯសាតិ ឧទ្ទិដ្ឋំ និទ្ទិសិតុំ យា ឯសាតិ អភិមុខំ ករោតិ។ បុញ្ញានំ សម្បទា **បុញ្ញសម្បទា** ។ **តស្មា**តិ ការណវចនំ។ **ធីរា**តិ ធិតិមន្តោ។ **បសំសន្តី**តិ វណ្ណយន្តិ។ **បណ្ឌិតា**តិ បញ្ញាសម្បន្នា។ **កតបុញ្ញត**ន្តិ កតបុញ្ញភាវំ។

អយំ បន **អត្ថវណ្ណនា** – ឥតិ ភគវា សុវណ្ណតាទី ពុទ្ធភូមិបរិយោសានំ បុញ្ញសម្បទានុភាវេន អធិគន្តព្ពមត្ថំ វណ្ណយិត្វា ឥទានិ តមេវត្ថំ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេន្តោ តេនេវត្ថេន យថាវុត្តប្បការាយ បុញ្ញសម្បទាយ មហត្ថិកត្តំ ថុនន្តោ អាហ – ឯវំ មហតោ អត្ថស្ស អាវហនេន មហត្ថិកា ឯសា, យទិទំ មយា “យស្ស ទានេន សីលេនា”តិអាទិនា នយេន ទេសិតា បុញ្ញសម្បទា, តស្មា មាទិសា សត្តានំ ហិតសុខាវហាយ ធម្មទេសនាយ អកិលាសុតាយ យថាភូតគុណេន ច ធីរា បណ្ឌិតា “អសាធារណមញ្ញេសំ, អចោរាហរណោ និធី”តិអាទីហិ ឥធ វុត្តេហិ ច, អវុត្តេហិ ច “មា, ភិក្ខវេ, បុញ្ញានំ ភាយិត្ថ, សុខស្សេតំ, ភិក្ខវេ, អធិវចនំ, យទិទំ បុញ្ញានី”តិអាទីហិ (អ. និ. ៧.៦២; ឥតិវុ. ២២; នេត្តិ. ១២១) វចនេហិ អនេកាការវោការំ កតបុញ្ញតំ បសំសន្តិ, ន បក្ខបាតេនាតិ។

ទេសនាបរិយោសានេ សោ ឧបាសកោ ពហុជនេន សទ្ធិំ សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋាសិ, រញ្ញោ ច បសេនទិកោសលស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ឯតមត្ថំ អារោចេសិ, រាជា អតិវិយ តុដ្ឋោ ហុត្វា “សាធុ, គហបតិ, សាធុ ខោ ត្វំ , គហបតិ, មាទិសេហិបិ អនាហរណីយំ និធិំ និធេសី”តិ សំរាធេត្វា មហតី បូជមកាសីតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

និធិកណ្ឌសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មេត្តសុត្តវណ្ណនា

និក្ខេបប្បយោជនំ

ឥទានិ និធិកណ្ឌានន្តរំ និក្ខិត្តស្ស មេត្តសុត្តស្ស វណ្ណនាក្កមោ អនុប្បត្តោ។ តស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ វត្វា តតោ បរំ –

“យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេតេស ទីបនា;
និទានំ សោធយិត្វាស្ស, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនំ”។

តត្ថ យស្មា និធិកណ្ឌេន ទានសីលាទិបុញ្ញសម្បទា វុត្តា, សា ច សត្តេសុ មេត្តាយ កតាយ មហប្ផលា ហោតិ យាវ ពុទ្ធភូមី បាបេតុំ សមត្ថា, តស្មា តស្សា បុញ្ញសម្បទាយ ឧបការទស្សនត្ថំ, យស្មា វា សរណេហិ សាសនេ ឱតរិត្វា សិក្ខាបទេហិ សីលេ បតិដ្ឋិតានំ ទ្វត្តឹសាការេន រាគប្បហានសមត្ថំ, កុមារបញ្ហេន មោហប្បហានសមត្ថញ្ច កម្មដ្ឋានំ ទស្សេត្វា, មង្គលសុត្តេន តស្ស បវត្តិយា មង្គលភាវោ អត្តរក្ខា ច, រតនសុត្តេន តស្សានុរូបា បររក្ខា, តិរោកុដ្ដេន រត្តនសុត្តេ វុត្តភូតេសុ ឯកច្ចភូតទស្សនំ វុត្តប្បការាយ បុញ្ញសម្បត្តិយា បមជ្ជន្តានំ វិបត្តិ ច, និធិកណ្ឌេន តិរោកុដ្ដេ វុត្តវិបត្តិបដិបក្ខភូតា សម្បត្តិ ច ទស្សិតា, ទោសប្បហានសមត្ថំ បន កម្មដ្ឋានំ អទស្សិតមេវ, តស្មា តំ ទោសប្បហានសមត្ថំ កម្មដ្ឋានំ ទស្សេតុំ ឥទំ មេត្តសុត្តំ ឥធ និក្ខិត្តំ។ ឯវញ្ហិ សុបរិបូរោ ហោតិ ខុទ្ទកបាឋោតិ ឥទមស្ស ឥធ និក្ខេបប្បយោជនំ។

និទានសោធនំ

ឥទានិ យាយំ –

“យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេតេស ទីបនា;
និទានំ សោធយិត្វាស្ស, ករិស្សាមត្ថវណ្ណន”ន្តិ។ –

មាតិកា និក្ខិត្តា, តត្ថ ឥទំ មេត្តសុត្តំ ភគវតាវ វុត្តំ, ន សាវកាទីហិ, តញ្ច បន យទា ហិមវន្តបស្សតោ ទេវតាហិ ឧព្ពាឡ្ហា ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកំ អាគតា, តទា សាវត្ថិយំ តេសំ ភិក្ខូនំ បរិត្តត្ថាយ កម្មដ្ឋានត្ថាយ ច វុត្តន្តិ ឯវំ តាវ សង្ខេបតោ ឯតេសំ បទានំ ទីបនា និទានសោធនា វេទិតព្ពា។

វិត្ថារតោ បន ឯវំ វេទិតព្ពា – ឯកំ សមយំ ភគវា សាវត្ថិយំ វិហរតិ ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ, តេន ខោ បន សមយេន សម្ពហុលា នានាវេរជ្ជកា ភិក្ខូ ភគវតោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា តត្ថ តត្ថ វស្សំ ឧបគន្តុកាមា ភគវន្តំ ឧបសង្កមន្តិ។ តត្រ សុទំ ភគវា រាគចរិតានំ សវិញ្ញាណកអវិញ្ញាណកវសេន ឯកាទសវិធំ អសុភកម្មដ្ឋានំ, ទោសចរិតានំ ចតុព្ពិធំ មេត្តាទិកម្មដ្ឋានំ, មោហចរិតានំ មរណស្សតិកម្មដ្ឋានាទីនិ, វិតក្កចរិតានំ អានាបានស្សតិបឋវីកសិណាទីនិ, សទ្ធាចរិតានំ ពុទ្ធានុស្សតិកម្មដ្ឋានាទីនិ, ពុទ្ធិចរិតានំ ចតុធាតុវវត្ថានាទីនីតិ ឥមិនា នយេន ចតុរាសីតិសហស្សប្បភេទចរិតានុកូលានិ កម្មដ្ឋានានិ កថេតិ។

អថ ខោ បញ្ចមត្តានិ ភិក្ខុសតានិ ភគវតោ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គហេត្វា សប្បាយសេនាសនញ្ច គោចរគាមញ្ច បរិយេសមានានិ អនុបុព្ពេន គន្ត្វា បច្ចន្តេ ហិមវន្តេន សទ្ធឹ ឯកាពទ្ធំ នីលកាចមណិសន្និភសិលាតលំ សីតលឃនច្ឆាយនីលវនសណ្ឌមណ្ឌិតំ មុត្តាជាលរជតបដ្ដសទិសវាលុកាកិណ្ណភូមិភាគំ សុចិសាតសីតលជលាសយបរិវារិតំ បព្ពតមទ្ទសំសុ។ អថ តេ ភិក្ខូ តត្ថេករត្តឹ វសិត្វា បភាតាយ រត្តិយា សរីរបរិកម្មំ កត្វា តស្ស អវិទូរេ អញ្ញតរំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ គាមោ ឃននិវេសនសន្និវិដ្ឋកុលសហស្សយុត្តោ, មនុស្សា ចេត្ថ សទ្ធា បសន្នា តេ បច្ចន្តេ បព្ពជិតទស្សនស្ស ទុល្លភតាយ ភិក្ខូ ទិស្វា ឯវ បីតិសោមនស្សជាតា ហុត្វា តេ ភិក្ខូ ភោជេត្វា “ឥធេវ, ភន្តេ, តេមាសំ វសថា”តិ យាចិត្វា បញ្ច បធានកុដិសតានិ ការេត្វា តត្ថ មញ្ចបីឋបានីយបរិភោជនីយឃដាទីនិ សព្ពូបករណានិ បដិយាទេសុំ។

ភិក្ខូ ទុតិយទិវសេ អញ្ញំ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសឹសុ។ តត្ថាបិ មនុស្សា តថេវ ឧបដ្ឋហិត្វា វស្សាវាសំ យាចឹសុ។ ភិក្ខូ “អសតិ អន្តរាយេ”តិ អធិវាសេត្វា តំ វនសណ្ឌំ បវិសិត្វា សព្ពរត្តិន្ទិវំ អារទ្ធវីរិយា យាមឃណ្ឌិកំ កោដេត្វា យោនិសោមនសិការពហុលា វិហរន្តា រុក្ខមូលានិ ឧបគន្ត្វា និសីទឹសុ។ សីលវន្តានំ ភិក្ខូនំ តេជេន វិហតតេជា រុក្ខ

ទេវតា អត្តនោ អត្តនោ វិមានា ឱរុយ្ហ ទារកេ គហេត្វា តតោ ចិតោ វិចរន្តិ។ សេយ្យថាបិ នាម រាជូហិ វា រាជមហាមត្តេហិ វា គាមការាសំ គតេហិ គាមវាសីនំ ឃរេសុ ឱកាសេ គហិតេ ឃរមនុស្សកា ឃរា និក្ខមិត្វា អញ្ញត្រ វសន្តា "កទា នុ គមិស្សន្តី"តិ ទូរតោវ ឱលោកេន្តិ, ឯវមេវ ទេវតា អត្តនោ អត្តនោ វិមានានិ ឆឌ្ឌេត្វា តតោ ចិតោ ច វិចរន្តិយោ ទូរតោវ ឱលោកេន្តិ "កទា នុ ភទន្តា គមិស្សន្តី"តិ។ តតោ ឯវំ សមចិន្តេសុំ "បឋមវស្សូបគតា ភិក្ខូ អវស្សំ តេមាសំ វសិស្សន្តិ, មយំ បន តាវ ចិរំ ទារកេ គហេត្វា ឱក្កម្ម វសិតុំ ន សក្កោម, ហន្ទ មយំ ភិក្ខូនំ ភយានកំ អារម្មណំ ទស្សេមា"តិ។ តា រត្តិំ ភិក្ខូនំ សមណធម្មករណវេលាយ ភីសនកានិ យក្ខរូបានិ និម្មិនិត្វា បុរតោ បុរតោ តិដ្ឋន្តិ, ភេរវសទ្ទញ្ច ករោន្តិ។ ភិក្ខូនំ តានិ រូបានិ ទិស្វា តញ្ច សទ្ទំ សុត្វា ហទយំ ផន្ទិ, ទុព្ពណ្ណា ច អហេសុំ ឧប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកជាតា។ តេន តេ ភិក្ខូ ចិត្តំ ឯកគ្គំ កាតុំ នាសក្ខឹសុ, តេសំ អនេកគ្គចិត្តានំ ភយេន ច បុនប្បុនំ សំវិគ្គានំ សតិ សម្មុស្សិ, តតោ តេសំ មុដ្ឋសតីនំ ទុគ្គន្ធានិ អារម្មណានិ បយោជេសុំ, តេសំ តេន ទុគ្គន្ធេន និម្មថិយមានមិវ មត្ថលុង្គំ អហោសិ, គាឡ្ហា សីសវេទនា ឧប្បជ្ជឹសុ, ន ច តំ បវត្តិំ អញ្ញមញ្ញស្ស អារោចេសុំ។

អថេកទិវសំ សង្ឃត្ថេរស្ស ឧបដ្ឋានកាលេ សព្ពេសុ សន្និបតិតេសុ សង្ឃត្ថេរោ បុច្ឆិ "តុម្ហាកំ, អាវុសោ, ឥមំ វនសណ្ឌំ បវិដ្ឋានំ កតិបាហំ អតិវិយ បរិសុទ្ធោ ឆវិវណ្ណោ អហោសិ បរិយោទាតោ, វិប្បសន្នានិ ច ឥន្ទ្រិយានិ, ឯតរហិ បនត្ថ កិសា ទុព្ពណ្ណា ឧប្បណ្ឌុប្បណ្ឌុកជាតា, កឹ វោ ឥធ អសប្បាយ"ន្តិ។ តតោ ឯកោ ភិក្ខុ អាហ – "អហំ, ភន្តេ, រត្តិំ ឦទិសញ្ច ឦទិសញ្ច ភេរវារម្មណំ បស្សាមិ ច សុណាមិ ច, ឦទិសញ្ច គន្ធំ ឃាយាមិ, តេន មេ ចិត្តំ ន សមាធិយតី"តិ, ឯតេនេវ ឧបាយេន សព្ពេវ តេ តំ បវត្តិំ អារោចេសុំ។ សង្ឃត្ថេរោ អាហ – "ភគវតា, អាវុសោ, ទ្វេ វស្សូបនាយិកា បញ្ញត្តា, អម្ហាកញ្ច ឥទំ សេនាសនំ អសប្បាយំ, អាយាមាវុសោ, ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា អញ្ញំ សប្បាយសេនាសនំ បុច្ឆាមា"តិ។ "សាធុ, ភន្តេ"តិ តេ ភិក្ខូ ថេរស្ស បដិស្សុណិត្វា សព្ពេវ សេនាសនំ សំសាមេត្វា បត្តចីវរមាទាយ អនុបលិត្តត្តា កុលេសុ កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា ឯវ យេន សាវត្ថិ តេន ចារិកំ បក្កមឹសុ។ អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ គន្ត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អាគមឹសុ។

ភគវា តេ ភិក្ខូ ទិស្វា ឯតទវោច – "ន, ភិក្ខវេ, អន្តោវស្សំ ចារិកា ចរិតព្ពាតិ មយា សិក្ខាបទំ បញ្ញត្តំ, កិស្ស តុម្ហេ ចារិកំ ចរថា"តិ។ តេ ភគវតោ សព្ពមារោចេសុំ។ ភគវា អាវជ្ជេន្តោ សកលជម្ពុទីបេ អន្តមសោ ចតុប្បាទបីឋកដ្ឋានមត្តម្បិ តេសំ សប្បាយសេនាសនំ នាទ្ទស។ អថ តេ ភិក្ខូ អាហ – "ន, ភិក្ខវេ, តុម្ហាកំ អញ្ញំ សប្បាយសេនាសនំ អត្ថិ, តត្រេវ តុម្ហេ វិហរន្តា អាសវក្ខយំ បាបុណិស្សថ, គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តមេវ សេនាសនំ ឧបនិស្សាយ វិហរថ, សចេ បន ទេវតាហិ អភយំ ឥច្ឆថ, ឥមំ បរិត្តំ ឧគ្គណ្ហថ។ ឯតញ្ហិ វោ បរិត្តញ្ច កម្មដ្ឋានញ្ច ភវិស្សតី"តិ ឥទំ សុត្តមភាសិ។

អបរេ បនាហុ – "គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តមេវ សេនាសនំ ឧបនិស្សាយ វិហរថា"តិ ឥទញ្ច វត្វា ភគវា អាហ – "អបិច ខោ អារញ្ញកេន បរិហរណំ ញាតព្ពំ។ សេយ្យថិទំ – សាយំ បាតំ ករណវសេន ទ្វេ មេត្តា ទ្វេ បរិត្តា ទ្វេ អសុភា ទ្វេ មរណស្សតី អដ្ឋមហាសំវេគវត្ថុសមាវជ្ជនញ្ច, អដ្ឋ មហាសំវេគវត្ថូនិ នាម ជាតិជរាព្យាធិមរណំ ចត្តារិ អបាយទុក្ខានីតិ, អថ វា ជាតិជរាព្យាធិមរណានិ ចត្តារិ, អបាយទុក្ខំ បញ្ចមំ, អតីតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, អនាគតេ វដ្ដមូលកំ ទុក្ខំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខ"ន្តិ។ ឯវំ ភគវា បរិហរណំ អាចិក្ខិត្វា តេសំ ភិក្ខូនំ មេត្តត្ថញ្ច បរិត្តត្ថញ្ច វិបស្សនាបាទកជ្ឈានត្ថញ្ច ឥទំ សុត្តមភាសីតិ។ ឯវំ វិត្ថារតោបិ "យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេ"តិ ឯតេសំ បទានំ ទីបនា និទានសោធនា វេទិតព្ពា។

ឯត្តាវតា ច យា សា "**យេន វុត្តំ យទា យត្ថ, យស្មា ចេតេស ទីបនា។ និទានំ សោធយិត្វា**"តិ មាតិកា ឋបិតា, សា សព្ពាការេន វិត្ថារិតា ហោតិ។

បឋមគាថាវណ្ណនា

១. ឥទានិ "**អស្ស ករិស្សាមត្ថវណ្ណន**"ន្តិ វុត្តត្តា ឯវំ កតនិទានសោធនស្ស អស្ស សុត្តស្ស **អត្ថវណ្ណនា** អារព្ភតេ។ តត្ថ **ករណីយមត្ថកុសលេនា**តិ ឥមិស្សា បឋមគាថាយ តាវ អយំ **បទវណ្ណនា – ករណីយ**ន្តិ កាតព្ពំ, ករណារហន្តិ អត្ថោ។ **អត្ថោ**តិ បដិបទា, យំ វា កិញ្ចិ អត្តនោ ហិតំ, តំ សព្ពំ អរណីយតោ អត្ថោតិ វុច្ចតិ, អរណីយតោ នាម ឧបគន្តព្ពតោ។ អត្ថេ កុសលេន **អត្ថកុសលេន** អត្ថឆេកេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យ**ន្តិ អនិយមិតបច្ចត្តំ។ ន្តិ និយមិតឧបយោគំ, ឧភយម្បិ វា **យំ តន្តិ** បច្ចត្តវចនំ។ **សន្តំ បទ**ន្តិ ឧបយោគវចនំ, តត្ថ លក្ខណតោ សន្តំ, បត្តព្ពតោ បទំ, និព្ពានស្សេតំ អធិវចនំ។ **អភិសមេច្ចា**តិ អភិសមាគន្ត្វា។ សក្កោតីតិ **សក្កោ,** សមត្ថោ បដិពលោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឧជូ**តិ អជ្ជវយុត្តោ។ សុដ្ឋុ ឧជូតិ **សុហុជុ**។ សុខំ វចោ តស្មិន្តិ **សុវចោ**។ **អស្សវោ**តិ ភវេយ្យ។ **មុទូ**តិ មទ្ទវយុត្តោ។ ន អតិមានីតិ **អនតិមានិ**។

អយំ បនេត្ថ **អត្ថវណ្ណនា – ករណីយមត្ថកុសលេន, យន្តំ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា**តិ ឯត្ថ តាវ អត្ថិ ករណីយំ, អត្ថិ អករណីយំ។ តត្ថ សង្ខេបតោ សិក្ខត្តយំ **ករណីយំ**។ សីលវិបត្តិ, ទិដ្ឋិវិបត្តិ, អាចារវិបត្តិ, អាជីវវិបត្តីតិ ឯវមាទិ **អករណីយំ**។ តថា អត្ថិ អត្ថកុសលោ, អត្ថិ អនត្ថកុសលោ។ តត្ថ យោ ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា ន អត្តានំ សម្មា បយោជេតិ, ខណ្ឌសីលោ ហោតិ, ឯកវីសតិវិធំ អនេសនំ និស្សាយ ជីវិកំ កប្បេតិ។ សេយ្យថិទំ – វេឡុទានំ បត្តទានំ បុប្ផទានំ ផលទានំ ទន្តកដ្ឋទានំ មុខោទកទានំ សិនានទានំ ចុណ្ណទានំ មត្តិកាទានំ ចាដុកម្យតំ មុគ្គសូប្យតំ បារិភដយតំ ជង្ឃបេសនិកំ វេជ្ជកម្មំ ទូតកម្មំ បហិណគមនំ បិណ្ឌបដិបិណ្ឌំ ទានានុប្បទានំ វត្ថុវិជ្ជំ នក្ខត្តវិជ្ជំ អង្គវិជ្ជន្តិ។ ឆព្ពិធេ ច អគោចរេ ចរតិ។ សេយ្យថិទំ – វេសិយាគោចរេ វិធវថុល្លកុមារិកបណ្ឌកភិក្ខុនីបានាគារគោចរេតិ។ សំសដ្ឋោ ច វិហរតិ រាជូហិ រាជមហាមត្តេហិ តិត្ថិយេហិ តិត្ថិយសាវកេហិ អននុលោមិកេន គិហិសំសគ្គេន, យានិ វា បន តានិ កុលានិ អស្សទ្ធានិ អប្បសន្នានិ អនោបានភូតានិ អក្កោសកបរិភាសកានិ អនត្ថកាមានិ អហិតអផាសុកយោគក្ខេមកាមានិ ភិក្ខូនំ...បេ.... ឧបាសិកានំ, តថារូបានិ កុលានិ សេវតិ ភជតិ បយិរុបាសតិ។ អយំ **អនត្ថកុសលោ**។

យោ បន ឥមស្មឹ សាសនេ បព្ពជិត្វា អត្តានំ សម្មា បយោជេតិ, អនេសនំ បហាយ ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បតិដ្ឋាតុកាមោ សទ្ធាសីសេន បាតិមោក្ខសំវរំ សតិសីសេន ឥន្ទ្រិយសំវរំ វីរិយសីសេន អាជីវបារិសុទ្ធឹ, បញ្ញាសីសេន បច្ចយបដិសេវនំ បូរេតិ។ អយំ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា សត្តាបត្តិក្ខន្ធសោធនវសេន បាតិមោក្ខសំវរំ, ឆទ្វារេ ឃដ្ដិតារម្មណេសុ អភិជ្ឈាទីនំ អនុប្បត្តិវសេន ឥន្ទ្រិសំវរំ, អនេសនបរិវជ្ជនវសេន វិញ្ញុប្បសត្ថពុទ្ធពុទ្ធសាវកវណ្ណិតបច្ចយបដិសេវនេន ច អាជីវបារិសុទ្ធឹ, យថាវុត្តបច្ចវេក្ខណវសេន បច្ចយបដិសេវនំ, ចតុឥរិយាបថបរិវត្តនេ សាត្ថកតាទិបច្ចវេក្ខណវសេន សម្បជញ្ញំ សោធេតិ។ អយម្បិ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា យថា ឩសោទកំ បដិច្ច សំកិលិដ្ឋំ វត្ថំ បរិយោទាបយតិ, ឆារិកំ បដិច្ច អាទាសោ, ឧក្កាមុខំ បដិច្ច ជាតរូបំ, តថា ញាណំ បដិច្ច សីលំ វោទាយតីតិ ញត្វា ញាណោទកេន ធោវន្តោ សីលំ បរិយោទាបេតិ។ យថា ច កិកី សកុណិកា អណ្ឌំ, ចមរី មិគោ វាលធឹ, ឯកបុត្តិកា នារី បិយំ ឯកបុត្តកំ, ឯកនយនោ បុរិសោ តំ ឯកនយនញ្ច រក្ខតិ, តថា អតិវិយ អប្បមត្តោ អត្តនោ សីលក្ខន្ធំ រក្ខតិ, សាយំ បាតំ បច្ចវេក្ខមានោ អណុមត្តម្បិ វជ្ជំ ន បស្សតិ។ អយម្បិ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា បន អវិប្បដិសារករេ សីលេ បតិដ្ឋាយ កិលេសវិក្ខម្ភនបដិបទំ បគ្គណ្ហាតិ, តំ បគ្គណ្ហិត្វា កសិណបរិកម្មំ ករោតិ, កសិណបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ។ អយម្បិ **អត្ថកុសលោ**។

យោ វា បន សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ អត្ថកុសលានំ អគ្គោ។ តត្ថ យេ ឥមេ យាវ អវិប្បដិសារករេ សីលេ បតិដ្ឋានេន យាវ វា កិលេសវិក្ខម្ភនបដិបទាយបគ្គហណេន វណ្ណិតា អត្ថកុសលា, តេ ឥមស្មឹ អត្ថេ **អត្ថកុសលា**តិ អធិប្បេតា។ តថា វិធា ច តេ ភិក្ខូ។ តេន ភគវា តេ ភិក្ខូ សន្ធាយ ឯកបុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយ “ករណីយមត្ថកុសលេនា”តិ អាហ។

តតោ “កឹ ករណីយ”ន្តិ តេសំ សញ្ជាតកង្ខានំ អាហ **“យន្តំ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា”**តិ។ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ – តំ ពុទ្ធានុពុទ្ធេហិ វណ្ណិតំ សន្តំ និព្ពានបទំ បដិវេធវសេន អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមេន យំ ករណីយន្តិ។ ឯត្ថ ច **យ**ន្តិ ឥមស្ស គាថាបទស្ស អាទិតោ វុត្តមេវ ករណីយន្តិ អធិការតោ អនុវត្តតិ, តំ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចាតិ។ អយំ បន យស្មា សាវសេសបាឋោ អត្ថោ, តស្មា វិហរិតុកាមេនាតិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អថ វា **សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា**តិ អនុស្សវាទិវសេន លោកិយបញ្ញាយ និព្ពានបទំ “សន្ត”ន្តិ ញត្វា តំ អធិគន្តុកាមេន យន្តំ ករណីយន្តិ អធិការតោ អនុវត្តតិ, តំ ករណីយមត្ថកុសលេនាតិ ឯវម្បេត្ថ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ អថ វា “ករណីយមត្ថកុសលេនា”តិ វុត្តេ “កឹ”ន្តិ ចិន្តេន្តានំ អាហ **“យន្តំ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ចា”**តិ។ តស្សេវំ អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ – លោកិយបញ្ញាយ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច យំ ករណីយំ កាតព្ពំ, តំ ករណីយំ, ករណារហមេវ តន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

កឹ បន តន្តិ ? កិមញ្ញំ សិយា អញ្ញត្រ តទធិគមុបាយតោ, កាមញ្ចេតំ ករណារហដ្ឋេន សិក្ខត្តយទីបកេន អាទិបទេនេវ វុត្តំ។ តថា ហិ តស្ស អត្ថវណ្ណនាយំ អវោចុម្ហា “អត្ថិ ករណីយំ, អត្ថិ អករណីយំ។ តត្ថ សង្ខេបតោ សិក្ខត្តយំ ករណីយ”ន្តិ។ អតិសង្ខេបេន ទេសិតត្តា បន តេសំ ភិក្ខូនំ កេហិចិ វិញ្ញាតំ, កេហិចិ ន វិញ្ញាតំ។ តតោ

យេហិ ន វិញ្ញាតំ, តេសំ វិញ្ញាបនត្ថំ យំ វិសេសតោ អារញ្ញកេន ភិក្ខុនា កាតព្ពំ, តំ វិត្ថារេន្តោ “**សក្កោ ឧជូ ច សុហុជូ ច, សុវចោ ចស្ស មុទុ អនតិមានី**”តិ ឥមំ តាវ ឧបឌ្ឍគាថមាហ។

កឹ វុត្តំ ហោតិ? សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមោ, លោកិយបញ្ញាយ វា តំ អភិសមេច្ច តទធិគមាយ បដិបជ្ជមានោ អារញ្ញកោ ភិក្ខុ ទុតិយចតុត្ថបធានិយង្គសមន្នាគមេន កាយេ ច ជីវិតេ ច អនបេក្ខោ ហុត្វា សច្ចប្បដិវេធាយ បដិបជ្ជិតុំ សក្កោ អស្ស, តថា កសិណបរិកម្មវត្តសមាទានាទីសុ អត្តនោ បត្តចីវរប្បដិសង្ខរណាទីសុ ច យានិ តានិ សព្រហ្មចារីនំ ឧច្ចាវចានិ កឹ ករណីយានិ, តេសុ អញ្ញេសុ ច ឯវរូបេសុ សក្កោ អស្ស ទក្ខោ អនលសោ សមត្ថោ។ សក្កោ ហោន្តោបិ ច តតិយបធានិយង្គសមន្នាគមេន ឧជុ អស្ស។ ឧជុ ហោន្តោបិ ច សកឹ ឧជុភាវេន ទហរកាលេ វា ឧជុភាវេន សន្តោសំ អនាបជ្ជិត្វា យាវជីវំ បុនប្បុនំ អសិថិលករណេន សុដ្ឋុតរំ ឧជុ អស្ស។ អសឋតាយ វា ឧជុ, អមាយាវិតាយ សុហុជុ។ កាយវចីវង្កប្បហានេន វា ឧជុ, មនោវង្កប្បហានេន សុហុជុ។ អសន្តគុណស្ស វា អនាវិករណេន ឧជុ, អសន្តគុណេន ឧប្បន្នស្ស លាភស្ស អនធិវាសនេន សុហុជុ។ ឯវំ អារម្មណលក្ខណូបនិជ្ឈានេហិ បុរិមទ្វយតតិយសិក្ខាហិ បយោគាសយសុទ្ធីហិ ច ឧជុ ច សុហុជុ ច អស្ស។

ន កេវលញ្ច ឧជុ ច សុហុជុ ច, អបិច បន **សុវចោ ច អស្ស**។ យោ ហិ បុគ្គលោ “ឥទំ ន កត្តព្ព”ន្តិ វុត្តោ “កឹ តេ ទិដ្ឋំ, កឹ តេ សុតំ, កោ មេ សុត្វា វទសិ, កឹ ឧបជ្ឈាយោ អាចរិយោ សន្ទិដ្ឋោ សម្ភត្តោ វា”តិ វទេតិ, តុណ្ហីភាវេន វា តំ វិហេសេតិ, សម្បដិច្ឆិត្វា វា ន តថា ករោតិ, សោ វិសេសាធិគមស្ស ទូរេ ហោតិ។ យោ បន ឱវទិយមានោ “សាធុ, ភន្តេ សុដ្ឋុ វុត្តំ, អត្តនោ វជ្ជំ នាម ទុទ្ទសំ ហោតិ, បុនបិ មំ ឯវរូបំ ទិស្វា វទេយ្យាថ អនុកម្បំ ឧបាទាយ, ចិរស្សំ មេ តុម្ហាកំ សន្តិកា ឱវាទោ លទ្ធោ”តិ វទតិ, យថានុសិដ្ឋញ្ច បដិបជ្ជតិ, សោ វិសេសាធិគមស្ស អវិទូរេ ហោតិ។ តស្មា ឯវំ បរស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆិត្វា ករោន្តោ សុវចោ ច អស្ស។

យថា ច សុវចោ, ឯវំ **មុទុ អស្ស។ មុទូ**តិ គហដ្ឋេហិ ទូតគមនបហិណគមនាទីសុ និយុជ្ជមានោ តត្ថ មុទុភាវំ អកត្វា ថទ្ធោ ហុត្វា វត្តបដិបត្តិយំ សកលព្រហ្មចរិយេ ច មុទុ អស្ស សុបរិកម្មកតសុវណ្ណំ វិយ តត្ថ តត្ថ វិនិយោគក្ខមោ។ អថ វា មុទូតិ អភាកុដិកោ ឧត្តានមុខោ សុខសម្ភាសោ បដិសន្ថារវុត្តិ សុតិត្ថំ វិយ សុខាវគាហោ អស្ស។ ន កេវលញ្ច មុទុ, អបិច បន **អនតិមានី អស្ស**, ជាតិគោត្តាទីហិ អតិមានវត្ថូហិ បរេ នាតិមញ្ញេយ្យ, សារិបុត្តត្ថេរោ វិយ ចណ្ឌាលកុមារកសមេន ចេតសា វិហរេយ្យាតិ។

ទុតិយគាថាវណ្ណនា

២. ឯវំ ភគវា សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមស្ស តទធិគមាយ វា បដិបជ្ជមានស្ស វិសេសតោ អារញ្ញកស្ស ភិក្ខុនោ ឯកច្ចំ ករណីយំ វត្វា បុន តតុត្តរិបិ វត្តុកាមោ “**សន្តុស្សកោ ចា**”តិ ទុតិយគាថមាហ។

តត្ថ “សន្តុដ្ឋី ច កតញ្ញុតា”តិ ឯត្ថ វុត្តប្បភេទេន ទ្វាទសវិធេន សន្តោសេន សន្តុស្សតីតិ **សន្តុស្សកោ**។ អថ វា តុស្សតីតិ តុស្សកោ, សកេន តុស្សកោ, សន្តេន តុស្សកោ, សមេន តុស្សកោតិ សន្តុស្សកោ។ តត្ថ **សកំ** នាម “បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយា”តិ ឯវំ ឧបសម្បទមណ្ឌលេ ឧទ្ទិដ្ឋំ អត្តនា ច សម្បដិច្ឆិតំ ចតុបច្ចយជាតំ, តេន សុន្ទរេន វា អសុន្ទរេន វា សក្កច្ចំ វា អសក្កច្ចំ វា ទិន្នេន បដិគ្គហណកាលេ បរិភោគកាលេ ច វិការំ អទស្សេត្វា យាបេន្តោ “សកេន តុស្សកោ”តិ វុច្ចតិ។ **សន្តំ** នាម យំ លទ្ធំ ហោតិ អត្តនោ ‘វិជ្ជមានំ , តេន សន្តេនេវ តុស្សន្តោ តតោ បរំ ន បត្ថេន្តោ អត្រិច្ឆតំ បជហន្តោ “សន្តេន តុស្សកោ”តិ វុច្ចតិ។ **សមំ** នាម ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អនុនយបដិឃប្បហានំ, តេន សមេន សព្ពារម្មណេសុ តុស្សន្តោ “សមេន តុស្សកោ”តិ វុច្ចតិ។

សុខេន ភរិយតីតិ **សុភរោ**, សុបោសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ ហិ ភិក្ខុ មនុស្សេហិ សាលិមំសោទនាទីនំ បត្តេ បូរេត្វា ទិន្នេបិ ទុម្មុខភាវំ អនត្តមនភាវមេវ ច ទស្សេតិ, តេសំ វា សម្មុខាវ តំ បិណ្ឌបាតំ “កឹ តុម្ហេហិ ទិន្ន”ន្តិ អបសាទេន្តោ សាមណេរគហដ្ឋាទីនំ ទេតិ, ឯស ទុព្ភរោ។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា ទូរតោវ បរិវជ្ជេន្តិ “ទុព្ភរោ ភិក្ខុ ន សក្កា បោសេតុ”ន្តិ ។ យោ បន យំ កិញ្ចិ លូខំ វា បណីតំ វា អប្បំ វា ពហុំ វា លភិត្វា អត្តមនោ វិប្បសន្នមុខោ ហុត្វា យាបេតិ, ឯស សុភរោ។ ឯតំ ទិស្វា មនុស្សា អតិវិយ វិស្សត្ថា ហោន្តិ, “អម្ហាកំ ភទន្តោ សុភរោ, ថោកថោកេនាបិ តុស្សតិ, មយមេវ នំ បោសេស្សាមា”តិ បដិញ្ញំ កត្វា បោសេន្តិ។ ឯវរូបោ ឥធ សុភរោតិ អធិប្បេតោ។

អប្បំ កិច្ចមស្សាតិ **អប្បកិច្ចោ**, ន កម្មារាមតាភស្សារាមតាសង្គណិការាមតាទិអនេកកិច្ចព្យាវដោ, អថ វា សកលវិហារេ នវកម្មសង្ឃបរិភោគសាមណេរអារាមិកវោសាសនាទិកិច្ចវិរហិតោ, អត្តនោ កេសនខច្ឆេទនបត្ត

ចីវរកម្មាទីនិ កត្វា សមណធម្មកិច្ចបរោ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

សល្លហុកា វុត្តិ អស្សាតិ **សល្លហុកវុត្តិ**។ យថា ឯកច្ចោ ពហុភណ្ឌោ ភិក្ខុ ទិសាបក្កមនកាលេ ពហុំ បត្តចីវរបច្ចត្ថរណតេលគុឡាទិ មហាជនេន សីសភារកដិភារាទីហិ ឧព្ពហាបេត្វា បក្កមតិ, ឯវំ អហុត្វា យោ អប្បបរិក្ខារោ ហោតិ, បត្តចីវរាទិអដ្ឋសមណបរិក្ខារមត្តមេវ បរិហរតិ, ទិសាបក្កមនកាលេ បក្ខី សកុណោ វិយ សមាទាយេវ បក្កមតិ , ឯវរូបោ ឥធ សល្លហុកវុត្តីតិ អធិប្បេតោ។ សន្តានិ ឥន្ទ្រិយានិ អស្សាតិ **សន្តិន្ទ្រិយោ,** ឥដ្ឋារម្មណាទីសុ រាគាទិវសេន អនុទ្ធតិន្ទ្រិយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **និបកោ**តិ វិញ្ញូ វិភាវី បញ្ញវា, សីលានុរក្ខណបញ្ញាយ ចីវរាទិវិចារណបញ្ញាយ អាវាសាទិសត្តសប្បាយបរិជាននបញ្ញាយ ច សមន្នាគតោតិ អធិប្បាយោ។

ន បគព្ភោតិ **អប្បគព្ភោ,** អដ្ឋដ្ឋានេន កាយបាគព្ភិយេន ចតុដ្ឋានេន វចីបាគព្ភិយេន អនេកេន ឋានេន មនោបាគព្ភិយេន ច វិរហិតោតិ អត្ថោ។

អដ្ឋដ្ឋានំ កាយបាគព្ភិយំ (មហានិ. ៨៧) នាម សង្ឃគណបុគ្គលភោជនសាលាជន្តាឃរន្ហានតិត្ថភិក្ខាចារមគ្គអន្តរឃរប្បវេសនេសុ កាយេន អប្បតិរូបករណំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ សង្ឃមជ្ឈេ បល្លត្ថិកាយ វា និសីទតិ បាទេ បាទមោទហិត្វា វាតិ ឯវមាទិ។ តថា គណមជ្ឈេ ចតុបរិសសន្និបាតេ, តថា វុឌ្ឍតរេ បុគ្គលេ។ ភោជនសាលាយំ បន វុឌ្ឍានំ អាសនំ ន ទេតិ, នវានំ អាសនំ បដិពាហតិ។ តថា ជន្តាឃរេ, វុឌ្ឍេ ចេត្ថ អនាបុច្ឆា អគ្គិជាលនាទីនិ ករោតិ។ ន្ហានតិត្ថេ ច យទិទំ “ទហរោ វុឌ្ឍោតិ បមាណំ អកត្វា អាគតបដិបាដិយា ន្ហាយិតព្ព”ន្តិ វុត្តំ, តម្បិ អនាទិយន្តោ បច្ឆា អាគន្ត្វា ឧទកំ ឱតរិត្វា វុឌ្ឍេ ច នវេ ច ពាធេតិ។ ភិក្ខាចារមគ្គេ បន អគ្គាសនអគ្គោទកអគ្គបិណ្ឌត្ថំ វុឌ្ឍានំ បុរតោ បុរតោ យាតិ, ពាហាយ ពាហំ បហរន្តោ។ អន្តរឃរប្បវេសនេ វុឌ្ឍានំ បឋមតរំ បវិសតិ, ទហរេហិ កាយកីឡនំ ករោតីតិ ឯវមាទិ។

ចតុដ្ឋានំ វចីបាគព្ភិយំ (មហានិ. ៨៧) នាម សង្ឃគណបុគ្គលអន្តរឃរេសុ អប្បតិរូបវាចានិច្ឆារណំ។ សេយ្យថិទំ – ឥធេកច្ចោ សង្ឃមជ្ឈេ អនាបុច្ឆា ធម្មំ ភាសតិ, តថា បុព្ពេ វុត្តប្បការេ គណេ វុឌ្ឍតរេ បុគ្គលេ ច, តត្ថ មនុស្សេហិ បញ្ហំ បុដ្ឋោ វុឌ្ឍតរំ អនាបុច្ឆា វិស្សជ្ជេតិ, អន្តរឃរេ បន “ឥត្ថន្នាមេ កឹ អត្ថិ, កឹ យាគុ ឧទាហុ ខាទនីយំ វា ភោជនីយំ វា, កឹ មេ ទស្សសិ, កឹ អជ្ជ ខាទិស្សាមិ, កឹ ភុញ្ជិស្សាមិ, កឹ បិវិស្សាមី”តិ ឯវមាទី ភាសតិ។

អនេកដ្ឋានំ មនោបាគព្ភិយំ (មហានិ. ៨៧) នាម តេសុ តេសុ ឋានេសុ កាយវាចាហិ អជ្ឈាចារំ អនាបជ្ជិត្វាបិ មនសា ឯវ កាមវិតក្កាទិនានប្បការំ អប្បតិរូបវិតក្កនំ។

កុលេស្វននុគិទ្ធោតិ យានិ តានិ កុលានិ ឧបសង្កមតិ, តេសុ បច្ចយតណ្ហាយ វា អននុលោមិកគិហិសំសគ្គវសេន វា អននុគិទ្ធោ, ន សហសោកី, ន សហនន្ទី, ន សុខិតេសុ សុខិតោ, ន ទុក្ខិតេសុ ទុក្ខិតោ, ន ឧប្បន្នេសុ កិច្ចករណីយេសុ អត្តនា វា ឧយ្យោគមាបជ្ជិតាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមិស្សាយ ច គាថាយ យំ “សុវចោ ចស្សា”តិ ឯត្ថ វុត្តំ អស្សាតិ វចនំ, តំ សព្ពបទេហិ សទ្ធិំ សន្តុស្សកោ ច អស្ស, សុភរោ ច អស្សាតិ ឯវំ យោជេតព្ពំ។

តតិយគាថាវណ្ណនា

៣. ឯវំ ភគវា សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមស្ស តទធិគមាយ វា បដិបជ្ជិតុកាមស្ស វិសេសតោ អារញ្ញកស្ស ភិក្ខុនោ តទុត្តរិបិ ករណីយំ អាចិក្ខិត្វា ឥទានិ អករណីយម្បិ អាចិក្ខិតុកាមោ “**ន ច ខុទ្ទមាចរេ កិញ្ចិ, យេន វិញ្ញូ បរេ ឧបវទេយ្យុ**”ន្តិ ឥមំ ឧបឌ្ឍគាថមាហ។

តស្សត្ថោ – ឯវមិមំ ករណីយំ ករោន្តោ យំ តំ កាយវចីមនោទុច្ចរិតំ ខុទ្ទំ លាមកន្តិ វុច្ចតិ, តំ ន ច ខុទ្ទំ សមាចរេ, អសមាចរន្តោ ច ន កេវលំ ឱឡារិកំ, កិន្តុ កិញ្ចិ ន សមាចរេ, អប្បមត្តកម្បិ អណុមត្តកម្បិ ន សមាចរេតិ វុត្តំ ហោតិ។

តតោ តស្ស សមាចារេ សន្ទិដ្ឋិកមេវាទីនវំ ទស្សេតិ “**យេន វិញ្ញូ បរេ ឧបវទេយ្យុ**”ន្តិ។ ឯត្ថ ច យស្មា អវិញ្ញូ បរេ អប្បមាណំ។ តេ ហិ អនវជ្ជំ វា សាវជ្ជំ ករោន្តិ, អប្បសាវជ្ជំ វា មហាសាវជ្ជំ។ វិញ្ញូ ឯវ បន បមាណំ។ តេ ហិ អនុវិច្ច បរិយោគាហេត្វា អវណ្ណារហស្ស អវណ្ណំ ភាសន្តិ, វណ្ណារហស្ស វណ្ណំ ភាសន្តិ។ តស្មា “វិញ្ញូ បរេ”តិ វុត្តំ។

ឯវំ ភគវា ឥមាហិ អឌ្ឍតេយ្យាហិ គាថាហិ សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមស្ស តទធិគមាយ វា បដិបជ្ជិតុកាមស្ស វិសេសតោ អារញ្ញកស្ស, អារញ្ញកសីសេន ច សព្ពេសម្បិ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិហរិតុកាមានំ

ករណីយាករណីយភេទំ កម្មដ្ឋានូបចារំ វត្វា ឥទានិ តេសំ ភិក្ខូនំ តស្ស ទេវតាភយស្ស បដិឃាតាយ បរិត្តត្ថំ វិបស្សនាបាទកជ្ឈានវសេន កម្មដ្ឋានត្ថញ្ច "**សុខិនោវ ខេមិនោ ហោន្តូ**"តិអាទិនា នយេន មេត្តកថំ កថេតុមារទ្ធោ។

តត្ថ **សុខិនោ**តិ សុខសម្បន្នា។ **ខេមិនោ**តិ ខេមវន្តោ, អភយា និរុបទ្ទវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **សព្ពេ**តិ អនវសេសា។ **សត្តា**តិ បាណិនោ។ **សុខិតត្តា**តិ សុខិតចិត្តា។ ឯត្ថ ច កាយិកេន សុខេន សុខិនោ, មានសេន សុខិតត្តា, តទុភយេនាបិ សព្ពភយុបទ្ទវវិគមេន វា ខេមិនោតិ វេទិតព្ពោ។ កស្មា បន ឯវំ វុត្តំ? មេត្តាភាវនាការទស្សនត្ថំ។ ឯវញ្ហិ មេត្តា ភាវេតព្ពា "សព្ពេ សត្តា សុខិនោ ហោន្តូ"តិ វា, "ខេមិនោ ហោន្តូ"តិ វា, "សុខិតត្តា ហោន្តូ"តិ វា។

ចតុត្ថគាថាវណ្ណនា

៤. ឯវំ យាវ ឧបចារតោ អប្បនាកោដិ, តាវ សង្ខេបេន មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិត្ថារតោបិ តំ ទស្សេតុំ "**យេ កេចី**"តិ គាថាទ្វយមាហ។ អថ វា យស្មា បុថុត្តារម្មណេ បរិចិតំ ចិត្តំ ន អាទិកេនេវ ឯកត្តេ សណ្ឋាតិ អារម្មណប្បភេទំ បន អនុគន្ត្វា អនុគន្ត្វា កមេន សណ្ឋាតិ, តស្មា តស្ស តសថាវរាទិទុកតិកប្បភេទេ អារម្មណេ អនុគន្ត្វា អនុគន្ត្វា សណ្ឋានត្ថម្បិ "យេ កេចី"តិ គាថាទ្វយមាហ។ អថ វា យស្មា យស្ស យំ អារម្មណំ វិភូតំ ហោតិ, តស្ស តត្ថ ចិត្តំ សុខំ តិដ្ឋតិ, តស្មា តេសំ ភិក្ខូនំ យស្ស យំ វិភូតំ អារម្មណំ, តស្ស តត្ថ ចិត្តំ សណ្ឋាបេតុកាមោ តសថាវរាទិទុកតិការម្មណភេទទីបកំ "យេ កេចី"តិ ឥមំ គាថាទ្វយមាហ។

ឯត្ថ ហិ តសថាវរទុកំ ទិដ្ឋាទិដ្ឋទុកំ ទូរសន្តិកទុកំ ភូតសម្ភវេសិទុកន្តិ ចត្តារោ ទុកេ, ទីឃាទីហិ ច ឆហិ បទេហិ មជ្ឈិមបទស្ស តីសុ អណុកបទស្ស ច ទ្វីសុ តិកេសុ អត្ថសម្ភវតោ ទីឃរស្សមជ្ឈិមតិកំ មហន្តាណុកមជ្ឈិមតិកំ ថូលាណុកមជ្ឈិមតិកន្តិ តយោ តិកេ ច ទីបេតិ។ តត្ថ **យេ កេចី**តិ អនវសេសវចនំ។ បាណា ឯវ ភូតា **បាណភូតា**។ អថ វា បាណន្តីតិ បាណា, ឯតេន អស្សាសបស្សាសប្បដិពទ្ធេ បញ្ចវោការសត្តេ គណ្ហាតិ។ ភវន្តីតិ ភូតា, ឯតេន ឯកវោការចតុវោការសត្តេ គណ្ហាតិ។ **អត្ថី**តិ សន្តិ សំវិជ្ជន្តិ។

ឯវំ "**យេ កេចិ បាណភូតត្ថី**"តិ ឥមិនា វចនេន ទុកតិកេហិ សង្គហេតព្ពេ សព្ពសត្តេ ឯកតោ ទស្សេត្វា ឥទានិ សព្ពេបិ តេ **តសា វា ថាវរា វ នវសេសា**តិ ឥមិនា ទុកេន សង្គហេត្វា ទស្សេតិ។

តត្ថ តសន្តីតិ **តសា**, សតណ្ហានំ សភយានញ្ចេតំ អធិវចនំ។ តិដ្ឋន្តីតិ **ថាវរា**, បហីនតណ្ហាភយានំ អរហតំ ឯតំ អធិវចនំ។ នត្ថិ តេសំ អវសេសន្តិ **អនវសេសា**, សព្ពេបីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យញ្ច ទុតិយគាថាយ អន្តេ វុត្តំ, តំ សព្ពទុកតិកេហិ សម្ពន្ធិតព្ពំ "យេ កេចិ បាណភូតត្ថិ តសា វា ថាវរា វា អនវសេសា, តេមេបិ សព្ពេ សត្តា ភវន្តុ សុខិតត្តា។ ឯវំ យាវ ភូតា វា សម្ភវេសី វា, តេមេបិ សព្ពេ សត្តា ភវន្តុ សុខិតត្តា"តិ។

ឥទានិ ទីឃរស្សមជ្ឈិមាទិតិកត្តយទីបកេសុ **ទីឃា វា**តិអាទីសុ ឆសុ បទេសុ **ទីឃា**តិ ទីឃត្តភាវា នាគមច្ឆគោធាទយោ។ អនេកព្យាមសតប្បមាណាបិ ហិ មហាសមុទ្ទេ នាគានំ អត្តភាវា អនេកយោជនប្បមាណា ច មច្ឆគោធាទីនំ អត្តភាវា ហោន្តិ។ **មហន្តា**តិ មហន្តត្តភាវា ជលេ មច្ឆកច្ឆបាទយោ, ថលេ ហត្ថិនាគាទយោ, អមនុស្សេសុ ទានវាទយោ ។ អាហ ច "រាហុគ្គំ អត្តភាវីន"ន្តិ (អ. និ. ៤.១៥)។ តស្ស ហិ អត្តភាវោ ឧព្ពេធេន ចត្តារិ យោជនសហស្សានិ អដ្ឋ ច យោជនសតានិ, ពាហូ ទ្វាទសយោជនសតបរិមាណា, បញ្ញាសយោជនំ ភមុកន្តរំ, តថា អង្គុលន្តរិកា, ហត្ថតលានិ ទ្វេ យោជនសតានីតិ។ **មជ្ឈិមា**តិ អស្សគោណមហឹសសូករាទីនំ អត្តភាវា។ **រស្សកា**តិ តាសុ តាសុ ជាតីសុ វាមនាទយោ ទីឃមជ្ឈិមេហិ ឱមកប្បមាណា សត្តា។ **អណុកា**តិ មំសចក្ខុស្ស អគោចរា ទិព្ពចក្ខុវិសយា ឧទកាទីសុ និព្ពត្តា សុខុមត្តភាវា សត្តា ឩកាទយោ វា។ អបិច យេ តាសុ តាសុ ជាតីសុ មហន្តមជ្ឈិមេហិ ថូលមជ្ឈិមេហិ ច ឱមកប្បមាណា សត្តា, តេ អណុកាតិ វេទិតព្ពា។ **ថូលា**តិ បរិមណ្ឌលត្តភាវា សិប្បិកសម្ពុកាទយោ សត្តា។

បញ្ចមគាថាវណ្ណនា

៥. ឯវំ តីហិ តិកេហិ អនវសេសតោ សត្តេ ទស្សេត្វា ឥទានិ "**ទិដ្ឋា វា យេ វ អទិដ្ឋា**"តិអាទីហិ តីហិ ទុកេហិបិ តេ សង្គហេត្វា ទស្សេតិ។

តត្ថ **ទិដ្ឋា**តិ យេ អត្តនោ ចក្ខុស្ស អាបាថមាគតវសេន ទិដ្ឋបុព្ពា។ **អទិដ្ឋា**តិ យេ បរសមុទ្ទបរសេលបរចក្កវាឡាទីសុ ឋិតា។ “យេ វា ទូរេ វសន្តិ អវិទូរេ”តិ ឥមិនា បន ទុកេន អត្តនោ អត្តភាវស្ស ទូរេ ច អវិទូរេ ច វសន្តេ សត្តេ ទស្សេតិ, តេ អបទទ្វិបទវសេន វេទិតព្ពា។ អត្តនោ ហិ កាយេ វសន្តា សត្តា អវិទូរេ, ពហិកាយេ វសន្តា សត្តា ទូរេ។ តថា អន្តោឧបចារេ វសន្តា អវិទូរេ, ពហិឧបចារេ វសន្តា ទូរេ។ អត្តនោ វិហារេ គាមេ ជនបទេ ទីបេ ចក្កវាឡេ វសន្តា អវិទូរេ, បរចក្កវាឡេ វសន្តា ទូរេ វសន្តីតិ វុច្ចន្តិ។

ភូតាតិ ជាតា អភិនិព្ពត្តា។ យេ ភូតា ឯវ, ន បុន ភវិស្សន្តីតិ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ, តេសំ ខីណាសវានំ ឯតំ អធិវចនំ។ សម្ភវមេសន្តីតិ **សម្ភវេសី**។ អប្បហីនភវសំយោជនត្តា អាយតិម្បិ សម្ភវំ ឯសន្តានំ សេខបុថុជ្ជនានមេតំ អធិវចនំ។ អថ វា ចតូសុ យោនីសុ អណ្ឌជជលាពុជា សត្តា យាវ អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ន ភិន្ទន្តិ, តាវ សម្ភវេសី នាម, អណ្ឌកោសំ វត្ថិកោសញ្ច ភិន្ទិត្វា ពហិ និក្ខន្តា ភូតា នាម ។ សំសេទជា ឱបបាតិកា ច បឋមចិត្តក្ខណេ សម្ភវេសី នាម, ទុតិយចិត្តក្ខណតោ បភុតិ ភូតា នាម។ យេន វា ឥរិយាបថេន ជាយន្តិ, យាវ តតោ អញ្ញំ ន បាបុណន្តិ, តាវ សម្ភវេសី នាម, តតោ បរំ ភូតាតិ។

ឆដ្ឋគាថាវណ្ណនា

៦. ឯវំ ភគវា “សុខិនោ វា”តិអាទីហិ អឌ្ឍតេយ្យាហិ គាថាហិ នានប្បការតោ តេសំ ភិក្ខូនំ ហិតសុខាគមបត្ថនាវសេន សត្តេសុ មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អហិតទុក្ខានាគមបត្ថនាវសេនាបិ តំ ទស្សេន្តោ អាហ “**ន បរោ បរំ និកុព្ពេថា**”តិ។ ឯស បោរាណោ បាឋោ, ឥទានិ បន “បរំ ហី”តិបិ បឋន្តិ, អយំ ន សោភនោ។

តត្ថ **បរោ**តិ បរជនោ។ **បរន្តិ** បរជនំ។ ន **និកុព្ពេថា**តិ ន វញ្ចេយ្យ។ **នាតិមញ្ញេថា**តិ ន អតិក្កមិត្វា មញ្ញេយ្យ។ **កត្ថចី**តិ កត្ថចិ ឱកាសេ, គាមេ វា គាមខេត្តេ វា ញាតិមជ្ឈេ វា បូគមជ្ឈេ វាតិអាទិ។ **នន្តិ** ឯតំ។ **កញ្ចី**តិ យំ កញ្ចិ ខត្តិយំ វា ព្រាហ្មណំ វា គហដ្ឋំ វា បព្ពជិតំ វា សុខិតំ វា ទុក្ខិតំ វាតិអាទិ។ **ព្យារោសនា បដិឃសញ្ញា**តិ កាយវចីវិការេហិ ព្យារោសនាយ ច មនោវិការេន បដិឃសញ្ញាយ ច។ “ព្យារោសនាយ បដិឃសញ្ញាយា”តិ ហិ វត្តព្ពេ “ព្យារោសនា បដិឃសញ្ញា”តិ វុច្ចតិ, យថា “សម្មទញ្ញាយ វិមុត្តា”តិ វត្តព្ពេ “សម្មទញ្ញា វិមុត្តា”តិ, យថា ច “អនុបុព្ពសិក្ខាយ អនុបុព្ពកិរិយាយ អនុបុព្ពបដិបទាយា”តិ វត្តព្ពេ “អនុបុព្ពសិក្ខា អនុបុព្ពកិរិយា អនុបុព្ពបដិបទា”តិ។ **នាញ្ញមញ្ញស្ស ទុក្ខមិច្ឆេយ្យា**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស ទុក្ខំ ន ឥច្ឆេយ្យ ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? ន កេវលំ “សុខិនោ វា ខេមិនោ វា ហោន្តូ”តិអាទិមនសិការវសេនេវ មេត្តំ ភាវេយ្យ, កិន្តុ “អហោវត យោ កោចិ បរបុគ្គលោ យំ កញ្ចិ បរបុគ្គលំ វញ្ចនាទីហិ និកតីហិ ន និកុព្ពេថ, ជាតិអាទីហិ ច នវហិ មានវត្ថូហិ កត្ថចិ បទេសេ កញ្ចិ បរបុគ្គលំ នាតិមញ្ញេយ្យ, អញ្ញមញ្ញស្ស ច ព្យារោសនាយ វា បដិឃសញ្ញាយ វា ទុក្ខំ ន ឥច្ឆេយ្យា”តិ ឯវម្បិ មនសិករោន្តោ ភាវេយ្យាតិ។

សត្តមគាថាវណ្ណនា

៧. ឯវំ អហិតទុក្ខានាគមបត្ថនាវសេន អត្ថតោ មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តមេវ ឧបមាយ ទស្សេន្តោ អាហ “**មាតា យថា និយំបុត្ត**”ន្តិ។

តស្សត្ថោ – យថា មាតា និយំ បុត្តំ អត្តនិ ជាតំ ឱរសំ បុត្តំ, តញ្ច ឯកបុត្តមេវ អាយុសា អនុរក្ខេ, តស្ស ទុក្ខាគមប្បដិពាហនត្ថំ អត្តនោ អាយុម្បិ ចជិត្វា តំ អនុរក្ខេ, ឯវម្បិ សព្ពភូតេសុ ឥទំ មេត្តាខ្យំ មានសំ ភាវយេ, បុនប្បុនំ ជនយេ វឌ្ឍយេ, តញ្ច អបរិមាណសត្តារម្មណវសេន ឯកស្មឹ វា សត្តេ អនវសេសផរណវសេន អបរិមាណំ ភាវយេតិ។

អដ្ឋមគាថាវណ្ណនា

៨. ឯវំ សព្ពាការេន មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្សេវ វឌ្ឍនំ ទស្សេន្តោ អាហ “**មេត្តញ្ច សព្ពលោកស្មី**”តិ។

តត្ថ មិជ្ជតិ តាយតិ ចាតិ មិត្តោ, ហិតជ្ឈាសយតាយ សិនិយ្ហតិ, អហិតាគមតោ រក្ខតិ ចាតិ អត្ថោ។ មិត្តស្ស ភាវោ **មេត្តំ**។ **សព្ពលោកស្មី**តិ អនវសេសេ សត្តលោកេ។ មនសិ ភវន្តិ **មានសំ**។ តញ្ហិ ចិត្តសម្បយុត្តត្តា ឯវំ វុត្តំ។ **ភាវយេ**តិ វឌ្ឍយេ។ ន អស្ស បរិមាណន្តិ **អបរិមាណំ**, អប្បមាណសត្តារម្មណតាយ ឯវំ វុត្តំ។ **ឧទ្ធ**ន្តិ ឧបរិ, តេន

អរូបភវំ គណ្ហាតិ។ **អធោតិ** ហេដ្ឋា, តេន កាមភវំ គណ្ហាតិ។ **តិរិយន្តិ** វេមជ្ឈំ, តេន រូបភវំ គណ្ហាតិ។ **អសម្ពាធន្តិ** សម្ពាធវិរហិតំ, ភិន្នសីមន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សីមា នាម បច្ចត្ថិកោ វុច្ចតិ, តស្មិម្បិ បវត្តន្តិ អត្ថោ។ **អវេរន្តិ** វេរវិរហិតំ , អន្តរន្តរាបិ វេរចេតនាបាតុភាវវិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **អសបត្តន្តិ** វិគតបច្ចត្ថិកំ។ មេត្តាវិហារី ហិ បុគ្គលោ មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, អមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, នាស្ស កោចិ បច្ចត្ថិកោ ហោតិ, តេនស្ស តំ មានសំ វិគតបច្ចត្ថិកត្តា អសបត្តន្តិ វុច្ចតិ។ បរិយាយវចនញ្ហិ ឯតំ, យទិទំ បច្ចត្ថិកោ សបត្តោតិ។ អយំ អនុបទតោ **អត្ថវណ្ណនា**។

អយំ បនេត្ថ **អធិប្បេតត្ថទីបនា** – យទិទំ “ឯវម្បិ សព្ពភូតេសុ មានសំ ភាវយេ អបរិមាណ”ន្តិ វុត្តំ, តញ្ចេតំ អបរិមាណំ មេត្តំ មានសំ សព្ពលោកស្មិំ ភាវយេ វឌ្ឍយេ, វុឌ្ឍិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ គមយេ បាបយេ។ កថំ? ឧទ្ធំ អធោ ច តិរិយញ្ច, ឧទ្ធំ យាវ ភវគ្គា, អធោ យាវ អវីចិតោ, តិរិយំ យាវ អវសេសទិសា។ ឧទ្ធំ វា អារុប្បំ, អធោ កាមធាតុំ, តិរិយំ រូបធាតុំ អនវសេសំ ផរន្តោ។ ឯវំ ភាវេន្តោបិ ច តំ យថា អសម្ពាធំ អវេរំ អសបត្តញ្ច ហោតិ, តថា សម្ពាធវេរសបត្តានំ អភាវំ ករោន្តោ ភាវយេ។ យំ វា តំ ភាវនាសម្បទំ បត្តំ សព្ពត្ថ ឱកាសលោកវសេន អសម្ពាធំ, អត្តនោ បរេសុ អាឃាតប្បដិវិនយនេន អវេរំ, អត្តនិ ច បរេសំ អាឃាតវិនយនេន អសបត្តំ ហោតិ។ តំ អសម្ពាធមវេរមសបត្តំ អបរិមាណំ មេត្តំ មានសំ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយញ្ចាតិ តិវិធបរិច្ឆេទេ សព្ពលោកស្មិំ ភាវយេ វឌ្ឍយេតិ។

នវមគាថាវណ្ណនា

៩. ឯវំ មេត្តាភាវនាយ វឌ្ឍនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ ភាវនមនុយុត្តស្ស វិហរតោ ឥរិយាបថនិយមាភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ **“តិដ្ឋំ ចរំ…បេ…. អធិដ្ឋេយ្យា”**តិ។

តស្សត្ថោ – ឯវមេតំ មេត្តំ មានសំ ភាវេន្តោ សោ “និសីទតិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧជុំ កាយំ បណិធាយា”តិអាទីសុ វិយ ឥរិយាបថនិយមំ អកត្វា យថាសុខំ អញ្ញតរញ្ញតរឥរិយាបថពាធនវិនោទនំ ករោន្តោ តិដ្ឋំ វា ចរំ វា និសិន្នោ វា សយានោ វា យាវតា វិគតមិទ្ធោ អស្ស, អថ ឯតំ មេត្តាឈានសតិំ អធិដ្ឋេយ្យ។

អថ វា ឯវំ មេត្តាភាវនាយ វឌ្ឍនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វសីភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ **“តិដ្ឋំ ចរ”**ន្តិ។ វសិប្បត្តោ ហិ តិដ្ឋំ វា ចរំ វា និសិន្នោ វា សយានោ វា យាវតា ឥរិយាបថេន ឯតំ មេត្តាឈានសតិំ អធិដ្ឋាតុកាមោ ហោតិ, អថ វា តិដ្ឋំ វា ចរំ វា…បេ…. សយានោ វាតិ ន តស្ស ឋានាទីនិ អន្តរាយករានិ ហោន្តិ, អបិច ខោ យាវតា ឯតំ មេត្តាឈានសតិំ អធិដ្ឋាតុកាមោ ហោតិ, តាវតា វិគតមិទ្ធោ ហុត្វា អធិដ្ឋាតិ, នត្ថិ តស្ស តត្ថ ទន្ធាយិតត្តំ។ តេនាហ **“តិដ្ឋំ ចរំ និសិន្នោ** វ, សយានោ យាវតាស្ស វិតមិទ្ធោ។ ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យា”តិ។

តស្សាយមធិប្បាយោ – យំ តំ “មេត្តញ្ច សព្ពលោកស្មិ, មានសំ ភាវយេ”តិ វុត្តំ, តំ យថា ភាវេយ្យ, យថា ឋានាទីសុ យាវតា ឥរិយាបថេន ឋានាទីនិ វា អនាទិយិត្វា យាវតា ឯតំ មេត្តាឈានសតិំ អធិដ្ឋាតុកាមោ អស្ស, តាវតា វិគតមិទ្ធោវ ហុត្វា ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យាតិ។

ឯវំ មេត្តាភាវនាយ វសីភាវំ ទស្សេន្តោ “ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យា”តិ តស្មិំ មេត្តាវិហារេ និយោជេត្វា ឥទានិ តំ វិហារំ ថុនន្តោ អាហ **“ព្រហ្មមេតំ វិហារមិធមាហូ”**តិ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ “សុខិនោ វា ខេមិនោ វា ហោន្តូ”តិអាទិ កត្វា យាវ “ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យា”តិ វណ្ណិតោ មេត្តាវិហារោ។ ឯតំ ចតូសុ ទិព្ពព្រហ្មអរិយឥរិយាបថវិហារេសុ និទ្ទោសត្តា អត្តនោបិ បរេសម្បិ អត្ថករត្តា ច ឥធ អរិយស្ស ធម្មវិនយេ ព្រហ្មវិហារមាហុ សេដ្ឋវិហារមាហូតិ, យតោ សតតំ សមិតំ អព្ពោកិណ្ណំ តិដ្ឋំ ចរំ និសិន្នោ វា សយានោ វា យាវតាស្ស វិគតមិទ្ធោ, ឯតំ សតិំ អធិដ្ឋេយ្យាតិ។

ទសមគាថាវណ្ណនា

១០. ឯវំ ភគវា តេសំ ភិក្ខូនំ នានប្បការតោ មេត្តាភាវនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា មេត្តា សត្តារម្មណត្តា អត្តទិដ្ឋិយា អាសន្នា ហោតិ, តស្មា ទិដ្ឋិគហននិសេធនមុខេន តេសំ ភិក្ខូនំ តទេវ មេត្តាឈានំ បាទកំ កត្វា អរិយភូមិប្បត្តិំ ទស្សេន្តោ **“ទិដ្ឋិញ្ច អនុបគ្គម្មា”**តិ ឥមាយ គាថាយ ទេសនំ សមាបេសិ។

តស្សត្ថោ – យ្វាយំ “ព្រហ្មមេតំ វិហារមិធមាហូ”តិ សំវណ្ណិតោ មេត្តាឈានវិហារោ, តតោ វុដ្ឋាយ យេ តត្ថ វិតក្កវិចារាទយោ ធម្មា, តេ តេសញ្ច វត្ថាទិអនុសារេន រូបធម្មេ បរិគ្គហេត្វា ឥមិនា នាមរូបបរិច្ឆេទេន “សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជោយំ, នយិធ សត្តូបលព្ភតី”តិ (សំ. និ. ១.១៧១; មហានិ. ១៨៦) ឯវំ ទិដ្ឋិញ្ច អនុបគ្គម្ម អនុបុព្ពេន លោកុត្តរសីលេន សីលវា ហុត្វា លោកុត្តរសីលសម្បយុត្តេនេវ សោតាបត្តិមគ្គសម្មាទិដ្ឋិសញ្ញិតេន ទស្សនេន សម្បន្នោ, តតោ បរំ យោបាយំ វត្ថុកាមេសុ គេធោ កិលេសកាមោ អប្បហីនោ ហោតិ, តម្បិ សកទាគាមិអនាគាមិមគ្គេហិ តនុភាវេន អនវសេសប្បហានេន ច កាមេសុ គេធំ វិនេយ្យ វិនយិត្វា វូបសមេត្វា **ន ហិ ជាតុ គព្ភសេយ្យំ បុន រេតិ** ឯកំសេនេវ បុន គព្ភសេយ្យំ ន ឯតិ។ សុទ្ធាវាសេសុ និព្ពត្តិត្វា តត្ថេវ អរហត្តំ បាបុណិត្វា បរិនិព្ពាតីតិ។

ឯវំ ភគវា ទេសនំ សមាបេត្វា តេ ភិក្ខូ អាហ – “គច្ឆថ, ភិក្ខវេ, តស្មិំយេវ វនសណ្ឌេ វិហរថ, ឥមញ្ច សុត្តំ មាសស្ស អដ្ឋសុ ធម្មស្សវនទិវសេសុ គណ្ឌិំ អាកោដេត្វា ឧស្សារេថ, ធម្មកថំ ករោថ សាកច្ឆថ អនុមោទថ, ឥទមេវ កម្មដ្ឋានំ អាសេវថ ភាវេថ ពហុលីករោថ, តេបិ វោ អមនុស្សា តំ ភេរវារម្មណំ ន ទស្សេស្សន្តិ, អញ្ញទត្ថុ អត្ថកាមា ហិតកាមា ភវិស្សន្តី”តិ។ តេ “សាធូ”តិ ភគវតោ បដិស្សុណិត្វា ឧដ្ឋាយាសនា ភគវន្តំ អភិវាទេត្វា បទក្ខិណំ កត្វា តត្ថ គន្ត្វា តថា អកំសុ។ ទេវតាយោ ច “ភទន្តា អម្ហាកំ អត្ថកាមា ហិតកាមា”តិ បីតិសោមនស្សជាតា ហុត្វា សយមេវ សេនាសនំ សម្មជ្ជន្តិ, ឧណ្ហោទកំ បដិយាទេន្តិ , បិដ្ឋិបរិកម្មំ បាទបរិកម្មំ ករោន្តិ, អារក្ខំ សំវិទហន្តិ។ តេបិ ភិក្ខូ តមេវ មេត្តំ ភាវេត្វា តមេវ ច បាទកំ កត្វា វិបស្សនំ អារភិត្វា សព្ពេ តស្មិំយេវ អន្តោតេមាសេ អគ្គផលំ អរហត្តំ បាបុណិត្វា មហាបវារណាយ វិសុទ្ធិបវារណំ បវារេសុន្តិ។

ឯវម្បិ អត្ថកុសលេន តថាគតេន,
ធម្មិស្សរេន កថិតំ ករណីយមត្ថំ;
កត្វានុភុយ្យ បរមំ ហទយស្ស សន្តិំ,
សន្តំ បទំ អភិសមេន្តិ សមត្តបញ្ញា។

តស្មា ហិ តំ អមតមព្ភុតមរិយកន្តំ,
សន្តំ បទំ អភិសមេច្ច វិហរិតុកាមោ;
វិញ្ញូ ជនោ វិមលសីលសមាធិបញ្ញា-
ភេទំ ករេយ្យ សតតំ ករណីយមត្ថន្តិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទកបាឋ-អដ្ឋកថាយ

មេត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច យំ វុត្តំ –

“ឧត្តមំ វន្ទនេយ្យានំ, វន្ទិត្វា រតនត្តយំ;
ខុទ្ទកានំ ករិស្សាមិ, កេសញ្ចិ អត្ថវណ្ណន”ន្តិ។

តត្ថ សរណសិក្ខាបទទ្វត្តិំសាការកុមារបញ្ហមង្គលសុត្តរតនសុត្តតិរោកុដ្ដនិធិកណ្ឌមេត្តសុត្តវសេន នវប្បភេទស្ស **ខុទ្ទកបាឋស្ស** តាវ អត្ថវណ្ណនា កតា ហោតិ។ តេនេតំ វុច្ចតិ –

“ឥមំ ខុទ្ទកបាឋស្ស, ករោន្តេនត្ថវណ្ណនំ;
សទ្ធម្មដ្ឋិតិកាមេន, យំ បត្តំ កុសលំ មយា។
តស្សានុភាវតោ ខិប្បំ, ធម្មេ អរិយប្បវេទិតេ;
វុទ្ធិំ វិរុឡ្ហិំ វេបុល្លំ, បាបុណាតុ អយំ ជនោ”តិ។

បរមវិសុទ្ធសទ្ធាពុទ្ធិវីរិយគុណប្បដិមណ្ឌិតេន សីលាចារជ្ជវមទ្ទវាទិគុណសមុទយសមុទិតេន សកសមយសមយន្តរគហនជ្ឈោគាហណសមត្ថេន បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតេន តិបិដកបរិយត្តិធម្មប្បភេទេ សាដ្ឋកថេ សត្ថុសាសនេ អប្បដិហតញាណប្បភាវេន ឆមហាវេយ្យាករណេនឆមហាវេយ្យាករណេន ករណសម្បត្តិជនិតសុខ

វិនិគ្គតមធុរោទាររចនលាវណ្ណយុត្តេន យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវរេន មហាកវិនា ឆឡភិញ្ញាបដិសម្ភិទាទិប្បភេទគុណប្បដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ ថេរវំសប្បទីបានំ ថេរានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលង្ការភូតេន វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា **ពុទ្ធឃោសោ**តិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេន ថេរេន កតា អយំ **បរមត្ថជោតិកា** នាម ខុទ្ទកបាឋវណ្ណនា –

តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មិំ, លោកនិត្ថរណេសិនំ;
ទស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ សីលាទិសុទ្ធិយា។

យាវ ពុទ្ធោតិ នាមម្បិ, សុទ្ធចិត្តស្ស តាទិនោ;
លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហេសិនោតិ។

បរមត្ថជោតិកាយ ខុទ្ទក-អដ្ឋកថាយ

ខុទ្ទកបាឋវណ្ណនា និដ្ឋិតា។